

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΣ 2'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΥΧΟΣ 77ον

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1958

ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ — ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
 ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
 ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Επιτροπή επίμελειας βλ.
 ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
 ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
 ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΗΣ
 ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
 ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Ἐσωτερικοῦ : Ἐτησίᾳ Δραχ. 150.—
 Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
 Ἐξέμνητος κ.λ.π. ἀναλόγως
 Ἐξωτερικοῦ : Ἐτησίᾳ Δολλ. 10.—
 ἢ Αἰραι Ἀγγλίας 3 1/2
 ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12,50—

Ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς
 ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενε-
 ΔΕΛΕΓΑΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀσπ)
 ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/ν)
 ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀσπ)
 Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀσπ)

Ἐμβάσματα : «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κων. Δ. Μέρτζιου	:	Μικρὸς Ἑλληνομνημῶν (Τεῦχος Δεύτερον)	Σελ
Παν. Ἀραβεντινοῦ	:	Ἀναστάσιος Σακελλάριος (ἱστορικὴ μονογραφία)	»
Ἰωάνν. Νικολαΐδου	:	Γεώργ. Ριζάκης καὶ Μονοδένδριον	»
Εὐαγγ. Μπόγκα	:	Γύρω ἀπὸ τὸ μαρτύριον τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου	»
Σεραφεῖμ Ξενοπούλου	:	Δοκίμιον περὶ Ἄρτης (Σχολία: Γ. Τσοῦτσιου)	»
Νικ. Β. Πατσέλη	:	Χριστόδουλος Κλωνάρης (ἱστορικὴ μονογραφία)	»
Νικ. Π. Ζουγούρη	:	Τὰ ἐν Ἠπείρῳ Γεωργικὰ Ἰδρύματα (μελέτη)	»
Ἄν. Γερωντικῶ	:	Σκέψεις γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς Νεολαΐας,	»
Πέτρου Ν. Σπανδωνίδου	:	Τὸ θέμα τῆς κριτικῆς (δοκίμιον)	»
Ἦλ. Π. Κατσόγιαννη	:	Β. Ἐλικὸ (ποίημα)	»
Νίκου Τσοῦρα	:	Καλέ μου . . . (ποίημα),	»
Μάρκου Μέσκου	:	Πελοση (ποίημα)	»
Γιάννη Σαρχλή	:	Τὸ λάλημα τῆς Μάννας (διήγημα),	»
Ἄθ. Τζούλη	:	Μητέρα (ποίημα)	»
Ἄθ. Ζόλδερ	:	Ὅχι δὲν ἔφυγες (ποίημα)	»
Γιώργου Δέλιου	:	Φθινόπωρον (λυρικὴ πρόζα)	»
Ἰσμήνης Δάλλα	:	Ὁ Κάλβος ἀπὸ τὴν ἰδέα στὸ γεγονός (μελέτη—δοκίμιον)	»
Ἄντ. Δρούγκα	:	Φθινοπωρινὰ δειλινὰ (ποιήματα)	»

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: ὑπόμνησι καὶ ἀξίωσι—Νίκος Βένης—ἐνδια-
 ροντα καὶ ἐνδιαφέροντα—Ἡ «Κρητικὴ Ἐστία»—Περὶ «ὕπενθύνου κριτικῆς»—Τὸ Πρωκτο-
 ον Πνευματικῆς Συνεργασίας (τῆς Συντάξεως).—Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου: Γιαννας
 στοφῆ: «Σπουδὴ γιὰ ἀνακλητικόν»—Μανώλη Χαλβατζάκη: «Καζαντζάκη—Νεοστογιάννης»—
 οῦ Μανέττα: «Στὴν ἀντίπερα ὄχθη»—Τάκη Σιωμόπουλου: «Διονύσιος Σολωμὸς»—
 Γιαννοπούλου: «Σαλαμάκτρα»—Ἀντώνη Ἰννίνου: «Οἱ καταδικασμένοι» (Δ. Κόκκινου)—
 Χρ. Σέττα: «Ὁ κινήματογράφος καὶ τὸ παιδί (Κ. Λαζαρίδου)—Börje Klö.: «Un delege
 au service de la Diplomatie Suedoistau XVIIe Siecle Ἀντ. ἀπὸ τὸ περιοδ. L'Hellenisme Contempor-
 —Βασ. Σφινδέρου: «Χρῦσανθος ὁ Αἰτωλὸς»—Γεωργίου Παῖσιου: «Χρῦσανθος Ἱερομόναχος
 Λαϊνὸς»—Γ.Α. Κάλυδοπούλου: «Ἡ ἁλιεία ἐν Ἑλλάδι»—Ἀθ. Σπαθάρη: [Τὸ Οἰκουμενικόν
 τριπλοῦρον] (Δ. Σαλαμάκτρα).—Ἐπιστολαί: Γ.Δ. Οἰκονόμου καὶ Κ. Γ. Τσιλιμαντιοῦ.—
 κρολογία: Κώστας Α. Παπαγεωργίου (Γ.Δ. Οἰκονόμου).—Ἀλληλογραφία—Βιβλι-
 οιοδικά—Φυλλάδια—Ἀνάτυπα—Ἐφημερίδες—Διόρθωσι.

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΣ Ζ'

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1953

ΤΕΥΧΟΣ 77ον

ΩΝ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ ἀ.μ. τῆς
'Ακαδημίας' Αθηνῶν

ΑΠΟ ΤΑ ΕΝΕΤΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ

ΜΙΚΡΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Μια ἄγνωστος ἐπιδρομὴ τῶν Μαλτέζων κατὰ τῆς Δευκάδος.

Εἰς τὴν δέσμην ἀρ. 8 τοῦ Ἀρχείου Ζακύνθου ἀνεύρομεν τὸ κάτωθι ἔγγραφο τοῦ Προβλεπτοῦ πρὸς τὸν Δόγην ὑπὸ χρονολογίαν 27 Μαΐου 1625.

«...μετὰ τὴν ἐπιτυχή ἐπιδρομὴν ποῦ ἔκαμαν κατὰ τοῦ φρουρίου τῆς Ἀγίας Μαύρας 800 τυφεκοφόροι (*moschettieri*) τῶν Γαλερῶν τῆς Μάλτας οἱ ὅποιοι διὰ κλιμάκων ἀνερριχθήθησαν εἰς τὸ Κάστρον τὸ ὅποτον εἶχον προηγουμένως βομβαρδίσει, καὶ ἔκαψαν πολλὰ σπίτια, ἐφόνευσαν ὄχι ὀλίγους Τούρκους, ἐπῆραν σκλάβους καὶ συναπεκόμισαν πολλὰ λάφυρα. Ἔλαβον ἐπιβεβαίωσιν τῶν διατρεξάντων παρ' Ἑλληνοσ, κατοικοῦντος ἐκεῖ, ὁ ὅποτος κατευθύνεται εἰς Μάλταν ἵνα ἐξαγοράσῃ τοὺς σκλάβους ποῦ ἔκαμαν αἱ εἰρημένα Γαλέραι. Οὗτος μοι ἀνέφερε λεπτομερῶς τὸ συμβάν, ὡς καταφαίνεται ἀπὸ τὴν ἐπισυναπτομένην μαρτυρικὴν του κατάθεσιν...τώρα οἱ Τούρκοι τῆς Ἀγίας Μαύρας περιμένουν τὰ πειρατικὰ τῶν Βαρβαρέσων ἵνα ἐκδικηθοῦν τὰ ὅσα ἔπαθαν καὶ λέγεται ὅτι θὰ κτυπήσουν τὰ μέρη τῆς Ὑμετέρας Γαληνότητος καὶ ἀπειλοῦν ἰδιαιτέρως τὴν πόλιν ταύτην...».

Ἀντίγραφον Κατάθεσεως. 24 Μαΐου 1635, ἡμέρα Τρίτη

Ἐνεφανίσθη εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Καγκελλαρίας ὁ Νικολὸς Κόρη τοῦ ποτὲ Γιώργου ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Μαύραν φθάσας σήμερον ἐδῶ μὲ μίαν βάρκαν κενήν. Ἐρωτηθεὶς πότε ἐφυγεν ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Μαύραν, ἀπήντησεν: Ἐφυγα τὴν περασμένην Τετάρτην τὸ μεσημέρι καὶ προσήγγισα εἰς τὴν Κεφαλληνίαν, Ἰθάκην καὶ ἐφθάσα σήμερον ἐνταῦθα. Ἐρωτηθεὶς τί νέα φέρει ἀπήντησε:

«Πρὸ ἑννέα ἡμερῶν ἦτοι τὴν Κυριακὴν πρὸς τὴν Δευτέραν καὶ εἰς τὰς 4

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 563.

της νυκτός (α) ήλθαν εις τὴν Ἁγίαν Μαύραν αἱ Γαλέραι τῆς Μάλτας καὶ ἀπεβί-
 βασαν εἰς τὴν θέσιν ὀνόματι Πλάκα, πού ἀπέχει περίπου δύο μίλλια ἀπὸ τὸ Κά-
 στρον 800 τυφεκοφόρους οἱ ὅποιοι ἐπροχώρησαν κατὰ μῆκος τοῦ Καναλιοῦ ἤτοι
 πρὸς τὸ μέρος τῆς Ρούμελης καὶ ἐκεῖ εἰς τὴν Πύλῃν τοῦ Φρουρίου ἐτοποθέτησαν
 μίαν ἐκρηκτικὴν βολὴν καὶ τὴν κατέρριψαν. Ἐπειδὴ ἔμως ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι δύο
 πύλαι ἢ μία ἐπισθεν τῆς ἄλλης, κατέρριψαν καὶ αὐτάς με τὸν ἴδιον τρόπον. Ἐξύ-
 πνησαν τότε οἱ Τούρκοι καὶ συνήρθη μάχη ἡ ὁποία διήρκεσεν ὅλην τὴν νύκτα.
 Τὴν ἐπομένην πρωτὰν μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντιστοῦν περισσότερον οἱ Τούρκοι, ὑπε-
 χώρησαν καὶ πολλοὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Τότε οἱ Μαλτέζοι ἤρχισαν τὴν λεηλασί-
 αν καὶ συνέλαβον δύο Τούρκους, ὁ ἓνας ἦτο σπαῆς καὶ ὁ ἄλλος πτωχὸς καὶ ἤχμα-
 λώτισαν 70 γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ἐφόνευσαν δὲ περὶ τοὺς 15 ἄλλους Τούρκους, με-
 ταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἓναν Μοσχόμπην πού ἔχει δική του Γαλέρα καὶ εἶναι διάση-
 μον ὑποκείμενον. Ἀπὸ τοὺς χριστιανούς Μαλτέζους ἐφρονεύθησαν περὶ τοὺς 40 καὶ
 ἄλλοι ἐπτὰ ἔπεσαν αἰχμάλωτοι εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, τοὺς ὁποίους καὶ κρα-
 τοῦν εἰς κρυφὸ μέρος ἵνα τοὺς ἀνταλλάξουν με τοὺς αἰχμαλωτισθέντας ἰδικούς των.
 Τὴν Δευτέραν τὸ μεσημέρι ἀνεχώρησαν αἱ Γαλέρες πρὸς Δυσμάς, ἀφοῦ προηγου-
 μένως ἔκαψαν περὶ τὰ 50 καλὰ σπῆτια πού ἦσαν ἑλόγυρα καὶ παρέλαβον τοὺς
 σκλάβους. Ὡς πρὸς τὰ λάφυρα πού ἔκαμαν εἰς χρυσόν, ἀργυρον καὶ διάφορα πρά-
 γματα, δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ προσδιορίσω τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμην μου
 ἡ ζημία πού ἐγινεν εἰς τὴν πύλιν καὶ τὸ κάστρον ἀνέρχεται εἰς 300.000 Ρεάλια
 περίπου.

Ἐρωτηθεὶς διατί ἔφυγαν τόσο γρήγορα αἱ Γαλέρες τῆς Μάλτας ἀπήντη-
 σεν ὅτι ἀκριβῶς δὲν γνωρίζει διατί, ἀλλὰ νομίζει πῶς ἐφοβήθησαν μὴν πέση κα-
 κοκαιρία στὴ θάλασσα. Δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος λόγος διότι οἱ Τούρκοι δὲν ἐπερίμεναν
 καμμίαν βοήθειαν.

Ἐρωτηθεὶς ἂν παρέμειναν Τούρκοι εἰς τὴν Ἁγίαν Μαύραν, καὶ πόσοι,
 ἀπήντησεν ὅτι θὰ εἶναι περὶ τοὺς 600. Ἐρωτηθεὶς πῶς δὲν τοὺς ἐπίασαν καὶ
 αὐτοὺς καὶ πῶς ἐγλύτωσαν, ἀπήντησεν ὅτι πολλοὶ ἔπεφταν ἀπὸ τὸ Κάστρο καὶ ἔ-
 φευγον, ἄλλοι ἦσαν εἰς τὰ σπῆτια των καὶ ἐπολεμοῦσαν καὶ ἄλλοι εἶχον κρυβῆ.
 Ἐρωτηθεὶς ἀπήντησεν: Ναι, εἶναι καὶ ἄλλες πόρτες στὸ Κάστρο ἀλλὰ δὲν τὰς ἤ-
 νοιζαν οἱ Μαλτέζοι, οἱ ὅποιοι, καθὼς εἶπα ἀνέβηκαν ἀπὸ ἄλλο μέρος ἐπάνω εἰς τὰ
 τεῖχη τοποθετήσαντες τέσσαρες σκάλες πρὸς τὸ μέρος τῆς Ρούμελης.

— Εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἁγίας Μαύρας ὑπῆρχον Τουρκικαὶ Γαλέραι;

— Ὁχι. Ἦσαν μόνον δύο μικρὰ πειρατικὰ τὸ ἓνα τοῦ Μεμῆ καὶ τὸ ἄλλο
 ἐνὸς πού λέγεται Ραμῆ. Καὶ οἱ δύο εἶναι Τούρκοι ἐξ Ἁγίας Μαύρας.

— Πῶς δὲν τὰ ἔκαψαν αἱ Γαλέραι τῆς Μάλτας;

— Ἦσαν πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ καὶ δὲν τὰ εἶδον.

— Δὲν ἐπέπραξαν τοὺς Χριστιανούς οἱ Μαλτέζοι;

— Ὁχι δὲν ἔκαμαν καμμίαν ζημίαν εἰς τοὺς Χριστιανούς, ἀλλὰ μόνον εἰς
 τοὺς Τούρκους τοῦ Κάστρου.

— Ποῖος ἦτο ὁ κατάσκοπος πού ὠδήγησε τοὺς Μαλτέζους ἐκεῖ;

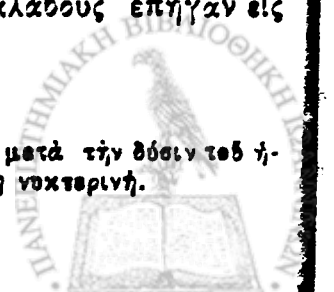
— Ἦτο ἓνας Ἕλλην ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Μαύραν ὀνόματι Ζαφείρης Κοκαλέ-
 βρης ὁ ὅποιος ἦτο μαζὺ με τὰς Γαλέρες.

— Ἐλεηλάτησαν ὅλο τὸ Κάστρο οἱ Μαλτέζοι;

— Ὁχι, μόνον ἓνα μέρος. Διότι ἔκαμαν ἀντίστασιν εἰς τὰ ἄλλα μέρη οἱ
 Τούρκοι. Οἱ δὲ Μαλτέζοι ἔταν ἐπῆραν τὰ λάφυρα καὶ τοὺς σκλάβους ἐπῆγαν εἰς
 τὰς Γαλέρες καὶ δὲν ξαναγύρισαν.

— Πῶς ἔμαθες ὅλες αὐτὰς τὰς λεπτομέρειες;

(α) Οἱ Βενετσιάνοι ἐμετροῦσαν τὴν ὥραν ἀρχίζοντας νὰ λένε μίαν μετὰ τὴν δόσιν τοῦ ἡ-
 λίου ἦτοι τὴν 7ην μ.μ. Συνεπῶς αἱ τέσσαρες ὥρες τῆς νυκτός εἶναι ἡ 11η νυκτερινή.

— Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἤμεθα εἰς τὴν πόλιν καὶ παρακολουθήσαμε τὰ γινόμενα. Ἐμένα τώρα μὲ ἔστειλαν γιὰ τὴν Μάλταν οἱ πρόκριτοι Τούρκοι ἵνα φροντίσω διὰ τὴν ἐξαγορὰν τῶν σκλάβων.

— Πόσες ἦσαν αἱ Γαλέρες τῆς Μάλτας ποὺ ἔκαμαν τὴν ἐπιδρομὴν κατὰ τοῦ Κάστρου τῆς Ἁγίας Μαύρας;

— Ἦσαν μόνον πέντε.».

Φραγκίσκος Μανούσου Θεοτοκοπούλου

Εἰς τὸν Μικρὸν Ἑλληνομνήμονα (ἔκδ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1939) ἐδημοσιεύσαμεν ὄχι ὀλίγα ἱστορικὰ στοιχεῖα (σελ. 186—202) ἐνδιαφέροντα τὸν Μανούσον Θεοτοκόπουλον, ἀδελφὸν τοῦ διασήμου ζωγράφου Δομηνίκου, τοῦ γνωστοῦ ὡς *«el greco»*. Μεταξὺ ἄλλων ἀναφέραμεν ὅτι ὁ Μανούσος εἶχε τέσσαρα παιδιά. Ἐν ἓκ τούτων, ὀνόματι Φραγκίσκος, διαμένον μετὰ τοῦ πατρὸς του ἐν Βενετία, ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1588, ἀπεβίωσε τὴν 2 Ἰουλίου 1589, ὡς τοῦτο καταφαίνεται ἀπὸ τὴν κάτωθι ἐγγραφὴν ἣν ἀνεύρομεν εἰς τὸ κατάστιχον ἀρ. 821 τῶν Νεκρολογίων τοῦ Κρατικοῦ Ἀρχείου Βενετίας καὶ ἔχει ἐπὶ λέξει ὡς ἑξῆς: 1589, *adi 2 Suoglio. Francesco fio di M. Manusso Fotocopulo de Gandia de anni 15 da febre giorni 17—S. Martin*. ἤτοι: 1589 τῇ 2 Ἰουλίου. Ὁ Φραγκίσκος υἱὸς τοῦ κ. Μανούσου Θεοτοκοπούλου ἐκ Κρήτης ἔτων 15, ἀπὸ πυρετὸν ἐντὸς 17 ἡμερῶν—Ἅγιος Μαρτίνος».

Ὡς πρὸς τὸ ἐπώνυμον Θεοτοκόπουλος ἀντὶ Θεοτοκόπουλος, φαίνεται ὅτι ὁ συντάξας τὴν λακωνικὴν ταύτην ληξιαρχικὴν πράξιν συνήθη τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ὀλιγόλογον—ἀκούσας τὸ ἐπώνυμον Θεοτοκόπουλος καὶ μὴ δυνάμενος νὰ τὸ γράψῃ μὲ «θητα» ὅπερ δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Ἰταλικήν, τὸ ἐξέλαβεν ὡς «φί»—Ὅσον ἀφορᾷ τὰς τελευταίας δύο λέξεις Ἅγιος Μαρτίνος, σημειοῦμεν ὅτι διότι ὑπῆρχε πλησίον τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, μία λατινικὴ Ἐκκλησία τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου—σήμερον δὲν ὑφίσταται—καὶ εἰς τὴν ἐνορίαν αὐτὴν τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου κατώκει ὁ Μανούσος Θεοτοκόπουλος.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι καὶ ἄλλοτε ἐγράψαμεν, ὅτι δηλαδὴ τὰς ληξιαρχικὰς πράξεις τῶν ἀποθνησκόντων Ἑλλήνων τὰς κατέγραφον εἰς τὰ βιβλία, οἱ Λατῖνοι ἱερεῖς τῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς τὰς ἐνορίας τῶν ὁποίων κατώκουν κυρίως οἱ Ἕλληνες. Καὶ ἦσαν αὗται ἢ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου ἢ ὁποία σώζεται καὶ ἢ τοῦ Ἁγίου Σεβέρου ἢ ὁποία ἐξέλιπεν. Ἐπίσης καὶ ἢ προαναφερθεῖσα τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου. Αὐτοὶ κατέγραφον καὶ ἐκοινοποιοῦν εἰς τὴν Ὑγειονομικὴν Διεύθυνσιν τὰς σχετικὰς ληξιαρχικὰς πράξεις. Οἱ ἡμέτεροι ἱερεῖς τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων ἐκράϊον μόνον τὰ βιβλία βαπτίσεων καὶ γάμων.

Β.

Ἡ ΔΙΑΘΗΚΗ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΒΛΑΧΟΥ τοῦ Κρητὸς

Μὲ τὸν διαπρεπῆ αὐτὸν λόγιον τοῦ 17ου αἰῶνος, τὸν πολυγραφώτατον, ἠρχολήθημεν καὶ ἄλλοτε εἰς τὰ συγγράμματά μας καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸ Περιοδικὸν ΚΡΗΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ καὶ εἰς τὸ Α' Ἰτεῦχος τοῦ «Μικροῦ Ἑλληνομνήμονος.» Εἰδικὴν πραγματείαν, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὴν Ἐπετηρίδα τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου (Τόμ.

ΒΙ 1949 σελ 69-106) ἔγραψεν ὁ Καθηγητὴς κ. Γ. Κ. Σπυριδάκης ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἕως τότε γνωστῶν στοιχείων.

Θεωροῦμεν κατὰ συνέπειαν περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὰ ἤδη δημοσιευθέντα καὶ περιοριζόμεθα μόνον εἰς τὴν διαθήκην του, ἣ ὁποία πρώτην τώρα φορὰν ἔρχεται εἰς φῶς καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἐπιστέγασμα τῆς βιογραφίας του. Ἡ διαθήκη αὕτη εἶναι ὁ καθρέπτης τῆς ψυχῆς του καὶ εἶναι, ὁμολογουμένως, ἀξιοσημείωτος.

Δὲν εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην περιουσίαν ὁ Γεράσιμος Βλάχος, καίτοι παρέμεινεν ἐπὶ σειρὰν ἔτων εἰς Βενετίαν ἀσκῶν τὸ λειτούργημα τοῦ ἱεροκέρυκος, τοῦ διδασκάλου τῆς Κοινοτικῆς Σχολῆς, τοῦ διορθωτοῦ τῶν Ἑλληνικῶν βιβλίων καὶ ἰδίᾳ τοῦ Τυπογραφείου Γλυκῆ καὶ τέλος ἐπὶ ἕξ ἔτη ἔχρημάτισεν Ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας.

Ἡ ὅλη περιουσία του εἰς μετρητὰ εἶναι 2500 δουκάτα κατατεθειμένα εἰς τὸ Δημόσιον Θησαυροφυλάκιον τῶν ὁποίων τὸ ἐτήσιον ἔσοδον ἕξ 75 δουκάτων διαθέτει διὰ φιλανθρωπικοῦς σκοποῦς καὶ ἕτερα 60 χρυσᾶ τσεκίγια ποῦ ἀφίνει εἰς διαφόρους.

Ἄλλὰ ἦτο βιβλιόφιλος ὁ ἀείμνηστος Γεράσιμος Βλάχος καὶ τὰς οἰκονομίας του τὰς διέθετε πρὸς ἀγορὰν βιβλίων. Ὡς δὲ προκύπτει ἐκ τῆς διαθήκης του, εἶχε τόσα βιβλία ὥστε ζητεῖ νὰ διορισθοῦν εἰς ἡ δύο βιβλιοθηκάριοι. Ἀτυχῶς ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτὰ ἐλάχιστα διεσώθησαν.— Ἄλλη μανία τοῦ Βλάχου ἦτο ἡ συλλογὴ λειψάνων καὶ ἱερῶν κειμηλίων, τῶν ὁποίων μᾶς δίδει λεπτομερῆ σημειώσεις καὶ εἶνε ἐν ὄλῳ 28.— Καίτοι δὲν ἐκάμαμε εἰδικὴν ἔρευναν, ὅμως, ἂν δὲν μᾶς ἀπατᾶ ἡ μνήμη, ὅτε τὸν Μάϊον τοῦ 1949—μετὰ τὴν ἀποδέσμευσιν τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν κηδεμονίαν—εἴχομεν κάμει λεπτομερῆς εὔρετήριον τῶν πάντων, (α)καταγράψαντες περὶ τὰ 1000 λήμματα—καὶ ἡ κοπιώδης αὕτη ἔργα σία ἐγένετο ἀφιλοκερδῶς παρὰ τοῦ γράφοντος— ἂν, λέγομεν, δὲν μᾶς ἀπατᾶ ἡ μνήμη, τὰ ὑπὸ τοῦ Γερασίμου Βλάχου δωρηθέντα ἅγια λείψανα, ὑφίσταντο.— Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὰς παρ' αὐτοῦ δωρηθείσας ἱεράς εἰκόνας, διότι δὲν εἴχομεν τότε ὑπ' ὄψει τὴν διαθήκην του. Πάντως καὶ διὰ τὴν συλλογὴν τῶν λειψάνων ἐδαπάνησεν ὄχι ὀλίγα ποσὰ ὁ ἀείμνηστος Ἱεράρχης καὶ ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ ἐλαχίστη πρὸς ἀποταμίευσιν διάθεσις του.

Εἶναι ὅμως περίεργον τὸ ὅτι ἐν τῇ διαθήκῃ οὐδαμοῦ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς του καὶ μόνον περὶ τοῦ «προσφιλεστάτου» θεοῦ του Γεωργίου, κάμνει λόγον. Νὰ ἔμεινεν, ἴσως, ὄρφανὸς γονέων ἀπὸ τρυφερᾶς ἡλικίας ὁ Γεράσιμος Βλάχος καὶ νὰ ἀνετράφη ἀπὸ τὸν θεῖον του; Ποίαν ἄλλην ἐξήγησιν ἠμπορεῖ νὰ δώσῃ κανεὶς; Ὀπωσδήποτε ὅμως, μνημειώδης καὶ ὑποδειγματικὴ εἶναι ἡ διαθήκη τοῦ σοφοῦ διδασκάλου καὶ ἱεροκέρυκος, τοῦ διακεκριμένου συγγραφέως καὶ εὐσεβεστάτου καὶ ταπεινοτάτου Ἱεράρχου καὶ ἄς εἶναι αἰωνία ἡ μνήμη του.

Ἴδου τώρα ἡ Διαθήκη του κατὰ πιστὴν μετάφρασιν ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ.

(Κρατικὸν Ἀρχεῖον Βενετίας· φάκελλος 1048· Διαθήκη ἀρ. 121)

«Εἰς δόξαν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ, Ἀμήν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1683 τὴν εἰκοστὴν Δεκεμβρίου ἐν τῇ ἐνδόξῳ πόλει τῆς Βε-

(α) Μὲ τὴν λέξιν «πάντων» δὲν ἐννοοῦμεν τὰ βιβλία τῆς Κοινοτικῆς Βιβλιοθήκης (800 περίπου τόμοι) τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἐντυπος κατάλογος, οὔτε τὸ Κοινοτικὸν Ἀρχεῖον, τὸ εὔρετήριον τοῦ ὁποῦ, λεπτομερῆς καὶ ἀκριβές, εἶχε καταρτίσει πρὸ ἐνός καὶ πλείον αἰῶνος ὁ ἐκ Χίου Καβάκος. Ἐννοοῦμεν μόνον τὰς εἰκόνας, τὰ ἀρχιερατικὰ ἄμφια, τοὺς κώδικας καὶ τὰ λοιπὰ κειμήλια καὶ σκεύη τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Εἰς τὸ εὔρετήριον τῶν εἰκόνων εἴχομεν παραθέσει καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ζωγράφων, ὅπου ὑπῆρχον καὶ τὰς χρονολογίας.

νετίας, ἐντὸς τῶν κελλίων τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Φιλαδελφείας τῶν κειμένων ἐντὸς τῆς αὐλῆς τοῦ περιφήμου Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν, σκεπτόμενος ἐγὼ ὁ Γεπάσιμος Βλάχος ταπεινότατος Ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας διτι ἐξ αἰτίας τοῦ ἁμαρτήματος τοῦ Ἀδάμ, τοῦ πρώτου ἡμῶν γεννήτορος, ἕκαστος ἄνθρωπος ὑπόκειται εἰς φυσικὸν θάνατον καὶ τούτου ἡ ὥρα εἶναι ἀβεβαία καὶ αἰφνιδία, ἐπειδὴ ἐφθασα εἰς ἡλικίαν καθ' ἣν πρόκειται νὰ τελειώσουν αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς μου καὶ εἶμαι πολὺ ἐξησθενημένος ἐξ αἰτίας τῶν συχνῶν καὶ ἐξακολουθητικῶν ἀδιαθεσιῶν μου, ἔχων ἀφ' ἑτέρου, χάριτι τοῦ ἐλεημονεστάτου Θεοῦ τὸν νοῦν ὑγιᾶ, ἔκρινα σκόπιμον νὰ γράψω διὰ ξένης χειρὸς τὴν διαθήκην μου καὶ νὰ ἐκφράσω σαφῶς τὰς τελευταίας μου θελήσεις καὶ διαταγὰς διὰ τὰ πράγματα ποὺ ἔχω εἰς τὴν κατοχὴν μου καὶ ἐκλιπαρῶ τὸν Γαληνότατον πρίγκιπά μου νὰ ἐκτελεσθῇ ἐπακριβῶς καὶ ὀλοκληρωτικῶς ἡ διαθήκη μου αὕτη.

Ἐν πρώτοις ἐξαιτούμαι ἀπὸ τὸν ἐλεήμονα Θεὸν τὴν ἄφεσιν τῶν ἀπειρῶν μου ἁμαρτιῶν καὶ ἐκλιπαρῶ τὴν φιλεύσπλαχρον Ἀειπάρθενον Μαρίαν τὴν μόνην μου, μετὰ τὸν Θεόν, ἐλπίδα ἵνα πρεσβεύσῃ παρὰ τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῆς ἁμαρτωλῆς μου ψυχῆς, τὴν ὁποῖαν ἐναποθέτω εἰς τὰς χεῖράς της, ὡς ἐπίσης ἐπικαλοῦμαι τὴν βοήθειαν πάντων τῶν Ἁγίων Ἀγγέλων καὶ τὴν προστασίαν τῶν Μακαρίων.

Ζητῶ ἀπὸ πάντας τοὺς χριστιανούς Ἐκκλησιαστικούς καὶ κοσμικοὺς ταπεινῶς τὴν συγγνώμην τῶν ἄν τυχόν, ὡς ἄνθρωπος ὑποκείμενος εἰς λάθη, ἐπίκρανά τινα, λόγῳ ἢ ἔργῳ. Οὕτω καὶ ἐγὼ ὡς ταπεινότατος τοῦ Θεοῦ Ἱεράρχης, ἀπονέμω εἰς ἅπαντας τὴν ταπεινὴν μου εὐλογίαν, τὴν συγγνώμην καὶ τὴν συγχώρησιν.

Ἀκυρῶ καὶ ἀπορρίπτω οἰανδήποτε ἄλλην διαθήκην ποὺ ἔκαμα τόσον ἐν Κρήτῃ, ὅσον καὶ ἐν Βενετῖα καὶ Κερκύρα καὶ ἰδίᾳ ἐκείνην ποὺ παρουσίασα ἐν Κερκύρα εἰς τὸν κύριον Δῆμον Φορτέδο δημόσιον νοτάριον καὶ ἄλλην ποὺ ἐνεχείρισα εἰς τὸν ποτε ἐκλαμπρότατον Νικόλαον Βελάνο νοτάριον ἐνταῦθα. Καὶ τὰς δύο τὰς θεωρῶ ἀκύρους ὡς ἐὰν οὐδέποτε ἐγίναν καὶ θέλω μόνον ἡ παρούσα νὰ ἐκτελεσθῇ.

Θέλω τὸ σῶμα μου νὰ ταφῇ εἰς τὴν ἐνδοξὸν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν, ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ, εἰς τὸν συνήθη τόπον ὅπου θάπτονται οἱ Μητροπολίται Φιλαδελφείας.

Διορίζω ἐπιτρόπους μου καὶ ἐκτελεστάς τὸν λίαν σεβάσμιον Ἱερομόναχον Γρηγόριον Μαράν, ἐπιστήθιον μου φίλον καὶ τοῦς ἐκλαμπροτάτους κυρίους: τὸν Μέγα φύλακα καὶ τοὺς Γοβερνατόρους τῆς ῥηθείσης Ἐκκλησίας, τόσον τοὺς παρόντας, ὅσον καὶ τοὺς μέλλοντας διαδόχους των, πιστοὺς μου ἐν πνεύματι, οἱ ὁποῖοι νὰ ἔχουν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν νὰ πραγματοποιήσουν καὶ νὰ ἐκτελέσουν πᾶν ὅ,τι διατάξω κατωτέρω καὶ τοὺς παρακαλῶ θερμῶς πρὸς τοῦτο.

Ἀφίνω εἰς τὴν σεδασμίαν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν, ὀλοκληρον τὴν Βιβλιοθήκην μου, πρὸς τιμὴν τῆς Ἐθνότητός μας, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως νὰ διορίζουν ἕνα ἢ περισσοτέρους βιβλιοθηκάρχους, κατὰ τὴν ἐγκρισίν των, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔχουν τὴν φροντίδα τῶν βιβλίων, μὲ τὸ δικαίωμα νὰ δύνανται νὰ δανείζουν βιβλία, ἀλλὰ εἰς διδασκάλους καὶ εἰς μορφωμένους, ἡλικιωμένους ἄνθρώπους, πλὴν ὄχι πλέον τοῦ ἐνὸς βιβλίου εἰς τὸν καθένα καὶ μόνον δι' ἑνα μῆνα. Καὶ μόλις ἐπιστρέφεται τὸ βιβλίον, νὰ δίδεται ἄλλο, πάλιν δ' ἑνα μῆνα καὶ ὀφείλει ὁ βιβλιοθηκᾶριος νὰ τηρῇ εἰδικὸν βιβλίον εἰς τὸ ὁποῖον νὰ ὑπογράφουν οἱ δανειζόμενοι καὶ νὰ ἀναγράφηται καὶ ὁ τόμος καὶ ὁ ἀριθμὸς τοῦ βιβλίου, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καθαρῶ εὐρετηρίου, τὸ ὁποῖον σκέπτομαι νὰ καταρτίσω. Νὰ μὴ δανείζουν ὅμως βιβλία εἰς μαθητὰς διότι τὰ καταστρέφουν.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν εἰρημένην Ἐκκλησίαν τὰ 75 (ἑβδομήκοντα πέντε) δουκάτα ποὺ λαμβάνω ἑτησίως ἀπὸ τὴν κατάθεσιν ποὺ ἔχω εἰς τὸ Θησαυροφυλάκιον τοῦ Δημοσίου. Τὴν κατάθεσιν ταύτην μετὰ τὸν θάνατόν μου ἡμποροῦν, ἂν θελήσουν, νὰ τὴν ἀποσύρουν οἱ Προεστοὶ τῆς Κοινότητος τῶν 40 καὶ προσθήκη,

ὕπὸ τὸν ὄρον ὁμοῦ ἀπὸ τὰ 75 δουκάτα νὰ δίδουν ἐτησίως καὶ ἔσσαι εἰς τὰς σεβασμίας ἀδελφάς τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν, ἐνὸς ἢ θὰ ὑφίσταται ἡ Μονὴ Δουκάτα πενήντα (50) καὶ παρακαλῶ νὰ μοῦ κάμουν τὴν χάριν νὰ δεχθοῦν εἰς τὴν Μονήν, τὰς ἀνεψιάς μου Ἐλεονώραν καὶ Μαρίαν Κολώνα, θυγατέρας τῆς μακαρίτιδος ἀδελφῆς μου Ἐλένης Βλάχου. Καὶ ἂν ἤθελε παύσει νὰ ὑφίσταται ἡ Μονὴ — τοῦθ' ἕπερ δὲν πιστεύω νὰ συμβῆ — τότε τὰ πενήντα Δουκάτα, ποῦ προσρίζονται ἐτησίως δι' αὐτήν, νὰ διανεμῶνται εἰς εὐαγγῆ ἰδρύματα. Δηλῶ ὅτι ἂν ποτε τὸ θησαυροφυλάκιον ἀποφασίσαι νὰ ἀποδώσῃ τὰς καταθέσεις τότε οἱ Ἐπιτρόποι μου νὰ ἐπενδύσουν τὸ κεφάλαιόν μου εἰς ἀσφαλές μέρος ἵνα μὲ τὸν τόκον, ἐκτελῶνται ὅσα ἀνωτέρω ἀνέφερα.

Ὡσαύτως θέλω ἵνα τὰ ὑπολειπόμενα, ἐτησίως, Δουκάτα 25 διατίθενται ἀπὸ τοῦς Ἐπιτρόπους μου — ἂν τυχὸν ἡ ἔδρα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου παραμένει κενή — διὰ νὰ τελῶνται ἕξ λειτουργίαι παρὰ τῶν τριῶν ἑπτημερίων καὶ τοῦ ἱεροδιακόνου, πρὸς τέσσαρα Δουκάτα τὴν κάθε μίαν ἢτοι ἡ πρώτη νὰ γίνεταί τὴν ἡμέραν τῆς θανῆς μου, ἡ Δευτέρα τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ποῦ εἶναι εἰς τὰς 3 Νοεμβρίου, (1) κατὰ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον. Ἡ Τρίτη τὴν 26ην Δεκεμβρίου, ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν μετέστη, εἰς τὴν ἄλλην καλλιτέραν ζωὴν ὁ μακαρίτης Γεώργιος Βλάχος, ὁ προσφιλέστατος θεῖος μου, μὲ ὑποχρέωσιν τῶν ρηθέντων ἱερέων νὰ μνημονεύουν τὸ ὄνομα «Γεωργίου καὶ τῶν σὺν αὐτῶ» (2) μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν. Ἡ τετάρτη λειτουργία νὰ γίνεταί τὴν 4ην Ἰανουαρίου καθ' ἣν μετέστη ἀπὸ τῆς παρουσίας εἰς καλλιτέραν ζωὴν ὁ μακαρίτης ἀνεψιός μου, λίαν σεβασμιος Γρηγόριος Βλάχος. Ἡ πέμπτη νὰ τελεῖται κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἁγίας Παρθένου Μαρίας Βλαχέρνας ποῦ εἶναι εἰς τὰς 2 Ἰουλίου, (3) πάντοτε κατὰ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον, μὲ τὸ σύνθημα μνημόσυνον. Ἡ ἕκτη λειτουργία νὰ τελῆται κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἁγίας Παρθένου Μαρίας τῆς Ζώνης τὴν 31 Αὐγούστου. (4)

Ἐν ὅμοιῳ δὲν εἶναι κενὴ ἡ ἔδρα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, τότε θέλω νὰ τελῶνται μόνον τρεῖς θεῖαι λειτουργίαι μετὰ χοροῦ, παρὰ τοῦ Ἐκλαμπροτάτου καὶ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου, τοῦ κατὰ καιρὸν, τῶν τριῶν ἱερέων καὶ τῶν διακόνων τοῦ Σεβασμιωτάτου πρὸς 8 Δουκάτα τὴν κάθε μίαν, αἱ ὁποῖαι νὰ γίνωνται ἡ πρώτη τὴν ἡμέραν τῆς θανῆς μου, ἡ δευτέρα εἰς τὰς 26 Δεκεμβρίου ἡμέραν καθ' ἣν ἀπεβίωσεν ὁ μακαρίτης θεῖος μου Γεώργιος Βλάχος, ἡ τρίτη εἰς τὰς 4 Ἰανουαρίου, ἡμέραν δηλαδὴ καθ' ἣν ἀπέθανεν ὁ λίαν σεβασμιος ἱερομόναχος Γρηγόριος Βλάχος.

Ὡσαύτως ἀφίνω εἰς τὴν εἰρημένην σεβασμίαν Ἐκκλησίαν τὰς εἰκὼν εἰκόνας ποῦ ἔχω εἰς τὸ ὑπνοδωμάτιόν μου, αἱ ὁποῖαι ἔχουν κορνίζες ξύλινες ἐπίχρυσες. Ὁμοίως ἀφίνω εἰς τὴν ἰδίαν Ἐκκλησίαν τὰς εἰκόνας ποῦ ἔχουν κορνίζες ἀπὸ ξύλο ἀχλαδιᾶς (5) καὶ εὐρίσκονταί εἰς τὸ δωμάτιον τῆς ὑποδοχῆς καὶ εἰς τὸν διάδρομον.

Ὁμοίως τὰς τέσσαρας εἰκόνας τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ.

Ὁμοίως ἀφίνω τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας μὲ τοὺς 12 Προφήτας καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μὲ τοὺς 12 Ἀποστόλους ἵνα κοσμήσουν τὴν Σκολότταν ἢ νὰ τὰς τοποθετήσουν ἀλλαχοῦ, ὅπως ἐγκρίνουν οἱ αὐτοὶ Ἐπιτρόποι μου.

Ὁμοίως ἀφίνω εἰς τὴν ἰδίαν Ἐκκλησίαν τὴν ἀργυρᾶν λεκάνην μου μὲ τὴν

1.— Εἶναι ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου.

2.— Εἶναι ἑλληνιστὶ γραμμέναι αἱ πάντε αὗται λέξεις.

3.— Εἶναι ἡ ἑορτὴ τῆς καταθέσεως τῆς εὐχῆτος τῆς Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις.

4.— Εἶναι ἡ ἑορτὴ τῆς καταθέσεως τῆς Τιμίας Ζώνης τῆς Θεοτόκου.

5.— Καὶ εἰς ἄλλας διαθήκας ἀνεόρθωτον ὅτι τὰ κλαίσινα τῶν εἰκόνων κατασκευάζοντε σιγήτως ἀπὸ ξύλο ἀχλαδιᾶς.

ὕδριαν τῆς ὡσαύτως ἀργυρᾶν, ἵνα ὁ κατὰ καιρὸν Ἀρχιεπίσκοπος πλένει τὰς χεῖρας του, ἐν ἣ περιπτώσει ἤθελε κάμει ἁγιασμὸν καὶ θέλω νὰ μένουν αὐτὰ τὰ δύο ἀντικείμενα ἐντὸς τοῦ κιβωτίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ μὴ χρησιμοποιοῦνται δι' ἄλλην ἐξυπηρέτησιν παρὰ μόνον εἰς ἁγιασμοὺς καὶ νὰ τοποθετῶνται πάλιν εἰς τὴν θέσιν των.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν ρηθεῖσαν Ἐκκλησίαν τὸν μικρὸν σταυρὸν μου εὐλογίας καὶ τὴν λειτουργίαν ποῦ ἐτύπωσα ἐπὶ περγαμηνῆς, μέσα εἰς ξύλον ἐπίχρυσον, ἵνα γίνεταί χοῦσις ταύτης μόνον κατὰ τὸν θάνατον Ἀρχιερέων καὶ ἱερέων.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν αὐτὴν Ἐκκλησίαν τὸ κεντημένον μὲ χρυσᾶ ὠμοφόριον ὡς καὶ τὸ ἄλλο ὠμοφόριον κεντημένον ἐπίσης, τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον καὶ τὸν μανδύαν τὸν ὁποῖον μοὶ ἀφήκεν ὁ μακαρίτης Ἀρχιεπίσκοπος Μεθόδιος προκάτοχός μου, ἵνα τὸν μεταχειρίζωνται οἱ Ἱεράρχαι.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν ρηθεῖσαν Ἐκκλησίαν τὰ ἅγια λείψανα ποῦ ἔχω εἰς τὴν κατοχήν μου καὶ εἶναι ἐν ὄλῳ 28, μικρὰ καὶ μεγάλα. 1ον) ἓνα σταυρὸν ἀπὸ τὸ ξύλον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, 2) τὸ λείψανον τοῦ Ἁγίου Μερκουρίου τοῦ Αἰγυπτίου, 3ον) τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, 4ον) τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ 5ον) τοῦ Ἁγίου Βάκχου, (6ον) τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, 7ον) τῆς Ἁγίας Κυριακῆς μάρτυρος, 8ον) τοῦ Ἁγίου Πολυχάρπου, 9ον) τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος, 10ον) τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, 11) τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, 12ον) τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, 13ον) τοῦ Ἁγίου Σάββα, 14ον) τοῦ Ἁγίου Προκοπίου μάρτυρος, 15ον) τοῦ Ἁγίου Βουκόλου Ἐπισκόπου Σμύρνης, 16) τοῦ Ἁγίου Συμεῶνος, 17ον) τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Πέτρου, 18ον) τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, 19ον) τοῦ Ἁγίου Παχωμίου, 20ον) τῆς Ἁγίας Θεοδώρας ἐξ Ἀλεξανδρείας, 21ον) τῆς Ἁγίας μάρτυρος Θέκλας, 22ον) τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ μεγάλου, 23ον) τῆς Ἁγίας Αυτοκρατορίας Θεοδώρας, 24ον) τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, 25ον) τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ ἐκ Νικαίας, 26ον) τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, 27ον) τοῦ Ἁγίου Βασιλείου Ἐπισκόπου Σελευκείας καὶ 28ον) τοῦ Ἁγίου μάρτυρος Σεργίου.

Ἀφίνω εἰς τὸν σεβάσιμον Ἀρσένιον Καλούδην, ἀδελφὸν τοῦ σεβαστοῦ μοναστηρίου τῆς Παλαιοπόλεως, τὸν ἀγαπητότατόν μοι, εἰς ἔνδειξιν τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης μου, δύο κηροπήγια ἀργυρᾶ, νέα μὲ τὰς βάσεις των καὶ τὰς ἀλύσεις.

Ὅμοίως ἀφίνω τὸ κρεβάτι τὸ σιδηροῦν καὶ ἐπίχρυσον μὲ τὸ κάλυμμα ἀπὸ ὑφασμα δαμασκηνὸν ἰόχρουν καὶ τὴν γούναν μου ἀπὸ δέρμα σαμουριοῦ ὅπως ἐδρίσκειται. Ὅμοίως τῷ ἀφίνῳ 4 βιβλία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἑλληνο-λατινικὰ ὅπου εἶναι ἡ ἑρμηνεία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ὅμοίως τῷ ἀφίνῳ ἓν γραφεῖον ἀπὸ ξύλον κυπαρίσσου.

Ἀφίνω εἰς τὸν ἱεὺν σεβάσιμον Ἱερέα Γρηγόριον Μαράν Ἐπίτροπόν μου 12 μαχαιράκια μὲ ἀργυρᾶς λαβὰς, ἓνα μικρὸν δίσκον ἀργυροῦν ὡς καὶ τὴν γούναν μου ἀπὸ δέρμα ἀλώπεκος, φοδραρισμένην μὲ σκουτὶ (') αὐτοκρατορικόν.

Ἀφίνω εἰς τὸν πρῶτον διάκονόν μου Ἀμβρόσιον Παπαδάτον διὰ τὴν μακρὰν καὶ κουραστικὴν ὑπηρεσίαν του, κατὰ τὴν ἀσθενείαν μου, τσεκίνια χρυσᾶ εἴκοσιν (ἀρ. 20). Ὅμοίως τῷ ἀφίνῳ τὴν μικρὰν ἀργυρᾶν λεκάνην μου, ἕξ περούνια, ἕξ μαχαιράκια ἀργυρᾶ, τὸ μαχαιράκι μὲ τὸ περοῦνι καὶ τὸ κουτάλι ἕξ ἀργύρου, τὰ ὅποια μεταχειρίζομαι δταν τρώγω, ὄλα τὰ ροῦχα μου ἀπὸ λινάρι, ὄλα τὰ ἐνδύματά μου, ὄλα τὰ ἐντυπά μου ἦτοι: Μηναῖα, Τριώδιον, Πεντηκοστήριον καὶ τὸ ἄδετον Εὐαγγέλιον τοῦ Τυπογραφείου Γλυκῆ, 4 κηροπήγια ἀπὸ ὀρείχαλ-

6.— Περαιτέρω γίνεται λόγος καὶ περὶ Σεργίου. Οἱ μάρτυρες Σέργιος καὶ Βάκχος ἐορτάζονται τὴν 7ην Ὀκτωβρίου.

7.— Ἀπὸ τὴν λέξιν *scuto*, διότι τὸ μάλλινον αὐτὸ ὑφασμα μὲ νήματα πολὺ στριμμένα ἤρχοτο κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὴν Σικωτίαν. Ἡ λέξις διεσώθη ἐν Ἡπειρῳ σκουτὶ—σκουτιά.

κον, μίαν χύτραν χαλκίνην, ἐκείνην πού θὰ θελήσῃ, δύο εἰκόνας ἀπὸ αὐτὰς πού δὲν ἔχουν κορνίζαν, ἐκείνας πού θὰ θελήσῃ, δύο ζεύγη σεντόνια, μίαν βελέντζαν κόκκινην ἀπὸ τὰς δύο πού ἔχω, ἓνα ἐφάπλωμα, δύο σκαμνιά κάρινα πού ἔχω εἰς τὸ μικρὸν μου Γραφεῖον, δύο στρώματα, δύο προσκεφάλαια μὲ τὰ καλύμματά των καὶ ἓνα νιπτῆρα χάλκινον.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὸν σεβάσμιον ἀδελφὸν τὴν εἰρημένον Καλούδην, μίαν βελέντζαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως βαμμένην μὲ λουλάκι καὶ τὸ ἐπανωφόρι μου ἀπὸ σκουτί.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὸν σεβάσμιον ἱερομόναχον Σάββαν Βλαστερόν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν πού μοῦ ἔκαμεν, τσεκίγια χρυσᾶ Δέκα καὶ ὄλα τὰ ὑπολειπόμενα ρούχα μου.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν κυρὰν Καλὴν Καλιγοπούλαν πού μὲ ὑπηρετεῖ, τσεκίγια χρυσᾶ εἴκοσι, ὡς ἀμοιβὴν διὰ τὴν μακρὰν τῆς ὑπηρεσίαν ὡς καὶ 6 κουτάλια, 6 περούνια ἀργυρᾶ, μίαν βελέντζαν κόκκινην, τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας μὲ κορνίζαν ἀπὸ ξύλον ἀχλαδιᾶς πού εἶναι εἰς τὸ δωμάτιόν μου, ἓνα ἀγγεῖον χάλκινον, δύο χύτρας χαλκίνας καὶ δύο κηροπήγια ὀρειχάλκινα.

Ἀφίνω εἰς τὴν κυρίαν Ἐλένην Βλάχου (α) καὶ εἰς τὰς δύο θυγατέρας τῆς τσεκίγια χρυσᾶ τριάκοντα (30) τὰ ὁποῖα περιμένω τώρα ἀπὸ τὴν Κέρκυραν ὡς μοῦ γράφει ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος.

Ἀπὸ τὰ μαχαιράκια πού ἔχω μέσα σὲ φόδρες θέλω νὰ πάρῃ ὁ πρῶτος διάκονος ὀκτώ τῆς ἀρεσκείας του, καὶ ὄλα τὰ ἄλλα νὰ δοθοῦν εἰς τὴν ῥηθείσαν κυρὰ Καλὴν.

Ἀφίνω εἰς τὸν σεβάσμιον ἱερομόναχον Σάββαν τὸ δεμένον Εὐαγγέλιον.

Ἀφίνω εἰς τὸν λιαν σεβάσμιον ἱερομόναχον Βαρθολομαῖον Συρόπουλον, τὸν προσφιλέστατόν μοι, Δουκάτα 10 ἵνα ἀναγνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ὄλην τὴν παρακλητικὴν καὶ τὸ Τριώδιον.

Ἀφίνω εἰς τὸν ἐξοχώτατον κ. Γεώργιον Παλλαδᾶν, δόκτωρα φυσικο-ιατρὸν δώδεκα ἀπὸ τὰ λεξικά μου καὶ δώδεκα μανδύλια τοῦ Καμπραὶ (*) εἰς ἐνδειξὴν ἀγάπης.

Θέλω ἵνα ὄλα τὰ ἄλλα ἐπιπλα καὶ σκεύη μου, τὰ μὴ διατεθέντα, καὶ τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται εἰς τὸ κελλί μου, νὰ τὰ πωλήσῃ ὁ λιαν σεβάσμιος ἱερομόναχος Γρηγόριος Μαρᾶς Ἐπίτροπός μου, καὶ ἀπὸ τὰ εἰσπραχθησόμενα χρήματα νὰ δοθοῦν εἰς τοὺς ὑπηρέτας μου αἱ προμήθειαι εἰς τρῶφιμα καὶ τὰ ἐξοδα ταξιδίου μέχρι τῆς πατρίδος των καὶ ὅ,τι περισσεύσει νὰ μοιρασθῇ εἰς τοὺς πτωχοὺς.

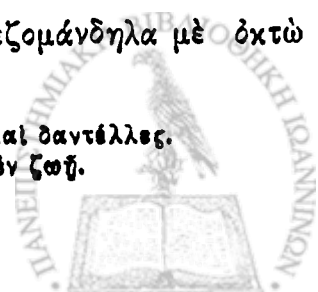
Ὅμοίως οἱ ὑπηρέται μου νὰ τρώγουν καλὰ καὶ νὰ συντηρῶνται, ἐνόσφ εὐρίσκονται ἐδῶ, ἀπὸ τὰ τρῶφιμα πού ἔχω εἰς τὸ κελλί μου καὶ νὰ δοθῇ εἰς αὐτούς, κατὰ τὴν ἀναχώρησίν των, ἡ ἀναγκαία ποσότης εἰς ψωμί, κρασί, λάδι, ὄσπρια καὶ λοιπά.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν ῥηθείσαν Καλὴν Καλιγοπούλαν δύο ζεύγη σεντονίων.

Θέλω ὁ διάκονός μου Ἀμβρόσιος νὰ εἰσπράξῃ ὅ,τι ἔχω νὰ λάβω ἀπὸ τοὺς ἐξοχωτάτους Ταμίαις τοῦ Δημοσίου καὶ νὰ τὸ δώσῃ εἰς τὸν Ἐπίτροπόν μου Μαρᾶν, κρατῶν ὁ Ἀμβρόσιος τὸ 1/3 τῶν εἰσπραχθησομένων διὰ λογαριασμόν του καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα δύο τρίτα νὰ τῷ δοθῇ τὸ ἓν τέταρτον καὶ τὸ ὑπόλοιπον νὰ διανεμηθῇ εἰς πτωχὰς οἰκογενεῖας διὰ τὴν ψυχὴν μου.

Θέλω ἵνα εἰς τὸν ῥηθέντα διάκονον δοθῶσι δύο τραπεζομάνδηλα μὲ ὀκτώ

8.— Εἶναι ἡ Γαλλικὴ πόλις ὅπου ἐγένοντο τὰ καλλίτερα λιὰ καὶ δαντέλλες.
(α) Παραπάνω τὴν ἀναφέρει ὡς μακαρίτισσαν, ἐδῶ τὴν θεωρεῖ ἐν ζωῇ.

πετσέτες.

Θέλω νά μὴ πωληθῶν τὰ ἀργυρᾶ πιαττάκια ποὺ ἔχω, παρὰ δταν δὲν παρουσιασθῆ κανεὶς νὰ τὰ ζητήσῃ. Ἐγὼ δὲ θὰ ἀφίσω μέσα ἓνα σημεῖωμα καὶ θὰ δώσω ἐντολὴν εἰς τὸν Ἐπίτροπόν μου εἰς ποῖον νὰ δώσῃ τὸ ποσὸν ποὺ θὰ εἰσπραχθῆ ἀπὸ τὴν πώλησιν των, ὡς ἐλεημοσύνην, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ ἄλλα χρήματα ποὺ θὰ εἰσπραχθῶν ἀπὸ τὴν ἐκποίησιν τῶν ὑπολειπομένων ἐπίπλων.

Τὸ δὲ ὑπόλοιπον τῶν ὑπαρχόντων μοι καὶ πᾶν ἄλλο ποὺ θὰ εὔρεθῆ ὡς ἀνήκον εἰς ἐμέ, ἀφίσω εἰς τὴν σεβασμίαν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν.

• Γεράσιμος Βλάχος ταπεινότατος ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας βεβαιῶ ὡς ἀνωθεὶ (ὕπογραφή Ἰταλιστὶ μὲ χέρι τρεμάμενο).

ὁ συμβολαιογράφος ἐσημείωσε παραπλεύρως τῆς διαθήκης λατινιστί:

24 Μαρτίου 1685

Ἐδημοσιεύθη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ προαναφερθέντος ἐξοχωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου Διαθέτου καὶ παρεδόθη ἀντίγραφον εἰς τὸ Ἐξοχώτατον Γραφεῖον τῶν Ὑδάτων». (*)

Ἐχομεν καὶ κάτι ἄλλο βιογραφικὸν στοιχεῖον νὰ ἀναφέρωμεν:

Τὴν 25ην Μαρτίου 1657 ὄτε, ἀποθανόντος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Βαλεριανοῦ ἢ Συνέλευσις τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος προσέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Μιχαὴλ Χοριάτη—τοῦ ἐπονομασθέντος Μελετίου—μὲ ψήφους 214 κατὰ 117, εἶχον ὑποβάλη ὑποψηφιότητα καὶ οἱ κάτωθι:

Ἱερομόναχος	Γεράσιμος Βλάχος	καὶ ἔλαβε ψήφους ὑπέρ	112	καὶ κατὰ	219
»	Σωφρόνιος Καλωνᾶς	»	»	»	219
»	Θεοφύλακτος Τζανφορνάρις	»	»	»	247
»	Ἀλοῦσιος Γραδενίγος	»	»	»	297
»	Γεώργιος Μελισσηνός	»	»	»	272
»	Νικηφόρος Μηλιώτης	»	»	»	238

Ἐπισθεν δὲ τῆς διαθήκης ὁ ἴδιος Συμφορὸς ἔγραψε τὰ κάτωθι:

Ἐν ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χιλιοστῶ ἑξακοσιοστῶ ὀγδοηκοστῶ τρίτῳ, Ἰνδικτιῶν 7ῃ ἡμέρᾳ Δευτέρα, εἰκοστὴν μηνὸς Δεκεμβρίου. Ὁ Ἐξοχώτατος καὶ Σεβασμιώτατος Κύριος Γεράσιμος Βλάχος Ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας, ὦν ὕγιής, χάριτι θεῆς, τὸν νοῦν καὶ τὴν διανόησιν, καίπερ ἀσθενῆς τὸ σῶμα, κλινήρης, ἐν τῇ κατοικίᾳ του κειμένη παρὰ τῇ Σεβασμίᾳ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν, ἐκάλεσεν ἐμέ τὸν Φραγκίσκον Βελάνον, νοτάριον τῆς Βενετίας καὶ παρουσίᾳ τῶν κάτωθι μαρτύρων μοὶ ἐ-

9.— Ὁ φόρος ἐπὶ τῶν κληροδοτημάτων εἰσπρατέτο ἀπὸ τὸ Γραφεῖον τῶν Ὑδάτων καὶ ἦτο ὁ ο)ο. Τὸ γραφεῖον τοῦτο ἐφρόντιζε διὰ τὴν συντήρησιν τῶν καναλιῶν, διὰ τὴν κατὴν τῶν ποταμῶν κ.λ.π.

πέδωκε τὸ παρὸν ἔγγραφο τὸ ὁποῖον ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι ἡ διαθήκη του καὶ ἡ τελευταία του θέλησις, γραμμένη δι' ἄλλης χειρὸς, ἀπὸ ἀτομον τῆς ἐμπιστοσύνης του τὴν ὁποῖαν καὶ ὑπέγραψεν ἰδιοχείρως. Ἀφοῦ ἀπεμάκρυνα πρὸς στιγμὴν τοὺς μάρτυρας ἀνεγνώσθη παρ' ἐμοῦ τοῦ νοταρίου, μόνου πρὸς μόνον, συμφώνως τῷ Νόμῳ καὶ εἰς τὸ τέλος ἐβεβαίωσεν ὅτι περιέχει τὴν τελευταίαν του θέλησιν, μόνον προσέθηκα κατ' αἰτησὶν του μερικὰς φράσεις καὶ κατόπιν κληθέντων καὶ τῶν μαρτύρων, ἐπεβεβαίωσε τὰ πάντα ὡς ἀνωτέρω καὶ μὲ παρεκάλεσε νὰ παραλάβω τὸ ἔγγραφο, νὰ τὸ σφραγίσω καὶ νὰ τὸ φυλάξω· ἐν περιπτώσει δὲ θανάτου, νὰ τὸ ἀνοίξω, νὰ τὸ δημοσιεύσω καὶ νὰ τὸ ἐπισημοποιήσω, συμφώνως μὲ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου καὶ τὴν καθιερωμένην συνήθειαν.

Ἐρωτηθεὶς παρ' ἐμοῦ τοῦ νοταρίου ἂν ἄχῃ ἄλλην τινὰ διαθήκην καθὼς καὶ ἂν θέλῃ νὰ ἀφίση κληροδοτήματα ὑπὲρ τῶν Νοσοκομείων (10) καὶ διὰ τὴν ἐξαγορὰν σκλάβων, ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἔχει ἄλλο τι νὰ ἀφίση.

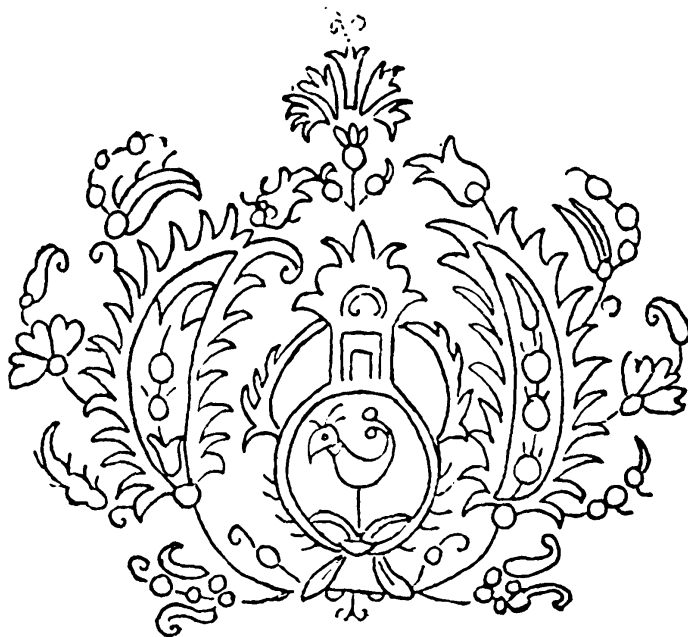
Ἐγὼ Μάρκος Βανδίρη τοῦ ποτε Μάρκου ἐκ Κερκύρας

Ἐγὼ Ἱερώνυμος Μέλτσι φαρμακοποιὸς ἐν Βενετία

ἀμφότεροι μάρτυρες παρακληθέντες καὶ παραστάντες.

(Συνεχίζεται)

10.— Οἱ νοτάριοι τῆς Βενετίας ἦσαν ἐκ τοῦ νόμου ὑποχρεωμένοι νὰ ἐρωτοῦν τοὺς συντάσσοντας διαθήκας ἂν ἐπιθυμοῦν νὰ ἀφίσουν ποσὸν τι ὑπὲρ τῶν Ἐθαγῶν Ἱδρυμάτων καὶ ὑπὲρ ἐξαγορᾶς σκλάβων.

ΠΑΝ. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

(1799-1855)

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣ ΤΗΣ «ΖΩΣΙΜΑΙΑΣ ΣΧΟΛΗΣ»

Η «ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ» εγκαινιάζει τις εκδόσεις της με τὸ ἀνέκδοτο ἔργο τοῦ Παναγιώτου Ἀραβαντινοῦ «Βιογραφικὴ ἢ Συλλογὴ Ἑπειρωτῶν Δογίων». Ὁ συγγραφεὺς τῆς «Χρονογραφίας τῆς Ἑπείρου» στὸ ἀνέκδοτο αὐτὸ ἔργο του βιογραφεῖ 500 περίπου γνωστὸς καὶ ἀγνώστους λογίους τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, πὸν ἐγεννήθησαν, ἐσπούδασαν ἢ ἔδρασαν στὴν Ἑπείρο. Ἀπὸ τὸ βιβλίό αὐτό, πὸν κυκλοφορεῖ σὲ λίγους μῆνες, ἀποσποῦμε καὶ δημοσιεύουμε σήμερα τὴ βιογραφία τοῦ Ἀναστασίου Σακελλαρίου

Κατὰ τὴν χώραν τοῦ Ζαγορίου, τὴν κοσοῦτον γόνιμον εἰς ἐκβλάστησιν ἀνδρῶν ἐπὶ φιλομαθείᾳ καὶ πατριωτισμῷ διακρινέντων μεταξὺ τῶν ἄλλων Ἑπειρωτῶν καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἑπείρος ἐσπᾶνιζε (τῶν τοιούτων), κεῖται ἐν τῇ κλιτύϊ τῆς Ραδοβόλης, τῆς ὑψικορυφωτέρας μεταξὺ τῶν Ζαγορισίων ὄρεων (ἅτινα εἰσὶ συμπεπλεγμένα τῇ Πίνδῳ), τὸ χωρίον Βραδέτον, ἐξ οὗ κατὰ τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετηρίαν ἀνεφύησαν καὶ διέπρεψαν μεταξὺ τῶν συνεπαρχιωτῶν οἱ Μπαλαδημοὶ καὶ Κοντογιῆμοι, οἱ τοῦ Ζαγορίου διακαθέξαντες τὴν ἰσχυροεστέιαν ἐπὶ ἑξήδωμήκοντα ὄλα κατὰ συνέχειαν ἔτη καὶ δειχθέντες γενναῖοι ἐξ ἀύταπαρνήσεως προστάται τῶν κοινῶν προνομίων, ὅτε Ἰωαννῖται τοπάρχαι τυράννου τὴν πολυπαθῆ τῶν Ἰωαννίνων παρχίαν.

Ἐν τῷ ρηθέντι χωρίῳ εἶδε τὸ φῶς καὶ ὁ ἀοίδιμος διδάσκαλος Ἀναστάσιος κατὰ τὸ 1799· πατὴρ δὲ αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ τοῦ Ζαγορίου ἱερέως υἱὸς Χριστιόδουλος ἱερέως, τοῦ μὲν πατρὸς τιμηθέντος κατὰ τοῦ τίτλου Οἰκονόμος, τοῦ δὲ υἱοῦ λαβόντος τὸν τίτλον Σακελλάριος. Ἀμύθητοι δὲ οἱ ρηθέντες ἱερεῖς εὐλαβέστατοι καὶ ἐνάρετοι ὄντες καὶ τὸ σέβας πασῶν τῶν

πέριξ κωμῶν ἀπολαμβάνοντες, ἐφημέρου ἐν εὐπολήπτως ἐν τῷ χωρίῳ των καὶ ἐδιδασκον ἰσοβίως τὰ κοινὰ γράμματα καὶ προκαταρχτικὰς τῆς γραμματικῆς γνώσεις εἰς κοινὸν σχολεῖον αὐτόσε συντηρούμενον. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀναστασίου· ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ, Ἑλένη καλουμένη, ὑπῆρξε θυγάτηρ πατρὸς περιφανοῦς, τοῦ Ἰωαννουτσοῦ Βέλιου Βραδετινοῦ, ὅστις, ἀποδημήσας ἐν ἀνδρική ἡλικίᾳ εἰς Ρωσσίαν, ὑπῆρέτησεν εἰς τὸν ρωσικὸν στρατὸν, ἀνεδείχθη λοχαγός, καὶ ἀπεχώρησεν εἰς Ταϊγάνιον, ὅπου ἀπέκτησε κτήματα μεγίστης ἀξίας, ἅτινα ἐσφετερίσθη, μετὰ τὴν ἐκεῖσε ἀποβίωσίν του, ἀσυνείδητος τις ἐπίτροπος τῶν δύο θυγατέρων των.

Δεκαετὴς τὴν ἡλικίαν ὁ προμνησθεὶς Ἀναστάσιος καὶ κάτοχος τῶν παρὰ τοῦ πατρὸς του παραδιδόμενων μαθημάτων, ἀπεστάλη παρ' ἐκείνου εἰς τὴν ἐν Ἰωαννίνοις Μπαλαναίαν Σχολὴν, διευθυνομένην τότε ὑπὸ τοῦ πολυμαθοῦς Μπαλανοπούλου Κωνσταντίνου τοῦ Καμινάρη· διότι ἐν τῇ αὐτῇ καὶ ὁ πατὴρ ἐκείνου ἔμαθεν ὅ,τι ἐγνώριζε, καὶ διότι ὁ τότε περικλεῆς Ἀθανάσιος Ψαλίδας, διευθυντὴς τῆς φωτοπαρόχου Καπλανείου Σχολῆς, ἐχθροὺς ἔχων ἱκανοὺς καὶ ἐπὶ τὸ ἀστειότερον καὶ ἐλευθεριώτερον φε-

ρόμενος ἐν ταῖς φιλικαῖς συνεντεύξεσι καὶ ταῖς δημοσίαις παραδόσεσι, ἐκατηγορεῖτο καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἄθρησκος παρὰ τῶν ἀπλουστέρων.

Ὡς εἴτις ἄλλος τῶν συνομηλικῶν καὶ συνταξιωτῶν του προοδεύσας ὁ Ἀναστάσιος ἐν τῇ ρηθείσῃ σχολῇ, ἄκων ἐπάύσατο τῆς σπουδῆς κατὰ τὸ 1812, ἀποσταλεῖς ἐν δωδεκαετεί ἡλικίᾳ πρὸς τὸν ἐν Θεσσαλονικῇ ἐμπορευόμενον θεῖον του Ἰωάννην Παπαῖ Γεωργίου Οἰκονόμον, ὅστις ἀποκατέστησεν αὐτὸν ἐν τῷ ἐμπορικῷ γραφείῳ του, ἵνα μνηθῆ τὰ του Κερδώου Ἐρμοῦ, ὅπου ἐδείχθη καλῶς ἐξασκῶν τὴν ὑπηρεσίαν του· ἀλλ' εἰς τὸ μεταξὺ αὐτὸ λοιμοῦ ἐνσκήψαντος ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, κατηνάγκασε τὸν σύζυγον αὐτῆς ἢ φιλόστοργος μήτηρ, ὅπως ἐπαναγάγῃ ἐν τοῖς κόλποις αὐτῶν τὸν μόνον ἄρρενα υἱὸν των. Πρὸς ὄφελος δὲ τῆς Ἠπείρου, κατ' ἐμπνευσιν οὕτως εἰπεῖν τῆς θείας Προνοίας, ἐξετέλεσεν ἀνυπερθέτως ὁ πατήρ τὴν ἐπίμονον τῆς συμβίας του αἵτησιν.

Ὑπακούσας μετὰ τινος εὐχαριστήσεως εἰς τὴν πατρικὴν διαταγὴν, ἐπανῆλθεν ὁ νεανίας εἰς Βραδέτον, καὶ ζῆλον ἐνθουσιώδη τρέφων ἵνα ἀφιερῶσιν ἑαυτὸν εἰς τὸν λόγιον Ἐρμῆν, παρεκάλεσε τὸν πατέρα, ὅπως ἀποστείλῃ αὐτὸν ἐπὶ τελειοποιήσει τῶν σπουδῶν του εἰς τὴν Καπλάνειον Σχολὴν· διότι, καθ' ὃν καιρὸν ἐφοῖτα ἐν τῇ Μπαλαναῖα, κατενόησε τὴν μεταξὺ τῶν δύο σχολῶν ἐνυπάρχουσαν οὐσιώδη διαφορὰν, ἕνεκα τῆς διαφόρου μεθόδου τῶν ἐν αὐτοῖς διδασκόντων. Λαβὼν λοιπὸν τὴν συγκατάθεσιν τοῦ πατρὸς, εἰσήχθη τακτικὸς φοιτητὴς εἰς τὴν Καπλάνειον Σχολὴν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1813, καὶ φύσεως ἀγαθῆς εὐμοιρῶν καὶ μάλα φιλόπονος ὢν προήχθη ἐντὸς ὀλίγου εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν τῶν παρὰ τῷ μνησθέντι ἐκείνῳ Σχολάρχῃ μαθητευόντων, ὅστις διὰ τὴν εὐγενῆ καὶ ἰλαρὰν αὐτοῦ συμπεριφορὰν καὶ τὴν ἐξιδιασμένην εὐφυΐαν του ἠνύοει τὰ μέγιστα τὸν νεανίσκον, καὶ πρὸς ἐνδειξιν τῆς εὐφυΐας του ἀπεκάλει αὐτὸν Βραδετινόν. Σημειοῦμεν δ' ἐν παρόδῳ ὡς περίεργον φαινόμενον, ὅτι κατὰ τὸ 1815 ὁ προμνησθεὶς τοῦ λεγομένου ἀθρήσκου σχολάρχου μαθητευόμενος, τοσοῦτον ὑπὸ μοναστικοῦ ἔ-

ρωτος κατελήφθη, ὥστε ἠτοιμάσθη μετὰ δύο συμμαθητῶν του ἵνα μεταβῆ εἰς τὸν Ἄθωνα ἐπὶ μοναστικῇ ἐγκαταβιώσει· ἀλλ' ὁ πατήρ αὐτοῦ κατὰ θεῖαν ὑπαγόρευσιν μαθῶν ἐγκαίρως τὸν τοιοῦτον τοῦ υἱοῦ του σκοπὸν, κατέβη ἐσπευσμένως εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ διὰ τῶν δεουσῶν παρατηρήσεων καὶ τρόπων μόλις ἀπέτρεψεν αὐτὸν ἐκ τῆς ἄλλοκότου ἐκείνης ἀποφάσεως.

Ἀποπερατώσας εὐδοκίμως τὰ μαθήματα τῆς Καπλανείου Σχολῆς καὶ τελειόφοιτος ἀναδειχθεὶς κατὰ τὸ 1817, ἔσπευσεν ἵνα ἐπανακάμψῃ εἰς τὸ χωρίον του, διότι συνέπεσεν εἰς τὸ μεταξὺ καὶ ἡ αἰφνίδιος ἀποβίωσις τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς του, καὶ ἦδη ἢ φιλάτῃ αὐτοῦ μήτηρ, ἵνα μὴ ἐκπατρισθῆ ὁ υἱὸς τῆς ἀπολελυμένης ὄν, ἐμνήστευσε καὶ ἀνυπερθέτως συνέζευξεν αὐτὸν μετὰ συνομηλικὸν νεάνιδος, θυγατρὸς τοῦ Ἀναστασίου Ζαβαλέξῃ, ἐνὸς τῶν εὐνοπολήπτων οἰκογενειάρχων τῆς γείτονος κώμης τοῦ Καπεσόβου, συγχρόνως δὲ ἐνήργησεν ἢ μήτηρ, ἵνα συστηθῆ ἀντὶ τοῦ πατρὸς διδάσκαλος τοῦ ἐν Βραδέτῳ κοινοῦ σχολείου ὅπερ ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ ὁ ἐν Ἰασίῳ μεγαλέμπορος καὶ φιλόπατρις Νικόλαος Τσιγαρᾶς, ὁ ἐκ Βραδέτου ὀρμώμενος, προήγαγεν εἰς θέσιν ἐλληνικοῦ σχολείου, χορηγῶν ἐτησίαν πρόσοδον ἀνάλογον τῶν ἀναγκῶν· Ἐπὶ δύο ἔτη διδάξας μετ' ἐπιτυχίας τὸν συνεγχωρίους του παῖδα καὶ νεανίσκον ὁ νεανίσκος Ἀναστάσιος, διεφημίσθη διὰ τὰς προόδους τῶν μαθητῶν του καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν τοῦ Ζαγορίου, καὶ ὡς τοιοῦτος προσεκλήθη τὸ 1820 ἐν τῇ τότε ἀξιολογῶν σχολῇ τοῦ Κουκουλίου, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἀξιαγᾶστου ἐκείνου φιλοπάτριδος Μάθου Οἰκονόμου, ὑπὸ μισθὸν γροσίων 1500 κατ' ἔτος, ἀναλογούντων εἰς γροσίων 7000 κατὰ τὴν σημερινὴν ἀξίαν, καὶ διέμεινεν ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1825, ἀξιολόγους καὶ ἀφθόνοκαρπούς παράγων· διότι ἐφοῖτων παρ' αὐτῷ καὶ ἐκ τῶν πέριξ Ζαγορειακῶν κοιτητῶν ἱκανοὶ νεανία. Ἀποχωρήσας τὸν Κουκουλίου, ἀποκατέστη κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὴν ἀξιολογῶν τοῦ Μονοδενδρίου κώμην ὅπου κοινοσυνηθητός σχολῇ ὑπῆρχεν ἤδη ἐνιδρυμένη, καὶ ἦν διέτριψε διδάσκων εὐδοκίμως μέχρι τῆς

Αυγούστου τοῦ 1829. Κατὰ τὰς τρεῖς εἰρη-
 μένας σχολὰς ἐπὶ δωδεκαετίαν διδάσκων
 καὶ διδασκόμενος ὁ Ἀναστάσιος ἐτετραγώ-
 νισε τὰς γνώσεις του, διέπρεψε μεταξὺ
 τῶν ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ ἑλληνοδιδασκάλων
 τοῦ Ζαγορίου, μεθ' ὧν συγκατηριθμοῦντο
 οἱ τοῦ κλεινοῦ Ψαλίδα ἀξιόλογοι μαθηταὶ
 Κοσμάς ὁ Θεσπρωτός, Ἰωάννης ὁ Σάββας
 καὶ ἕτεροι κατωτέρας ἀξίας. Τῶν διδασκά-
 λων αὐτῶν ἱκανοὺς τῶν προοδευμένων μα-
 θητῶν ἡ φήμη τοῦ Ἀναστασίου ἐμαγνήτι-
 σε τοσοῦτον, ὥστε, παραιτούμενοι, ἐπορεύ-
 οντο εἰς τὴν κώμην ἐν ἣ ἐκεῖνος ἤρθευε τῆς
 τοικίλης παιδείας του τὰ νάματα διὰ τρό-
 του θαυμασίου, καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν εὐπο-
 ρωτέρων τῆς περιοχῆς τοῦ Ζαγορίου ἀπέ-
 τελλον τοὺς υἱοὺς αὐτῶν εἰς τακτικὴν ἀ-
 ρόασιν τῶν παρὰ τοῦ Ἀναστασίου διὰ
 τὴν ἐπιτυχίας παραδιδόμενων. Ὁ ἀ-
 ἰδμῖος δὲ οὗτος ἀνὴρ, σεμνυνόμενος ἐπὶ
 τῇ πρὸς τοὺς συμμαθητάς του διαφορᾷ,
 ὁλλάκις ἀπεφαίνεται ὅτι τὰ μέγιστα ὠφελή-
 η μελετῶν τὰ παρὰ τοῦ ἀθανάτου ἐκεί-
 νου Κοραῆ προλεγόμενα.

Ἐν τῇ ἐποχῇ τῇ μεταξὺ τοῦ 1822 -
 1828 εἰρήσθω ἐν παρόδῳ πρὸς τιμὴν καὶ
 καινον τῶν τότε Ζαγορισίων, ὅτι οἱ πρό-
 ριτοι τῆς περιοχῆς ταύτης διὰ τῆς αὐτα-
 κρητικῆς των συμπεριφορᾶς καὶ τῆς ὀ-
 βήρονος πρὸς τοὺς κρατοῦντας διαγωγῆς
 ρν, οὐ μόνον ἠδυνήθησαν, ὁμοιοῦντες
 καὶ συνασπιζόμενοι, ἵνα ὑποστῶσι καταπίε-
 σεις καὶ δεινὰ ἐλάττωτα τῶν ὅσα ὑπέστη-
 ναι αἱ ἄλλαι περιοχαὶ τῆς παλαιᾶς Ἠπεί-
 ρου κατὰ τὴν ἐκπολιόρκησιν τοῦ Ἀλῆ Πα-
 σῆ καὶ τὴν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστα-
 σως ἀδιόλειπτον κίνησιν ἀτιθάσων στρα-
 τικῶν στιφῶν, ἀλλ' ἠδυνήθησαν ἵνα καὶ
 εἰς Ἑλληνικὰς μούσας θεραπεύωσιν ἐκ-
 τὴν ἐνόνητων, ὑπὲρ τὰ δέκα ἐκπαιδευτήρια
 ὄντες εἰς διαφόρους κώμας ἐνιδρυμένα,
 ὅτε τότε οὐδαμοῦ τῆς Ἠπείρου ἐνυπῆρχε
 ἰνὸν ἑλληνικὸν σχολεῖον, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ
 ὑποστρόφῳ καὶ κλεινῇ πόλει τῶν Ἰωαννῶν
 οὐδὲ τῶν κολυβογραμμάτων διδάσκα-
 ς ἦν. Κατὰ τοιαύτην λοιπὸν καχεκτικὴν
 ὁχὴν ὁ Ἀναστάσιος διδάσκων διερμή-
 νευε τὸν Ὅμηρον, τὸν Πλάτωνα, τὸν Ξε-
 ρῶντα, τὸν Δημοσθένην καὶ τοὺς ἄλ-
 λους Ἑλληνας συγγραφεῖς μετὰ τοῦ ἐνθου-

σιασμοῦ ἐκεῖνου, ὅστις κατέλαβε τὴν καρ-
 δίαν παντὸς εὐαισθήτου Ἑλληνοῦ, ἔχοντος
 ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἐπανάστασει ἡλικίαν μεί-
 ζονα τῶν 15 ἐτῶν. Πολλάκις εἰς τὸ μετα-
 ξὺ αὐτὸ ὁ ἀείμνηστος αὐτὸς πατριώτης,
 ἀπὸ τοῦ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτος ἐκκεν-
 τούμενος καὶ φλεγόμενος, ἠτοίμασε τὸν μάρ-
 σιπὸν του, ὅπως, ἀποστολικῶς πορευθεὶς
 εἰς παράλιόν τι τῆς Θεσπρωτίας μέρος, με-
 ταβῆ εἰς τὸ πολύκροτον τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶ-
 νος στάδιον, ἵνα διὰ τῶν ὄπλων ὑπηρετήσῃ
 τὴν πατρίδα· ἀλλ' ἀπετρέπετο, ἀναλογιζό-
 μενος τὰς συνεπείας· διότι ὑπῆρχεν ἤδη
 καὶ δύο τέκνων πατῆρ, καὶ οὔτε πατέρα,
 οὔτε ἀδελφὸν ἐνήλικα εἶχεν, ἵνα ἀφιερῶσθαι
 αὐτοῖς τὰ τέκνα καὶ τὴν πεφλημένην μη-
 τέρα καὶ σύζυγόν του. Ἐμεινε λοιπὸν ἐν
 ᾧ ἐκλήθη, καὶ ἐνεθουσιάζετο καὶ κατεθέλ-
 γετο ἀκούων διασαλπίζομένην τοῦ ἀγῶνος
 τὴν πρόοδον· μετὰ δὲ τῶν μαθητῶν του κα-
 τὰ τὴν παῦσιν τῶν παραδόσεων ἐξερχόμε-
 νος εἰς μέρος κατάλληλον ἔψαλλε τὰ ἐθνικὰ
 ᾄσματα, ὅσα ὑπὸ τοῦ νέου Τυρταίου, τοῦ
 ἀειμνήστου Ρήγα, ἐποιήθησαν. Ἐχων δὲ
 ἐκ φύσεως φωνὴν γλυκυτάτην καὶ ὀξείαν
 ἐξωγοῦναι ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν μαθητῶν του
 τὸ πατριωτικὸν αἴσθημα μέχρι ἐνθουσια-
 σμοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος ἐνεθουσιάζετο
 παραφόρως ἐνίοτε· συνεπεία δὲ τῆς ἐνθου-
 σιάδου ταύτης τοῦ διδασκάλου διαγωγῆς
 οὐκ εὐάριθμοι τῶν ἐνηλίκων αὐτοῦ ἀκροα-
 τῶν ἐκπαιρισθέντες περιεζώσαντο τὴν ρομ-
 φαίαν. Ὁ βαθμὸς δὲ τῆς πρὸς τὸν ἀγῶνα
 συναισθήσεως τοῦ ἀειμνήστου αὐτοῦ Ἠ-
 πειρώτου κατεδείχθη ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς
 περιβοήτου ἐκπολιορκήσεως τοῦ ἐνδόξου
 Μεσολογγίου κατὰ τὸ 1826. Τὸ θλιψικάρ-
 διος ἐκεῖνο ἄκουσμα, βεβαιωθέν, τοσαύτην
 καὶ τοιαύτην θλίψιν καὶ ἀπόγνωσιν διέ-
 χυσεν εἰς τὴν εὐαίσθητον καρδίαν του, ὥ-
 στε ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας διέμεινε ἄσιτος καὶ
 ἐπὶ ὀλόκληρον ἑβδομάδα ἐνεκλείσθη κλαί-
 ων καὶ ὀδυρόμενος ἐντὸς τοῦ δωματίου
 του, οὐδένα δεχόμενος καὶ ἀκούων.

Ἀποβιώσαντος τοῦ Μητροπολίτου Ἰ-
 ωαννίνων κυρίου Γαβριὴλ κατὰ τὸ 1828,
 ἀνεδείχθη διάδοχος αὐτοῦ ὁ ἐκ Βυζαντίου
 Βενέδικτος, ἀνὴρ ἐπὶ ἐθνισμῷ, φιλανθρω-
 πία καὶ εὐσεβείᾳ διαπρέπων μεταξύ τῶν
 συγχρόνων του ἀρχιερέων. Λάτρευε τῆς

παιδείας τυγχάνων ὁ προμνησθεὶς ποιμὴν, ἅμα ἐπληροφορήθη τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἀξίαν τοῦ Ἀναστασίου, μετεκαλέσατο αὐτὸν εἰς Ἰωάννινα τὸ 1829 καὶ ἀνέδειξεν αὐτὸν διδάσκαλον τῶν οἰκείων καὶ καὶ ἀκολουθῶν του, προσενεγκὼν αὐτῷ ἐντὸς τῆς Μητροπόλεως οἶκημα, διατροφήν καὶ ὑπηρεσίαν, καὶ μισθὸν ὅποσον ἐν τῷ Μονοδενδρίῳ ἐλάμβανε, προθέμενος ἵνα ἀναδείξῃ αὐτὸν σχολάρχην τῆς κανονικῆς σχολῆς, ἣν οἱ ἀοίδιμοὶ Ζωσιμάδαι ἀπεφάσισαν ἐνιδρῦσαι ἐν Ἰωαννίνοις, ἅμα ἡ ἄσφατος καὶ τραχεῖα πολιτικὴ κατάστασις ἐξωμαλύνετο. Ἐχὼν ὁ προμνησθεὶς Ἀρχιερεὺς ἐν τῇ Μητροπόλει του διδάσκοντα τὸν Ἀναστάσιον, ἅμα ἐσχόλαζεν ἐκ τῶν ποιμενικῶν καθηκόντων του, προσεκάλει αὐτὸν ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ δωματίῳ καὶ παρεδίδειο ὑπ' αὐτοῦ ἐπιστημονικὰς τινὰς γνώσεις καὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας σπουδαῖα μαθήματα, τὴν τε γαλλικὴν γλῶσσαν. Ἐκ δὲ τῶν ὑπαλλήλων του ἐγένοντο οὐκ εὐκαταφρόνητοι παιδείας κάτοχοι ὁ τότε ἀρχιδιάκονος Ἰωακείμ ὁ Χίος, ὁ προτελευταῖος τῆς Κωνσταντίνου πόλεως εὐκλεῆς Πατριάρχης, καὶ ὁ ἐν τῇ ἀρχιδιακονίᾳ διαδεχθεὶς αὐτὸν Παῖσιος ὁ Βυζάντιος, ὅστις ἀπεβίωσε τὸ 1835, Δρυϊνουπόλεως Μητροπολίτης προσφάτως ἀναδειχθεὶς. Τοιούτους λοιπὸν μαθητὰς κατήρτισεν ὁ Ἀναστάσιος ἐν τῇ ἐποχῇ καθ' ἣν ἐν τῇ Μητροπόλει ἐδίδασκε.

Τοῦ προμνησθέντος Ἀρχιερέως τὸ 1830 ἀποβιώσαντος, καθ' ἀτυχίαν τοῦ πολυπαθοῦς ποιμνίου του, καὶ τοῦ περὶ τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς σχεδίου ἀναβληθέντος διὰ τὸ εἰσέτι ἀνώμαλον τοῦ καιροῦ, πολλὰ χρόνον τοῦ Ζαγορίου ἔλαβεν ὁ Ἀναστάσιος πρόσκλησιν ἐπίσημον ἄλλ' ἵνα πλησιάσῃ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος, προετίμησε τὴν διδασκαλικὴν ἔδραν τῆς Πρεβέζης, προσενεχθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ μισθὸν ἀνάλογον τῶν τότε οἰκογενειακῶν του ἀναγκῶν. Ἐπορεύθη λοιπὸν ἐκεῖσε προθύμως τὸ 1831 καὶ διὰ φιλοτίμου φιλοπονίας καὶ ζήσεως ἐδίδασκεν ἔχων ἱκανοὺς ἐνήλικας μαθητὰς ὁρῶντας πρὸς τακτικὴν ἐκπαίδευσιν, οἵτινες, ἐπὶ τριετίαν διδασκόμενοι, συνεκροτήθησαν διὰ ποικίλης ἐγκυκλίου μαθήσεως, μεθ' ὧν διεκρίνετο ὁ ἱεροδιάκονος Ἰερόθεος Μπάλας, ὁ κατὰ τὸ

1849 ἀναδειχθεὶς Μητροπολίτης Ἄρτης, καὶ ὁ Πρεβεζαῖος Ἀναστάσιος Καλὸς, ὁ ἐν Ἑλλάδι διατρέξας πολιτικὸν στάδιον οὐχὶ εὐκαταφρόνητον.

Κατὰ τὸ 1833 ἐνιδρυθείσης ἐν Ἰωαννίνοις τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, ἔσπευσαν οἱ Ἰωαννῖται ὅπως προσενέγκωσιν εἰς τὸν Ἀναστάσιον τὴν σχολαρχίαν ἐπὶ μισθῷ οὐχὶ εὐκαταφρόνητῳ. Ἀπεδέχθη λοιπὸν τὴν πρότασιν, ζητήσας τρίμηνον προθεσμίαν, ἵνα εἰς τὸ μεταξὺ αὐτὸ ἐπισκεφθῇ τὰ ἐν Ἑλλάδι καὶ Κερκύρῳ ἐκπαιδευτήρια ἐπὶ τῷ λαβεῖν γνώσιν τῆς μεθόδου, ἣν ἐκεῖσε ἐξήσκουν, καὶ ὅπως οὖν ἀξίῃσαι τὰς γνώσεις του μεθ' ὃ ἐπανακάμψας εἰς Ἠπειρόν κατέλαβε τὴν τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς διεύθυνσιν, ἔχων ὑπ' ἑαυτὸν τὸν τέως σχολάρχην Γεώργιον Κρανᾶν (τὸν μετ' ὀλίγον αὐτοκτονηθέντα χαμερποῦς φθόνου ἕνεκα) καὶ τρεῖς ἑτέρους ὑποδιδασκάλους. Ἡ παρησία δὲ καὶ σοφὴ διδασκαλία τοῦ ἀνδρὸς δέδωκεν ἐκ πρώτης ἀφετηρίας σφοδρὰν ὄψθῃσιν εἰς τὴν Ἰωαννιτικὴν νεολαίαν εἰς τὴν τῶν περιοχῶν, καὶ ἰδίως εἰς τὴν τοῦ Ζαγορίου, ἐξ ἧς ἀλλεπαλλήλως προσήρχοντο νέοι μαθητιῶντες, εὐποροῖ τε καὶ ἀποροῖ, ὡς διψῶσαι ἔλαφοι. Ἀλλὰ τῆς πληθύσεως τῶν Ζαγορισίων μαθητῶν ἢ προσέλευσις καὶ ἐπαισθητὴ πρόοδος ἐγένετο, ὡς μὴ ὄφειλεν, ἱκανῆς βλάβης παραίτιος. Οἱ τότε Ἰωαννῖται προὔχοντες, ἀντιζῆλοι μὲν φθόνου πρὸς τὴν τοῦ Ζαγορίου κοινότητα τυγχάνοντες (διότι οἱ προὔχοντες τῆς χώρας ταύτης διέπρεπον ἕνεκα τῆς συνέσεως καὶ συνασπίσεως αὐτῶν, καὶ ὡς τοιοῦτοι ἐπηρέαζον παρὰ τῇ τοπικῇ Διοικήσει), διέταξαν τὸν σχολάρχην ἵνα μηδένα νέον φοιτητὴν δέχεται ἄνευ τῆς ἐγγράφου ἀδείας τῶν ἐφόρων. Κατιδὼν ὁ Ἀναστάσιος ὁποῖαν κατὰ τῶν συμπατριωτῶν του ὑπέκρουπε πρόθεσιν ἢ τοιαύτη ὑποχρέωσις, ἀντέταξε παρατηρήσεις εὐλόγους καὶ καταλλήλους πρὸς ἀνάκλησιν τῆς ρηθείσης ἀτόπου διαταγῆς καὶ ἐπειδὴ οὐδὲν διὰ τῶν παρατηρήσεών του κατώρθωσεν ἔδωκε τὴν παραίτησίν του κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1833, μὴ ἀνεχθεὶς γενέσθαι ὄργανον τοιούτων χαμερπῶν παθῶν. Τότε δὲ οἱ πρόκριτοι τοῦ Ζαγορίου φιλοτιμηθέντες ἔσπευσαν ἵνα διὰ κοινῶν συνδρομῶν συστήσωσιν ἐκ

ληνικὴν ἐπαρχιακὴν σχολὴν ἐφάμιλλον τῆς Ζωσιμαίας ὑπὸ τὴν κοθηγεσίαν καὶ διευθύνουσιν τοῦ Ἀναστασίου, συμφωνήσαντες ὡς προσωρινὸν κατάστημα οἰκίαν τινὰ ἐν τῇ κώμῃ τοῦ Κουκουλίου. Ἀνυπερθέτως ἐκτελεσθείσης τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ἤρξαντο αἱ παραδόσεις καὶ ἐξ ὄλων τῶν κωμῶν καὶ χωριῶν τοῦ Ζαγορίου συνέρρευσεν ἑκατοντὰς προκεχωρημένων μαθητῶν, ἐν οἷς καὶ τινες τῶν ἐν Ἰωαννίνοις ἐγκατεστημένων εὐπατρίδων. Μετὰ ἐτήσιον δ' ὕψος διόρησιν, μετετέθη ἡ ἐπαρχιακὴ σχολὴ εἰς τὴν τῶν Νεγάδων κώμην, ὡς κεντρικωτέραν τῆς Ζαγοριακῆς περιοχῆς, αἱ κυρίως διότι ὁ ἐν Βυσαραβία ἐκ τῆς κώμης ταύτης ὀρμώμενος εὐπατρίδης καὶ ὑπορος Καραστάθης ἀνεδέχθη τὴν συντήρησιν τῆς σχολῆς ταύτης, ἥτις καὶ προήγετο διαχέουσα ἄφθονα τὰ τῆς παιδείας νάματα, ἐνῶ ἡ Ζωσιμαία ὁσημέραι ἀπεναρρῦτο, ὑπὸ μόνον τῶν ὑποδιδασκάλων διεομένη, ὡς μὴ εὐρισκομένου ἀνδρὸς δυναμένου ἐκπληρῶσαι τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀριτίμου ἰδρυτοῦ αὐτῆς· ἐφ' οἷς Ἰωαννῖται, συναισθανόμενοι τὸν τῆς σχολῆς ἔξουτελισμὸν, καὶ ὑπαγορευόμενοι τὸ τοῦ Νικολάου Ζωσιμαῖ, μετῆλθον κάλληλα μέσα καὶ τρόπους, ἵνα παρακινήσουσι τοὺς ἰσχυροτέρους τῶν Ζαγοριῶν πρὸς τὸ καταργῆσαι τὴν ἐπαρχιακὴν σχολὴν καὶ πειθαναγκάσαι τὸν Ἀναστάσιον ἐπανελθεῖν εἰς τὴν προτέραν τοῦ αὐτοῦ εἰσαγεῖν εἰς τὴν Ζωσιμαίαν Σχολὴν οἷους δῆποτε πρὸς μάθησιν ὀργῶντας νέους, καὶ τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1834.

Ἐκτοτε οὖν ἡ Ζωσιμαία Σχολὴ προεβόητο κλειζομένη καὶ τοσοῦτον ἐπιζήτητος θέστη, ὥστε ἐφοιτᾶτο ὑπὸ τριακοσίων ἄλλοι μαθητῶν ὀργῶντων ἐπὶ τελειοφοίᾳ ἐκπαιδεύσει οὐ μόνον ἐκ τῆς Ἠπείρου κεντρικῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας. Εἰς τὴν μεγάλην δὲ ὁδὸν ταύτην συνετέλεσαν αἱ ποικίλαι μεθόδους, αἷς ὁ ἀοίδιμος Ν. Ζωσιμαῖς ἐκτελεσθήσκει ἀγαθοβούλως, καὶ ἡ διηνεκὴς ἐπιθυμία καὶ προστασία τοῦ φιλομούσου ἀρχιερέως κυρίου Ἰωακείμ τοῦ κατὰ τὸ ὄνομα ἀπὸ Δρυϊνουπόλεως ἀναδειχθέντος μητροπολίτου Ἰωαννίνων.

Διειρηθήθη ἡ εὐκτικωτάτη αὕτη κατάστασις τῆς Σχολῆς, καὶ σύμπνοια ἀξιεπαίνων ἐβασίλευεν ἐν τῇ πόλει μέχρι τοῦ 1838, ὅτε ὁμᾶς τις τῶν προκρίτων αὐτῆς, ἰδιοτελείας ἔνεκεν, συνώμοσε καὶ ἐξηγέρθη κατὰ τοῦ μνησθέντος Μητροπολίτου, ὡς ἀνδρὸς ἀκαμάτου καὶ ἀκάμπτου εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ποιμενικῶν τοῦ καθηκόντων καὶ μετῆλθε θεμιτὰ καὶ ἀθέμιτα μέσα, ἵνα ἐπιτεύξηται τὴν ἔξωσιν του, ἥτις ἐπῆλθε δυστυχῶς κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1838. Καταδεικνύεται δὲ ἡ ἐσχάτη μοχθηρία τῶν ρηθέντων συνωμοτῶν, ἐνεργησάντων ἀνυπερθέτως καὶ τὴν ἔξωσιν τοῦ ἀνεκτιμήτου σχολάρχου, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὑπῆρχεν εὖνοούμενος καὶ φίλος τοῦ πεπτωκότος Μητροπολίτου. Τοῦτου δὲ γενομένου, πάντες οἱ τῆς ἀνωτέρας τάξεως μαθηταὶ καὶ πλείστοι τῶν κατωτέρων, ἐκόντες ἄκοντες, ἐγκατέλιπον καὶ τὴν Σχολὴν καὶ τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ ἀδικαιολόγητος αὕτη τοῦ Ἀναστασίου ἔξωσις μεγάλης βλάβης παρὰ τὸς ἐγένετο εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν νεολαίαν, διότι ἐπὶ πενταετίαν ἡ Ζωσιμαία Σχολὴ, ὑπὸ ἀδεξίων καὶ ἀσυμφώνων διδασκάλων διεπομένη, ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος εἰς καχεξίαν χείρονα περιήρχετο, μόλις ὑπὸ ἑκατὸν ἐπιτοπίων παίδων φοιτωμένη.

Τοιαύτης δυσμενείας καὶ ἀγνωμοσύνης ἀντικείμενον γενόμενος ὁ ἀγαθὸς Ἀναστάσιος, μετέβη κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς Ἀθήνας, ὅπου μετὰ πολλῆς ἀφοσιώσεως καὶ ζήλου ἐφοίτα ἀκροώμενος τὰ φιλοσοφικὰ καὶ φιλολογικὰ μαθήματα εἰς τὸ τότε Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, τὸ προσωρινῶς ἐνιδρυθὲν ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Προσκτησάμενος δὲ τὴν εὖνοιαν καὶ ὑπόληψιν τῶν καθηγητῶν, συνεστήθη παρ' ἐκείνων εἰς τοὺς φιλομούσους Σμυρναίους, ζητοῦντας κατάλληλον πεπαιδευμένον ἄνδρα διὰ τὴν σχολαρχικὴν ἔδραν τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς.

Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1839 ἡ περικλεῆς πόλις Σμύρνη ἀπεδέξατο μετὰ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως τῶν Ἠπειρώτην διδάσκαλον, προσενεγκοῦσα αὐτῷ μισθὸν διπλάσιον τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ ἤδη ἡ Εὐαγγελικὴ Σχολὴ ἀντήχει ἐκ τῶν σοφῶν παραδόσεων του, ἐφελκύνουσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς τοῦ φιλομαθεῖς νεανίας τῆς με-

γαλοπόλεως εκείνης και πολλούς εκ διαφόρων πόλεων και κωμών της Μικρασίας και των Σποράδων. Πρώτην δε ταύτην φοράν μετά την λαμπράν εποχήν του αιδιμου Κωνσταντίνου Κούμα και Κωνσταντίνου Οικονόμου του εξ Οικονόμων εσχεν η Σμύρνη σχολάρχην σημασίας εκτεταμένης, ούτινος ὁμοιον ἀμφιβάλλομεν ἐάν μέχρι τουδε ἀπήλαυσεν η πόλις εκείνη.

Ἐν τῷ μεταξύ αὐτῷ ὁ περικλεῆς Ν. Ζωσιμαῆς, μαθὼν μετὰ πολλῆς ἀθυμίας ὅτι μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ἀναστασίου, ἡ σχολή του διέκειτο εἰς ἀθλιότητα μεγίστην, ἤρξατο ἀλληλογραφίας φιλικῆς μετ' αὐτοῦ, σκοπούσης τὴν ἀπ' εὐθείας διαπραγματέυσιν τῆς ἐν Ἰωαννίνοις ἐπανακάμψεώς του, ὑπὸ τοὺς ὄρους οὓς ἐθεώρει οὗτος ἀναποφεύκτους εἰς ἐθνωφελῆ συντήρησιν τῆς Σχολῆς καὶ εἰς καθιέρωσιν κανονισμοῦ περιορίζοντος τὰς ἐπηρείας καὶ ἐπεμβάσεις τῶν Ἰωαννιτῶν. Ἡ ἀλληλογραφία αὕτη ἔλαβεν αἴσιον πέρας διὰ τῆς τελευταίας πρὸς τὸν Ἀναστάσιον ἐπιστολῆς τοῦ Ζωσιμαῆ, παραδεχθέντος τὰς γενομένας αὐτῷ αἰτήσεις καὶ προτάσεις (ἐν αἷς καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ζωσιμαῆ προταθέν ἐσόβιον τῆς καθηγεσίας του) καὶ διαβεβαιώσαντο ὅτι ἀπεφάσισεν ἵνα προσθέσῃ εἰς τὴν διαθήκην του πρόσθετον κληροδοτήματα πρὸς ἀγορὰν πλουσιωτάτων τῆς φυσικῆς ὀργάνων καὶ βιβλιοθήκης πολυτίμου, παραδεχθεὶς καὶ τὸ παρὰ τοῦ Ἀναστασίου προτεινόμενον ὡς ἐπίμετρον, τὴν ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων σύστασιν καταλλήλου τυπογραφείου πρὸς ἐκτύπωσιν διδακτικῶν βιβλίων, δωρεὰν διανεμηθησομένων τοῖς ἐν Ἠπειρῷ διδασκομένοις ἀπόροις μαθηταῖς· εἰς διηνεκῆ δ' ἐμπέδωσιν τῶν μεταξύ αὐτῶν συμπεφωνημένων προσεκάλεε τὸν Ἀναστάσιον εἰς Νίσσαν.

Συνεπεῖα λοιπὸν τῆς διαπραγματεύσεως καὶ προσκλήσεως ταύτης, μετὰ τὰς σχολικὰς παύσεις τοῦ 1842 ἀναχωρήσας ἐκ Σμύρνης ὁ Ἀναστάσιος, πρὸς δῆθεν συνέντευξιν τῶν ἐν Μολδαυίᾳ γυναικαδέλφων του, διέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα ἐκεῖθεν πορευθῆ εἰς τὴν Νίσσαν διὰ τῆς συντομωτέρας ὁδοῦ. Ἄλλ' ἐκεῖσε ἀφι-

χθεὶς καὶ μαθὼν μετὰ θλίψεως τὸν ἐπισυμβάντα θάνατον τοῦ ἀειζώου Ν. Ζωσιμαῆ, μετέβη εἰς ἐπίσκεψιν τῶν εἰς Μολδαυίαν εἰρημένων συγγενῶν του, ὁπόθεν ἐπανῆλθε τὸ φθινόπωρον εἰς Ἠπειρον, ἵνα συμπαραλάβῃ τὴν οἰκογενεὶάν του καὶ ἐγκατασταθῆ πανοικεῖ εἰς Σμύρνην. Ἄλλ' ἀφ' ἐνὸς τὸ προκεχωρημένον τῆς ἐποχῆς πρὸς μεταφοράν ἀνηλίκων τέκνων, καὶ ἀφ' ἐτέρου αἱ παρακλήσεις προσφιλοῦς συζύγου, ἵνα μὴ ἐκπατρισθῇ ἐσπευσμένως, ἐπειθανάγκασαν τὸν Ἀναστάσιον ἵνα ἀναβάλῃ διὰ τὸ ἐπιὸν θέρος τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ, καὶ ἐπανακάμψας μόνος εἰς Σμύρνην ἤρξατο τῶν παροδόσεών του. Εὐτυχῶς ὁμως ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ εἰσῆλθον εἰς τὰ κοινὰ πράγματα τῆς πόλεως Ἰωαννίνων ἄνδρες φιλομαθεῖς καὶ φιλοπάτριδες, οἵτινες διὰ φιλικῶν μέσων τῷ ἀπηύθυνον τὴν ἔφεσιν καὶ ἀπόφασιν αὐτῶν περὶ τῆς ἐν τῇ Ζωσιμαίᾳ Σχολῇ ἐγκαθιδρύσεώς του. Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τοῦ σκοποῦ μετῆλθον οἱ ἐν Ἰωαννίνοις φίλοι του παρακλήσεις καὶ πατριωτικὰς παρορμήσεις, καὶ εὐτυχῶς παρεδέχθη τὰς γενομένας αὐτῷ προτάσεις ὁ ἀνεξίκακος καὶ λίαν φιλόπατρις Ἀναστάσιος, καίτοι ὁ προσενεχθεὶς μισθὸς ἠλαττοῦτο ἐκείνου ὃν ἐν Σμύρνῃ ἐλάμβανε. Κατὰ τὸν Ἰούλιον λοιπὸν τοῦ 1843 ἀποχαιρετήσας τοὺς φιλοκάλους Σμυρναίους καὶ ἀνεξαλείπτους ἀναμνήσεις καταλιπὼν, δι' ἣν ὠφέλειαν παρήγαγεν ἐν τῇ τριετείᾳ καθηγεσία του, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν φίλην πατρίδα, καὶ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον ἡ μελίρροτος γλῶσσα του ἤρδευεν εἰς τὰς Ἠπειρωτικὰς νοεράς ἀρούρας τὰ ἀφθονα καὶ διαυγῆ τῆς παιδείας του νάματα· καὶ διευθετήσας τὸν τῆς Σχολῆς κανονισμὸν ἐπὶ τὸ κανονικώτερον, ἐκάνονισε καὶ τὴν πορείαν τῶν ἤδη ἀτιθάσων καὶ ἀναγώγων μαθητῶν τῆς σχολῆς ἐκείνης, διότι μόνη ἡ παρουσία του ἐν τῇ σχολῇ ἐνέπνεε σέβας ἀπεριόριστον καὶ ὑπακοὴν βαθεῖαν τοῖς πᾶσιν ἐπέβαλλε.

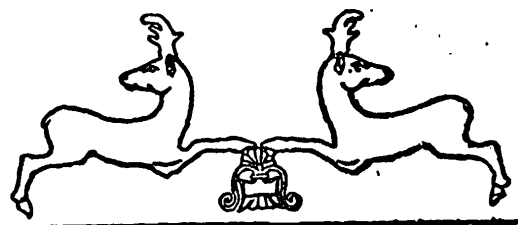
Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ καθηγετικῇ περιόδῳ τοῦ ἀειμνήστου Ἀναστασίου ἡ Ζωσιμαία Σχολὴ παρήγαγε καρποὺς ἀνωτέρους τῆς προσδοκίας τῶν φιλοπατρίδων

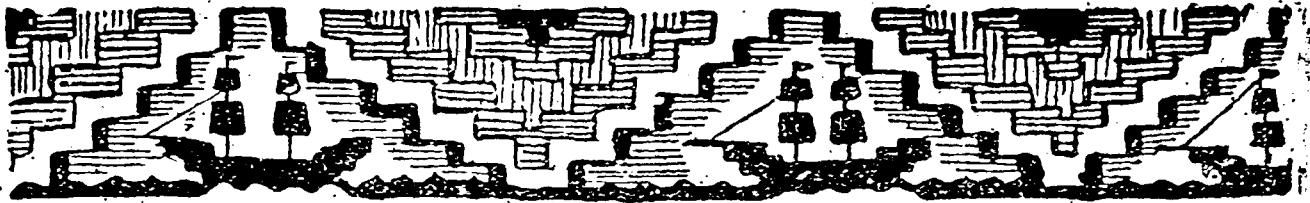
βουσα τὸ 1852, κατὰ τὴν διαθήκην τοῦ
ιδίου ιδρυτοῦ τῆς, τροποποίησιν, δια-
θεῖσα δηλ. εἰς Σχολεῖον καὶ Γυμνάσιον,
τὸ τὴν αὐτὴν στέγην διατελοῦντα, τὸ μὲν
σχολεῖον κανονισθὲν ἵνα ἐπὶ τριετίαν ὑπὸ
τῶν διδασκάλων καταρθεύῃ τὰ σχολειακὰ
θέματα, τὸ δὲ Γυμνάσιον ἐπὶ τετραετί-
κι καὶ ὑπὸ πέντε καθηγητῶν (κατὰ τὸν ἐν
Ἀθήναις καθιερωθέντα γυμνασιακὸν κανὸ-
νισμὸν) ἐκπαιδεύῃ τοὺς φοιτητὰς εἰς τὴν
φιλοσοφίαν, τὴν φυσικὴν, τὰ μαθηματικά,
τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν εἰς
τὴν ἐκμάθησιν τῆς γαλλικῆς καὶ ἰταλικῆς
ἑπιστολῆς, τὴν τεῖστορίαν, γεωγραφίαν καὶ
ἱστορίαν κατήχησιν, πεποικισμένον τότε ὄν
διὰ τῶν ὡς εἴρηται ἀξιολόγων φυσι-
κῶν ὀργάνων καὶ τῆς συγχρόνως συστηθεί-
σας βιβλιοθήκης. Ἀνέβαινε δὲ κατ' ἔτος
ἡ δαπάνη τῶν φοιτητῶν τοῦ Γυμνασίου εἰς
περίπου, ὁ δὲ τοῦ Σχολείου εἰς 250,
τακτικῶς ἐν ταῖς δυοῖν ἀνωτέραις τά-
ξεσιν τοῦ Γυμνασίου ὁ Ἀναστάσιος παρέ-
δωκεν ψυχολογίαν, λογικὴν, ἀνθρωπολογίαν,
ἀστρονομία καὶ τῆς φυσικῆς, ἐξήγει τοὺς κλασ-
τικὸν συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς κατ'
ἕνα τὰς διαστάσεις, καὶ γενικὴν ἱστορίαν
ἀσπασκεν διὰ ζήλου ἀκαμάτου καὶ ἐπιτυχί-
ου γυμνασίας· διότι ἡ φύσις ἐπλούτισεν
αὐτὸν διὰ στομυλίας καὶ δι' ἀναλυτικῶν
ἐργασιῶν ἐγκολώντιος, οὕτως εἶπεῖν, τὰς ἰδί-
ου γνώσεις καὶ εἰς τῶν δυσνοουστέρων
ἐργασιῶν τοῦ τὸν νοῦν.

Τοιαύτης εὐεξίας κάτοχος καὶ ὑπὸ
τῶν ὀργάνων μαθητῶν πεπληρωμέ-
τος Ζωσιμαῖα Σχολή, καίτοι εἰς τὸ μετα-
πρῶτον οἱ Ἰωαννῖται καὶ οἱ ἐπαρχιωταί
ἐθήσαν εἰς δύο δυσμενῆ στρατόπεδα ἑ-
καστοῦ μοναστηριακῶν συμφερόντων (ὧν τὰ
ἑκαστα καὶ τὰς μεγίστας ζημίας τοῦ
ἐκείνου παραλείπομεν), διέτρεχεν ὁσημέραι
ἕως ἐκείνου μέχρι τοῦ 1855, οἱ βάνουσι
τῶν, ὄργανα μεταχειρισθεῖς μοχθηροῦς

τινας τῶν πολιτῶν, διηρέθισεν ἱκανόν μέ-
ρος τοῦ λαοῦ πρὸς ἀποπομπὴν τοῦ Γυμνα-
σιαρχοῦ, ἵνα μὴ διαφθείρῃ τὴν νεολαίαν
διὰ τῶν ἀσεβῶν δῆθεν διδαγμάτων του·
διότι τοιαύτας κατηγορίας ἐπέσειραν εἰς
τὰ ὅσα τῶν ἀπλουστέρων οἱ ἐκ συστήμα-
τος ἐχθροὶ τοῦ ρηθέντος Γυμνασιαρχοῦ.
Ὁμολογητέον δὲ ὅτι οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐν Ἰ-
ωαννίνοις διακεκριμένων οἰκογενεαρχῶν
(ἔξ ἑκατέρου τῶν δύο κομμάτων) ἀντετάχ-
θησαν κατὰ τῆς τοιαύτης ὀχλαγωγίας· ἀλλ'
ὁ Ἀναστάσιος, ἵνα μὴ χορηγήσῃ αἰτίαν
εἰς κορύφωσιν τῆς διχονοίας, ἔξ ἧς ἡ πό-
λις καὶ ἡ ἐπαρχία κατεσταράιτετο, ἐνέκρι-
νε τὴν ἀποχώρησίν του, ζητήσας τὴν κατὰ
νόμον δικαίωσίν του, ἣν καὶ ἔλαβε, βοηθη-
θεὶς ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Προξενείου, ἐν ἑλ-
λείψει τοῦ Ἑλληνικοῦ μετ' ὃ ἀνυπερθέ-
τως μετέβη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου εὗρε
συμπαθεστάτην ὑποδεξίωσιν παρὰ τοῖς κα-
θηγηταῖς καὶ τοῖς ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἐκεί-
νῃ διαπρέπουσιν ὁμογενέσι καὶ συμπατριώ-
ταις, οἵτινες κατέκριναν τὴν ἀγνώμονα
πρὸς τὸν ἀρίστον διδάσκαλον ἐκείνην δια-
γωγὴν τῶν Ἰωαννιτῶν. Προτιθέμενος τότε
ὁ Ἀναστάσιος ἵνα περιήγηθῇ εἰς τὴν Εὐ-
ρώπην, συνέταξεν ἤδη πραγματείαν ἐκτε-
ταμένην περὶ καλοῦ, δεικνύουσαν εὐρύνοι-
αν καὶ βάθος φιλοσοφικῆς καὶ φιλολογικῆς
παιδείας, ἣτις, ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Πρυ-
τανείαν καὶ ἀναγνωσθεῖσα ἐπισήμως, ἐπε-
δοκιμάσθη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου, σπουδασθῆς
ἵνα ἀναδείξῃ αὐτὸν Διδάκτορα τῆς Φιλοσο-
φίας ἐκ τῶν ἀρίστων· καὶ τοιοῦτον δίπλω-
μα λαβὼν μετέβη εἰς τὴν Μολδαυίαν κατὰ
πρόσκλησιν τῶν γυναικαδέλφων του Ἀλε-
ξίου καὶ Πέτρου Ἀναστασίου Ζαβαλέξη,
ἀνδρῶν φιλοπατρίδων καὶ φιλομοίσων, οἵ-
τινες βαθύπλουτοι ὄντες διέμενον ἐν Τε-
κουσίφ κωμοπόλει τῆς Μολδαυίας.

(Συνεχίζεται)

ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΡΙΖΑΡΗΣ ΚΑΙ ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙΟΝ*

Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ θέσις, τὰ ὁποῖα ἀπέκτησεν ὁ Γεώργιος Ριζάρης εἰς τὴν ξένην ἐργαζόμενος καὶ διαμένων, οὐδόλως ἐστάθησαν ἱκανὰ νὰ μειώσουν τὴν παθολογικὴν, δύναται τις εἰπεῖν, ἀγάπην τὴν ὁποῖαν ἠσθάνετο οὗτος διὰ τὴν ἰδιαιτέραν του Πατρίδα, τὸ Μονοδένδριον. Ἡ περίπτωσις αὕτη εἶναι μία κλασσικὴ ἐπιβεβαίωσις τῆς τόσο δια παντός μέσου, δι' ἔργων καὶ λόγων, ἐξυμνηθείσης ἀδιαρρήκτου σχέσεως ἣ ὁποῖα ἐνώνει τὸν Ἑπειρώτην μὲ τὴν γεννέθλιον γῆν του, σχέσεως, ἣτις, τόσο στερεωτέρα καθίσταται, ὅσον ἡ νοσταλγία διὰ τῆς ὁποίας περιβάλλεται φθάνει εἰς δραματικὸν ἀποκορύφωμα, λόγῳ τῆς μακρᾶς ἀποδημίας καὶ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου. «Παρακαλῶ τὸν Ἅγιον Θεὸν νὰ μὲ ἀξιῶσιν νὰ ἰδῶ τὸ ἔδαφος τῆς ἀγαπημένης μου Πατρίδος» γράφει ἐν τέλει τῆς κατωτέρῃ δημοσιευμένης ἐπιστολῆς του ὁ Γ. Ριζάρης, καὶ ἡ ἐπίκλησις αὕτη ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς τὴν κορωνίδα τῆς ἀξιολογήσεως τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα συνιστοῦν τὴν ζωὴν του. Εἶναι ἡ αἰωνία εὐχὴ τοῦ ἀποδήμου Ἑπειρώτου ποὺ αἰσθάνεται τὸ πραγματικὸν νόημα τῆς ζωῆς μέσα εἰς τὸ περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη καὶ ἐμεγάλωσε, μέσα εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων καὶ εἰς τὴν ἀχλὺν τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς καὶ τοῦ πατρικοῦ σπιτιοῦ. Ὅταν τοιαύτη εἶναι ἡ σύνδεσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ ἀντικείμενα δὲν πρέπει νὰ παραξενευώμεθα διατὶ μὲ τὴν σχολαστικότητα ἐνδιαφέρεται ὁ Ριζάρης εἰς τὴν ἐπιστολὴν του διὰ τὴν τύχην τοῦ «πατρικοῦ σπιτιοῦ» του, τοῦ ὁποῖου ἀσφαλῶς ἡ ὕλική ἀξία θὰ ἦτο ἀσήμαντος ἐναντὶ τῆς τερρατίας περιουσίας ποὺ ἀπέκτησε.

Διὰ τῆς ἐπιστολῆς λαμβάνομεν ἀκόμη γνῶσιν μιᾶς εἰσέτι εὐγενοῦς χειρονομίας τοῦ εὐεργέτου πρὸς τὸ χωρίον του, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν κατοίκων ἀπὸ «τὰς δυστυχίας καὶ δεινά... ἐξ αἰτίας τῶν καιρικῶν περιστάσεων». Καὶ ἡ μὲν πρόθεσις τοῦ εὐεργέτου, ὅπως πάντοτε ἀγαθὴ, Ὅμως οἱ ἀναλαμβάνοντες τὴν διαχείρισιν τῶν ἀποστελλομένων ποσῶν δὲν ἦσαν πάντοτε εὐλιχρινεῖς εἰς τὰς ἐνεργείας των: Δι' αὐτὸ βλέπομεν τοὺς Μονοδενδρίτας γράφοντας τὸ 1840 «πρὸς τὸν εὐγενέστατον Χριστὸν Καραμάνον» νὰ παραπονοῦνται κατὰ τοῦ Ἀναστασίου Κόνιαρη, πρὸς ὃν ὁ Ριζάρης, ὡς γράφει ἐν τῇ ἐπιστολῇ του, ἀπέστειλεν, εἰς Κορφοῦς ἐδρισκόμενον, τὰς 4000 γρόσια καὶ τὰ ἐν συνεχείᾳ ποσὰ χρημάτων. «Σὰς εὐχαριστοῦμεν—γράφουν οἱ Μονοδενδρίται εἰς τὴν πρὸς τὸν Καραμάνον ἐπιστολὴν των—τὸ μέγιστον διότι ἐπιμελήθητε καὶ ἐπιμελήσθε νὰ γράφητε πρὸς τὸν εὐγενέστατον Γ. Ριζάρην τὸν μέγαν εὐεργέτην μας διὰ τὴν πατρίδα καὶ σὰς παρακαλοῦμεν πάντοτε νὰ τοῦ γράφητε εἶναι ἀληθὲς ὅτι πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ εὐεργετικώτατος οὗτος ἀνὴρ ἔστειλεν εἰς παραλαβὴν τοῦ μακαρίτου Ἀναστασίου Κόνιαρη γρόσια εἰκίσι χιλιάδας καὶ ἐπέκεινα διὰ νὰ πληρωθῶσιν οἱ ἀλλόφυλοι δανεισταὶ μας ἀλλ' ἰδιαίτερα διαληφθεῖς μακαρίτης δι' ὁδηγιῶν τῆς συζύγου του κυρίας Ἀναστάσεως Κονια

ροὺς τὰ ἔμοιρα σε ἔδω καὶ ἔκει εἰς σπήτια χωριανὰ καὶ ξένα χω-
ρὶς νὰ ὀφελῆθῃ δλιχῶς ἡ Κοινοότης μας, ἐλευθερωθεῖσα
ἀπὸ τοὺς δανειστάς».

1

1826 Ὀκτωβρίου 25 Μόσχα

Πρὸς τοὺς τιμιωτάτους συναδελφούς Μονοδενδρίτας

Μέσον τοῦ ἀπὸ Κορφοῦς κυρίου Ἀναστασίου Κόνιαρη, ἔλαβον τιμίαν
σας σημειωμένην 19 Μαρτίου 1826: Σὰς εὐχαριστῶ διὰ τὴν συμπαθητικὴν θλι-
ψὴν ὅπου αἰσθάνθητε διὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ μου. Ἔτι σὰς
εἶμαι ὑπόχρως διὰ τὴν μέριμναν καὶ φροντίδα ὅπου λαμβάνετε καὶ θέλετε ἔχει
πάντοτε διὰ τὸ πατρικόν μου ὀσπίτιον διὰ τὸ ὅποιον παρακαλῶ νὰ ἐπικρατῆ ἡ αὐ-
τῆ ἐπιμέλεια ἀπὸ μέρους σας ἥγουν νὰ διδεται εἰς ἐνίκειον καὶ ἀπὸ τὸν παρὰν(;)
νὰ διορθῶνται καὶ ἀπὸ τὰ περισσεύοντα τοῦ ἐνοικίου νὰ ἀπολαμβάνη τὸ χωρίον
κάτι εἰς τὰς ἀνάγκας του καὶ τοῦτο ἕως ὅτου εὐδοκίση ἡ θεία πρόνοια διὰ νὰ ἔ-
χη ἀγαθοποιὸν τέλος τὸ σκοπούμενον καὶ ἄμποτε νὰ τὸ ἀξιοθῶ ὀγλήγορα κατὰ τὴν
ἐπιθυμίαν μου καὶ μάλιστα ὅπου εἰς αὐτὸ τὸ ὀσπίτιον συμπεριέχονται καὶ τὰ πα-
τρικά μου ὑποστατικά διὰ τὰ ὅποια ἐπιθυμοῦσα νὰ μάθω εἰς τὴν ποσότητα ἡμπο-
ροῦν νὰ ἀξήζουν.

Βλέπω πατριῶται μὲ ἄφατον λύπην καὶ ταῖς ὄσαις δυστυχίας καὶ δεινὰ ἔ-
δοκίμασε καὶ δοκιμάζει τὸ μικρὸν μας αὐτὸ χωρίον ἕξ αἰτίας τῶν καιρικῶν πε-
ριστάσεων αἱ ὅποια αὐταὶ θλιβεραὶ περιστάσεις κρίμασιν οἷς οἶδε κύριος ἔξαπο-
λύθησαν καὶ ἐκ τούτου οὐ μόνον εἰς τοὺς αὐτόπτας καὶ πλησιεστέρους ἀλλὰ καὶ
εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς εὐρισκομένους καὶ εἰς τὰς πλέον μακρινὰς ἐπικρατείας καὶ
προξενεῖ ζημίας, δυστυχίας καὶ τὰ τούτων ἐπακόλουθα καθὼς καὶ ἡμεῖς νὰ ἀπο-
φύγωμεν τὰς τοιαύτας δὲν ἠμπορέσαμεν ἀλλ' ἔδοκίμασαμεν σημαντικὰς ζημίας καθ'
ὅλας μας τὰς ἐπιχειρήσεις μας.

Εἶδόν καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς αὐτῆς τιμίας σας μὲ μεγάλων θαυμασμόν μου
ὅτι νὰ μὴν ἐλάβεται τὸ συνειθισμένον ἐτήσιον δόσιμόν μας εἰς διάστημα σχεδὸν
ὀκτῶ χρόνων καὶ ἀπορῶ πῶς ἀφοῦ ἀπέρασεν πρῶτος, δεῦτερος καὶ τρίτος χρόνος
δὲν μᾶς εἰδοποιήσατε εἴτε ζώντιος τοῦ μακαρίτου τοῦ ἀδελφοῦ μου εἴτε καὶ μετὰ
τὴν ἀποβίωσιν αὐτοῦ, ἡμεῖς ἐν καθαρῶ συνειδότι σὰς λέγω δὲν ἐλίψαμεν μέσον
τοῦ κυρίου Κόνιαρη καὶ διὰ μέσον τῆς ἐξαδέλφης μου κυρίας Ἀσῆμως νὰ διορ-
ζομεν καὶ νὰ ἐμβάζομεν τὰ ὅσα ἀνήκουν διὰ δόσιμον καὶ τοῦτο πρὸς ὅποσον βοή-
θειαν τῶν συναδελφῶν μας συμπατριωτῶν καὶ οὕτως ἀνάπαυμένοι κατ' αὐτὸ
τὸ ἄρθρον δὲν εἶχαμε καὶ αἰτίαν νὰ σὰς γράφωμεν κατ' ἔτος.

Ἄν ὅμως διὰ τὰς ἀνωθεν ἐπισημβάσας περιστάσεις, διὰ τὸν θάνατον τῆς
μητρὸς μας, διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ μου ἐγένεν καμμία ἔλειψης καὶ ἀπὸ λά-
θος τῆς ἐξαδέλφης μας, δὲν στοχάζομαι ἀλλ' οὔτε ἀπερνοῦσε ποτὲ ἀπὸ τὴν ιδέαν μου
νὰ εἶναι ὀκταετεῖς ἐλύσεις ὡς γράφεται τόσα ἀλλ' ἴσως τριῶν ἢ τεσσάρων ἐτῶν κα,
ὅπως εἶναι γνωστὸν καὶ εἰς τὸν κύριον Κόνιαρη.

Ὅθεν ἐπειδὴ καὶ τοιαῦτα πληροφοροῦμαι ἕξ αὐτῆς τῆς τιμίας σας, τὰ με-
γάλα δεινὰ καὶ δυστυχίας ὅπου ἔδοκίμασε καὶ δοκιμάζει αὐτοῦ ἡ μικρὰ πατρις
μας, ἔκρινα εὐλογον διὰ ψυχικὴν σωτηρίαν τοῦ αὐταδελφοῦ μου καὶ πρὸς ἐλάφρω-
σιν καὶ βοήθειαν τῶν ἐνδεῶν καὶ πτοχῶν συναδελφῶν μου διὰ τὴν ἀγάπην καὶ πό-
θον καὶ κλίσιν εἰς τὸν τόπον ἐν ᾧ ἐγεννήθη καὶ ἀνεθράφη καὶ τέλος πάντων
διὰ τὴν φροντίδα καὶ μέριμναν ὡς γράφετε ὅπου θέλετε ἔχη διὰ τὸ πατρικόν μου
ὀσπίτιον, ἀπεφάσισα καὶ ἐμβασα εἰς τὸν ἐν Κορφοῦς εἰρημένον κύριον Κόνιαρη

διά νά σᾶς στείλῃ τέσσαρες χιλιάδες γρόσια Νο:4000 τὰ ὅποια λαμβάνοντάς τα, πρῶτον θέλετε μοι ἀποκριθῆ καὶ ἐμοῦ καὶ τοῦ ἰδίου τὴν καλὴν παραλαβὴν, δεῦτερον θέλετε ἐξωφλύσει ἕως εἰς τὰ τέλη τοῦ 1827 Δεκεμβρίου 30 κάθε παλαιὸν δόσιμον γραμμένον καὶ ἄγραφον, τρίτον ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἔτους ἤγουν ἀπὸ 1828 Γενναρίου α.' καὶ ἐμπρὸς ἐν ὅσῳ ἡ θεῖα πρόνοια ἤθελε(;) μοῦ χαρῆσῃ τὴν ζωὴν καὶ τὴν υἰγείαν καὶ τὸν τρόπον θέλετε ἔχη ἐτήσιον συνδρομὴν ἀπὸ ἐμένα πρὸς 250 γρόσια τὸν καθέκαστον χρόνον τὰ ὅποια θέλετε τὰ λαμβάνη αὐτόθι ὄχι τὸν κάθε χρόνον ἀλλὰ εἰς κάθε δύο χρόνους ἀπὸ 500 γρόσια, γράφοντάς μου ἐν καιρῷ πῶς καὶ ποῦ νά σᾶς τὰ ἐμβρίζω.

Παρακαλῶ τὸν ἅγιον Θεὸν νά μὲ ἀξιῶσῃ νά ἰδῶ τὸ ἔδαφος τῆς ἀγαπημέμου Πατρίδος καὶ νά σᾶς ἀπολαύσω ἀπαξάπαντας υἰγιαίνοντας καὶ εὐημιροῦντας ἐν τοσοῦτο δὲ ἀδελφικὸς ἐκ ψυχῆς ἀσπαζόμενος κοινῶς πάντας τοὺς ἀδελφοὺς σᾶς προσκυνῶ καὶ μένω.

Γεώργιος Ριζάρης

Τῷ 1841 ἀπέθανεν ὁ Γεώργιος Ριζάρης. Δέκα πέντε ἔτη ἐνωρίτερον εἶχεν ἀποθάνει ὁ ἀδελφός του Μάνθος. Ἀμφότεροι ζῶντες ἔθεσαν σκοπὸν ζωῆς τὴν εὐποιαν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν κοινωφελῶν ἔργων εἰς τὴν δούλην Πατρίδα καὶ εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα. Ἡ μεταθανάτιος θέλησίς των ὑπῆρξεν ἡ φυσικὴ προέκτασις τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ, ἐν ἐν ζωῇ ἔταξαν πρὸς πραγματοποιήσιν. Ὁλόκληρος ἡ τεραστία περιουσία των διατίθεται διὰ σκοποῦς ἔθνικους καὶ φιλανθρωπικούς. Ἰδιαιτέραν μέριμναν διὰ τῆς διαθήκης των, ἐκτελεστάς τῆς ἐποίας ἐρίζουν ἐξέχοντα πρόσωπα τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας, ἐν οἷς τὸν διαπρεπῆ Ἑλληνα λόγιον καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Φίλιππον Ἰωάννου καὶ τὸν μεγάλον διδάσκαλον τοῦ Γένους Γεώργιον Γεννάδιον—οὗτος κυρίως εἶναι ὁ καταπέσις τὸν Γεώργιον Ριζάρην ἵνα ἀφήσῃ κληροδοτήμα πρὸς ἴδρυσιν τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς—λαμβάνουν διὰ τὸ Μονοδένδριον. Ἐκτοτε παρήλθεν ἑκατονταετία καὶ πλέον. Δὲν νομίζομεν ὅμως ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐπεδείχθη, ἐκ μέρους τῶν ἀναλαβόντων τὴν διαχείρισιν τοῦ Ριζαρείου κληροδοτήματος, πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα τῶν εὐεργετῶν ἐνδιαφέρον ἀνάλογον ἐκείνου τὸ ὅποιον οὗτοι εἶχον διὰ τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως των ἐν ζωῇ καὶ ἐκείνου τὸ ὅποιον ὡς τελευταίαν θέλησιν ἐξέφρασαν διὰ τῆς διαθήκης των.

Ἀπὸ τὰς δύο ἐν συνεχείᾳ δημοσιευόμενας ἐπιστολάς πληροφορούμεθα τὰ περὶ θανάτου τοῦ Ριζάρη, τὰς ἐνεργείας τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης του πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν θελήσεων τοῦ μεγάλου εὐεργέτου, καὶ τὰς ἀντιδράσεις τῶν Μονοδενδριτῶν.

2

Πρὸς τοὺς κ. κ. Χριστόδουλον Παρλαπὰν Προεστὸν Ζαγορίου καὶ Κωσταντῖνον Καπρῆν βεκύλην τοῦ χωριοῦ Μονοδενδρίου.

Ὁ κ. Γεώργιος Ριζάρης, ὁ ἐκ τοῦ κατὰ τὸ Ζαγόριον τῶν Ἰωαννίνων χωρίου Μονοδενδρίου καλουμένου καταγόμενος ἐπλήρωσε τὸ κοινὸν χρέος κατὰ τὴν βαν Ἰουνίου τοῦ τρέχοντος ἔτους.

Ἀποκατέστησεν δὲ τοὺς ἐπιφαινομένους διὰ τῆς ἀπὸ α' Ἰανουαρίου 1840 ἰδιοχείρου διαθήκης του ἐπιτρόπος καὶ ἐκτελεστάς αὐτῆς.

Ἐὰν ἕως τὴν σήμερον δὲν ἐφανερώσαμεν τὸ λυπηρὸν τοῦτο συμβάν καὶ

ἰς ὑμᾶς τοὺς συμπολίτας καὶ φίλους του, τοῦτο δὲν προῆλθεν εἰμὴ ἐπειδὴ χρέος ἀλλὰ καὶ ἡ τύπωσις τῆς διαθήκης μᾶς ἐμπόδισεν καὶ ἔστοντας, ἀλλὰ ἐξαχθείσης ἤδη ἀπὸ τὰ πειστήρια ἐξαποστέλλομεν πρὸς ὑμᾶς πενήκοντα ἀντίτυπα καὶ σᾶς περικαλοῦμεν τὰ δέκα ἐξ αὐτῶν νὰ κατατεθῶσιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον τῆς Πατρίδος τοῦ μακαρίτου τὴν ὁποῖαν τόσον ἠγάπα τὰ δὲ λοιπὰ τεσσαράκοντα νὰ διανεμηθῶσιν εἰς συγγενεῖς καὶ ἄλλους διαφόρους συμπατριῶτας του, διὰ νὰ γίνωσι γνωστὰ τοῖς πᾶσι τὰ ἐν αὐτῇ διαλαμβανόμενα καὶ νὰ κοινοποιηθῶσι εἰς τοὺς συμπολίτας του ὅλους αἱ ἀγαθοεργαὶ διατάξεις τοῦ μακαρίτου καὶ ἡ ἰδιαίτουσα πρὸς τὴν Πατρίδα αὐτοῦ κλίσεις ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς βελτιώσεως τῶν κατοίκων τῆς ὁποίας καὶ ζῶν τοῦτο ἐπρόβλεπεν καὶ ἐν τῇ διαθήκῃ του ταύτῃ ἰδιαζόντως διατάττει.

Πρὸ τούτων πάντων θέλετε συνεννοηθῆ καὶ μὲ τοὺς ἐφόρους τῆς ἐν Μονοδενδρίῳ Ἑλληνικῆς σχολῆς καὶ προσφέροντες αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀπὸ μέρους μας ἀσπασμοὺς θέλετε τοὺς προιτρέψῃ νὰ νᾶς γράψωσι περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Σχολείου τούτου λεπτομερέστατα διὰ νὰ γνωρίσωμεν ἀκριβῶς ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν πρόοδον καὶ κατάλληλον αὐτῆς ὀργανισμόν ἀναλόγως τῶν ὧν ἔχομεν μέσων εἰς ἀκριβῆ ἐκπλήρωσιν τῶν διατάξεων τοῦ μακαρίτου.

Ἀπόκειται κύριοι εἰς τὰ χριστιανικὰ καὶ πατριωτικὰ ὑμῶν αἰσθήματα, αὐτὸ νὰ καταβιβάλλετε πᾶσαν φροντίδα διὰ τὴν καλὴν διατήρησιν τοῦ σχολείου τούτου τῆς Πατρίδος σας, κοινοποιοῦντες καὶ πρὸς ἡμᾶς συνεχῶς πᾶν ὅτι ἱκανὸν νὰ ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν μας καὶ τὴν ἀπὸ μέρους μας συνδρομὴν καὶ ἀντίληψιν.

Βον. Θέλετε ἀναλάβει τὴν φροντίδα καὶ τοῦτο σᾶς παρακαλοῦμεν ἀφοῦ κοινοποιηθῶσιν ἀπερὶ τῶν συγγενῶν τοῦ μακαρίτου διατάξεις, νὰ ὀδηγήσητε αὐτοὺς τὸ τί ἔχουσι νὰ πράξουν διὰ νὰ δυνηθῶσιν εὐκόλως νὰ λάβωσιν παρ' ἡμῶν τὰ ἀναλογοῦντα αὐτοῖς κληροδοτήματα κατὰ τὴν διαθήκην τοῦ μακαρίτου καὶ τὸν προσρηγμένον κωδικέλλον ἐπ' αὐτῷ δὲ τούτῳ σᾶς περικλείομεν ἐν ἴσον κατὰ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ γίνωνται τὰ ἔγγραφα ὅσων χρεωστοῦν νὰ ἀποδείξουν τὴν ταυτότητα καὶ τὸν βαθμὸν τῆς μετὰ τοῦ μακαρίτου συγγενείας των διὰ νὰ λάβωσι τὸ ἐπιβάλλον εἰς αὐτοὺς μερίδιον, τὸ ἔγγραφον δὲ τοῦτο ἀφοῦ συνταχθῆ δεικνύον τὴν καταγωγὴν τοῦ ἐπιφέροντος καὶ τὸν βαθμὸν τῆς μετὰ τοῦ μ. Ριζάρη συγγενείας του καὶ ὑπογραφῆ παρὰ τοῦ ἱερέως τοῦ χωρίου καὶ ἄλλων γνωστῶν τιμίων μαρτύρων, συμμαρτυρηθῆ δὲ καὶ παρ' ὑμῶν ἀμφοτέρων θέλει ἐπιβεβαιωθῆ ἀκολούθως μὲ τὴν σφραγίδα καὶ ὑπογραφὴν τοῦ Σεβασμιωτάτου ἀρχιερέως σας καὶ μὲ ἐκείνης τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις ὑποπροξένου τῆς Ἑλλάδος καὶ τότε μόνον ἠμπορεῖ νὰ ἔχει κύρος καὶ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν ἐφοδιασθέντα μὲ αὐτὸ συγγενῆ τοῦ μακαρίτου διὰ νὰ λάβῃ εἴτε αὐτὸς ὁ ἴδιος εἴτε δι' ἐπιτρόπου του διορισμένου μὲ τακτικὸν ἐπιτροπικὸν τὸ ἀναλογοῦν αὐτῷ κληροδοτήμα, ἀφοῦ δώσῃ τὸ ἀπαιτούμε ἐξωφλησιτικόν.

Ἐλπίζομεν ὅτι θέλετε δώσῃ τὴν μεγαλυτέραν προσοχὴν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν τοιούτων πιστοποιητικῶν ἐγγράφων διὰ νὰ μὴν ἀπαντήσωσι δυσκολίας οἱ ἔχοντες ἀναντίρρητον δικαίωμα εἰς τὰ τεταγμένα κληροδοτήματα καὶ νὰ προληφθῆ κάθε ἐνδεχομένη κατάχρησις τῆς εὐγενείας σας καὶ ἐν τούτῳ μένομεν ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Ὀκτωβρίου 1841.

Πρόθυμοι ὡς ἀδελφοὶ

Ἀρχιμῆδ. Μ. Ἀποστολίδης
 Ἀθανάσιος Τζολάκης
 Γεώργιος Γεννάδιος
 Ἀθανάσιος Ζίννη

Φίλιππος Ἰωάννου
Χριστόδουλος Κλωνάρης
Ζήσης Σ. Ὀμηρίδης
Θεόδωρος Ράλλη

3

Ἐντιμώτατοι Κύριοι, Ἀρχημὸς Μ. Ἀποστολίδης, Ἀθανάσιος Τζολάκης,
Γ. Γεννάδιος, Ἀθανάσιος Ζίνης, Φίλιππος Ἰωάννου, Χ. Κλωνάρης, Ζ. Σ. Ὀμηρίδης
καὶ Θεόδωρος Ράλλη

Τὴν 24 Ἀπριλίου 1842 ἐν Ἰωαννίνοις

Ἐλάβομεν τὴν ἀπὸ 31 Ὀκτωβρίου π.ἔ. ἐπιστολὴν σας καὶ ἔγνωμεν τὰ
ἐν αὐτῇ ἐλάβομεν προσέτι καὶ τὰ ὁποῖα μᾶς διευθίνεται πενήκοντα ἀντίτυπα τῆς
διαθήκης τοῦ μακαρίτου συμπολίτου μας Γ. Ριζάρη τὰ ὁποῖα καὶ διενεμήθησαν
σύμφωνα μὲ τὴν διαταγὴν σας.

Ἄν δὲ εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὑμῶν δὲν ἀπαντήσωμεν ἐγγαίως, τοῦτο δὲν προ-
ῆλθεν ἀπὸ ἀμέλειαν ἡμῶν, Κύριοι, ἀλλ' ἐνεκα τοῦ μεγάλου χειμῶνος, ὅστις ἐμπό-
δισεν διὰ πολλὴν καιρὸν, τὴν μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου μαναδέν-
δρι συγκενωσίαν καὶ δὲν ἐδυνάμεθα ἐκ τούτου νὰ γνωσιοποιήσωμεν εἰς αὐτοὺς τὸ
εἰς ἡμᾶς ἐγγραφὸν σας, τὸ ὁποῖον καὶ κοινοποιήσαντες ἤδη σπεύδομεν νὰ σᾶς ἀ-
παντήσωμεν καὶ νὰ σᾶς κοινοποιήσωμεν τὴν εἰς ἡμᾶς δοθησάν ἀπαιτησίαν των.

Α. Καθόσον διὰ φρονίαν περὶ τοῦ Σχολείου τοῦ συσταθέντος παρὰ τοῦ
μακαρίτου σᾶς γνωστοποιούμεν ὅτι εὐρίσκεται καὶ διατηρῆται εἰς καλίστην κατά-
στασιν καὶ ἤδη οἱ μαθηταὶ προαδεύονται ἀρίστα. Ἄλλ' ἀφ' ὅσα ἠδυνήθημεν νὰ
ἔρευνήσωμεν ἢ κοινότης τοῦ χωρίου μαναδένδρι, θέλει θεωρηθῆ χωρὶς ποσῶς νὰ
προσβάλλη τὰς λοιπὰς ἐν τῇ διαθήκῃ καὶ τῷ κωδικέλλῳ διατάξεις τοῦ μακαρίτου
ὡς ἰσχυρὰς καὶ ἀμετατρέπτους τὰς ἐν τῷ συγγελίῳ διατάξεις τοῦ μακαρίτου καὶ
οὐχὶ τὰς ἐν τῇ διαθήκῃ καὶ τῷ κωδικέλλῳ αὐτοῦ καὶ αὐτοῦ τούτου(;) τὴν ἐκτέλε-
σιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐλπίζει ὅτι καὶ ὑμεῖς οἱ ἴδιοι θέλετε ἐγγρίνη ἀποβλέποντες
εἰς τὴν καθ' αὐτοῦ θέλησιν τοῦ μακαρίτου καὶ εἰς τὸ κοινὸν καλὸν τῆς πατρίδος
νῦν, τὴν ὁποῖαν τόσον ἠγάπα.

Βον Καθόσον ἀναφορᾷ τὴν σύνταξιν τῶν πιστοποιητικῶν δι' ὧν δη-
λοῦται ἡ συγγένια καὶ ὁ βαθμὸς τῆς συγγενείας ἐκάστου μετὰ τοῦ μακαρίτου Γ.
Ριζάρη αὐτὰ ταῦτα συνετάχθησαν σύμφωνα μὲ τὴν διάταξιν τοῦ μακαρίτου καὶ ἐ-
βεβεώθησαν μὲ τὴν μεγαλυτέραν προσοχὴν καὶ ἀκρίβειαν ἀπὸ μόνον τὸν γέροντα
προεστῶν τοῦ χωρίου μονοδένδρι κ. Κωσταντὶ Καπρῆν καὶ ἐστάλισαν εἰς ἡμᾶς
πρὶν ἢ λάβωμεν τὸ ἐντιμὸν σας καὶ τῷ ἐν αὐτῷ σχέδιον τοῦ πιστοποιητικοῦ, μ' ὅ-
λα ταῦτα καὶ ἂν δὲν ἐσυντάχθησαν σύμφωνα μὲ τὴν θέλησιν σας, δὲν πρέπει νὰ
δυστάσιτε ποσῶς Κύριοι ὅτι οἱ φέροντες αὐτὰ εἶναι γνήσιοι συγγενεῖς τοῦ μακα-
ρίτου καὶ ὅτι ἕκαστος ἔχει τὸν βαθμὸν τῆς συγγενείας ὅστις ἀναφέρεται εἰς τὸ ὁ-
ποῖον φέρει πιστοποιητικόν. Ὅθεν καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι θέλεται τὰ παρα-
δεχθῆ καὶ μῆτε ποιὲ ἐλπίζομεν νὰ καταδεχθῆτε νὰ βάλλητε τοὺς δυστυ-
χεῖς συγγενεῖς τοῦ μακαρίτου εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν νὰ κάμουν ἐκ νέου τὰ πι-
στοποιητικὰ σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιον σας· δυσάρεστον λέγωμεν διότι ἀφ' οὗ ἀπαξ

ἐπλήρωσαν (καίτοι δυστυχεῖς) τὸ νενομισμένον δικαίωμα διὰ τὴν ἐπικήρωσιν των πρὸς τὸν ἐντοῦθα ἑλληνικὸν ὑποπρόξενον θέλει τοὺς γένει μέγα ἄδικον ἂν λάβωσι τὴν ἀνάγκην νὰ κάμωσι καὶ ἄλλα καὶ νὰ πληρώσωσιν ἐκ νέου διὰ τὴν ἐπικύρωσιν των.

Δράττομεν τὴν εὐκαιρίαν ταύτην νὰ σᾶς προσφέρωμεν τὰ σεβάσματά μας καὶ νὰ ὑποσημειωθῶμεν μετὰ τὴν

πρὸς ὑμᾶς ὑπόληψιν
τῆς εὐγενείας σας

Πρόθυμοι ὡς ἀδελφοὶ καὶ Δοῦλοι

Ὁ Προεστὸς Ζαγορίου Χριστόδουλος Παρλαπᾶς
Ὁ Προεστὸς τοῦ χωρίου μαγαδένδρι
Κωνσταντὶς Καροῆς

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΠΟΓΚΑ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΑΦΗ ΤΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

*Ένα χειρόγραφο του Β. Δ. Ζώτου
του Μολοσσού*

Κατά τὸ 1894 ὁ παλαίμαχος Ἡπειρώτης δημοσιογράφος καὶ πολιτευτὴς Γεώργιος Γάγαρης, γιὰ τὸ ἔργο τοῦ ὁποίου πρέπει κάποτε νὰ ἀσχοληθοῦμε, δημοσίευσε ἀνώνυμα στὴν ἑφημερίδα τοῦ «Φωνὴ τῆς Ἡπείρου» (1) καὶ σὲ συνέχειες μιὰ διατριβὴ του γιὰ τὸ βίον τοῦ Νεοφύτου Δέρκων. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἐξστέρηση τῶν διαφόρων γεγονότων ὁ μακαρίτης Γάγαρης ὑπέπεσε σὲ μερικὰ σφάλματα τὰ ὁποῖα θέλησε νὰ διορθώσει ἄλλος συμπατριώτης μὲ πολυσχιδῆ δρῶση ὁ ἐκ Δρόβιανης Β. Δ. Ζώτος, ὁ ἐπιλεγόμενος Μολοσσός. (2) Ὁ Ζώτος, μὴ γνωρίζοντας ὅτι οἱ συνέχειες γράφονταν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Διευθυντὴ τῆς «Φωνῆς τῆς Ἡπείρου» χρησιμοποίησε στὴν ἐπιστολὴ του προσβλητικὸ κάπως ὕφος γιὰ τὸν διατριβογράφο. Ὁ Γάγαρης πειράχτηκε φυσικὰ καὶ ἐδημοσίευσε τὸ χειρόγραφο τοῦ Ζώτου, ὅπως ἀπὸ σχετικὴ μου ἐριυνα στὰ φύλλα τῆς «Φωνῆς τῆς Ἡπείρου» βεβαιώθηκα.

Ἡ ἀδημοσίευτη αὐτὴ ἱστορικὴ τοῦ Ζώτου ἐπιστολὴ ἀναφέρεται μὲν καὶ στὴν ἐπανάσταση τῶν Τουρκαλβανῶν στὰ 1829 κατὰ τοῦ Βαλῆ τῶν Γιαννίνων Ἐμὶν Πασᾶ, ἀλλὰ πρὸ πολὺ περιέχει ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὸ μαρτύριο καὶ τὸν ἐντα-

φιασμὸ τοῦ Ἁγίου μας, αὐθεντικὲς πληροφορίες παρμένες, ὅπως βεβαιώνει ὁ Ζώτος, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἴδιου τοῦ Μητροπολίτη Ἰωαννίνων Ἰωακείμ, πού κήδεψε τὸ ἱερὸ σκήνωμα πλαῖσι τῆς Μητρόπολης, καὶ ὅπου βρίσκεται καὶ σήμερα, καὶ πού γίνθηκε ἀργότερα πατριάρχης γνωστὸς ὡς Ἰωακείμ ὁ Β. Ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον στὰ 1878.

Τὴ διήγηση αὐτὴ ὁ Ζώτος τὴν ἐπένελαβε στὸ «Λεξικὸ τῶν Ἁγίων Πάντων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» σσ. 366-369), πού ἐξέδωκε ὕστερα ἀπὸ δέκα χρόνια (1904), ἀλλὰ περιληπτικὰ καὶ φτωχότερα, γιατί δὲν εἶχε κρατήσει σημείωση, φαίνεται, τῶν ὅσων ἀκουσε ἀπὸ τὸν Ἰωακείμ γιὰ τὸν Ἅγιο καὶ ἡ μνήμη του δὲν τὸν βίηθη στὰ 1904 τόσο κυλὰ ὅσο τὸν βοήθησε στὰ 1894 πού ἔγραφε τὸ πρὸς τὸν Γάγαρη χειρόγραφο. Γι' αὐτὸ λοιπὸν δίνω στὴ δημοσιότητα διὰ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἔστιας» τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ χειρόγραφο τοῦ Ζώτου μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ πληροφορίες πού δίνει ἀπὸ πρῶτο χέρι θὰ εἶναι ἐνδιαφέρουσες γιὰ ὅσους ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ μαρτύριο τοῦ Ἁγίου, ὅπως εἶναι ὁ ἐκλεκτὸς φίλος καὶ συμμαθητὴς μου στὴ Ζωσιμαῖα Τάξης Σαλαμαγκας, πού τοῦ ἔδωκε ὅλη του τὴν καρδιά στὸ Συναξάρι πού τοῦ ἀφιέρωσε στὰ 1954.

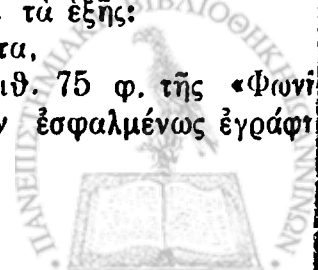
Τὸ χειρόγραφο εἶναι μονόφυλλο μακρόστενο καὶ λέγει τὰ ἑξῆς:

«Κύριε Συντάκτα,

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 75 φ. τῆς «Φωνῆς τῆς Ἡπείρου» λίαν ἐσφαλμένως ἐγράφη

1. Ἀριθ. φύλ. 75—79.

2. Στις κάρτες του καὶ στις προμετωπίδες τῶν βιβλίων του, πού εἶναι ἀρκετά, σημειώνει πῶς ἦταν καὶ Φιλόσοφος καὶ Περιηγητὴς, καὶ Προσκυνητὴς (τῶν Ἁγ. Τόπων) δηλ. Κατῆς καὶ Ἀγωνιστὴς (πολέμησε στὴν Κρήτη), ἀλλὰ καὶ Ἰππότης...

σαν τὰ ἐξῆς λάθη. α) Οἱ ἀποστάται Τουρκαλβανοὶ ἐπιστρέψαντες ἐκ τοῦ ἔλλη. ἀγῶνος τὸ 1829 μετὰ τὴν μάχην τῆς Πέτρας, ἣτις ἐθῆκε τέρμα τῶν Ἑλληνικῶν ἀγῶνων, ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Βαλῆν τῶν Ἰωαννίνων Ἰμὴν Πασᾶ μισθοὺς δέκα ἐτῶν καὶ κυριεύσαντες τὸ Ἀργυρούκαστρον, ἐπροχώρουν εἰς Ἰωάννινα ὅτε (ὅτε) οἱ Χριστιανοὶ, ὑπὸ τὸν σπαθοφόρον ἐπίσκοπον Δρουϊνουπόλεως Ἰωακείμ τὸν β' Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἀποθανόντα τὸ 1878 Αὐγούστου 5, βοηθοῦντες τὰ βασιλικά στρατεύματα ἐθῆκαν τοὺς ἀντάρτας ἐν μέσῳ δύο πυρῶν εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν καὶ κατενίκησαν τοὺς ἀποστάτας Χαϊνίδες τῆς βασιλείας ὧν τὰ λείψανα ὑπὲρ τοὺς δύο χιλιάδες Τουρκαλβανοὺς ἀθροισθέντας εἰς Βιτώλια, ἐξολόθρευσεν ἐντελῶς ὁ Ἰμὴν Πασᾶ τὸ 1832 Μαΐου 15 ἢ γενναϊότης τοῦ Ἰωακείμ ἐφιλοδώρησεν αὐτὸν τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων, συστάσει τοῦ Ἰμὴν Πασᾶ 1835.

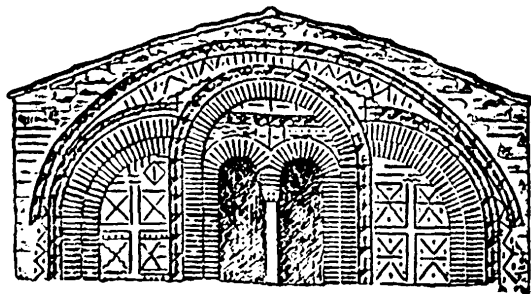
Λάθος ὅτι ὁ ἅγιος ἐμαρτύρησε τὸ 1833. Ὁ ἅγιος νεομάρτυς Γεώργιος ἐμαρτύρησε τὸ 1838 Ἰανουαρ. 14—17 ἡμέρας 4. ἔμεινεν ἐπὶ τῆς ἀγχόνης τὴν νύκτα οἱ φύλακες ἐβλεπον φῶς περιλάμπον τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος. εἰδοποιήσαντες τὸν Πασᾶν ὅτι κατέβη πῦρ οὐράνιον νὰ κατακαύσῃ τὸν ἀπιστον, ἐνόμιζον ὅτι θὰ ἴδωσι ὀλοκαύτωμα τὴν ἡμέραν ὡς δὲ εὔρον αὐτὸ ἀπὸ τοῦ πυρὸς ἀβλαβές, τὴν β' νύκτα ἐκάλεσαν καὶ τὸν Κατῆν καὶ ὄλους τοὺς οὐλεμάδες (=Θεολόγους), τὴν δὲ γ' νύκτα ἐκάλεσαν καὶ τὸν Μητροπολίτην Ἰωακείμ, πρὸς ὃν εἶπον ὄλοι ὁμοῦ Σαῖτ ὀλυτοῦ (=μάρτυς ἐγένετο) τῆς πίστεώς Σας νὰ τὸν ἐνταφιάσῃτε με τιμὴν. Τὴν ἐπαύριον τετάρτην ἡμέραν τοῦ ἀπαγχονισμοῦ καὶ 17 Ἰανουαρίου οἱ ερεῖς ἐσύκωσαν (sic) τὸ λείψανον ἀπὸ τὸ ἰκρίωμα καὶ τὸ ἔφερον εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἐ-

ψαλλαν μίαν δοξολογίαν. ὄλος ὁ κληρὸς καὶ ὁ λαὸς ἐνταφίασαν ἐνδόξως τὸν μάρτυρα. Τὸ ἐπιὸν ἔτος 1839 πρὸ μηνὸς ὁ λαὸς ἐβίασε τὸν Μητροπολίτην νὰ συντάξῃ ἄσματικὴν ἀκολουθίαν τοῦ μάρτυρος ὅπως πανηγυρίσωσιν ἐνδόξως τὴν ἑορτὴν του. Ὁ Ἰωακείμ στενοχωρηθεὶς μὴ δυνάμενος νὰ συντάξῃ ἄσματικὴν ἀκολουθίαν ἐκάλεσε τὸν πρωτοψάλτην τῆς Μητροπόλεως καὶ ἐνετείλατο αὐτῶν ἄντιγράψῃ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου μετατρέπον τὸ μεγαλομάρτυς εἰς τὸ νεομάρτυς Γεώργιος καὶ οὕτω ἐπανηγυρίσθη ἡ πρώτη ἐπέτειος ἑορτῆ. Ταῦτα γνωρίζομεν ἐκ στόματος τοῦ ἰδίου Ἰωακείμ τοῦ β', ἀκούσαντες αὐτὸν τὸ 1876 καὶ 1877 ἐν Κων)πόλει ὅτε ἐθαυμάσαμεν τὸ μνημονικὸν του ὅτε μᾶς ἐμνημόνευεν ἀπταιστῶς τὰ ὀνόματα τῶν ὁδῶν τῶν Ἰωαννίνων μᾶς ἐφιλοδώρησε καὶ τὸ χειρόγραφον τῆς ἀκολουθίας ἐκείνης, μετὰ τὴν ἐντολὴν νὰ τὴν τυπώσωμεν καὶ ὅτι αὕτη δέον νὰ ψάλληται εἰς τὴν μνήμην τοῦ νεομάρτυρος.

Β. Δ. Ζῶτος ὁ Μολοσσὸς

Σημειωτέον ὅτι, α) ἡ ἐπανάστασις τῶν Τουρκαλβανῶν τοῦ 1827 οὐτεἰ ἐντοπία ἦτο, οὐτε Χριστιανοὶ ἦσαν ἐν αὐτῇ. Οἱ Χριστιανοὶ ἐτάχθησαν ὄλοι ὑπὲρ τοῦ Βασιλικοῦ στρατοῦ. β) τὰ τοῦ βίου Νεοφύτου Δέρκων εἰσὶν ἐσφαλμένα. Ὑπάρχει βιογραφία αὐτοῦ ἐξ ἧς νὰ ἀρυσθῶσιν οἱ θέλοντες. γ) Ὁ Ἰωακείμ β' δὲν ἐξωρίσθη εἰς τὸν Ἄθω νὰ διὰ τὸν ἅγιον Γεώργιον, ὡς γράφει ὁ ἀνώνυμος, ἀλλὰ δι' ἄλλους λόγους ἐθνικοὺς οὓς ἐν τῷ σί' τόμῳ «βίοι ἐνδόξων ἀνδρῶν» ἐπιγραφομένῳ, θέλουσιν ἐκτεθεῖσα φῶς καὶ ὠρισμένως.

Β. Δ. Ζῶτος ὁ Μολοσσὸς»

ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΟΚΙΜΙΟΝ*

Ιστορικῆς τινός περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου
ἠπειρωτικῆς πόλεως Ἄρτης

ΣΧΟΛΙΑ: ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΥ

Β') Κατάλογος Μητροπολιτῶν τῆς Ἄρτας

Μέχρι τὴν ἐγκατάσταση τοῦ Μητροπολίτη Ναυπάκτου— Ἄρτας στὴν Ἄρτα, γνωστοί, οὐ μᾶς τοῦλάχιστο, ἐπίσκοποι Ἄρτας εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) Ὁ Βασίλειος στὰ χρόνια τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ (1186) ποῦ ὑπόγραφε τὴν κατὰ τοῦ Παντεῦγενου ἀπόφαση (Πατρ. Βιβλιοθ. Σακελλίωνος σ. 317) καὶ ποῦ ὁ συγγρ. τὸν συγγράει στὴν παράγραφον 5 μὲ τὸν τότε Ναυπάκτου Βασίλειον. 2) Ὁ Ἰωάννης— τέλος 6' αἰῶνα— ποῦ τὸν ἀναφέρει ὁ Ἐφῆσου Γεωρ. Τορνίκης (Μιχ. Ἄκομ. Β' 4' 27, 9) καὶ 3) Ὁ Ἰωάννης ποῦ τὸ 1235 ὑπόβαλε αἴτησιν στὸν πατριάρχη νὰ ἀναγνωρισθοῦν τὰ δικαιώματά σου στὰ μοναστήρια τῆς περιφέρειας του (*Migne*, Ἑλλ. Πατρ. Τ. ΡΙΘ' σ. 797). Ἀπὸ τὴν ἰδρυση τοῦ Δεσποτάτου μέχρι τὸ 1367, ἔχομε μητροπολίτες Ναυπάκτου— Ἄρτας μὲ ἔδρα τὴ Ναύπακτο. Γνωστοί εἶναι: 1) ὁ πασίγνωστος Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, συγγραφίας καὶ καθοδηγητῆς τῶν Δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου. Μ' αὐτὸν ἀσχολήθησαν πολλοὶ μελετητῆς καὶ γύρω ἀπ' τὴ δράση του βρισκομε πλουσιώτατη βιβλιογραφία. Ἡ ἔρευνα γύρω ἀπὸ τὴν προσωπικότητά του συνεχίζεται. 2) ὁ Γεράσιμος Α. Ξηρὸς (1260) 3) ὁ Γαβριὴλ Α' (1270—5) 4), Ὁ Ἰωάννης (1275) Ν. Ἑλλ. Β' 482, 1Β' 438, 1Β' 255.

Ἀκολουθοῦν μητροπολίτες Ἄρτης—Ναυπάκτου ἀγνωστοί. Παρεμβάλλεται ἡ ὑπαγωγή τῆς ἐπισκοπῆς Ἄρτας στὰ Γιάννενα (1365—67). Καὶ ἀκολουθοῦν μητροπολίτες Ἄρτας—Ναυπάκτου μὲ ἔδρα τὴν Ἄρτα πιά. Βέβαια ἀπὸ τὸ 1367 μέχρι τὸ 1449, ὅποτε καταλήφθηκε ἡ Ἄρτα ἀπ' τοὺς Τούρκους, ἔχομε στὴν περιοχὴ μας πολιτικῆς ἀνωμαλίας ποῦ τις ἀκολουθεῖ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἀνωμαλία, μὲ μετακινήσεις τῆς ἔδρας τοῦ μητροπολίτη λόγῳ τῶν γεγονότων. Σ' αὐτὴ τὴν περίοδο γνωστοὶ μητροπολίτες εἶναι: 1) Ὁ Ματθαῖος Α' (1383), 2) Ὁ Γαβριὴλ Β' (1381) καὶ 3) Ὁ Μαρτύριος (1437) Σακ. Κῶδ. Ἀθ. 194, Ν. Ἑλλ. Ζ' 156, 1Ε' 330.

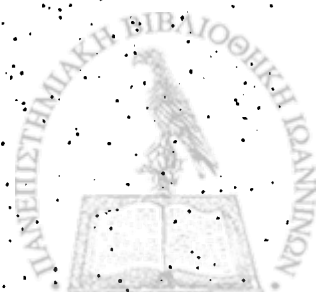
Μετὰ τὴν κατάκτηση τῆς Ἄρτας ἀπ' τοὺς Τούρκους, ἔχομε πιά μόνιμα τὴν ἔδρα τοῦ Ἄρτας—Ναυπάκτου στὴν Ἄρτα. Γνωστοὶ μητροπολίτες ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα εἶναι: 1) Θεοδόσιος (1451) Ν. Ἑλλ. Ζ' 159, 1Ε' 330 καὶ Σακελ. Κῶδ. Ἀθ. 194, 2) Ματθαῖος (1467) Σάρδεων Γερμανοῦ «Συμβ. εἰς Πατρ. καταλόγους Κ)λεως» Α. σ. 16, Κων)λις 1935, 3) Δωρόθεος (1477) Παραρτ. 1Ζ' περ. Ε.Φ.Σ. Κων)λεως 6. 20, 4) Γεράσιμος Β' ὁ Χοῦδᾶς (1480) «Ἐκκλ. Ἀλήθεια», τ. 5, σ. 34 καὶ Ν. Ἑλλ. ΣΤ' σ. 57, 5) Εὐθόμιος (1507) Σακελ. Κῶδ. Ἀθ. 518 καὶ Ν. Ἑλλ. 1Ε' 327, 6) Ἰάκωβος Α' (1510) 7) Ἀκάκιος Α' (1516), 8) Ἀθανάσιος (1535), 9) Κύριλλος Α' (1541) Κεραμ. «Μαυρογ. Βιβλία» Α' 155, 10) Παρθένιος Α' (1546) 11) Γαβριὴλ (1561) *W. Regel* «*Analecta Byz-Russica*» Petr 1861 σ. 79, 12) Ἰωακείμ (1565) Σάρδ. Γερμανοῦ, ὁ. π., σ. 38, 13) Παρθένιος Β' (1567), 14) Δαμασκηνὸς Στουδίτης (1574) Κεραμῶς «Ἱεροσ. βιβλ.» Δ' 293 *M. Le Quien* «*Or Christianus*», 1740, 2, σ. 201, Ν. Ἑλλ. Β' 318 θ. 252—3, 1 331, 1Γ' 144, 222, 224—5, 451, 1Α' 240, 1Ε' 192, 195, 325, 1ΣΤ' 248, 1Ζ' 400, 15) Παρθένιος (1580) Ν. Ἑλλ. Δ', 198, 1Γ' 136, ἐπι. πατριαρχίας Μητροφάνους, 16) Μητροφάνης (1580) τὸν ὁποῖο πιστεύομε πῶς ἐσφαλμένο κατὰ τὰς ἀν μνηρ. Ἄρτας ὁ συγγρ. ἐνῶ θὰ πρόκειται γιὰ τὸν τότε πατριάρχη, 17) Ἰωακείμ (1585) Ζερλέντου «περὶ Ἑλλ. ἐκ τοῦ Μ. Κρουαίου Σ. Χρ.» Ἀθ. 1922, σ. 22, 18) Μαχάρτος (1590). *W. Regel* ὁ. π. σ. 88, 19) Γαβριὴλ (1601) Κεραμ. «Μαυρ. Βιβλ.» ὁ. π. σ. 173, «Ἱεροσ. βιβλ.» Δ. 12

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 545.

20 και Κώδ. Πατρ. Ἀρχιεπιφ. Α' 23, 49, 61, 74, 77, 83, 99, 103, 108, 115, 158, 20) Παρθένιος (1681—2) «Ἐκκλ. Ἀλ.» τ. Γ' σ. 84, τ. ΚΔ' σ. 415, ἔτος 1912. σ. 411, ὁ κατόπιν Ἰωαννίνων καὶ πατριάρχης Κλεως, 21) Ζαχαρίας Γερμανός (1632) ἀπὸ τὴν Ἄρτα. Κοιτ. Σάθας Ν. Φιλ. 308, Ἀνθρ. Δημητρακόπουλος «Προσθήκαι καὶ διορθώσεις» Λειψία 1871, σ. 47, ἴδιος «Ὁρθ. Ἑλλάς» 1872 σ. 149, *Fabricius—Harles*, τ. 10, σ. 627 καὶ τ. 11, σ. 722, Ζαβίρα Ν. Ἑλλ. σελ. 308, Παπαδόπουλου Βρεττὸ Ν. Φιλ. Τ. Γ', σ. 186, *Legrand «Bill, Hell»* 17ον αἰώνα, τ. I. σ. 155, 159—70, 285—8. Φαίνεται ὅμως πὼς ὁ Ζαχαρίας δὲν ἔγινε μητροπολίτης, ἀλλὰ ἐπίσκοπος Ἄρτας, 22) Δαυρέντιος [1633] Νομ. Συναγωγὴ ἐν Κν]λει Φ. 316. Σάθα «Μεσ. βίβλ. <Γ' 569, Κώδ. Π. Ἀρχ. Α' 247, 23) Ἀκάκιος Β' [1637] Νομ. Συναγωγὴ, δ. π. 6: 321, Κώδ. Π. Ἀρχ. 313. Σάθα, δ. π. 572, 23] Θεοδοσίος Κορυθαλλεύς [1640] Σακελλ. «Πατρ. Βίβλ. σ. 161 σημ. 4 καὶ Ν. Ἑλλμν. Β' 493, Δ' 40, 45, 49, 52, 75, 77, 207, Ε' 307-8, 328, ΣΤ' 90, 237, Η' 78 88, Θ' 308, 455, Ι' 301, 308, 305, 317, ΙΔ' 172, 305, 307, 310, 311, ΙΒ' 360, ΙΓ' 247, 250, 251, 288, 342, 56. ΙΕ' 327. Στὸ Δ' 52 ἀναφέρεται διὰ «Θεοδοσίος ἀντὶ Θεοφίλου μετονομάζεται», 25) Γαλακτίων (1643-7) Νομ. Συν. δ. π. 124, 232, Σάθα Γ' 576, 580, 26) Γαβριήλ Βλασίος [1647] Νομ. Συν. 232, Σάθα Γ' 580, 27) Βάρθολομαῖος [1660] Ν. Συν. 255, Ἡπ. Χρ. Γ' 100, *Le Quine*, 11, 202, Δελικάνη «Πατρ. ἐγγραφα» Β' 373, Γ'. 340, Κώδ. Π. Ἀρχ. Α' 438, Κεραμέως «Ἱεροσ. Βίβλ.» Α' 309, 336, Ἀθηναγόρα «Ἡ Ἐκκλ. Ἰωαν.» Ἡπ. Χρον. 1928 σ. 34, Ν. Ἑλλμν. Δ' 65, 66, 75, 127, 211 ΙΓ' 286, 28] Μελέτιος [1691] Ν. Ἑλλμν. Α' 74, 394, Γ' 59, 450 Δ' 25, 65, 66, 75, 127, 211, Ε' 324, ΣΤ' 80, ΙΓ' 285, 7, 308, 432-3, ΙΕ' 75, 90, ΙΗ' 255 καὶ Κ' Π. Ἀρχ. Γ' 18, 29] Μακάριος [1597] Κώδ. Γ' 19, 21, 49, 50. Θρακικά ἐν Ἀθήναις τ. ΣΤ' 1935, σ. 93, 30] Γρηγόριος [1697] Κώδ. Γ' 21, Δελτ. Ἰστ. Ἑθν. Ἐτ. Ἑλλάδος τ. Γ' Αθ. 1889 σ. 470, 31] Νεόφυτος Μαυρομάτης [1703] Ρωμ. Μελωδός, περ. ἐν Παρτ. τ. Α' 1932, σ. 179, 194, 199, Κεραμέως «Ἱερ. Βίβλ.» Α' σ. 214, 216, Ν. Ἑλλμν. Δ' 320, Ζ' 217, ΙΓ' 143, ΙΖ' 244, 32] Ἀνατόλιος [1721], 33] Ἰωαννίκιος ἢ Ἰωάννης [1722] Κεραμέως «Ἱερ. Βίβλ.» Α' 199, 237, Θεολογία τ. ΙΔ' 1936, σ. 101, 34, Παρθένιος [1727 ἢ 1710] Θεολογία τ. ΙΔ' σ. 198, 35] Παῖσιος [1706] Κώδ. Δ' 190, 36] Ἰάκωβος [1769] Κώδ. Ζ' 8, 37] Μακάριος [1779] Κώδ. Ζ' 116, 38] Μελέτιος (1784) ὅστις φαίνεται ὡς Ναυπάκτου ἢ Ναυπλίου, Ν. Ἑλλμν. Ε' σ. 89, 39] Παῦλος ἢ πούλος ἢ Νεόφυτος... πούλος Ἄρτης (1797) Ν. Ἑλλμν. Ζ' σ. 345. Πιθανὸν νὰ προχέεται περὶ σφάλματος καὶ νὰ μὴν ὑπῆρξε τέστιος μητροπολίτης τότε στὴν Ἄρτα, 40) Ἰγνάντιος [1794] ὁ κατόπιν Ὀδηγροβλαχίας, πού ἐπαίξε σημαντικὸ ρόλο στὴν Ἐπανάσταση τοῦ 21. Γι' αὐτὸν γράφηκαν καὶ γραφονταί πολλά, 41) Πουρφύριος (1806—1808 καὶ 1813—1820). Κι' αὐτὸς πῆρε μέρος στὴν ἐπανάσταση καὶ ἐπαίξε σημαντικὸ ρόλο, γράφτηκαν καὶ γι' αὐτὸν πολλά, 42) Ἱερόθεος ὁ Τρεμούλας (1808—10), 43] Γαβριήλ Γκάγκας (1810—1813), 44] Ἀνθιμὸς (1820) Κώδ. Θ' 421 ΙΔ' 103 45) Νεόφυτος (1826) Κώδ. ΙΔ' 103, 46) Κύριλλος (1829) Κώδ. ΙΔ' 154, 182, 47] Νεόφυτος Σκρίφας (1830) Κώδ. ΙΔ' 182, 275, ΙΗ' 182, Ν. Ἑλλμν. ΙΖ 244, 47] Ἰγνάτιος (1836) ἀκυρωθεῖσής τῆς ἐκλογῆς του παρέμεινε ὁ Νεόφυτος μέχρι 1841, 49] Ἀβέρκιος (1841) Κώδ. ΚΒ' 21, 50] Ἱερόθεος Μπάγκος (1846) Κώδ. ΚΒ' 125, 51] Σωφρόνιος [1849] Κώδ. ΚΒ' 193, Ν. Ἑλλμν. ΙΖ' 234, 52] Σεραφεῖμ Ξενόπουλος, ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου περὶ Ἄρτης» [1864] Κώδ. ΚΒ' 449, 53] Γεννάδιος [1894], 54] Σπυρίδων Γκινάκας [1912] [Ι. Μπούα «Ἐπισκοπ. Γεωγραφία», 1933, σ. 31], 55] Σεραφεῖμ Τίκας [1949] πού τὸ 1958 ἔγινε Μητροπολίτης Ἰωαννίνων καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο μιλάμε παρακάτω στὸ Συμπλήρωμα.

γ) Βιβλιογραφία

Χρυσ. Παπαδοπούλου «Αἱ ἐπαρχίαι Π. Κ]λεως κατὰ τοὺς μέσους χρόνους» Αθ. 1923, 22 καὶ στὴν «Ἐκκλησια» ἀρ. 31—33 σ. 233 [1927].
 Τοῦ ἴδιου «Ἰστ. Ἑκκλ. τῆς Ἑλλάδος» Αθ. 1920 σ. 8, 13, 14, 77, 220.
 Μ. Γεδεώ «Πατριαρχ. Πίνακες» Κ]λις, 1890, σ. 381, 433, 434, 616 619.
 Τοῦ ἴδιου «Κανονικαὶ διατάξεις» Κ]λις 1889, τ. Β', σ. 72, 426—8, Α' 229—40.
 Μ. *Le Quine «Oriens Christianus» Parisiis*, 1740, τ. II 199, 201, 154.
 G. *Parthey «Hierocelis Synecdemus» Berolini*, 1866, σ. 10, 97, 121, 134, 136, 198, 218, 228, 229, 239, 260, 301.
 H *Gelger «Unged u ungen veröff» München*, 1901 σ. 551, 570, 598, 608, 628.
 Τοῦ ἴδιου «G. *Cyprii» Lipsiae*, 1890 σ. 58.
 Τοῦ ἴδιου «*Noticiae Episcoporum*» σ. 557, 568, 598, 635.
 Ράλλη—Ποτλῆ «Σύνταγμα I. Κανόνων» τ. Ε, 474, 492, 500, 530, 592.
 Χρυσάνθος Ἱεροσολύμων «Συναγμάτιον» 1715, σ. 73.
 Ὁρθοδοξία Κων]λις τ. Γ' 233.
Micosich—Müller «Acta Patriarch» Α' σ. 93, 468, 472, 493, 587.
 Ἐκκλ. Ἀλήθεια Α' (1881) 251, Β' 586, ΚΔ' 335—6 Ε' 34.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄

Περὶ τῶν κτημάτων τῆς Μητροπόλεως

Ἡ ἱερὰ Μητρόπολις ἐπέκτητο κτήματα, (1) ὧν τὰ πλείστα μετέβησαν εἰς τὴν Μητρόπολιν Νικοπόλεως παρ' ἧς κυβερνῶνται.

Α. Ἐνα κήπον τετεχεισμένον, ἕξ εὐγενῶν δέδρων καὶ ἐλαιοδένδρων εἰς τὴν θέσιν Μουχούστιον, καλούμενον Καμμάτια καὶ ἀπαλλαχθέντα ἐκ τῶν Τουρκικῶν χειρῶν παρὰ τοῦ ἀοιδίμου Ἄρτης Νεοφύτου τοῦ Γ.

Β. Ἐνα ὅμοιον εἰς Γλυκόρριζον, περιέχον στρομμμάτων ἕξ, καὶ ὀκτὼ στρομμμάτων ἀγρῶν, κειμένων παρὰ τῷ κήπῳ τῷ ὀνομαζομένῳ τοῦ Παπα Κιτζίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει καὶ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Γ. Νεροτριβείας καὶ Μαντάνια, κείμενα κατὰ τὸ Τμήμα Καραβασσαρᾶ εἰς βαθὺ ἐν τῷ ὁμωνύμῳ χωρίῳ τοῦ ἁγ. Γεωργίου.

Δ. Ἐνα ἐλαιῶνα ἀτείχιστον περιέχοντα περὶ τὰ 200 ἐλαιόδενδρα πλησίον τοῦ χωρίου Γραμενίτζα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἦν ποτε καὶ τις Ναῖσκος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Προδρόμου, ἢ ἀσκητήριον, οὗ ἐρείπια σώζονται ἄχρι τοῦδε.

Ε. Ἐνα ὅμοιον μετὰ τοιούτων δένδρων πλέον τῶν ἐννενήκοντα, κείμενον διεσπαρμένως ἐν τῷ χωρίῳ Πέτα.

Κεραμέως «Μαυρογορδ. Βιβλιοθ.» Α' 155, 173.

Τοῦ ἴδιου «Ἱεροσολ. Βιβλ.» 199, Α' 214, 215, 237, 309, 336, Δ' 12, 20, 293.

Κώδ. Πατρ. Ἀρχιεπισφ. Α' 23, 49, 61, 74, 77, 83, 99, 103, 108, 115, 158, 247, 313, 437, Γ' 18, 19, 21, 49, 60, Δ' 190, Ζ' 8, 116, Θ' 61, 227, 262, 319, 421, ΙΔ' 103, 154, 182, 275, 275, ΙΗ' 152, ΚΒ' 21, 125, 193, 449.

Νομ. Συναγωγή ἐν τῷ ἐν Κων)λει Ἁγιοταρ. Μετοχίῳ, 124, 232, 255, 316, 321.

Σάβα «Μεσ. Β.βλ.» Γ. 569, 572, 576, 580.

Ἀθηναγορά Παραμιθίας «Ἡ Ἐκκλ. Ἰωαννίνων» Ἡπ. Χρον. 1928, σ. 3—49.

Γερμανοῦ Σάρδεων «Ἐπισκοπ. κατάλογοι τῶν ἐν Ἡπειρῷ Ἐκκλησιῶν» Ἡπ. Χρον. 1937 σ. 11—104.

Μηλιαράκη «Ἡ αὐτ. τῆς Νικαίας καὶ τὸ Δεσπ. τῆς Ἡπειρῶ» 1898, σ. 95—119, 171—233, 285—320, 397—401, 555—562, 569—576.

Μ. Κονιδάρη «Αἱ Μητρ. καὶ ἀρχιεπισφ. τοῦ Οἴκ. Πατρ. καὶ ἡ τάξις αὐτῶν» τ. Α' τχ. α' Ἀθ. 1943.

Σακελλίωνος Ι. «Νεοφύτου πρώην Ἄρτης Χρονικὸν σύντομον» Πατρ. Βιβλ. Ἀθ. 1890, 4, 289—315.

Κόμορφοπούλου «Νεοφ. πρ. Ἄρτης» Δελτ. Ἐτ. Μεσ. Σπουδῶν, Α' τχ. Α' σ. 65—87.

Μυστακίδου Νικ. «Περὶ μητρ. Ἄρτης—Πρεβέζης» στὸν Νεολόγο Κων)λεως, 6501|1891, 6869|1892 καὶ στὴν «Κωνσταντινούπολη» 22—8—1894 καὶ στὴν «Ἡπειρον» 1911, 91—92.

Σπ. Παπαγεωργίου «Ἀλληλογραφία Ἰγναντίου Ἄρτης» ΚΦΣ Παρνασσού, τ. ΙΓ' σ. 199—242 (1918).

Σπ.ρ. Λαυριώτου «Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν πρὸς Νεοφ. Μαυρομάτην» στὸν Γρ. Παλαμᾶ» Ἡπ. σ. 66—70.

Π. Ἀραβαντινοῦ «Χρονογραφία Ἡπειρου» Β' τ. 237.

Ἀνθ. Ἀλεξοῦδη «Καταλ. Μητροπ. Ἰωαννίνων» στὸν Νεολόγο Κ)λεως σ. 6416|1890.

Γεδεῶν «στὴ «Χρυσάλλια» ἔτος 15, 1. 183.

Σοκολόφ «Ἐπαρχ. Ἐκκλ. Κων)λεως» 1905, σ. 127—8.

Εὐαγγ. Σαβράμη «Συμβολὴ εἰς τὴν ἐκκλ. ἱστ. Ἰωαννίνων» στὰ Ἡπ. Χρον. τ. 7ος, σ. 157—172.

Β. Στεφανίδη «Οὐδ' ἄλλο βλαχίας Ἰγνάντιος» Ἀθ. 1934.

Παραλείπουμε τὴν πλούσια βιβλιογραφία γιὰ τὸν Ἰωάννη Ἀπόκαυκο ποὺ εἶναι εὐκολόβρετη καὶ παρουσιάζει εἰδικὸ ἐνδιαφέρον. Στοιχεῖα πολλὰ γιὰ τοὺς μητροπολίτες ὑπάρχουν καὶ στὸν Νέον Ἑλληνομνήμονα (κοίτ: Εὐρετήριον Ν. Ἑλλμν. στὴ λέξη Ἄρτα καὶ Ναύπακτος).

1. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐκδοσης τοῦ «Δοκίμιου» μέχρι σήμερα ἡ περιουσιακὴ κατάστασις τῆς Μητροπόλεως ἀλλάξε. Δὲν κρίνουμε ἀναγκαῖο νὰ ἐπεκταθοῦμε καὶ γ' ἀναφέρουσι τὴ σημερινὴν περιουσίαν της, ποὺ ἀλλωστε συνεχῶς ἀλλάζει

ΣΤ.' Ἐτερον μικρὸν, συνιστάμενον, ἐξ ἐλαιοδένδρων 25 σχεδόν, εἰς θέσιν παρὰ τῇ Μονῇ Θεοτοκίου καλουμένην Γιολός.

Ζ.' Χωράφιά τινα, εὐρισκόμενα ἐντὸς τοῦ χωρίου Πέτα καὶ ἐτησίως καλλιεργούμενα ὑπὸ τῶν ἐνοικιαστῶν.

Η.' Ἐν χωράφιον μέγα εἰς χωρίον τοῦ Τμήματος τῆς Βρούσεως, Σελάδες, καλούμενον Δεσποτικόν.

Θ.' Ἐν χωράφιον εὐρισκόμενον ἔξω τοῦ χωρίου, τοῦ Τμήματος Κάμπου, Κωστάκιοι, ἤτοι χωρίον τοῦ Κωστάκη.

Ι.' Ἐν χωράφιον εἰς χωρίον τοῦ Κάμπου Σταρόκα.

ΙΑ.' Χωράφιά τινα, καλλιεργούμενα καὶ κείμενα εἰς τι χωρίον τοῦ Κάμπου καλούμενον Πλησιούς, ἤτοι Πλουσιούς.

ΙΒ.' Ὁ κῆπος τοῦ Κατσαοῦνου εἰς θέσιν καλουμένην Βεργοπούλαν.

ΙΓ.' Ἐτερα καλλιεργήσιμά τε καὶ χέρσα χωράφια εἰς χωρίον Κυρκιζάταις.

ΙΔ.' Ἐν λειβάδιον γέμον χόρτου διὰ τὰ ζῶα εἰς χωρίον τῆς ποταμιᾶς, ὀνομαζόμενον Κολομόδια.

ΙΕ.' Ἐν χωρίον ἐκ πολλῶν ἀγρῶν, ὅπου ὑπάρχουσι δύο Ἐκκλησίαι, μία μὲν ἀρχαία ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Θεοδώρας, ἑτέρα δὲ νεόκτιστος, κτισθεῖσα προσηροπῇ τοῦ συντάκτου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χωρίου, τῷ 1866 ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἀνταλλαγὴν παρὰ τοῦ ἀειμνήστου Ἄρτης Ἰγαντίου τοῦ Α' μετὰ τῆς Μονῆς Κατωπιναγίας, δούς αὐτῇ τὰ πρότερον ὄντα τῆς Μητροπόλεως, παρὰ τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Θεοτοκίου, εἰς θέσιν καλουμένην Κουτζομούτιαν, ἐλαιοστάσια, ἔλαβεν ἀντ' ἐκείνων τὸ ἀρχαῖον χωρίον Ἀγιά, μετανομάσας Τσουπι (Ράχη).

ΙΣΤ.' Ἐτερον μικρὸν μετὰ χειμαδίου καὶ λειβαδίου, κείμενον εἰς τὸ Τμήμα Κάμπου, πλησίον τοῦ χωρίου Γενίτσαρη, καὶ καλούμενον Γαβριάς. Ὑπῆρχον καὶ ἄλλα πολλά, οὐχ' ἦττον εὐπρόσοδα κτήματα αὐτῆς. Ἀλλὰ μετὰ τὴν διαίρεσιν τῆς Ἑλλάδος, διέμειναν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Περὶ τῶν ἐν Ἄρτῃ, διατηρουμένων καὶ μὴ, Ἱερῶν Ἐκκλησιῶν (1)

Ἡ πόλις Ἄρτα διαιρεῖται εἰς ἐκκλησιαστικὰς ἐνορίας 11 καὶ θέσεις δέκα, 1) τῆς Περιλήφτης (Περιβλέπτου), ἐκ τοῦ Χριστιανικοῦ Ναοῦ, πρότερον, εἶτα Μεταίτιον ὑπάρξοντες τῶν Μπέϊδων, καὶ κειμένου πλησίον τῆς Μητροπόλεως, 2) τῶν Βυρσοδεψῶν ἢ Δάφνης, (2) 3) Τουρκοπάζαρον, 4) ἁγ. Θεοδώρας ἢ Λούκεας ἢ Καραπάνου, 5) Μουχούστιον (ξε) (προάστειον τῆς Ἄρτης), ἐντεῦθεν ἀρχε-

1 Για τίς βυζαντινὰς ἐκκλησίας τῆς Ἄρτας τὸ θέμα κλείνει ὁ κ. Ὁρλάνδος ἐστὶ ἐνδιαφέροντα βιβλία του «Παρηγορητίσσαι», «Βυζαντινὰ Μνημεῖα τῆς Ἄρτας» καὶ «Ἀρχεῖον Βυζ. Μνημείων» τ. Β' 1936. Για τίς νεώτερες ἐκκλησίας βρισκομε στοιχεῖα σὲ «ἐνθυμήσεις». Ἀναφέρουμε «ἐνθύμηση» ποὺ βρίσκεται στὸ «Ἐκλογάριον» τῆς βιβλιοθήκης Κατωπιναγίας Ἄρτας. Ἐπίσης «ἐνθύμηση» καταθεμένη στὸ ἀρχεῖο τοῦ «Σκουφᾶ» ἀπ' τὸν κ. Χριστοφ. Κοντογιάντο.

2. Πρόκειται γιὰ τὴν συνοικία Ταμπακιᾶδων.

3) Μουχούστιον ἢ Μαχούστιον, οὕτως ἐκλήθη ἕως ἐκ τῆς ἐπωνυμίας τῆς ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Μουχούστων Ἰαφτανάιοι κειμένης Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Θεοτόκου, Μουχούστιον ἐπωνομαζομένης ἐξ ἔχουσας πάλαι, ὡς λέγεται, μοναστηριακὰ κτήματα ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, ἐξ ὧν σώζονται κίονες κίονες κίονες. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ εἰς τινα ὁδὸν στενόπορον ὅθεν μετοχετεύεται τὸ ὕδωρ ἐκ ποταμοῦ εἰς ἀρδευσιν τῶν περιβολῶν καὶ κήπων, ὑπάρχουσι ὀγκωδέστατοι τινες λίθοι, ὁμοιοῦντες ἀχρι τοῦδε καὶ καλούμενοι ὑπὸ τῶν Ἀρταίων καμήλες μυθολογεῖται δὲ ὅτι, ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, τὴν αὐτὴν ἐπωνυμίαν ἔχουσα, ἐβυθίσθησαν δύο ὑπερμεγέθεις κάμηλοι, αἵτινες καὶ ἀπεκτελέσθησαν ἀμέσως, ἀπελιθώθησαν ὡς ἐκ θαύματος· τὸ δ' ἀληθὲς ἐστὶν ὅτι, ὅτε ὑπῆρχον εἰς τὴν πόλιν κάμηλοι, ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὑπῆρχεν ὁ ὁδοὸς (προαύλιον περιπεφραγμένον), ἐνθα ἐβυθίσθησαν (ἐπλάγιαζον) αὐταί.

ται ἡ ἀγορὰ εὐθύδρομος ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἔχουσα ἐργαστήρια διάφορα καὶ καταλήγουσα μέχρι τῆς 6 ἑνορίας τοῦ Μονοπωλείου, 7) Πλάτατος, (8) 8) Ἀλπαναρία (9) 9) Ῥωμαιοπάζαρον, 10) Ἑβραϊκά. Εἰς ταύτας κείνται αἱ ἐπόμεναι Ἐκκλησίαι.

Α. Ἡ ἐπ' ὀνόματι τῶν Εἰσοδείων τῆς Θεοτόκου σεμνυνομένη, πρότερον οὕσα εὐτελές τι Μονύδριον ἐπ' ὀνόματι τοῦ μεγαλομάρτυρος Μερκουρίου καὶ κειμένη εἰς τὴν συνοικίαν Περιλήφτης, ἐγένετο Μητρόπολις κατὰ 13 ἑκατονταετηρίδα, ἦτοι ἐπὶ τῆς Δεσποτείας τῶν Κομνηνῶν· ποιοὶ δὲ οἱ πρῶτοι αὐτῆς δομήτορες, οὐκ ἔστιν εὐρεῖν· ἀλλὰ τῷ 1800 ἐκ βάθρων ἀνηγέρθησαν ἡτε Ἱερὰ Ἐκκλησία τοῦ μεγαλομάρτυρος Μερκουρίου καὶ ὁ Ἀρχιερατικὸς οἶκος προσηυξήθη, ὑπὸ τοῦ φιλοτίμου καὶ φιλοκάλου Μητροπολίτου Ἰγναντίου ἐκείνου τοῦ Α.

Ἐν τῷ τείχει ἔξω τοῦ ἱεροῦ τούτου Ναοῦ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν εἰσι δύο πλάκες, ἐφ' ὧν κεχαραγμένα ὑπάρχουσιν, δεξιόθεν μὲν, ΡΟΥΦΟΣ ΕΤΩΝ ΚΒ. ΧΑΙΡΕ, ἀριστερόθεν δέ, ΚΛΑΥΔΙΟΣ.

Β. Ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν Βυρσοδιψῶν ἢ Δάφνης κείνται καὶ ἕτεροι Ναοὶ περιόικοι, ὑποκείμενοι εἰς τὴν Μητρόπολιν 1) ὁ εἰς ὄνομα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὀνομαζόμενος Δάφνη, ἀνεγερθεὶς μὲν κατὰ τὴν 13 ἑκατονταετηρίδα τὸ πρῶτον, κατὰ τὸ 1827 τὸ δεύτερον, καὶ ἐν ἔτει 1857 τὸ τρίτον. 2) ὁ εἰς ὄνομα τῶν γενεθλίων τῆς Θεοτόκου ἐπιλεγόμενος Κορνησίας, οἰκοδομηθεὶς περὶ τὰ τέλη τῆς 14 ἑκατοντ. δαπάνῃ τῶν τῆς συνοικίας Δάφνης Χριστιανῶν, ἐπιτροπεύοντος Βασιλείου τινὸς Τσιλιγιάννη. 3) ὁ εἰς ὄνομα τῆς Ἐλεούσης Θεοτόκου, Μετόχιον ὄν μέχρι τοῦ 1854, ἐρείπιον ἤδη. Οἱ Χριστιανοὶ τῶν δύο τούτων σοδομένων Ἐκκλησιῶν, ἱερατεύοντες ἑνὸς ἑφημερίου, ἐκκλησιάζονται κατὰ ἑορτὰς καὶ Κυριακάς εἰς τὴν Μητρόπολιν. Σύγκειται δὲ ἡ ἑνορία αὕτη ἐκ 30 οἰκιῶν σχεδόν.

Γ. Ἐν τῇ συνοικίᾳ Τουρκοπάζαρου (ξγ) ἐν ἔτει 1625 ἀνηγέρθη ὑπὸ τινος Συμεῶν Λιζγαρά Ἀρταίου, πάνυ σμικρότατος Ναὸς εἰς ὄνομα τοῦ ἀγίου Νικολάου, ἐπονομαζομένου Λιζγαρά. τὸ δὲ ἔτος 1852 ἀνηγέρθη τὸ β' ἐκ βάθρων, τὸ δὲ 1871 ἐπεσκευάσθη καὶ ὑψώθη οὐ μικρὸν κατὰ τὴν ὄροφὴν. Ἡ ἑνορία αὕτη ἔχει οἰκίας 65 καὶ ἓνα ἑφημέριον, Παρεκκλήσια δὲ τὰ ἑξῆς 1) τῆς Ὁδηγηρίας ἢ Ζωοδόχου Πηγῆς, οἰκοδομηθὲν τῷ ἔτει 1625, συνδρομῇ καὶ δαπάνῃ ἱερέως τινος Κωνσταντίνου, 2) τοῦ ἀγίου Γεωργίου, Μετόχιον μέχρι τοῦ 1821 τῆς Μονῆς Ῥοδιάς, ἐπικαλουμένου Μπατζῆ, ὡς δι' ἐξόδων ἀνεγεοθὲν, θαύματι τοῦ Ἀγίου, ὑπὸ τινος Ὀθωμανοῦ Μπατζῆ καλουμένου, ἐν ἔτει 1717, καὶ κείμενον ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Συνοικίᾳ τοῦ Γεφυροπούλου (ξζ), ἐρείπιον γεγονὸς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1692, 3) τοῦ ἀγίου Βασιλείου οἰκοδομηθὲν κατὰ τὴν 14 ἑκατοντ. μετὰ δύο Παρεκκλησιῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὅπου ὑπῆρξεν ἢ ἀπὸ τοῦ ἐκ Καστορίας Μαγολάκης συστήθεισα Ἑλληνικὴ Σχολή 4) τῆς Ὑπαπαντῆς, πυρρίκαυστον ἄχρι τοῦδε· ὁ προειρημένος ναὸς τοῦ Ἀγίου Βασιλείου ἄστεγος ὑπάρχων, καὶ πυρρίκαυστος ἀπὸ τοῦ ἔτους 1821 (6) ἔστεγάσθη τῷ ἔτει 1830 εὐλαβεῖ προθυμίᾳ τῶν ἐκ τοῦ χωρίου Κομποτίου ὀρωμένων ἀδελφῶν Τόλη Ῥαφταίων.

Δ. Ἐν τῇ συνοικίᾳ Λούκενας ἢ Καραπάνου, ἀνηγέρθη ὑπὸ τῆς ἀειμνήστου

3. Πρόκειται γιὰ τὴ συνοικία γύρω ἀπ' τὸ σημερινὸ καφενεῖο Κακάβα.

4 Πρόκειται γιὰ τὴ συνοικία Παντοκράτορος· καὶ μάλιστα τὸ τμήμα τῆς πρὸς τὴν πλατεία «Σκουφά».

(ξστ) Ἡ συνοικία Τουρκοπάζαρον οὕτως ἐπωνομάσθη, ἐνεκα τῆς πληθῆος τῶν Τουρκικῶν ἀτόθι ἐργαστηρίων καὶ τινων οἰκιῶν.

ξζ. Τὸ πλησίον τοῦ λαυτροῦ Γεφυροπούλου ἐκτίσθη περὶ τὸ μῆσον τῆς 12 ἑκατοντ. δαπάνῃ τῶν γαιοκτημόνων Ὀθωμανῶν.

5. Γιὰ τὴ Σχολὴ Μανωλάκη κοίταξε παρακάτω Κεφ. ΙΕ'. Καὶ γιὰ τίς ἄλλες σχολές τὸ ἴδιο.

6. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1821, μετὰ τὴν εἴσοδον τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν εἰς τὴν Ἄρτα καὶ εἰς μάχης ποῦ ἀκολούθησαν, κάηκαν οἱ πῶ πολλὰς ἐκκλησίαις.

καὶ Ὁσίας Θεοδώρας (ξη) τῆς Βασιλίσσης, συζύγου Μιχαὴλ τοῦ Β' περὶ τὸ ἔτος 1270. (1) ἐκ βάθρων αὐτῶν θεῖος καὶ Ἱερὸς Ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Μεγαλομάρτυ- Γεωργίου, συναΐα, δὲ καὶ Ἱερά παρ' αὐτῷ γυναικεία Μονή, εἰς ἣν περιβληθεῖσα ἡ αἰοίδιμος τὸ Μοναχικὸν Σχῆμα πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε τὴν 11 Μαρτίου, περὶ τὰ τέλη τῆς 13 ἑκατοντ. ἦτοι περὶ τὸ 1280 ἔτος ἐνταφιασθεῖσα ἐν τῷ Νάρθηκι αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης, μετωνομάσθη οὕτως εἰς μνήμην τῆς ἀνωτέρω Ὁ- σίας Βασιλίδος ἡ ἐνορία αὕτη ἔχει οἰκίας 70 καὶ ἓνα Ἱερέα καὶ Παρεκκλήσια, 1) ἐν ἀρχαίῳ τῆς Θείας Μεταμορφώσεως ἐγερθὲν τῷ ἔτει 1622 καὶ σωζόμενον εἰ- σέτι; 2) τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ, μεταξὺ δύο Ὀθωμανικῶν οἰκιῶν, σωζομένου μό- νον τοῦ Βήματος, ὅπου ἀνάπτει Κανδύλα καὶ 3) τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, πρό- τερον Βασιλοπεδινὸν ὑπάρχον Μετόχιον, ἀμφοτέρω πυρίκαυστα.

Ε' . Ἐν τῇ συνοικίᾳ Πλατάνου, ὑπῆρχεν ἀρχαῖος Ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Θεολόγου Ἰωάννου, Μετόχιον, ὑπάρξας πρὸ ἑκατονταετίας τῆς μεγίστης ἐν Ἀθω- νι Λαύρας ἀλλὰ πότε ἀνηγέρθη, ἢ πότε ἐπαύσατο τοῦ εἶναι Μετόχιον ἀδηλον. ἐ- πωπτεύετο δὲ ἡ αὐτοῦ ἐνορία πρὸ ἀμνημονεύτων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ ἱερέως τῆς ἀγίας Θεοδώρας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐνοριῖται, ὧν Ἐξαρχος ἦν ὁ Ἰωάννης Μπαλτάς, ἐσχά- τως κατὰ τὸ 1871-72 ἔτος, ἀγαθὸν ἔθεντο σκοπὸν, ἐκ βάθρων ἀνήγειρον αὐτὸν μεγαλοπρεπῆ καὶ ἐνδοξον, ὅστις, Ἀρχιερατικῷ Θεσμίσματι, κατ' αἴτησιν τῶν ἐνο- ριτῶν, ἐτιμήθη εἰς ὄνομα τῶν Θεοσέπιων Βασιλέων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης ἔχει δὲ ἓνα Ἱερέα ἐφημέριον ἡ ἐνορία αὕτη καὶ 35-40 οἰκίας καὶ οὐδὲν ἕτερον. Ἐν τῇ ἀνεγέρσει τούτου, ἀνορυττομένων τῶν θεμελίων, εὐρέθησαν λείψανα μεγαλοπρε- ποῦς Μεγάρου.

ΣΤ' . Ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἀλπαναρίων σώζεται Ἱερὸς Ναὸς ἐπ' ὀνόματι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος, ἐπιλεγόμενος τοῦ Παντοκράτορος, ἐγερθεὶς τὸ πρῶ- τον σμικρότερος κατὰ τὴν 13 ἑκατοντ. καὶ παρεκκλήσιον ὑπάρξας τοῦ ἀρχαίου Να- οῦ τῆς Παρηγορηθείσης προΐοντος δὲ τοῦ χορόν, ἐσχηματίσχη ἐνοριακὴ Ἐκκλη- σία, ἀψήθεις ἐκ μέρους τῆς ὁδοῦ καὶ ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, κατὰ τὴν 18 ἑκα- τονταετ. ἀνεγερθεῖσῶν δύο γυναικοντιθίδων. Ἐν τῷ μέσῳ τούτου ἦν μαρμαρινός τις πλάξ πλήρης γραμμάτων ὑπὸ τῆς ὁποίας ἔκειτο λείψανον εὐσεβοῦς τινος ὡς δο- κεῖ ἀλλὰ ἐξαλειφθέντων τῶν γραμμάτων ὑπὸ τῆς πολυκαιρίας καὶ τῆς πλακὸς κα- τασυντριβείσης ὅτε κατὰ τὸ 1864 ἔτος ἐλιθοστρώθη οὕτως ὁ Ναὸς ἐκ νέου (ἀνενε- ῶθησαν δὲ αἱ ἀψίδες αὐτοῦ ἐν ἔτει 1859), ἐκαλύφθη καὶ ὁ τάφος οὗτος ὑποτίθε- ται ὅθεν ὅτι ἐν τῷ τάφῳ τούτῳ ἦν τεθαμμένος ἅγιος τις ἀνὴρ ἀνώνυμος, διότι ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὸν Ναὸν αἰσθάνεται εὐωδίαν ἄορητον. Ἡ ἐνορία αὕτη ἤδη ἔχει οἰκίας 57 καὶ ἐφημέριον ἓνα. Τοῦτον κατὰ τὸ ἔτος 1879 οἱ χριστιανοὶ τῆς ἐνορί- ας ταύτης, λαβόντες καὶ τὴν συνήθη τῆς Κυβερνήσεως γραπτὴν ἄδειαν ὅπως ἀνε- γείρωσιν αὐτὸν ἐκ θεμελίων, ὡς λίαν μικρὸν καὶ στενόχωρον, ἀνήγειραν μεγαλο- πρεπῆ.

Ζ' . Ἐν τῇ συνοικίᾳ Ῥωμαιοπάζαρον ὠκοδομήθη ἐκ βάθρων, Ἀρχιερα- τεύοντος Ἰωαννικίου, τῷ 1726, τῇ συνδρομῇ καὶ δαπάνῃ Χριστιανοῦ τινος Ἀρταί- ου Νικολάου Λυδωρῆκη, (8) Ἱερὸς Ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Νέου ἐπιλεγόμενος, ὅστις ἐπυρπολήθη ἐν ἔτει 1874 Ἀπριλίου 6 ἕξ ἀπροσεξίας, ἀλλ' οἱ ἐνοριῖται ἀνεκαίνισαν αὐτὸν ἐν ἔτει 1878, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος. Ἡ ἐνορία αὕτη ἔχει ἓνα Ἱερέα καὶ 50 οἰκίας.

Η' . Ἐν τῇ αὐτῇ συνοικίᾳ ἀνηγέρθη τῷ ἔτει 1814 Ἱερὸς Ναὸς τοῦ ἁγίου

ξη. Ἐπὶ τινος λίθου τῆς ἀριστερᾶς θύρας τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τῆς ἀγίας Θεοδώρας ὑπάρχου- σιν ἐγκεχαραγμένα ΙΑΚΩΒΟΣ ΚΥΠΡΙΟΣ.

7. Κότταζε Ὁρλάνδου Βυζ. Μνημεῖα τῆς Ἀρτας.

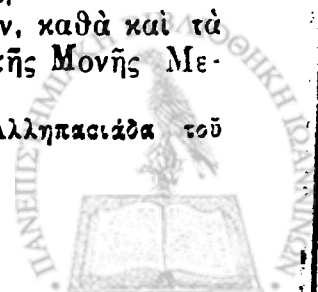
8. Ὁ Ν. Λιδωρῆκης ἦταν τῆς γνωστῆς οἰκογενείας τῶν Λιδωρῆκων, ἀπ' τὴν ὁποία προέρχεται καὶ ὁ γνωστὸς θανάσης Λιδωρῆκης, γραμματεὺς τοῦ Ἀλήπασα.

Δημητρίου· αλλά πυροποληθεί; τῷ 1821 (*) κατὰ Νοέμβριον, σὺν ἄλλοις πλείστοις κτιρίοις καὶ ἱεροῖς Ναοῖς παρὰ τῶν ποιορητῶν τῆς Ἄρτης Ἑλλήνων, οἵτινες τὸ πῦρ ἔλαβον βοήθην πρὸς τὸ ἀποφυγεῖν τὰς μυστικὰς προσβολὰς τῶν πολεμίων, ἀνεκαινίσθη ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν τῷ 1829. Εἶχεν ὁ Ναὸς οὗτος καὶ παρεκκλήσια τρία. 1) Τοῦ ἁγίου Γεωργίου Μπαχαρᾶ, ὅπερ ἐκτίσθη μὲν τῷ 1812 ἐπυροπολήθη δὲ τῷ 1821 (*) μετὰ πολλῶν ἄλλων Ναῶν καὶ τοῦ ἐνὸς τρίτου τῆς Πόλεως· εἶτα τῷ 1836 ὠκοδομήθη ἐπ' αὐτοῦ Ἀλληλοδιδασκτικὴ Σχολή(*) 2) τῆς θείας Μεταμορφώσεως, οἰκοδομηθὲν τῷ 1812 καὶ πυροποληθὲν τῷ 1821 (*) καὶ μέχρι τοῦδε οὕτω διαμένον καὶ 3) τοῦ ἁγίου Μηνᾶ, ὁμοίως πυρίκαυστον γενόμενον, ἐφ' οὗ τῷ 1845 ὠκοδομήθη ἡ ὑπάρχουσα Ἑλληνικὴ Σχολή.(*) Καὶ οὗτος ὁ Ναὸς ἐφημερεύεται ὑφ' ἐνὸς ἱερέως ἔχων ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν οἰκίας 70.

Θ' Εἰς τὴν συνοικίαν Μονοπωλείον, ἀνηγέρθη Ἱερὸς Ναὸς ἐπ' ὀνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας τῷ 1812· ἀλλὰ πυροποληθεὶ τῷ 1821 (*), ἀνεωόθη τῷ ἔτει 1829· εἶχεν οὗτος ὁ Ναὸς καὶ ἐν παρεκκλήσιον, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου Παράσχη, πρότερον ὑπάρξαν Μετόχιον τῆς Μενῆς Φανερωμένης, ἀλλ' ἔσται ἤδη ἐρείπιον, ὡς καὶ τοῦτο πυροποληθὲν ἐξουσιαζόμενον ὑπὸ τοῦ Νιοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Ντερμαναίων· κέκτηται ἡ ἐνορία αὕτη οἰκίας 75 καὶ ἓνα ἱερέα.

Γ' Ὁ ἀρχαῖος Ναὸς τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ Μονοπωλείου ἢ Ντερμαναίων· ποδ' πεντηκονταετίας παρημελημένος ὑπὸ τῶν πιτέρων τῆς Μονῆς τῶν Μεγάλων Πολῶν, λεγομένης τοῦ Δουρτίκου, τῆς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος, ἀδεία ἐκκλησιαστικῆ, συντόμῳ τε ἐπιταγῇ τοῦ Ἱερομονάχου καὶ Ἀρχιμανδρίτου Ἀνθίου Ἀποστολίδου καὶ βοηθείᾳ τῶν εὐσεβῶν, ἐκ βάρβροτ ἀνεκαινίσθη μεγαλοπρεπῆς, κατὰ τὸ σπτήριο ἐτος 1867, καὶ καθιερώθη ἐν ἔτει 1871 Σεπτεμβρίου 19. Ἔχει δ' ὁ εἰς ἱερεὺς τῆς ἐνορίας ταύτης ὑπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἐποπτείαν 85 οἰκίας καὶ παρεκκλήσια. 1) τὸ πάλαι Μετόχιον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μελατῶν, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, οἰκοδομηθὲν τῷ ἔτει 1770 ἐπὶ τῆς Ἀρχιερατείας τοῦ Ἱακώβου, συνδρομῇ καὶ δαπάνῃ τοῦ ἐκ κόμης Χαλκιάδων ἱερέως Στασινοῦ, ὡς πυροποληθέντος καὶ τούτου ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ Γκιαουρ Μπέη τῷ ἔτει 1692. Ἐν τούτῳ τῷ παρεκκλησίῳ ὑπάρχει καὶ νεκροταφεῖον· 2) Τοῦ Ἀποστόλου Θωμᾶ ἐν τῷ Πετροβουνίῳ παρ' Ὀθωμανοῖς καλούμενον τοῦ Τζώτζη τὸ λιθάρι, κατεδαφισθὲν καὶ τοῦτο κατὰ τὸ ἔτος 1692 ἐπὶ Μητροπολίτου Μελετίου· 3) τῆς ἁγίας Παρασκευῆς Κυλαρίσσι ἐπιλεγόμενον, ἐν ᾧ ὑπάρχει καὶ νεκροταφεῖον, κείμενον ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ φρουρίου, καὶ οἰκοδομηθὲν ἐν ἔτει 1771 ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς Βλαχερνῶν Ἀνανίου, Ἀρχιερατεύοντος Ἱακώβου, 4) τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἕτερον, ἔξω τοῦ φρουρίου κείμενον εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, καταστραφὴν τῷ ἔτει 1820 ποιορηκουμένου τοῦ διοικητοῦ τῆς Ἄρτης Νταλίπη Πρεμέτη(*), καὶ τῷ 1861 ὀλοτελῶς ἐξαληφθὲν· 5) τῶν ἁγίων Θεοδώρων Στρατηλάτου καὶ Τήρωνος, οἰκοδομηθὲν μὲν ἐπὶ τῆς Ἀρχιερατείας Ἰγναντίου Α' τῷ 1795, συντόμῳ προθυμίας τοῦ ἱερέως Στασινοῦ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Πετροβουνίου πρὸς ἄρκτον, πυροποληθὲν δὲ τῷ 1821(*) ἀνωκοδομήθη τῷ ἔτει 1848 δαπάνῃ τοῦ τῆς Μονῆς Μελατῶν ἡγουμένου Διονυσίου· τῷ δὲ 1854 τοῦτο καταστραφὲν αὐθις ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν, διώρθωσαν οἱ Χριστιανοὶ ἐν ἔτει 1857. Ἄνωθεν τοῦ ἱεροῦ τούτου Ναοῦ, μακρὰν 25 σχεδὸν λεπτῶν, ἐν τῷ βουνῷ ὑπάρχει μέχρι τῆς σήμερον σωζόμενον, μέρος τοίχου μετὰ τινος θυρίδος μικρᾶς ὅπου ἐτάφη κατὰ τὸ 1823 σκολοτισθεὶς ὡς μὴ βουηθεὶς ἐξομόσαι τὸ πάτριον δόγμα, ὀρθόδοξός τις ἐκ Βυτίσης οὗ τὸ ὄνομα ἄδηλον. Σημειωτέον δ' ὅτι τὰ δύο ταῦτα παρεκκλήσια τοῦ ἁγίου Μάρκου καὶ ἁγίων Θεοδώρων, καθὰ καὶ τὰ δύο τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τὰ μὲν ἦσαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξουσίαν τῆς Μονῆς Με-

9. Πολλὰ στοιχεῖα εἰσκόμουμε γιὰ τὸν Νταλίπη Πρεμέτη στὴν Ἀλληπαιάδα τοῦ Κωνστ. Τζουκαλά (στὰ Ἠπ. Χρον. 1934 σ. 5 ἐπ.).

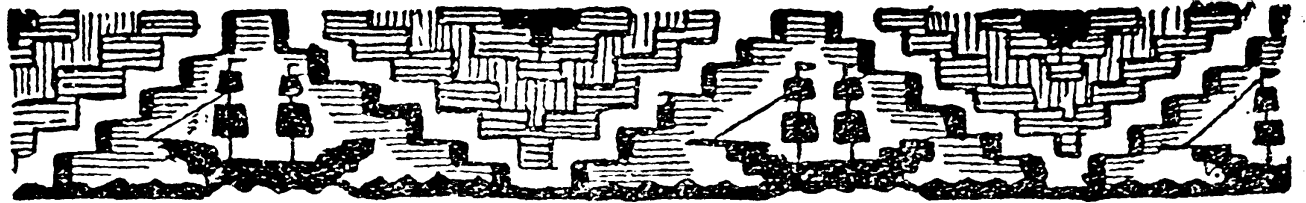

λατῶν, τὰ δὲ, τῆς Μονῆς Βλαχερνῶν, ὡς εἴρηται· ἤδη δὲ διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου Ντερμαναίων ὡσαύτως καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου Θωμᾶ, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Μονῆς Φανερωμένης.

ΙΑ' Ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἑβραϊκᾷ ἀνηγέρθη κατὰ τὴν δεκάτην ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα Ἱερὸς Ναὸς τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, καὶ ἠυξήθη ἐπὶ τῶν ὑπογείων καὶ βεβυθισμένων αὐτοῦ βάσεων διὰ πελωρίων ἀνευ ἀσβέστου λίθων ἐκτισμένων, ἀρχαιοτάτου Ναῖσκου, ὅστις ἀνεπηρέαστος διαμείνας τῷ 1821^(*) καὶ ταπεινῶς ἐπισκευασθεὶς, καὶ πάλιν μικρὸν ὑπομείνας τῷ 1854, ἀνεκαινίσθη ἐκ βάθρων περικαλλέστατα παρὰ τῶν φιλοχρίστων ἐνοριτῶν ὁ νῦν ὀρώμενος ἐν ἔτει 1859 Ἰουνίου 1, καὶ μετὰ διετίαν τῷ 1861, Σεπτεμβρίου 10, ἐνεκαινιάσθη· κέκτηται ὁ Ναὸς οὗτος ἐνοριτῶν οἰκίας 47 καὶ ἱερέα ἕνα· εἶχε δὲ ποτε καὶ παρεκκλήσια, πυρρίκαυστα δύο· 1) τῆς ἁγίας Τριάδος, μετὰ τινος ταπεινῆς οἰκίας, Μετόχιον, ὄν, μέχρι τοῦ 1830, τῆς ἐν Ἀθῶνι Μονῆς τοῦ ἁγίου Παύλου, ὅπερ οἱ πότε Πατέρες ἐπώλησαν εἰς τὸν Ἀρταῖον Ἀναστάσιον Πουρναρην, οὗτινος εἶτα ὁ υἱὸς Γεώργιος Πουρναρῆς ἐπώλησε, κατὰ τὸ 1865 εἰς τὸ κοινὸν τῆς Πόλεως διὰ γρῶσ. 5.500, τὸ δὲ προάστιον αὐτοῦ εἰς τινα Ἰουδαῖον Ἰωσήφ Μέτου. 2) Θεοπισθέντος, ἐν ἔτει 1732, ἵνα διὰ μνήμης καὶ ἑορτῆς ἄγῃται τὸ ἐν Κερκύρα ἐπὶ τοῦ ἀδίκως τυφλωθέντος Στεφάνου, καὶ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς εἰκόνης τῆς Θεοτόκου τῆς Μονῆς Κασσιόπης, παραδόξως ὀμματωθέντος, ὑπερφυῆς θαῦμα, καὶ ἐν Ἀρτῇ κατὰ τὴν ὀγδόην Μαΐου ἠγειραν οἱ Χριστιανοὶ καὶ Ἱερὸν Ναὸν τῆς Παναγίας Κασσιόπης, ὅστις ὑπὸ τῆς καταπεσούσης κυπαρίσσου κρημνισθεὶς τῷ 1818, διαμένει οὕτω κατεδαφισμένος ἄχρι τοῦδε· Ἐν τῷ Νεκροταφείῳ τοῦ Ναοῦ τούτου τῆς Κασσιόπης, κείνται πολλοὶ τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ ἔτους 1821 - 23, καὶ Ἀρταίων καρατομηθέντων, σχολοπισθέντων καὶ ἀπαγχονισθέντων, μάλιστα Πετανιτῶν, Ἐν τῇ Ἰουδαϊκῇ ταύτῃ συνοικίᾳ εἰς οἰκίαν τινὰ Ἀρταίου τινὸς Ἰουδαίου, τοῦνομα Ἰακώβ Ἰσαὰκ Σαμπῆ, εὕρισκεται φρέαρ, κτισθὲν τῷ 5328 κατὰ Ἰουδαϊκὴν χρονολογίαν ἐν τῷ μηνὶ Σιβάν, ἧτοι α. Χ. 1568 ἐν μηνὶ Μαΐῳ, ὅπερ κατὰ τὴν σὺν τὴν ἐποχὴν, ἐπλημύρισε τοσοῦτον, ὥστε ἔρρεν ὡς ποταμὸς, καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ μέσων πολλῶν περιορίσθη ἡ ὀρμὴ τοῦ ὕδατος ὡς λέγεται.

(Συ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΑΝΔΡΕΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΚΛΩΝΑΡΗΣ

(1788-1849)

Μέ τον Χριστόδουλον Κλωνάρην ἠσχολήθημεν διὰ πρώτην φοράν, με τὴν δημοσίευσιν ἐπιστολῆς μας, εἰς τὴν ἔφημερίδα «Καθημερινή» τῆς 2 Ἰουνίου 1949 προκειμένου νὰ ἐπανορθώσωμεν παραδρομὴν, πού εἶχε δημοσιεύσει αὐτὴ, εἰς προηγούμενον φύλλον τῆς, ὅπου ὁ Κλωνάρης ἐχαρακτηρίζετο ὡς Βορειοηπειρώτης.

Ἐν συνεχείᾳ τῆς ἐπιστολῆς μας ἐκείνης, καὶ πρὸς συμπλήρωσίν τῆς, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατονταετίας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρός, ἐδημοσιεύσαμεν ἄρθρον εἰς τὴν ἔφημερίδα «Ἡπειρωτικὸν Μέλλον» τῆς 27 ἰδίου μηνός, εἰς τὸ ὁποῖον ἄρθρον ἐδίδομεν βιογραφικὰς σημειώσεις, ἀρκετὰς ὥπως δώσουν εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν εἰκόνα τῆς δράσεως τοῦ ἀνδρός.

Περιλαμβάνοντες τώρα τὸν Κλωνάρην, εἰς τὴν σειρὰν τῶν μονογραφιῶν τὴν ὁποίαν ἀνελάβομεν ἀπὸ τῆς φιλοξένους σελίδας τῆς «Ἡπειρ. Ἐστίας» δίδομεν κατωτέρω λεπτομερεστέραν κάπως σκιαγραφίαν τῆς δράσεως τοῦ ἀνδρός.

Ὁ Χριστόδουλος Κλωνάρης (1) ἐγεννήθη εἰς τὸ Λιασκοβέτσι τοῦ Ζαγορίου τὸ 1788. Ἀπὸ τὴν σύγχυσιν δὲ ἴσως τοῦ «Λιασκοβέτσι» μετὰ τὸ «Λεσκοβίκι», θὰ προῆλθεν ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ἀνδρός ὡς Βορειοηπειρώτου, πού ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν.

Ἀποδημήσας μικρὸς εἰς Βουκουρέστι, ἐξημέτησεν ἐκεῖ μαθητὴς τοῦ Λάμπρου Φωτιάδη, ἀργότερον δὲ εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, μετῆλθε τὸν ἑλληνοδιδάσκαλον εἰς τὸ ἐκεῖ Γυμνάσιον, πού εἶχεν ἰδρυθεῖ ἡγεμονεύοντος τοῦ Ἰωάννου Καρτζᾶ τὸ 1816, μαζῇ μετὰ τὸν Νεόφ. Δούκαν, Κομμητᾶν, Γεννάδιον κλπ.

Πνεῦμα ὁμῶς ἀνήσυχον καὶ θέλων νὰ συμπληρώσῃ τὴν μόρφωσίν του, ἀνεχώρησεν εἰς Παρισίους, ἵνα σπουδάσῃ τὴν Νομικὴν. Εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν ὁ Κλωνάρης ἐξεπαιδεύθη μετὰ τοὺς ἡγεμονόπαιδας τοῦ εὐγενοῦς προστάτου τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ρουμανίας Βραγκοβάνου.

Ὅταν ἠρχισεν ὁ ἀγὼν τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Κλωνάρης ἐξηκολούθει νὰ παραμένῃ εἰς Παρισίους, καὶ διὰ τοῦ τύπου νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ δίκαια τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους (2). Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Κλωνάρης κατῆλθε τὸ 1825, χρονολογία ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀρχίζει ἡ πολιτικὴ του δράσις. Ἐλαβεν οὗτος μέρος εἰς τὰς ἐπαναστατικὰς συνελεύσεις. Πρώτη ἐπίσημος πράξις πού φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ Κλω-

1) Ὁ Κλωνάρης πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Χριστόδουλος Ζαγορίου. (Κ. Α. Σαμαροπούλου: Κοζανικά εἰς Πανδώραν τόμ. ΚΒ (1871-1872) σελ. 533-534) Ὁ Κλωνάρης ποῖν μεταβῆ εἰς Βουκουρέστι ἐξημέτησεν διδάσκαλος εἰς Κοζάνην.

2) Ὁ Κλωνάρης εὐρισκόμενος εἰς Παρισίους συνῆθιζε νὰ ψάλλῃ ἐνώπιον τοῦ Φωριέλ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἡπείρου, τὰ ὁποῖα συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν συλλογὴν του. Καὶ ὁ βασικὸς πυρὴν τῶν ποιημάτων τῆς συλλογῆς τοῦ Φωριέλ, προέρχεται ἀπὸ τὸν Κοζαῖν, πού τὰ εἶχε προσφέρει εἰς τὸν Κλωνάρην, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὰ παρέλαβεν ὁ Φωριέλ, μεσολαβήσας τοῦ Πικολο, καθηγητοῦ εἰς Κέρκυραν. (Φωριέλ: Τὰ Ἑλληνικὰ Δημοτικὰ Τραγούδια Ἐκδ. 1956 σελ. 5)

νάρη, είναι ή διακήρυξις πρὸς τὸ Πανελλήνιον «Περὶ συστάσεως τοῦ Ἐγκληματοῦ Δικαστηρίου», εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ ΙΕ ψηφίσματος τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Γ. Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῆς 16 Ἀπριλίου 1826 (*).

Τὴν διακήρυξιν ἐκείνην ὑπογράφει ὁ Κλωνάρης τὴν 24 Ἀπριλίου 1826, ὡς Γεν. Γραμματεὺς Ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πατρῶν Γερμανοῦ. Τὸ Κεντρικὸν ἐκεῖνο Ἐγκληματοικὸν Δικαστήριον, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ πέντε μέλη πού ἐξελέγοντο ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Συνελεύσεως, κατηργήθη μετὰ ἕν ἔτος ἀπὸ τὴν ἐν Τροιζήνι Συνέλευσιν διὰ ψηφίσματος ΙΖ τῆς 1 Μαΐου 1827, ἕνεκα διαμαρτυρίας τῶν πολιτικῶν κατ' αὐτοῦ.

Ὁ Κλωνάρης ἐκτὸς τῆς θαυμασίας του καταρτίσεως εἰς τὰ Νομικὰ, διέθετε καὶ ἔμφυτα προτερήματα φιλελευθέρου, ἀνεξαρτήτου ὅσον καὶ πνευματώδους ἀνθρώπου, πνεῦμα σπινθηροβόλον, καὶ τόλμην ἀκατάβλητον. Τὰ προτερήματα αὐτὰ τοῦ Κλωνάρη, διαγνώσας καλῶς ὁ Καποδίστριας, ὅταν κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸν διώρισε μέλος τοῦ Πανελληνίου, τοῦ τμήματος τῶν Πολεμικῶν, δυνάμει Διατάγματος τῆς 23 Ἰανουαρίου 1828. Ἀργότερον τὸν διώρισε συνήγορον τοῦ «Ἀνεκλήτου Δικαστηρίου», θέσιν ὅμως τῆς ὁποίας παρητήθη οὗτος μὴ ἀνεχόμενος διὰ πολιτικούς λόγους νὰ παρεκτρέπεται τῶν καθηκόντων του(4). Παρητήθη τότε ὁ Κλωνάρης ἀπὸ τὴν θέσιν ἐκείνην, ὅτι ἄνθρωπος μὲ ἀνεξάρτητον χαρακτῆρα, ὑπέγραψεν ἕνα ἀπὸ τὰ ὑπομνήματα πρὸς τὸν τότε ὑποψήφιον διὰ τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος πρῶτον Λεοπόλδον, χωρὶς προηγουμένως νὰ τὸ ὑποβάλλῃ πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸν Πρόεδρον (5).

Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια καὶ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀντιβασιλείας ἀπὸ τὸν Ὄθωνα, ὁ Κλωνάρης συνειργάσθη στενῶς μὲ τὸν Μάουερ, διὰ τὴν συλλογὴν τῶν ἐθίμων πού ἴσχυον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Μάουερ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ὁ Κλωνάρης διωρίσθη Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς πού εἶχε συσταθεῖ διὰ διατάγματος 23 Φεβρουαρίου 7 Μαρτίου 1835, διὰ νὰ προτείνῃ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν πολιτικῶν νόμων τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατορῶν πού περιέχονται εἰς τὴν Ἐξάβιβλον τοῦ Ἀρμενοπούλου, μέχρι τῆς θεσπίσεως τοῦ ἀστικοῦ νόμου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἴσχυε μέχρι τῆς ψηφίσεως τοῦ νέου ἀστικοῦ κώδικος τοῦ 1940. Μετάφρασιν τῆς ἀνωτέρω Ἐξάβιβλου, πού εἶναι ἡ πρώτη πού ἔγινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, ἐξέδωκεν ὁ Κλωνάρης τὸ 1833 εἰς τὸ Ναύπλιον (6).

Μετὰ ταῦτα ὁ Κλωνάρης ἀφοῦ ἐδικηγόρησεν ἐπ' ὀλίγον διετέλεσε συνήγορος τοῦ Δ. Πλαπούτα, πού εἶχε δικασθεῖ μαζῇ μὲ τὸν Κολοκοτρώνην, ὡς ἀποβλέποντες εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ καθεστώτος. Κατὰ τὴν δίκην ἐκείνην ὁ Κλωνάρης διεκρίθη διὰ τὴν τόλμηράν καὶ εὐγλωττον ἀγόρευσίν του. Ἡ δίκη ἐκείνη ἔδωκε εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐξαρθῇ εἰς ὕψος, πού ἐμπνέει ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸ δίκαιον, καὶ διαγράφει ἡ φωτεινὴ ἑλληνικὴ δικαστικὴ παράδοσις, ἡ δικαστικὴ συνείδησις καὶ τὸ ἀλύγιστον ψυχικὸν θάρρος. Διότι εἰς τὴν δίκην ἐκείνην τοῦ Κολοκοτρώνη φαίνεται ὑπὸ τὴν πλέον εἰδεχθῆ τῆς μορφῆν ἢ κομματικὴ ἐμπάθεια, αἰχμάλωτος τῆς ὁποίας παρουσιάσθη, μὲ τὰς αὐθαιρέτους ἐνεργείας τῆς, κατὰ τοῦ Στρατηλάτου καὶ ἡ Ἀντιβασιλεία. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι εἴτε ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο ἀθῶος καὶ ἐκτὸς πάσης ὑπονοίας, ὅπως διηγεῖται ὁ ἴδιος εἰς τὰ «Ἀπομνημονεύματά του, εἴτε ὁπωσδήποτε συμμετεῖχε τῶν ὀ-

3) Μάμουκα, Τὰ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν .Ε. σελ 120.

4) Εἰς τὴν θέσιν ταύτην τὸν διεδέχθη, ὁ μετέπειτα καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Γεώργιος Ράλλης. (Δ. Δημητριάδης; Ἀπάνθισμα Βιογραφικῶν. Ἀθήναι 1919 σελ. 74.

5) Φίνλεϋ Β. σελ. 229.

6) Ἡπειρ, Χρονικά; 1926 σελ. 210 Περβλ. Δ. Σ. Γκίνη -Β.Γ. Μέξα: Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία Τόμ. Α. σελ. 34. ἀρ. 2311, περβλ. καὶ σελ. 476.

σων τοῦ ἀπεδόθησαν, ἡ διαγωγή τῆς Ἀντιβασιλείας ἦτο ἄφρων καὶ παράνομος καὶ ἠδύνατο, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ ἐκθέσῃ εἰς κινδύνους καὶ αὐτὴν τὴν βασιλείαν, ἡ καταδιώξις πανισχύρου μερίδος καὶ ἡ φυλάκισις ἐπὶ ἑξάμηνον ἀνδρὸς ὅπως ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ οἱ πρότιστοι τοῦ κόμματός του, πού ἐφυλακίσθησαν μαζὴ του Καλλέργης, Γρίβας, Πλαπούτας, Τζαβέλας, Μαιούρης, Κριεζώτης καὶ λοιποί.

Τοῦ λόγου ἐκείνου τοῦ Κλωνάρη, (1) ὡς συνηγόρου τῆς ὑπερασπίσεως, κα ταχωροῦμεν περίληψιν καὶ περικοπὰς τινάς.

Ἀρχόμενος τοῦ λόγου του ὁ κ. Κλωνάρης, ἀναφέρει ἐν πρώτοις πῶς μία δράξ ἀνθρώπων «*μὲ μέσα μηδαμηνά, μὲ πόρους ἀνυποστάτους, πολεμοῦν διὰ ζῆρῶς καὶ θαλάσσης ὀκτῶ πολυώδυνα ἔτη τὴν ὑπέροφρον καὶ γιγαντιαίαν αὐτοκρατορίαν ἣτις χθὲς ἀκόμη ἐφοβέριζεν ἀγερόχως τὰ χριστιανικὰ κράτη.....ἀντεπαλαίουν καρτερικῶς μὲ πείναν, μὲ δίψαν, μὲ αὐτὰ σχεδὸν τὰ στοιχεῖα, νικοῦν τὴν παλαιὰν καὶ ριζωμένην εἰς τὰς καρδίας τῶν δυνατῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀντιπάθειαν καὶ τὴν μεταβάλλουν παραδόξως εἰς εὐνοίαν καὶ προστασίαν, τέλος ἀνασταίνουν ἀνελλίστως τὴν πολυπαθῆ πατρίδα των, ἀπὸ τετρακοσίων ἐτῶν πολυστένακτον δουλείαν ἢ μᾶλλον ψυχρὸν θάνατον*».

Μετὰ τὴν μικρὰν αὐτὴν προεισαγωγὴν, διερωτᾶται ὁ Κλωνάρης «*μήπως εἶναι τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος νὰ ἀνταμείβῃ τοὺς ὑπὲρ πάντα ἄλλον, ἀριστεύοντας ἀνδρας της, μὲ τόσον πικρά, μὲ τόσον ἀποτρόπαια δῶρα; Μήπως ἡ Ἑλλὰς εἶναι δυστυχῶς προωρισμένη νὰ καταδιώκῃ, τοὺς ἐπισήμους ἀνδρας της ἀφοῦ τοὺς δοξάσῃ, εἰς τοὺς πατριωτικοὺς ἀγῶνας της, καθὼς ὁ Κρόνος ἔτρωγε τὰ ἴδια τέκνα του, ἀφοῦ τὰ ἔδιδε πρῶτον ζωὴν καὶ τὰ ἄφινε νὰ γευθοῦν τὸ γλυκὺ φῶς τῆς ἡμέρας;*».

Ἀπαριθμῶν ἀκολούθως οὗτος τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Μιλτιάδου, οἱ ὅποιοι ἐνῶ ὑμνήθησαν ἀρχικῶς κατεδιώχθησαν ἀκολούθως ἀπὸ τοὺς ὑμνητάς των, ἐρωτᾶ τοὺς δικαστὰς νὰ ἀπαντήσουν τίνος ἔργα εἶνε ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου καὶ τῆς Τριπολιτσᾶς, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅλα τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Κολοκοτρώνη.

Μετὰ τὸ προοίμιον τοῦτο ὁ Κλωνάρης ἀναλύων τὴν κατηγορίαν καθ' ὅλας τῆς τὰς περιστάσεις καὶ φάσεις, ἀποδεικνύει τὸ ἐν γένει πλαστόν, ψευδὲς καὶ ἀνυπόστατον αὐτῆς καὶ ἀποφαίνεται ὅτι εἰς τὴν προκειμένην κατηγορίαν περὶ «*τῶν τεσσάρων ἐγκλημάτων, ἐν γένει λείπουν αἱ ἀποδείξεις εἰς βάρος τῶν ἐγκαλουμένων* (2) *προσέτι, δὲ ἐξησθενήθησαν καὶ ἐξουδενίσθησαν ἀπὸ τὰς ἀποδείξεις τῆς ὑπερασπίσεως*».

Ἀφοῦ τέλος ἀνέλυσε οὗτος καὶ συνέκρινε τὰς μαρτυρίας τῆς κατηγορίας καὶ τῆς ὑπερασπίσεως, εἰς τὴν κατηγορίαν ἐκείνην, ἐρωτᾶ τοὺς δικαστὰς ὅτι μὲ τὴν συκοφαντίαν πού προσάπτουν εἰς τὸν Κολοκοτρώνη, «*ποῖος φρόνιμος ἤμπορεῖ πλέον νὰ ἀμφιβάλλῃ, ὅτι περιπατοῦμεν ἐπάνω εἰς ἓνα ὑπόνομον; Σήμερον, αὐριον, ἴσως τὴν ὥραν, καθ' ἣν ὀμιλοῦμεν οἱ ἐχθροὶ τῆς πατρίδος δώσουν τὸ πῦρ εἰς τὸν ὑπόνομον τοῦτον. Τότε ὅλοι οἱ καλοὶ πατριῶται ἀναποδογυρισθήμεν διὰ μιᾶς μαζῆ μὲ τὴν πατρικὴν Κυβερνησίαν μας ὁ κίνδυνος εἶναι μέγας, ὁ κίνδυνος κρέμεται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μας. Εἶναι ἀπορίας ἄξιον, πῶς οἱ ὑπουργοὶ οἵτινες μέλλουν νὰ εἶναι ἡ πρώτη, ἡ ἀναγκαῖα θυσία, παραμελοῦν καὶ κοιμῶνται. Δὲν φθάνει ὅτι δὲν ἐπρόβλεψαν τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν τοῦτον ἀπεκάλυψαν, ἀδιαφο-*

1) Ἡ Δίκη τοῦ ἀοιδίμου Κολοκοτρώνη καὶ Δ. Πλαπούτα. Ἀθῆναι 1843, σελ. 345—368, ἐνθα δλόκληρος ἡ ἀγόρευσις τοῦ Κλωνάρη.

2) Εἶνε ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον ὁ Πρόεδρος Πολυζωίδης καὶ ὁ Τεργεσίτης δὲν ὑπέγραψαν τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν.

ροῦν· ὦ! τοῦτο εἶναι ἐπιβουλὴ κατὰ τῆς νομίμου Ἀρχῆς».

Καὶ ὅταν ὁ Βασ. Ἐπίτροπος, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 25 Μαΐου ἔλεγεν ὅτι: «ἀφιερώνωμαι εἰς τὰ φῶτα τοῦ δικαστηρίου διὰ τὴν προχωρήσασιν εἰς τὴν ἀπόφασιν», ὁ Κλωνάρης εἶχε τὴν τόλμην νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ ὅτι διὰ τοῦ λόγου του τοῦτου ὁ Ἐπίτροπος «κατεπάτησεν ὅλα τὰ δικαιώματα, ὅλους τοὺς νόμους, ὅλους τοὺς τύπους».

* *

Ὁ Κλωνάρης ἐχρημάτισε καὶ Ἵπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης τῆς Συνταγματικῆς Ἐπιτροπῆς πού εἶχε σχηματισθεῖ, πρὸς διακυβέρνησιν τῆς χώρας μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια (*). Ἡ θύελλα τῶν κομματικῶν πιθῶν πού εἶχεν ἐκσπάσει μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια, εἶχε πλήξει βαθύτατα τὸ νεοσύστατον δικαστικὸν οἰκοδομημα. Οἱ νόμοι πού ἠγγυῶντο κάποιαν ἀνεξάρτητον καὶ ὠργανωμένην δικαιοσύνην εἶχον καταργηθεῖ καὶ ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ ἄλλους πού εἰσήγαγον τολμηρὰς μειαβολίας. Εἶναι μία ἐποχὴ, καὶ αὐτὴν ὅποιαν ἢ ἀνθαίρεσις καὶ τὸ συμφέρον τῶν νομοθετῶν ἀπετέλει τὸν γνώμονα τῆς δικαστικῆς κρίσεως. Ἡ ἐλευθερία, ἡ τιμὴ, ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν πολιτῶν καθίσταντο ὄργανον τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας. Τὴν φρικτὴν αὐτὴν εἰκόνα τὴν ὅποιαν παρουσίαζε τότε ὑπὸ τὸ κράτος αὐτὸ ἡ δικαιοσύνη, μᾶς δίδει ὁ ἴδιος εἰς μίαν ἐκθεσίν του τῆς 1 Αὐγούστου 1832 πρὸς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν ὡς Γεν. Γραμματεὺς ἦτο Ἵπουργὸς ὁ Κλωνάρης.

Εἰς τὴν ἐκθεσίν του ἐκείνην ὁ Κλωνάρης γράφει:

«Πρώτη βάσις ἐκάστης κοινωνίας εἶναι ἡ πιστὴ τῆς δικαιοσύνης φύλαξις. Ἡ τῆς δικαιοσύνης καταπάτησις ἐγένησε τὰ πικρὰ παράπονα καὶ τοὺς βαρεῖς γογγυσμοὺς τοῦ λαοῦ, οἵτινες ἀντηχοῦσι παντοῦ κατὰ τῆς ἐξουσίας, ἢ ἰσχυρογνώμων εἰς τὸ παράνομον ἐκεῖνο σύστημα ἐπιμονῆ τῆς ἔσσειε τὰ θεμέλια τῆς προτέρας Κυβερνήσεως, καὶ ἔγινε πρόδρομος τῶν ἐμφυλίων κλονισμῶν ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν δύναται ἀκόμη νὰ συνέλθῃ ὁ τόπος» (10).

Ἡ βαθεῖα ἐνὶ ὑπώκοις πού προκάλεσεν ἡ ἐκθεσις ἐκείνη τοῦ Κλωνάρη ἦτο τοιαύτη ὥστε δύο μῆνας μετὰ τὴν ὑποβολὴν τῆς ἐσημειοῦτο τὸ πρωτάκουστον φαινόμενον τῆς ὁμαδικῆς πικραιτήσεως δι' ἑνὸς διατάγματος τῆς 8 Ὀκτωβρίου 1832 τὸ ὁποῖον ὁ Κλωνάρης ὑπογράφει ὡς Ἵπουργος τῆς Δικαιοσύνης, καταργήσεως ὅλων τῶν δικαστηρίων τῆς χώρας καὶ ἡ ταυτοχρονος ἀθροῦ ἀπόλυσις ὅλων τῶν δικαστῶν.

Μετέπειτα ὁ Κλωνάρης διωρίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως μέλος τοῦ πρώτου Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας «εἰς ἔκτακτον πολιτικὴν ὑπηρεσίαν», ὅταν ὁ θεσμος οὗτος δὲν ἠσχολεῖτο μόνον μὲ τοὺς φόρους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ ἢ τροποποιηθῇ χωρὶς τὴν ἐγκρισίν του, ἀλλὰ καὶ ἐγνωμοδοτεῖ ἐπὶ πλέον διὰ τὴν ἐκδοσιν νόμων. Ἀργότερον διωρίσθη Πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Ὁ Κλωνάρης τὸ 1843, ἦτο μέλος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ὁ ὁποῖα ὅπως καὶ τῆς Ἐπιδηύρου παρουσίαζε αὐτὸ τὸ ἀξιοσημειώτον, πού ἀλιδοεικνύει ὅχι μόνον

9) Εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἀκρόπολις» τῆς 1] 3] 1891, μεταξὺ ἄλλων βιογραφικῶν εἰδήσεων διὰ τὸν Πέτρον Παπαρηγοπούλου, ἀναγινώσκουμεν ὅτι:... Ὁ Κλωνάρης προέτατο τότε τοῦ ὑποργ. τῆς Δικαιοσύνης μαθῶν δὲ τὰ κατὰ τὴν οἰκογένειαν ταύτην καὶ ἐκτιμήσας τὴν ἔκτακτον περὶ τὴν καλλιγραφίαν ἀρετὴν τοῦ Πέτρου, προσέλαβεν αὐτὸν ὡς πρωτοκολλητὴν (Περβλ. Δ. Δημομηριάδη: Ἐθν. ἀνωτ. σελ. 120.)

10) I. Μουσοῦρη: Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Δικαιοσύνης, Ἀθήναι 1940 σελ. 56 καὶ 57. Ἐνθα δλόκληρος ἡ ἐκθεσις τοῦ Κλωνάρη.

νον τὴν φιλοπατρίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκλογικὴν ὠριμότητα τῶν Ἑλλήνων, ὅτι δ.λ.δ. συμμετεῖχον εἰς αὐτὴν ὡς βουλευταὶ καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν τότε ὑποδούλων ἀδελφῶν μας ὡς π. χ. τῶν Θεσσαλῶν οἱ Χ. Περραιβός, Ε. Σχινᾶς καὶ Κ. Ἀλεξός, τῶν Μακεδόνων οἱ Α. Πάϊκος, Δ. Ὀλύμπιος, Δ. Καρατάσος καὶ Κ. Δόσιος τῶν Κρητῶν οἱ Δ. Καλλέργης, Π. Ζερβουδάκης, Σ. Δεληγιαννάκης, τῶν Ἑπειρωτῶν οἱ Κ. Μάνος, Χ. Κλωνάρης, Λ. Μελάς καὶ Ε. Σίμος. Ὁ Κλωνάρης ἦτο ἐπὶ πλέον τότε μέλος τῆς ἐκ 36 τοιούτων καταρτισθείσης πρώτης Γερουσίας, ἐπὶ Κυβερνήσεως Μαυροκορδάτου, καίτοι ἀνῆκεν οὗτος εἰς τὸ κόμμα τοῦ Κωλέττη. Ἴδου τὶ γράφει ὁ σύγχρονός του ἀλλὰ νεώτερός του σχετικῶς Ν. Δραγούμης, σχετικῶς μὲ τὴν χαριτολογίαν τοῦ ἀνδρός:

«Ἐναυλον ἔχω εἰσέει τὴν φιλοσκώμονα ρητορίαν τοῦ Κλωνάρη» τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει «ἐκ τῶν ὁποσοῦν ἀνεξάρτητον ἐχόντων τὸ φρόνημα δημοσίων λειτουργῶν», εἰς μίαν ἐποχὴν ὅπου ὅπως γράφει ὁ Δραγούμης «οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους δὲν ἀνεπάλαιον μὲν διὰ λόγων, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐνέδιδον».

* * *

Ὁ Κλωνάρης εἶναι ἐπὶ πλέον ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐπιτίμους καθηγητὰς τοῦ Ἑθνικοῦ μας Πανεπιστημίου.

Τὸ διάταγμα διὰ τὴν σύστασιν τοῦ Πανεπιστημίου, πού ὄριξε καὶ τοὺς πρώτους καθηγητὰς—καίτοι ὅλοι ὅσοι εἶχον διορισθεῖ δὲν ἐδίδαξαν—μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρει καὶ τοὺς ἡπειρώτας Λ. Μελάν, Ν. Δούκαν καὶ Χρ. Κλωνάρην. Ἀπὸ αὐτοὺς ὅμως μόνον ὁ Λ. Μελάς ἀναγράφεται εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς χειμερινῆς περιόδου 1837—1838, ἀλλὰ δὲν ἐδίδαξεν. Οἱ λοιποὶ δὲν ἀναφέρονται (11).

Ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου, ὁ Κλωνάρης φέρεται καὶ μεταξὺ τῶν πρώτων καθηγητῶν, μαζῇ μὲ τὸν Γεννάδιον, Δούκα καὶ Ἀσώπιον, πού θὰ ἐδίδασκον εἰς τὸ Πανεπιστήμιον πού ἐσκόπευαν νὰ ἰδρῦσαν οἱ κάτοικοι τοῦ Ζαγορίου εἰς τὴν Μονὴν Ραγκοβοῦ ἢ τοῦ Προφ. Ἡλιοῦ εἰς τὴν Βίτσαν (12) καὶ τὸ ὁποῖον Πανεπιστήμιον θὰ ἐτέλει ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πρώτου, τὸν ὁποῖον μαζῇ μὲ τὸν Δούκα, εἶχον στείλει πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἰς Γερμανίαν πρὸς ἐκπαίδευσιν. Τὸ σχέδιον ὅμως ἐκεῖνο δὲν ἐπραγματοποιήθη διότι οἱ ἄνδρες πού ἐπρόκειτο νὰ διδάξουν εἰς αὐτό, μνηθέντες εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, ἠσπάσθησαν τὰς ἀρχάς της καὶ εἰργάσθησαν πρὸς διάδοσίν της, καὶ οὕτω ἀφήκαν ἀνεκτέλεστον τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἀρχικοῦ τῶν σχεδίου.

* * *

Μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα ἐπὶ πλέον τὴν στάσιν τοῦ Κλωνάρη εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1843.

Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, ὡς γνωστόν, δι' ἀναφορᾶς του εἶχε ζητήσῃ, ἀπὸ τὸν Ὀθωνα τὴν ἀποδοχὴν τῶν κάτωθι αἰτημάτων, τὰ ὁποῖα συμπεριλαμβάνοντο εἰς τὰς ζωνεῖς ἐκφράσεις τῶν εὐχῶν καὶ ἀναγκῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τῶν ὁποίων αἰτημάτων τὸ Συμβούλιον ἐγένετο ὁ πιστὸς διερμηνεὺς ἐνώπιον τοῦ Ὀθωνος, καὶ τὰ ὁποῖα αἰτήματα τὸ Συμβούλιον σύμφωνα μὲ τὸ ἔθνος ἐθεώρει ὅτι καίεσθησαν ἀπαραίτητα, ἔνεκα τοῦ ἐπικρατοῦντος κινδύνου. Ὁ Ὀθων ὅθεν ὤφειλε ὄχι μόνον νὰ τὰ ἐγκρίνη ὡς τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ νὰ διατάξῃ τὴν ἀμειψοῦν ἐφαρμογὴν τῶν, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἡσυχίας.

Ἦσαν δὲ τὰ αἰτήματα ταῦτα τὰ κάτωθι:

11| *Ι. Πανταζίδου: Χρονικὸν τῆς πρώτης πεντηκονταετίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου 1889. σελ. 38.*

12| *Ν. Δούκα: Πρὸς κατοίκους τοῦ Ζαγορίου περὶ καταστάσεως σχολείου Ἑλληνικοῦ. σελ. 8.*

α) Όπως δ' Όθων διορίση, χωρίς αναβολήν Υπουργείον, τὰ μέλη τοῦ ὀποίου νὰ ἀπολαμβάνουν τῆς γενικῆς ἐκτιμήσεως, ὑπολήψεως καὶ ἐμπιστοσύνης. Ὡς τοιαῦτα δὲ τὸ Συμβούλιον συ. ἴσια, καὶ τὰ ὁποῖα τελικῶς ἀνέλιβον τὴν νέαν κυβ. ὀνησιν, Ἄνδρ. Μετ.·ξᾶς Προεδρος καὶ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἄνδρ. Λόντιος τῶν Στρατιωτικῶν, Κ. Κανάρης τῶν Ναυτικῶν, Ρήγας Παλαμίδης τῶν Ἐσωτερικῶν. Δ. Μανσόλας τῶν Οἰκονομικῶν, Λ. Μελάς τῆς Δικαιοσύνης καὶ Μ. Σχινᾶς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

β) Δεδομένου ὅτι τὸ ἔκτακτον καὶ κατ' ἐπείγον τῶν περιστάσεων δὲν ἐπέτρεπον τὴν σύνταξιν νέων περὶ ἐκλογῶν πληρεξουσίων ἀντιπροσώπων Νόμου, ὁ Ὁθων θὰ ὑπέγραφε Διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ νέον Υπουργεῖον ὑπεχρεοῦτο ὀπως ἐντὸς μηνὸς συγκαλέσῃ Ἐθνοσυνέλευσιν, πού θὰ ἀπεφάσιζε μαζῆ μετὸν βασιλέα τὸ ὀριστικὸν Σύνταγμα, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ὀποίου θὰ ἐτίθεντο τοῦ λοιποῦ ὁ Ὁρόνος καὶ τὸ Ἐθνος.

Τὸ νέον ὑπουργεῖον, ἐνισχυόμενον μετὰ πληρεξουσιότητα κυβερνητικῆς ἐξουσίας, ἀνάλογον μετὰ τὴν κρισιμότητα τῶν περιστάσεων, πού προεκάλει τὴν σύστασιν του, θὰ ἔδιδε λόγον τῶν πράξεών του, ἐνώπιον τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, τῆ ἐπιμελείᾳ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Τὰ αἰτήματα αὐτὰ τὰ ὀποῖα πενταμελῆς ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη, ἀπὸ τὸν Γ. Κουντουριώτην, Α. Μαυρομιχάλην, Γ. Ψύλλαν, Γ. Αἰνιᾶν καὶ Ἀναστ. Λόντον, συνοδευομένη καὶ ἀπὸ τὸν Γραμματέα τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας Προβελέγγιον καὶ μερικὸς στρατιωτικὸς, ὡς προστατευτικῆς φρουρᾶς, ἐπέδωσαν εἰς τὸν Ὁθωνα, ὁ ὀποῖος ὤφειλε νὰ τὰ ἀποδεχθῆ ἐντὸς μιᾶς ὤρας, ἄλλως ἢ ἐπιτροπὴ θὰ ἐγκατέλειπε τὰ Ἀνάκτορα, καὶ θὰ ἐπανήρχετο εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας (13). Ὁ Ὁθων ἀφοῦ ἐξέφρασεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τὴν λύπην του δι' ὀσα συνέβησαν, ἐζήτησε πρὶν ἢ ἀποφασίσῃ νὰ συνεννοηθῆ μετὰ τοὺς πρέσβεις τῶν τριῶν Μεγ. Δυνάμεων πού εἶχον λάβει ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦτο διότι ἤλιπεν ὅτι οἱ πρέσβεις θὰ διεμαρτύροντο, διὰ τὴν νέαν κατάστασιν πού εἶχε δημιουργηθεῖ, καὶ τέλος ὅτι εἰς τὴν ἀπόφασιν πού θὰ ἐλάμβανε θὰ ὤδηγεῖτο ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ Ἐθνος.

Οἱ πρέσβεις τῶν Μεγ. Δυνάμεων, μετέβησαν εἰς τὸ Ἐπιτ. τῶν Ἐξωτ. ὀπου ἐπληροφορήθησαν μόνον τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τοῦτο διότι ὁ Ἐπιτ. τῶν Ἐξωτερ. Ρίζος Ραγκαβῆς δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ τοὺς κατατοπίσῃ. Τοὺς ἐπληροφόρησε μόνον ὅτι δὲν τοῦ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπικοινωνήσῃ μετὰ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ Ἐπιτ. Συμβουλίου. Οἱ πρέσβεις μετέβησαν τότε εἰς τὰ Ἀνάκτορα ὀπου ὀμως δὲν ἐπετράπη εἰς αὐτοὺς ἢ εἴσοδος, ἐνὤ ὁ Καλλέργης τοὺς ἐδήλωνεν ὅτι ἐγγυᾶται προσωπικῶς διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ βασιλέως (14). Ὁ Ὁθων ὀταν ἐπληροφορήθῃ ὅτι ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς πρέσβεις ἢ εἴσοδος εἰς τὰ Ἀνάκτορα ἀπὸ τὸν Καλλέργην, καὶ ὅτι αἱ ἐκδηλώσεις ἐλάμβανον ἐπαναστατικὴν μορφήν, ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ ἀμφότερα τὰ Διατάγματα. Οἱ ἐπαναστάται ὀμως

13] Τὰ τῆς ἀκροάσεως τῆς Ἐπιτροπῆς ὑπὸ τοῦ βασιλέως, περιέχονται εἰς τὴν ἐκθεσιν περὶ τῶν γεγονότων τῆς 3 Σεπτεμβρίου πού ἀνευρέθη εἰς τὸ μουσικὸν ἀρχεῖον τοῦ Ὁθωνος.

14] Κατὰ τὸν Ν. Λαγαούμην ὁ Καλλέργης ἀπηγόρευσε τὴν εἴσοδον, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Λάϊου, διότι ἢ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐνέκρινε μετὰ τὴν χορήγησιν ἐλευθέρων θεσμῶν ὀχι ὀμως καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ὁθωνος πού ὑπελάμβανε ὡς ρωσικὴν ραδιουργίαν. Ἡ ἐκδοχὴ ὀμως ὅτι ἢ Ρωσσία ἤθελε νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν Ὁθωνα δὲν ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰ πράγματα. Ὁπως ἔγραφεν ἢ Μέιτρνιχ τὴν 13 Ὁκτωβρίου 1843 [ν η] ἀπὸ τὴν Βιέννην πρὸς τὸν εἰς Ἀθήνας πρέσβην τῆς Ἀυστρίας—καὶ ὁ Μέιτρνιχ ἦτο καλῶς πληροφορημένος—ἢ ὅτι Σεπτεμβρίου ἦτο ἔργον τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. ὀ Κατακάκης, προσέθετεν, ὑπῆρξε δι' ἐμὲ παίγιον τῆς φιλορθοδόξου μεριδος καὶ ὁ Λάϊου εἶναι ἐντιμος, ἀλλ' ἀνόητος ἐνθουσιαστὴς ὑπὲρ τοῦ Συντάγματος. Εἰς Παριίου τριβουνοὺς τὰς χεῖρας. Εἰς τὸ Λονδῖνον δὲν σκέπτονται διὰ τὰ γεγονότα, εἰς τὴν Πετροῦπολιν ἰπέδρασαν ὡς βομβαρδισμός»

μη ικανοποιούμενοι ἀπὸ τὴν ὑπογραφήν τῶν δύο διαταγμάτων τούτων, ἐξήτησαν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ὅπως πρὶν ἢ ὀρκισθῆ αὐτὴ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Ὅθωνα, ὅπως οὗτος ὑπογράψῃ καὶ δύο ἄλλα διατάγματα, διὰ τοῦ ἐνὸς τῶν ὁποίων θὰ ἀπενέμετο τὸ ἀριστεῖον εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς ποὺ εἶχον λάβει μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν, καὶ διὰ τοῦ δευτέρου θὰ ἐξεφράζετο ἡ εὐαρέσκεια τοῦ Ὁθωνος εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως Καλλέργην, «διὰ τὴν εὐταξίαν καὶ ἀσφάλειαν», ποὺ εἶχεν ἐπικρατήσῃ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν γεγονότων.

Διὰ τὴν ὑπογραφήν ἀπὸ τὸν Ὅθωνα τῶν δύο τούτων Διαταγμάτων, διεξήχθη μακρὰ συζήτησις εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, τὴν νύκτα τῆς 2 Σεπτεμβρίου 1843, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ὁ κόμης Μεταξᾶς ἠρώτησεν αἰφνης τὰ ἄλλα μέλη τῶν παρισταμένων.

—Καὶ ἐὰν ὁ βασιλεὺς δὲν ὑπογράψῃ τί θὰ κάμωμεν; Πρέπει ἀπὸ τώρα νὰ λάβωμεν πρόνοιαν διὰ κάθε ἐνδεχόμενον.

Εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν τοῦ Μεταξᾶ, ὁ Κλωνάρης αὐστηρὸς καὶ φρόνιμος δὲν κρατᾷ τὸν θυμὸν του καὶ λέγει:

—Δὲν ἔχει ἐδῶ «ἐὰν» καὶ «ἐνδεχόμενον».

—Ὁ Βασιλεὺς θὰ ὑπογράψῃ;

—Ἐὰν δὲν θελήσῃ νὰ ὑπογράψῃ, συνέχισεν ὁ Κλωνάρης, ἡ πολιτορχία καὶ ἡ πείνα θὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ δώσῃ τὴν ὑπογραφήν. Χωρὶς βασιλέα ἡ Ἑλλάς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ (15).

Ὁ Ὅθων, κατ' ἀρχὰς ἠρηθήθη νὰ ὑπογράψῃ τὰ νέα αὐτὰ Διατάγματα, δικαιολογῶν τὴν ἀρνησίαν του ὅτι τῷ ἐνδιαφερόντι τῶν ὑπέροχου καλοῦ τῆς χώρας δὲν ἔπρεπε νὰ ἀξιόσωσιν ὁ, τι ἐμεῖο ἢ τὴν βασιλικὴν αἴγλην.

Εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ Βασιλέως οἱ Ὑπουργοὶ ἀπήντησαν ὅτι ἐὰν δὲν ὑπεγράφοιτο καὶ τὰ διατάγματα ταῦτα δὲν θὰ ἠδύνατο «νὰ καθήσυχάσῃ τὸν λαόν», καὶ συνεπῶς νὰ ἀναλάβουν τὰς εὐθύναις τῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας.

* * *

Ὁ Κλωνάρης ἀργότερον διορίσθη Πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου, τὸν ὅποιον ἴδρυσεν ἡ Ἑλλάς, μόλις ἀνέλαβεν ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ 1821, συνεχίζουσα τὴν ἱστορίαν της, καὶ ὅπως θέσει τάξιν εἰς τὴν τότε καταστάσιν τοῦ δικαίου, καὶ πρὸς ὁμοιόμορφον ἐφαρμογὴν τῶν νόμων καὶ ἀκύρωσιν τῶν ἀποφάσεων τῶν κατωτέρων δικαστηρίων ποὺ ἀντετίθεντο εἰς αὐτούς, εἰς μίαν χώραν «ἐνθα οὐδεὶς γνωρίζει τί τὸ ἴσχυρον δίκαιον.»

Ὁ Κλωνάρης εἶνε ὁ πρῶτος Πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου, διορισθεὶς δυνάμει Β.Δ. 1|13 Ἰανουαρίου 1845. Συνετέλεσε δὲ οὗτος μὲ τὰς νομικὰς του γνώσεις καὶ τὸ ἦθος του εἰς τὴν ὁργάνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Δικαιοσύνης καὶ τὴν δημιουργίαν δικαστικῆς παραδόσεως. Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Κλωνάρη ὡς προέδρου τοῦ Ἀρ. Πάγου ἡ δικαιοσύνη εὔρε τὸν ἀνώτατον ἐκπρόσωπόν της. Τὸ πνεῦμα τῶν νόμων ἐπεβλήθη παντοῦ, τὸ δὲ δικαστικὸν σῶμα ἀνυψώθη εἰς τὴν θέσιν του. Αἱ ἀγορεύσεις τοῦ Κλωνάρη, τὰ γραφόμενά του, προυκάλουν τὸν γενικὸν θαυμασμόν καὶ ἐδείκνυον ἐπιστήμονα ὄριμον καὶ κάτοχον ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως σπανίας διὰ τὴν ἐποχὴν του.

Ὁ Κλωνάρης ὅμως παρητήθη καὶ ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου, διότι δὲν ἠθέλε νὰ ὑπηρετήσῃ κυβέρνησιν, ἡ ὁποία μὲ τὴν καταξίωσιν τοῦ τύπου τὴν ἐπέμβασιν εἰς τὰς ἐκλογάς, τὴν ἀποβολὴν ὄλων ὅσοι εἶχον

15] Ἐφημ. τῶν συζητήσεων τῆς Βουλῆς. Περ. Ε. Συν. Β' σ. 193 Συνεδρ. 28 Φεβρουαρίου 1874 Προβλ. Ἀπομνημονεύματα Κολοκοτρώνη σελ. 65.

ανεξάρτητον φρόνημα δημοσίων υπαλλήλων και ιδίως τῶν δικαστικῶν, τὴν διαστροφὴν τῶν νόμων, ἀπέβλεπε δὲ εἰς τὴν συγκέντρωσιν κάθε δυνάμεως εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐξουσίας, καὶ μὲ αὐτὴν τὴν παγίωσιν τῆς κυβερνήσεως πανισχύρου καὶ διαρκούς κυβερνήσεως.

Χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀνδρικοῦ καὶ ἀκεραίου χαρακτῆρος τοῦ Κλωνάρη, εἶνε ὅσα ἔγραφεν ἢ ἔφημερις «Ἐλπίς» εἰς τὴν νεκρολογίαν τοῦ ἀνδρός. Ἴδου πράγματι τί ἔγραφεν αὐτῇ εἰς τὸ φύλλον τῆς 21 Μαρτίου 1849:

Οὐδέποτε ὁ μακαρίτης ἐκολάκευσε τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἄκαμπτος ἦτο ὁ ἀνδρὶκὸς χαρακτῆρ του, ὅτε ὡς δικαστὴς εἶχε νὰ δικάσῃ ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων. Οὐδέποτε ἔδωκε τὴν ψῆφόν του ὑπὲρ τῆς ἐξουσίας παρανομώσεως, οὐδέποτε ἐφοβήθη τὴν ὀργὴν τῆς, ἢ ἐλευθεροτυπία ἐπὶ τῶν δεινῶν ἡμερῶν τῆς Βαυαροκρατίας, συρομένη ἐνώπιον τῶν πλημμελειοδικῶν, οἵτινες δὲν εἶχον οὐνειδησιν ἀλλ' ἦσαν τυφλὰ ὄργανα τῆς ἐξουσίας καὶ καταδικαζομένη ὑπ' αὐτῶν, εὔρισκεν ἐν τῷ Ἀρείῳ Πάγω, τοῦ ὁποίου προήδρευεν ὁ μακαρίτης, τὴν δικαστικὴν ἐκείνην ἀνεξαρτησίαν, ἣτις δίδει θάρρος εἰς τὸν δικαζόμενον καὶ θέτει φραγμὸν εἰς τὸ αὐθαίρετον τῆς ἐξουσίας. . . .».

Τὸ 1849 ὁ Κλωνάρης προήδρευσε τῆς νομοπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἀστικοῦ Κώδικος τῆς ὁποίας μετεῖχε καὶ ὁ Ἀρεοπαγίτης Πέτρος Παπαρηγόπουλος. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας ἐκείνης ἦτο ἡ σύνταξις τοῦ Ἀστικοῦ Ἑλληνικοῦ Νόμου τῆς 29 Ὀκτωβρίου 1856, ποὺ περιλαμβάνει ἐλαχίστας διατάξεις ἀστικοῦ δικαίου, καθὼς καὶ διατάξεις διεθνούς ιδιωτικοῦ δικαίου καὶ περὶ ἰθαγενείας (16).

**

Ὁ Κλωνάρης ἀπέθανε τὴν 15 Μαρτίου 1849, ἀπὸ ἀποπληξίαν ἐνῶ ἐκοιμάτο. Κατὰ τὴν κηδείαν του, εἰς τὴν Ἀγίαν Εἰρήνην, τὸν μὲν ἐπικήδειον ἐξεφώνησεν ὁ Ἀρχιμανδρίτης Μ. Ἀποστολίδης, τὸν δὲ ἐπιτάφιον ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου Ἀναστ. Πολυζωίδης.

Αἱ πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις τοῦ Κλωνάρη, ὁ ἀκέραιος χαρακτῆρ ποὺ ἔδειξεν οὔτως, κατὰ τὸ πολυχρόνιον διάστημα τῆς δικαστικῆς του ἐνεργείας, εἶχεν προσελκύσει εἰς αὐτὸν τὴν κοινὴν ὑπόληψιν, καὶ ἐπισκίασαν τὰ μικρὰ ἐλαττώματα τὰ ὁποῖα ὡς ἄνθρωπος καὶ αὐτὸς ἦτο δυνατόν νὰ ἔχῃ. Ἡ βαθεῖα λύπη ποὺ προεκάλεσεν εἰς τὰς τάξεις ὄλων τῶν πολιτῶν, κάθε τάξεως καὶ ἡλικίας, ὁ θάνατος τοῦ Κλωνάρη εἶνε ἡ τρανωτέρα ἀπόδειξις ὅτι οὔτος ἀπῆλαυε τῆς γενικῆς ἐκτιμήσεως.

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Κλωνάρη, ἔγινεν ἀμέσως αἰσθητὴ ἡ ἀπουσία του εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον, ὅχι διότι δὲν ἦτο οὔτως δυνατόν νὰ ἀναπληρωθῇ ὡς πρὸς τὰς νομικὰς του γνώσεις, ἀλλὰ καὶ διότι ἔνεκα τῆς ἡλικίας του, ἔνεκα τῆς εὐθιδικίας του, ἔνεκα τῆς ἀρχαιότητός του καὶ τῆς θέσεως ποὺ κατεῖχεν οὔτως εἰς τὴν Γερουσίαν, ἐπέβαλε σιωπὴν εἰς κάθε ἀπόπειραν πατριαστικοῦ πνεύματος τῆς Βουλῆς καὶ τῶν γεννιτσάρων τῆς Γερουσίας, ὅπως ἔγραφεν ἢ ἔφημερις «Ἐλπίς», τοῦ νὰ ἐκφοβίσωσι τοὺς συναδέλφους του, ὡς πρὸς τὴν εὐσυνείδητον ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων, μολονότι παρομοία ἀπόπειρα θὰ συνετριβέτο εἰς τὴν ἀκαιρεότητα καὶ

16] Σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ὅταν μετὰ τὴν κἀνοδον εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Ὀθωνος ἡ γραμματεία ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ἀπέλυσε δύο ἐγκυκλίους ὑπ' ἀριθ. 390 καὶ 1133, περὶ συναγωγῆς τῶν παραδεδομένων νομικῶν ἐθίμων τῆς μικρᾶς τότε Ἑλληνικῆς Πολιτείας, χάριν τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ὁποίου εἶχεν ἤδη ὁ Καποδίστριας, τὴν πρώτην τῶν δύο τούτων ἐγκυκλίων ὑπ' ἀριθ. 390 ἐξέδωκεν ὁ Κλωνάρης (Ν. Βέης. Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1945 σελ. 69-70)

τῶν λοιπῶν Ἀεροπαγιτῶν.

Ὁ «Αἰὼν» τοῦ Φιλήμονος, δὲν γνωρίζομεν διὰ ποῖον λόγον, ἐτήρει ἔναντι τοῦ Κλωνάρη, μίαν σιάνιν ἀδιακόπου συκοφαντίας, καίτοι ὅπως ἔγραφεν ἡ «Ἐλπίς» ὁσάκις ὁ συντάκτης του, ἐσύρετο εἰς τὰς φυλακάς, δι' ἀδίκων ἀποφάσεων τῶν Πλειμελειοδικῶν, καὶ προσέφευγεν εἰς τὸν Ἀρειον Πάγον, εἶχε βεβαίαν ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ψῆφον τοῦ Κλωνάρη. Καὶ ἐν τούτοις ὅταν ἀπέθανεν οὗτος ὁ «Αἰὼν» δὲν εὔρεν οὔτε δύο ξηρὰ ἄνθη νὰ ρίψῃ ἐπὶ τοῦ τάφου του, καίτοι οὗτος εἰς παρομοίας περιπτώσεις καὶ δι' ἀνθρώπους πού ὅταν ἔζων εἶχον ἀδικήσει τὴν κοινῶν ἐπλήρου σελίδας ὀλοκλήρους διὰ νεκρολογίας. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Κλωνάρης ὁ «Αἰὼν» ἀντὶ νεκρολογίας διὰ τὸν ἄνδρα πού εἶχεν ἀνέλθει εἰς τὰ ὑψίστα ἀξιώματα τῆς Πολιτείας, ἐπροτίμησε νὰ ἀναγράψῃ τὸν κατάλογον τῶν ἀμαξῶν πού συνώδευον εἰς Πειραιᾶ, τὸν ἀναχωροῦντα τὴν ἡμέραν ἐκείνην πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας.

Ὁ Κλωνάρης ἐκατηγορήθη πολλὰς φορὰς διὰ τὴν πολιτικὴν του ἀστάθειαν, καὶ ὅτι ἐπηρεάζετο ὅταν ἔβλεπε νὰ κατέχουν τὸν Ὑπουργικὸν θῶκον φιλικὰ του πρόσωπα, ἔναντι τῶν ὁποίων ἔλεγον οἱ συκοφάνται του δὲν ἐδείκνυν οὗτος τὴν πολιτικὴν ἐκείνην ἀνδρείαν, πού τὸν ἐχαρακτήριζεν εἰς ἄλλας περιπτώσεις. Καὶ εἰς παρομοίας ὅμως περιπτώσεις ὁ ἀδέκαστος κριτὴς τῆς διαγωγῆς τοῦ ἀνδρός, θὰ εὔρισκεν εἰς τὴν ἀσισίαν αὐτῆν τοῦ ἀνδρός αἴσθημα εὐγενὲς τὴν φιλίαν καὶ ὄχι ὑπαγόρευσιν ἰδιοτελείας. Ἀσφαλῶς δὲν νομίζομεν ὅτι ἡ προσωπικὴ στενὴ φίλια, εἶνε δίκαιον νὰ ἐπιρεάζῃ τὴν ψῆφον τοῦ δημοσίου ἀνδρός, εἰς τὰ πολιτικὰ ζητήματα, εἰς τὰ ὁποῖα, ὁ ἀδέκαστος κριτὴς διὰ νὰ σχηματίσῃ ὀρθὴν καὶ σαφῆ γνώμην πρέπει νὰ ἐρωτᾷ τὴν συνείδησίν του καὶ μόνον αὐτὴν. Ὁ Κλωνάρης ὅμως καὶ ἂν ἐνίοτε παρεξέκλινε τῆς εὐθείας πολιτικῆς ὁδοῦ, τὸ τοιοῦτον δὲν προήρχετο ἀπὸ ἰδιοτέλειαν, ὅπως δυστυχῶς συμβαίνει εἰς τοὺς πολιτικοὺς μας ἄνδρας. Ἄν ὡς πολιτικὸς ἄνθρωπος ὁ Κλωνάρης παρεξέκλινε τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ἂν ἐνίοτε συνέχεε τὸ κοινωνικὸν του καθήκον μὲ τὸ καθήκον τοῦ δημοσίου ἀνδρός, εἰς τὸν δικαστικὸν του ὅμως βίον, δὲν εὔρισκομεν τὴν παραμικρὰν κηλίδα, διότι εἰς τὸν Κλωνάρη, ἐνώπιον τοῦ δικαστικοῦ καθήκοντος ἐσιώπα κάθε ἄλλο αἶσθημα. Δικαίως ὄθεν ἡ «Ἐλπίς» εἰς νεκρολογίαν τοῦ ἀνδρός ἐτελεύτα γράφουσα ὅτι «κατὰ ῥα ὑπὸ σοῦ δὲν θέλει βαρύνει τὸν τάφον σου»

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΖΥΓΟΥΡΗ
Γεωπόνου—Γαλακτολόγου

ΤΑ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ*

(ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ 1913—1958)

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ μαθήματα, πλὴν τῶν γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν, ἐδιδάσκοντο καὶ ἐγκύκλια τοιαῦτα, ἤτοι, ἑλληνικά, ἱστορία, γεωγραφία, θρησκευτικά, ὑγιεινή, μουσική κ.λ.π. Τόσον δὲ ἐκ τοῦ χρόνου τῆς διδασκαλίας, ὅσον καὶ ἐκ τῶν διδασκομένων μαθημάτων, τὸ Σχολεῖον τοῦτο, καίτοι ἐχαρακτηρίζετο ὡς κατώτερον, ἦτο ὅμως ἐν τῇ πραγματικότητι κατὰ τι ἀνώτερον τῶν ὁμοίου βαθμοῦ κρατικῶν Γεωργικῶν Σχολείων ἅτινα εἶχον φοίτησιν δύο ἐτῶν καὶ ἐδιδάσκοντο ὀλιγώτερα ἐγκύκλια καὶ γεωργικά μαθήματα ἤτο, δηλαδή, ἓνας τύπος μεταξὺ τῶν κατωτέρων καὶ τῶν μέσων Γεωργ. Σχολῶν. Ὁ σκοπὸς τοῦ πάντως ἦτο νὰ προετοιμάσῃ ἀγροτόπαιδας καταρτιζομένους ἀρτίως εἰς τὰ γεωργικά καὶ τὰ κτηνοτροφικά ἔργα, ἵνα ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ χωρία τῶν ὡς παραδειγματικοὶ ἀγρόται, τεχνῖται καὶ ἐργοδηγοί, καλοὶ χριστιανοὶ οἰκογενειάρχαι καὶ πεφωτισμένοι Ἕλληνες πολῖται, δυνάμενοι νὰ ἠγηθῶσιν τῶν συγχωριανῶν τῶν διὰ τὴν κοινοτικὴν καὶ τὴν συνεταιρικὴν ὀργάνωσιν καὶ διαχείρισιν ἐν γένει τῶν κοινῶν συμφερόντων τοῦ χωρίου τῶν. Πρὸς καλλιέργειαν παρὰ τοῖς μαθηταῖς τοῦ συνεταιριστικοῦ πνεύματος, ὠργανώθη μαθητικὸς συνεταιρισμὸς, βασιζόμενος ἐπὶ τῆς παραγωγῆς λαχανικῶν καλλιεργουμένων ὑπὸ τῶν μαθητῶν εἰς ἀτομικοὺς κήπους παραχωρούμενους εἰς αὐτοὺς ἐντὸς τοῦ κτήματος τοῦ Σχολείου διὰ τὸ διάστημα τῆς φοιτήσεως ἐκάστου.

Οἱ μαθηταὶ προσελαμβάνοντο ἀπὸ ἡλικίας 15 ἕως 17 ἐτῶν, ἀπόφοιτοι ἕξα ταξίου δημοτικοῦ σχολείου, τέκνα γεωργῶν ἢ κτηνοτρόφων μὲ ἐπαρκῆ γεωργικὸν κλῆρον. Δὲν ὑπῆρχε περιορισμὸς ὡς πρὸς τὴν περιφέρειαν ἐξ ἧς προήρχοντο ὑπῆρχον μαθηταὶ ἐκ Πελοποννήσου, Ἑπτανήσου, Ἀττικοβοιωτίας, Μακεδονίας, Κρήτης, Μυτιλήνης κ.λ.π., ἐπροτιμῶντο ὅμως οἱ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Κονίσης καὶ δὴ ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος τοῦ Μιχαὴλ Ἀναγνωστοπούλου, Παλίγκου. Προσελαμβάνοντο δὲ ὑπότροφοι τῆς Παγκλείου Ἐπιτροπῆς (Ἰπουργείου Ἐξωτερικῶν) προερχόμενοι ἐκ Βορείου Ἡπείρου καὶ ἄλλων ἀλυτρώτων τόπων. Μεταπολεμικῶς ὅμως, κατὰ σύστασιν τοῦ Ἰπουργείου Γεωργίας, προσλαμβάνονται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐξ Ἡπείρου, κατὰ προτίμησιν δὲ ἐκ τῆς Ἐπαρχίας Κονίσης.

Ὡς εἴπωμεν ἀνωτέρω, πληρεξούσιος τῶν ἀμερικανῶν διαχειριστῶν τῆς περιουσίας τοῦ Μιχαὴλ Ἀνάγνου ἦτο ὁ αἰμίμηστος Ἰωάννης Παρμενίδης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰω. Παρμενίδου, τῷ 1936, διωρίσθησαν, ὡς ἄμισθοι ἐπίσης πληρεξούσιοι, οἱ κ.κ. Φίλιππος Στ. Δραγούμης καὶ Ἀλέξανδρος Ἀλ. Πάλλης, ὡς εἶχεν ὑποδείξει ἐκεῖνος. οἵτινες ἀποφασίζουσιν δι' ὅλα τὰ γενικά ζητήματα τοῦ Σχολείου καὶ δίδουσιν λόγον εἰς τοὺς ἐν Ἀμερικῇ διαχειριστὰς περὶ τῆς διαχειρίσεώς του.

* Ἀνέκαθεν δὲ οἱ πληρεξούσιοι εὐρίσκονται εἰς στενωτάτην ἐπαφὴν μετὰ τοῦ

Υπουργείου Γεωργίας, τοῦ ὁποῦν τὰς συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας ἐπὶ τεχνικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων λαμβάνουσι πάντοτε σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον καὶ μετὰ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας διὰ τὰ ἐγκύκλια μαθήματᾶ.

Οἱ διαχειρίζονται τῆς περιουσίας οὔτινες εὐρίσκονται ἐν Βοστώνῃ τῶν Η. Π. Α. οὐδέποτε ἐδαπάνησαν ἐκ τοῦ εἰς χρεώγραφα ἐπενδεδυμένου κεφαλαίου, ἀλλ' ἔστελλον τακτικῶς τὰς προσόδους τοῦ δια τὴν λειτουργίαν τοῦ Σχολείου. Κατὰ τὸ διάστημα ὅμως τοῦ πολέμου, οἰκότη ἐξ ἀνωτέρας βίας ἢ ἀποστολῆ αὐτῆ. Ἦδη ὅμως τὸ ποσὸν τῶν ἀνακεφαλαιωθέντων τόκων τῆς πολεμικῆς τριετίας, ἀποστέλλεται τμηματικῶς, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον πρὸς ανοικοδομησὶν καὶ ἀνασυγκρότησιν τοῦ καταστραφέντος Σχολείου καὶ πρὸς ἀποκατάστασιν καὶ βελτιώσιν τῶν ἀγρῶν του· ἐπομένως, τὰ κεφάλαια μενοῦν ἐν Ἀμερικῇ ἀνεπαφα. Τὰ μεταπολεμικὰ εἰσοδήματα ὅμως, μετατρεπομένα εἰς δραχμὰς, παρουσιάζονται μειωμένα, ἐν σχέσει πρὸς τὰ προπολεμικὰ, ἐνεκα τῆς ἐκ τοῦ πολέμου ὑποτιμήσεως τοῦ δολλαρίου· ἢ διαφορὰ δὲ μέχρι τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς καλὴν λειτουργίαν τοῦ Σχολείου ποσοῦ, γίνεται συνεχῆς προσπάθεια νὰ καλύπτεται ἐκ τῶν ἐσόδων τῆς καλλιέργειας τῶν κτημάτων τοῦ Ἰδρύματος. Ἡ τοιαύτη κάλυψις, καθόσον βεβαίως ἀποκαθίστανται καὶ βελτιώνονται οἱ ἀγροί, ἐλπίζεται νὰ κατορθωθῇ τελικῶς, ὥστε τὸ Ἰδρυμα νὰ γίνῃ τελείως αὐτοσυντήρητον.

Ὡς ἐλέχθη ἤδη, ὁ πρῶτος διευθυντῆς τοῦ Σχολείου ἦτο ὁ γεωπόνος Δημήτριος Παντελιάς ὅστις μετὰ τοῦ λοιποῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ Κωνσταντίνου Γεωργιάδου καὶ κ. Μάνθου Μένιζου γεωπονοῶν ἐπέδειξαν μέγιστον ζῆλον διὰ τὴν ἀρτίαν διοργάνωσιν καὶ λειτουργίαν τοῦ Σχολείου, ὥστε τὸ ἴδρυμα τοῦτο νὰ θεωρῆται προπολεμικῶς ὡς ἐν ἐκ τῶν πρώτων, ἀν μὴ τὸ πρῶτον, ἐκ τῶν λειτουργούντων ἐν Ἑλλάδι Πρακτικῶν Γεωργικῶν Σχολείων. Προσεπάθησαν νὰ προσορμωσῶσι τὴν διδασκαλίαν, θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν, πρὸς τὰς συνυῆκας τῆς χώρας μας καὶ ἰδιαίτερος τῆς περιφερείας Κονίτιος καὶ οὐδὲν παρέλειπον ὅπως ἢ καταρτίσῃ τῶν μαθητῶν εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν ἀρτιωτερον.

Ὁ Δημ. Παντελιάς ἀπεχώρησε τοῦ Σχολείου τῷ 1929 καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1945, τὴν δὲ διεύθυνσιν ἀνελαβεν ὁ Κωνστ. Γεωργιάδης ὅστις ἀπεχώρησεν ἐκ τοῦ Ἰδρύματος τῷ 1947. Ὁ ἐκ τῶν προπολεμικῶν καθηγητῶν κ. Μάνθος Μένιζος ἀπεχώρησε τοῦ Σχολείου τῷ 1940 μετὰ τὴν ἰταλικὴν εἰσβολὴν ὡς ἐπίσης καὶ ὁ Δ. Μπιζακίδης. Τέλος διετέθη τὸν Δ. Μπιζακίδην ὁ γεωπόνος κ. Ἐμμ. Παπαδόπουλος, ὅστις ἀπεχώρησεν ὀριστικῶς μετὰ τὸν πόλεμον.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου οὐδεὶς ἐκ τοῦ ἀνωτέρου προσωπικοῦ παρέμεινεν εἰς τὸ Σχολεῖον, οὔτε δὲ ἐπειρέπετο εἰς κανένα παρὰ τῶν Στρατιωτικῶν ἀρχῶν, αἵτινες εἶχον ἐπιτάξει τὸ ἴδρυμα, νὰ πλησιασῇ τὸ οἰκοδομικὸν συγκροτημα καὶ τοὺς πέριξ ἀγρούς. Ἀσφάλεια εἰς τὴν ὑπαιθρον δὲν ὑπῆρχεν, οὔτε μεσα ἄμοι βῆς τοῦ προσωπικοῦ, ἀφοῦ οἱ ἐξ Ἀμερικῆς χρηματικοὶ πόροι ἦτο ἀδύνατον νὰ στέλλωνται. Αἱ οἰκοδομαὶ καὶ οἱ πέριξ ἀγροὶ κατὰ τὰ ἔτη 1940 μεχρι τοῦ 1952 ἦσαν κατελημμένα ὑπὸ τῶν διαφόρων στρατευμάτων (ἑλληνικῶν, ἰταλικῶν, γερμανικῶν καὶ πάλιν ἑλληνικῶν). Οἱ μὴ καταληφθέντες ἀγροί, λόγῳ τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως, τῆς ἐπιδάξεως τῶν κτηνῶν, τῆς λεηλασίας παντῶν τῶν κινήτων καὶ τῆς ἐλλείψεως ἀσφαλείας εἰς τὴν ὑπαιθρον, ἐξεμισθώθησαν πρὸς χωρικοὺς αἱ οἰκοδομαὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν ἐπιταξαντων αὐτὰς ὡς σιρωτῶνες, νοσοκομεῖα, σταῦλοι (ἀκομη καὶ τὸ Οἰκοτροφεῖον), ἀποθήκαι κ.λ.π., οἱ δὲ ἀγροὶ ὡς ὄρχει χιμῶδων κτηνῶν καὶ αὐτοκινήτων, πυροβολεῖα, ὄχυράματα κ.λ.π. οἰηνοίχθησαν δὲ οἱ αὐτῶν καὶ στρατιωτικαὶ σκιροστρωτοὶ οδοί. Οἰκοδομαὶ καὶ ἀγροὶ ὑπεστήσαν οὕτω παντοίας βαρυτάτας φθορὰς καὶ ζημίας.

Τέλος, πάντα τὰ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ πάντες οἱ ἀμπελώνες ἐξεριζώθησαν. Ἡ λεηλασία τῶν κινήτων ὑπῆρξε καθολικὴ καὶ ἢ καταστροφὴ τῶν οἰκοδομῶν

κατά τινες περιπτώσεις, επίσης γενική (π.χ. υπό μὲν τῶν Γερμανῶν ἐμπρησμός τῆς οἰκοδομῆς τοῦ παραρτήματος εἰς τὸ Κτήμα τοῦ Κάμπου, ὑπὸ Ἑλληνοσ δὲ ἐφῆδρου ἀξιωματικοῦ τοῦ φαρμακευτικοῦ πυρπόλησις ἐξ ἀμελείας τῆς ὡς ὄρεινου χειρουργείου χρησιμοποιουμένης διωρόφου κατοικίας τοῦ διευθυντοῦ πλησίον τοῦ Οἰκοτροφείου κ.λ.π.) καὶ εἰς τὰς λοιπὰς περιπτώσεις, ἀλλαχοῦ μὲν γενικωτέρα, ἀλλαχοῦ δὲ μερικωτέρα. Τὰ ὑποστάντα σχετικῶς μικροτέραν ζημίαν κτίσματα ὑπῆρξαν τὸ Οἰκοτροφεῖον καὶ τὸ Τυροκομεῖον. Ἐν τούτοις, διὰ μὲν τὸ πρῶτον ἐχρεώσθησαν 151.600 δραχμαὶ πρὸς ἐπισκευήν, διὰ δὲ τὸ δεύτερον 12.500 δραχμαὶ. Δαπανῶνται ἀκόμη κατ' ἔτος πολλὰ πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν λοιπῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Σχολείου οἰκοδομῶν.

Πρὸς τοῦτο, ἐδόθησαν ἀρχικῶς σημαντικά, ἀλλ' ἀνεπαρκῆ ποσά: α) ὑπὸ τοῦ σχεδίου Μάρσαλ μέσω τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας (μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς εἰς Κορέαν ἐστρατείας) β) ὑπὸ τοῦ Ἑράνου Βορείων Ἐπαρχιῶν ὑπὸ τὴν Ποσειδρεῖαν τῆς Α.Μ. τῆς Βασιλίσσης καὶ γ) ἐκ Βοστώνης τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ τῶν Σχολῶν Μιχαὴλ Ἀνάγνου. Ἀκόμη ὅμως δὲν ἔχει πλήρως συντελεσθῆ ἡ ἀνοικοδόμησις καὶ ἀνασυγκρότησις, ὡς καὶ ἡ ἀποκατάστασις πάντων τῶν καταστραφέντων ἀγρῶν. Σημειωτέον ὅτι μέχρι σήμερον οὐδὲ δραχμὴν ἔλαβε τὸ Ἴδρυμα ὡς ἀποζημίωσιν παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου διὰ τὰς πολλαπλᾶς φθορὰς καὶ καταστροφὰς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἢ, ἔστω, ἀπλῶς διὰ τὰς ποικίλας ἐπιτάξεις.

Μετὰ τὴν ἀπολευθέρωσιν, τῷ 1945, παρεχωρήθη ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων ἢ προσωρινῶς ἐλευθερωθεῖσα οἰκοδομὴ τοῦ οἰκοτροφείου εἰς τὸ Ἀμερικανικὸν Ἴδρυμα Ἑγγὺς Ἀνατολῆς ἀνεμισθώματος, ἀλλὰ προχείρως ὑπ' αὐτῆς ἐπισκευασθεῖσα πρὸς ἐγκατάστασιν Παιδοπόλεως. Πρὸ τῆς κομμουνιστικῆς ἐπιθέσεως ὅμως τῶν Χριστουγέννων 1947, τὸ Ἴδρυμα Ἑγγὺς Ἀνατολῆς εἶχε παραχωρήσει τὴν Παιδόπολιν εἰς τὸν Ἑρανον Βορείων Ἐπαρχιῶν τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης ὅστις, μετὰ τὸν κανονιοβολισμὸν τοῦ Οἰκοτροφείου καὶ τῶν λοιπῶν οἰκοδομῶν καὶ τὴν ἀποκρουσθεῖσαν κομμουνιστικὴν ἐπίθεσιν, μετέφερε τὰ παιδιὰ εἰς νοτιωτέραν Παιδόπολιν. Τότε ἐπετάχθη ἐκ νέου τὸ Οἰκοτροφεῖον ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, τοῦ κατέχοντος πάντοτε τὰς ὑπολοίπους οἰκοδομὰς τοῦ Σχολείου.

Κατόπιν συντόνων ἐνεργειῶν τῶν πληρεξουσίων, ἐξεκενώθη τελείως τὸ Σχολεῖον καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ ἀπὸ τὰς στρατιωτικὰς μονάδας τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1952.

Ὅταν εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ Σχολεῖον ἡ Παιδόπολις τοῦ Ἰδρύματος Ἑγγὺς Ἀνατολῆς, εἶχε σταλῆ ἐκεῖ ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων, ὡς βοηθὸς τῆς διοικήσεώς της, ὁ προπολεμικὸς διευθυντὴς τοῦ Σχολείου γεωπόνος Κ. Γεωργιάδης με ἐντολήν ὅπως, ἐκ παραλλήλου, παρακολουθῆ τὴν ὑπὸ τῶν χωρικῶν καλλιέργειαν τῶν εἰς αὐτοὺς μεμισθωμένων ἀγρῶν, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνεν ὁ Κ. Γεωργιάδης νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκεῖθεν διὰ νὰ μεταναστεύσῃ εἰς Ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν ὅπου καὶ ἀπέθανεν αἰφνιδίως τῷ 1949. Ἐστάλη τότε προσωρινῶς ὁ γεωπόνος κ. Ἐμμ. Παπαδόπουλος ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀπεχώρησε μετ' ὀλίγον μεταναστεύσας εἰς τὴν Δυτικὴν Κεντρικὴν Ἀφρικὴν.

Τῷ 1951, μετὰ τὴν ὀπωσθήποτε ἀποκατάστασιν τῆς ἀσφαλείας εἰς τὴν ὕπαιθρον καὶ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν ἐρειπίων, διορίσθη καὶ ἐστάλη ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων ὁ κ. Δημήτριος Ἰω. Παπαδόπουλος, γεωπόνος, ἀπόφοιτος τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, εἰς Κόνιτσαν, πρὸς ἐπανάληψιν τῆς αὐτοκαλλιέργειας ὅσων ἀγρῶν δὲν κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν μονάδων. Μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ παράδοσιν τοῦ Οἰκοτροφείου εἰς τὸ Ἴδρυμα τῷ 1952 τὴν ἐπισκευὴν αὐτοῦ καὶ τὴν πλήρη ἐκκένωσιν τῆς περιοχῆς, ἐπανήρξισεν ἡ λειτουργία τοῦ Σχολείου τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1954, με μαθητὰς παραχωρηθέντας ἐκ Παιδοπόλεων τοῦ Ἑράνου Βορείων Ἐπαρχιῶν, ὡς ὑποτρόφους τούτου.

Τὸ ἀνώτερον προσωπικὸν τοῦ Σχολείου ἀποτελεῖται ἔκτοτε ἐκ δύο γεωπό-

γων, ἀποφοίτων τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἤτοι τοῦ κ. Δημ. Ἰω. Παπαδοπούλου, ὡς διευθυντοῦ καὶ τοῦ κ. Νικ. Τζώρα καὶ ἐνὸς δημοδιδασκάλου, ἐσχάτως δὲ προσετέθη καὶ εἰς λογιστῆς. Ἦδη οἱ μαθηταὶ στρατολογούνται ἀπὸ τὰ χωρία τῆς Κονίτσης καὶ τῆς λοιπῆς Ἠπείρου ὡς ὑπότροφοι τῆς Βασιλικῆς Προνοίας ἢ τῆς Παγκεῖου Ἐπιτροπῆς προκειμένου περὶ Βορειοηπειρωτῶν.

Κατόπιν τῶν καταστροφῶν ἃς ὑπέστησαν αἱ δενδρώδεις καλλιέργειαι κατὰ τὸν πόλεμον, τὴν κατοχὴν καὶ τὸν συμμοριοπόλεμον, ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ 1952 νὰ φυτεύονται νέα ὄπωροφόρα δένδρα· ἐφυτεύθησαν δὲ περὶ τὰς 350 μῆλαι, εἰς ἀμφοτέρα τὰ κτήματα, 150 ἀμυγδαλέαι, 70 βερυκοκέαι, 15 κερασέαι, μορέαι, περὶ τὸ ἔν στρέμμα ροδακινέαι καὶ δαμασκηνέαι καὶ μέχρι σήμερον περὶ τὰ τρία στρέμματα ἀμπελῶνες. Συνεχίζεται δὲ ἡ τοιαύτη δενδροφύτευσις κατ' ἔτος.

Ὡς ἐλέχθη ἤδη, προπολεμικῶς τὸ Σχολεῖον ἀπηρτίζετο ἐκ τριῶν τάξεων μεταπολεμικῶς ὅμως ἔνεκα τοῦ περιορισμοῦ τῶν πόρων τοῦ Ἰδρύματος καὶ κατόπιν ἐπιμόνου συστάσεως τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, περιορίσθησαν εἰς δύο, μέχρι 30 μαθητῶν κατὰ τάξιν. Ἐπίσης, ἐνῶ προπολεμικῶς προσελαμβάνοντο μαθηταὶ ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος, μεταπολεμικῶς, κατὰ σύστασιν τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, προσλαμβάνονται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐξ Ἠπείρου, κατὰ προτίμησιν δὲ ἐκ τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης. Ἐπειδὴ ὅμως ἤδη παρατηρεῖται μεγάλη ἀπροθυμία τῶν ἀγροτῶν γονέων νὰ στέλλουν τὰ τέκνα των εἰς γεωργικὰ σχολεῖα καὶ δυσχέρεια ἢ ἀδυναμία πληρωμῆς τροφείων, ταῦτα πληρώνονται ὑπὸ τοῦ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α.Μ.τῆς Βασιλίσσης Ἐράνου Βορείων Ἐπαρχιῶν, νῦν δὲ Βασιλικῆς Προνοίας ἢ ὑπὸ τῆς Παγκεῖου Ἐπιτροπῆς διὰ τὰς Βορειοηπειρώτας, ἢ ὑπ' ἄλλων ὀργανισμῶν, ὡς π. χ. Κοινοτήτων.

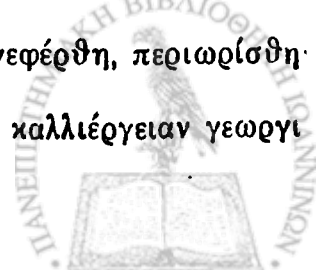
Προπολεμικῶς κατηρτίζοντο οἱ μαθηταὶ εἰς τὸ Σχολεῖον εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας καὶ εἰς τὰς σχετικὰς μὲ αὐτὰς βιοτεχνικὰς ἀσχολίας τοῦ χωρίου. Μεταπολεμικῶς ὅμως, ἔνεκα τῶν τοπικῶν συνθηκῶν τῆς παραμεθορίου περιφερείας Κονίτσης, καταρτίζονται εἰδικώτερον ἀκόμη ἢ προπολεμικῶς, εἰς τὴν δενδροκομίαν, κτηνοτροφίαν καὶ τὰς σχετικὰς μὲ αὐτὰς τέχνας καὶ ἐπιχειρήσεις (ξυλουργικὴν, οἰκοδομικὴν, σιδηρουργικὴν, καλαθοπλεκτικὴν κ.λ.π.).

Ἡ σταδιοδρομία τῶν ἀποφοίτων τοῦ Σχολείου κατὰ τὴν προπολεμικὴν δεκαπενταετίαν ἢ μᾶλλον δωδεκαετίαν (1928-1940, διότι οἱ πρῶτοι ἀπόφοιτοι ἀπελύθησαν μετὰ τὸ τρίτον ἀπὸ τοῦ 1925 ἔτος, ἤτοι τῷ 1928), ἐγένετο ὁλονὲν ἐκ τῆς ἀποκτωμένης ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τοῦ Σχολείου πείρας ἐπιτυχεστέρα· ἀλλ' αἱ περιπέτειαι τοῦ πολέμου, τῆς ξενικῆς κατοχῆς καὶ τοῦ ἐπακολουθήσαντος συμμοριοπολέμου ἀνεστάτωσαν τὴν ὑπαιθρον τῆς Ἑλλάδος ὀλοκλήρου καὶ εἰδικώτερον τῆς Ἠπείρου καὶ δὴ τῆς πολυπαθεστάτης παραμεθορίου περιφερείας Κονίτσης εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε εἶναι ζήτημα ἂν σημαντικὸν ποσοστὸν τῶν ἀποφοίτων ἐκείνων κατώρθωσεν νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ὑπαιθρον καὶ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐφαρμογὴν εἰς τὰ κτήματά των τῶν διδαχθέντων ὑπὸ τοῦ Σχολείου. Ἀλλὰ, μετὰ τὸ τέλος τοῦ συμμοριοπολέμου, ἤρχισαν τινες νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὰ κτήματά των, ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐχάθη ἢ ἐπαφῆ τοῦ Σχολείου μετὰ τῶν πλείστων ἐκ τῶν ἐξ ἄλλων, πλέον ἀπομεμακρυσμένων, περιφερειῶν ἀποφοίτων, ἀκόμη καὶ ἐκ τοῦ λόγου ὅτι τὸ προπολεμικὸν ἀνώτερον προσωπικὸν τοῦ Σχολείου μεταπολεμικῶς ἀνενώθη ριζικῶς ὅταν ἐπανήρχισεν ἡ λειτουργία τοῦ Σχολείου τῷ 1954.

Ἐν γένει ὁ σκοπὸς καὶ τὸ πρόγραμμα τοῦ Ἀναγνωστοπουλείου Γεωργικοῦ Σχολείου παραμένουν τὰ αὐτὰ σήμερον ὡς καὶ προπολεμικῶς, μὲ τὰς ἐξῆς διαφορὰς, ἤτοι:

α) Ὡς ἐλέχθη ἤδη, αἱ τρεῖς τάξεις, δι' οὓς λόγους ἀνεφέρθη, περιορίσθησαν εἰς δύο.

β) Ἐνῶ προπολεμικῶς δὲν ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν καλλιέργειαν γεωργι-

κα μηχανήματα, μεταπολεμικῶς χρησιμοποιοῦνται, ὡς π.χ. μηχανικὸς ἔλκυστήρ (ιδιόκτητος), θεριστικὴ αὐτοδετικὴ (ιδιόκτητος), θεραλωνιστικὴ μηχανὴ (ἐκάστοτε μισθουμένη), *bulldozer* (ἐκάστοτε μισθούμενος) κ.λ.π.

γ) Γενικώτερον, ὑπὸ τῶν καθηγητῶν παρακολουθοῦνται μεθοδικῶς διὰ τὴν καλλιέργειαν, τὴν κτηνοτροφίαν κ.λ.π. τὰ ἀσφαλῆ πορίσματα τῆς διεθνοῦς ἐπιστήμης, ἣτις ἀλματωδῶς προσδεύει μετὰ τὸν Β΄ Παγκόσμιον πόλεμον.

δ) Τὸ Κάτω Κτήμα τοῦ Σχολείου, κατόπιν τῶν ἐσχάτως γεννημένων ἔργων ἀρδεύσεως τοῦ Κάμπου, κατέστη σχεδὸν ὀλόκληρον ποτιστικόν.

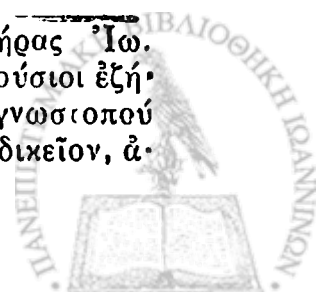
Ὡς πρὸς τὴν γενικωτέραν, τέλος, ἀποστολὴν τοῦ Σχολείου, ἄξιον προσοχῆς εἶναι ὅτι καὶ μετὰ τὸν πόλεμον, ὅπως καὶ προηγουμένως, ἡ πολιτιστικὴ ἀκτινοβολία τούτου ἐπεκτείνεται εἰς ὅλην τὴν ὑπαιθρον περιοχὴν τῆς Κονίτισης, διὰ τοῦ ἐμπράκτου παραδείγματος τῶν ἀποφοιτῶντων. Παρέχονται δωρεὰν ἢ καὶ ἀντὶ μικρᾶς πληρωμῆς πρὸς τὸ Σχολεῖον εἰς γεωργοὺς καὶ κτηνοτρόφους ὑπὸ τοῦ τεχνικοῦ προσωπικοῦ του συμβουλαί, ὑπηρεσίαι, βελτιωμένα εἶδη, εἴτε φυτικά, εἴτε ζωϊκὰ (σπόροι, φυτὰ, ἐμβόλια, ἐπιβάσεις βελτιωμένων κτηνῶν, αὐτὰ κ.λ.π.) ἐργαλεῖα, λιπάσματα, κτηνοτροφικὰ φάρμακα, παρέχονται εἰς ἐπειγούσας περιπτώσεις κτηνιατρικαὶ συμβουλαὶ καὶ γίνονται χειρουργικαὶ ἐπεμβάσεις εἰς προσαγόμενα πάσχοντα κτήνη κ.λ.π. Παρέχεται ἀκόμη καὶ ἐργασία ὑπὸ τῶν μαθητῶν εἰς κοινωφελῆ ἔργα, ὡς κοινοτικὰς δενδροφυτεύσεις καὶ κλαδεύματα, ἐμβολιασμούς, περιποιήσεις δημοτικῶν κήπων κ.λ.π. Ἐνεργοῦνται ἐκδρομαὶ καὶ ἐπισκέψεις τῶν μαθητῶν εἰς χωριά, συνομιλίαι καὶ διαλέξεις πρὸς μαθητὰς ἐτέρων σχολείων ἢ πρὸς χωρικοὺς κ.λ.π. Ὅσάκις, τέλος, παρουσιάζεται εὐκαιρία, καλοῦνται οἱ μαθηταὶ ἄλλων σχολείων νὰ παρακολουθήσουν κινηματογραφικὰς ἢ ἄλλας παραστάσεις διδομένας εἰς τὸ Ἀναγνωστοπούλειον ἢ εἰς ἀγωνίσματα καὶ ἀθλοπαιδιάς εἰς τὸ γήπεδόν του.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀτυχιῶν ἃς ὑπέστη τὸ Ἀναγνωστοπούλειον Γεωργ. Σχολεῖον μεταπολεμικῶς ἦτο καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς ἐν Κερκύρα ἐπαύλεως τοῦ ἀειμνήστου Ἰω. Παρμενίδου, ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Λημέρι» μετὰ τοῦ πέριξ ἀγροκτήματος.

Κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ ιδιοκτῆτου Ἰω. Παρμενίδου, μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ ἀγγλὶς τὴν καταγωγὴν σύζυγός του Ἐντιθ ἢ Εὐφροσύνη Ἰω. Παρμενίδου δι' ἐπισήμου ἐνώπιον Συμβολαιογράφου προσυμφώνου ὑπογράφεντος τὴν 16ην Ὀκτωβρίου 1950, ὑπεσχέθη καὶ ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως δωρήσῃ τὴν ἐπαυλιν καὶ τὸ ἀγρόκτημα «Λημέρι» εἰς τὸ Ἀναγνωστοπούλειον Γεωργικὸν Σχολεῖον Κονίτισης ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως τὸ ὀριστικὸν δωρητήριον συμβόλαιον ὑπογραφῆ ἔντος διμήνου προθεσμίας τῇ προσκλήσει οἰουδήποτε τῶν συμβαλλομένων.

Καὶ τὸ μὲν ὀριστικὸν δωρητήριον συμβόλαιον δὲν ὑπεγράφη, λόγῳ τοῦ ὅτι ὡς λέγεται, κατὰ τὰς ἡμέρας καθ' ἃς θὰ ἔδει νὰ συνταχθῆ τοῦτο, ἡ χήρα Ἰω. Παρμενίδου ὑπέστη ἀτύχημα κτυπήσασα εἰς τὸν πύδα της, συνεπεία τοῦ ὁποίου παρμεινεν ἐπ' ἀρκετὸν κλινῆρης καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Ἰδρύματος ἐκ λεπτότητος δὲν ἠθέλησαν νὰ τὴν ἐνοχλήσουν. Ἀλλὰ δι' ἰδιοχείρου ὅμως διαθήκης της ὑπογραφείσης τὴν 27 Ἰουνίου 1951 κληροδοτεῖ τὴν ἀνωτέρω ἐπαυλιν μετὰ τοῦ ἀγροκτήματος εἰς τὸν ἀγγλον Αὐγουστον—Γεώργιον Ράλφ ἀνώτερον ἀξιωματικὸν τῆς Σκώτλαντ Γυάρντ, ἄλλοτε ὑπαρχηγὸν τῆς βρεττανικῆς ἀστυνομικῆς ἀποστολῆς ἐν Ἑλλάδι μετὰ τοῦ ὁποίου ἐν τῷ μεταξὺ ἐγνωρίσθη ὑπὸ ἀγνώστους συνθήκας καὶ ὅστις ὡς λέγεται, δι' ἐπιμόνων προσπαθειῶν τὴν παρέπεισε νὰ κληροδοτήσῃ εἰς αὐτὸν τὸ ἀνωτέρω κτῆμα.

Τὸ περιεχόμενον τῆς διαθήκης ἐγνώσθη μετὰ τὸν θάνατον τῆς χήρας Ἰω. Παρμενίδου ἐπισυμβάντα τὴν 20ην Ὀκτωβρίου 1952, ὅποτε οἱ πληρεξούσιοι ἐξήτησαν δικαστικῶς ὅπως παραχωρηθῆ ἢ ἀνωτέρω περιουσία εἰς τὸ Ἀναγνωστοπούλειον Γεωργικὸν Σχολεῖον ἄλλ' ἢ ὑπόθεσις ἐκερδήθη μὲν εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον, ἀ-

πωλέσθη ὁμως εἰς τὸ Ἐφετεῖον καὶ οὕτως τὸ Σχολεῖον ἀπώλεσεν ὀριστικῶς μίαν περιουσίαν ἀρκετὰ σοβαράν.

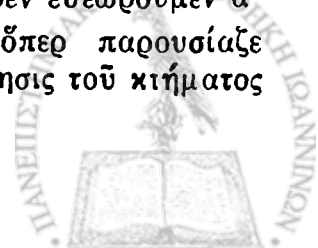
Ἦδη, πολλοὶ ἐκφράζουν τὴν ἀπορίαν πῶς ἐπετράπη εἰς ἄλλοδαπὸν νὰ καταστῇ κύριος περιουσίας εὐρισκομένης εἰς παραμεθόριον περιοχὴν, ἐνῶ τοῦτο ἀπαγορεύεται ὑπὸ τοῦ Νομοθ. Διατάγματος 22]24 Ἰουνίου 1927 καὶ ἐφ' ὅσον διὰ τοῦ Πρ. Διατάγματος 7]4 Ἰανουαρίου 1925 τοῦ δρίζοντος τὰς παραμεθορίους ἐπαρχίας, περιλαμβάνεται μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἡ νῆσος Κέρκυρα. Πάντως, κατὰ τὰς πληροφορίες μας, ἡ περιουσία αὕτη φαίνεται ὅτι ἀπωλέσθη ὀριστικῶς διὰ τὸ Ἀναγνωστοπούλειον Γεωργ. Σχολεῖον.

Ἐν τέλει κρίνομεν σκόπιμον νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἐν σχέσει πρὸς τὰ διάφορα μέτρα ἅτινα πρόκειται νὰ ληφθῶσι πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν διαφορῶν κλάδων τῆς παραγωγῆς Ἡπείρου καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὴν βαθμιαίαν ὀργάνωσιν ἀξιοποιήσεως τοῦ γάλακτος διὰ τυροκομῆσεως, κρίνεται διὰ τοῦ ἐκπονηθέντος προγράμματος ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων Ἐπιτροπῶν ὡς ἀπαραίτητον νὰ κατασκευασθῇ κατ' ἀρχὰς ἐν Κονίτῃ ἐν τυροκομεῖον ἡμιβιομηχανικῆς μορφῆς δι' ἐπεκτάσεως τοῦ ὑπάρχοντος τοιούτου εἰς τὸ Ἀναγνωστοπούλειον Γεωργικὸν Σχολεῖον ἐνισχυομένου δι' ἐνὸς ἢ δύο τεχνιτῶν τυροκόμων μετακαλουμένων ἐκ Νοτίου Ἰταλίας.

Καὶ ὅτι μὲν τὸ ἐν λόγῳ Σχολεῖον εἶναι κατάλληλον ὅπως χρησιμοποιηθῇ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, εἴμεθα ἀπολύτως σύμφωνοι, διότι ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ θὰ ἀσκῶνται καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Σχολείου τούτου εἰς τὴν τυροκομίαν. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν ὁμως ποῖος ὁ σκοπὸς τῆς προτιμήσεως τῶν Ἰταλῶν τεχνιτῶν τυροκόμων, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσιν Ἕλληνες τοιοῦτοι ἀρίτως κατηρητισμένοι γνωρίζοντες ἐπὶ πλέον τὰς συνθήκας καὶ συνηθείας τοῦ τόπου ὡς καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν διαφορῶν εἰδῶν τυροῦ ἅτινα καταναλίσκονται ἐν Ἑλλάδι. Οἱ ἀπόφοιτοι τῶν ἐν Ἑλλάδι Γαλακτοκομικῶν Σχολῶν εἶναι λίαν κατάλληλοι πρὸς τοῦτο. Θὰ ηὐχόμεθα ὅπως μὴ ἐπαναληφθῇ τὸ πείραμα τοῦ Δανοῦ Τυροκόμου ὅστις τελείως ἀπέτυχς, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ συνθήκαι τῆς χώρας μας εἶναι διάφοροι καὶ τὰς ὁποίας μόνον τυροκόμοι ἐκπαιδευθέντες καὶ ἐργασθέντες ἐν Ἑλλάδι εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζωσι.

Γεωργικὸν Σχολεῖον Δουρούτης.— Τὸ Σχολεῖον τοῦτο ἰδρύθη κατόπιν ἡμετέρας προτάσεως εἰς τὴν Μονὴν Δουρούτης—Περιστερᾶς. Τῷ 1918 ὁ τότε Γενικὸς Διοικητὴς Ἡπείρου Ἀριστείδης Σεργιάδης μᾶς διέταξε νὰ μεταβῶμεν καὶ ἐξετάσωμεν κατὰ πόσον θὰ ἠδύνατο ἡ Μονὴ αὕτη νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἴδρυσιν Γεωργικοῦ τινος ἰδρύματος καθόσον, ὡς ἔλεγε, τὰ μοναστήρια δὲν ἔχουν κανένα προορισμὸν καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθοῦν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς κοινωνίας.

Κατόπιν τῆς διαταγῆς ταύτης μετέβημεν Κυριακὴν τινα μετ' ἄλλων ἀνωτάτων ὑπαλλήλων τῆς Γεν. Διοικήσεως καὶ τοῦ τότε Ἐπισκόπου Τοποτηρητοῦ τοῦ ἐν ἔκτοπίσει διατελοῦντος ἀοιδίμου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σπυρίδωνος καὶ ἐξετάσωμεν τὸ μοναστήριον τοῦτο. Ἐκ τῆς ἐξετάσεως ἐσχηματίσαμεν τὴν γνώμην ὅτι τὸ κτήμα τῆς Μονῆς Δουρούτης παρουσίαζε πολλὰς ἐλλείψεις, ἅς ἀνεφέραμεν κατὰ τὴν ἐπάνοδόν μας εἰς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν καὶ πρὸ πάντων τὴν ἔλλειψιν ὕδατος. Καὶ ἡσχολεῖτο μὲν ὁ τότε Ἠγούμενος τῆς Μονῆς εἰς τὴν διάνοξιν φρέατος, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε βεβαιότης ὅτι θὰ ἐξευρίσκειτο ὕδωρ. Δεδομένου δὲ ὅτι τότε ὑπῆρχεν ὁ Γεωργικὸς Σταθμὸς παρὰ τὴν Κατσικάν, ὅστις, σὺν τῷ χρόνῳ, ὅτε θὰ κατωρθοῦτο ἡ ἀπελευθέρωσις μεγαλυτέρας ἐκτάσεως γαιῶν—ἧτις τότε ἀνήρχετο εἰς 30 στρέμματα καλλιεργησίμων τοιούτων, ὡς ἤδη ἀνεφέραμεν—θὰ ἠδύνατο τὸ ἴδρυμα τοῦτο νὰ ἐκπληρώσῃ πλήρως τὸν προορισμὸν του καὶ ἐπομένως δὲν ἐθεωροῦμεν ἀπαραίτητον τὴν ὑπαρξιν τόσοσιν πλησίον καὶ ἐτέρου ἰδρύματος, ὅπερ παρουσίαζε τόσας ἐλλείψεις καὶ ὡς ἐκ τούτου, ἐματαιώθη τότε ἡ χρησιμοποίησις τοῦ κτήματος Δουρούτης πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Μετά πενταετίαν όμως, ήτοι τῷ 1923, ὅτε, τὸ μὲν ἀγρόκτημα τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ εἶχε κηρυχθῆ ἀπαλλοτριωτέον καὶ ἐκινδύνευε νὰ ἀπολεσθῆ ὅλη ἡ ἔκτασις διὰ τὸ Δημόσιον, ἡ δὲ ἐν Ἰωαννίνοις ὑπηρεσία Ἐποικισμοῦ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ δημιουργήσῃ εἰς τὰ κτήματα τῆς Μονῆς Δουρούτης προσφυγικὸν συνοικισμὸν πρὸς ἐγκατάστασιν μέρους τῶν μόλις πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐλθόντων ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας προσφύγων συνεπεία τῆς ἐπελθούσης μικρασιατικῆς καταστροφῆς καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐνεργειῶν μας, λόγῳ πολιτικῶν ἐπεμβάσεων, ὅπως παραχωρηθῆ τὸ ἔξωθεν τῆς πόλεως πρόην τουρκικὸν βακουφικὸν ἀγρόκτημα «Λασπόπορος» εἰς τὸν Γεωργοκτηνοτροφικὸν Σταθμὸν ὅπερ, διὰ τοῦ δημοσίου κτήματος «Ἀράπης», ὅπου σήμερονοὶ στρατιωτικοὶ λαχανόκηποι θὰ ἦνοῦτο μετὰ τοῦ δενδροκομείου τοῦ Γεωργ. Σταθμοῦ ἵνα ἀποτελέσῃ ἐνιαῖον ἀγρόκτημα ὅπου θὰ μετεφέρετο ὁ Γεωργ. Σταθμὸς ἐὰν ἀπηλλοτριούτο ὀριστικῶς τὸ ἐν Κασικᾷ ἀγρόκτημα αὐτοῦ, (1) ἐσκέφθημεν ὅτι θὰ ἔπρεπεν ὀπωσδήποτε ἡ Γεωργ. ὑπηρεσία νὰ ἔχῃ ἐν Ἰωαννίνοις κτήμα τι διὰ πᾶσαν ἐν τῷ μέλλοντι χρῆσιν. Καὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, δεδομένου ὅτι εἶχε καταργηθῆ ὁ Νόμος 301 περὶ εἰδικῶν Σχολῶν, ἀντ' αὐτοῦ δὲ εἶχε ψηφισθῆ ὡς ἀναφέρομεν εἰς ἄλλο κεφάλαιον, ὁ Νόμος 2203]1920 δι' οὗ ἰδρύνοντο Γεωργικὰ Σχολεῖα μὲ εἰδικότητος, ἐσκέφθημεν ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν τὸ ἀγρόκτημα Δουρούτης περιερχόμειον εἰς τὸ Δημόσιον, νὰ χρησιμοποιηθῆ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Δεδομένου δὲ ὅτι αἱ βροσκήσιμοι ἐκτάσεις ἦσαν πολὺ μεγαλύτεραι τῶν καλλιεργησίμων τοιούτων, αἱ διάφοροι καλλιέργειαι θὰ περιορίζοντο εἰς τὸ ἐλάχιστον καὶ θὰ ἀνεπτύσσεται κυρίως ἡ κτηνοτροφία ἐκ τῆς ὁποίας, ἐὰν διετηρεῖτο καὶ ὁ ἐκ 1100 στρεμμάτων λειμὼν ὅστις ἐπωλήθη μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Σχολῆς Δουρούτης ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως τῶν Ἰωαννίνων διὰ λόγους ἀγνώστους, θὰ διετήρει σημαντικὸν ἀριθμὸν προβάτων καὶ κατὰ δεύτερον λόγον αἰγῶν ὡς καὶ τῶν ἀγελάδων, ὥστε τὸ ἴδρυμα νὰ εἶχε τὴν ἀπαιτουμένην ποσότητα γάλακτος διὰ τὴν πρακτικὴν διδασκαλίαν τῆς τυροκομίας.

Ἡ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους τοῦ ἀγροκτήματος τῆς Δουρούτης, λόγῳ τῆς ποικιλίας ἣν παρουσίαζε τοῦτο ἀπὸ τοῦ ὄρεινου πετρώδους καὶ πρινοφύτου καταλλήλου πρὸς διατροφήν αἰγῶν, μέχρι τῶν πρᾶνῶν καὶ τῶν πεδινῶν ἐκτάσεων καταλλήλων διὰ καλλιέργειαν δένδρων, σιτηρῶν, ξηρῶν λειμῶνων κ.λ.π., ἀναρρισιᾷ ἐν μικρογραφίᾳ τὴν διαμόρφωσιν καὶ τὴν ποιότητα τῆς μεγάλης ἐκτάσεως τῶν ἐδαφῶν τοῦ Ν. Ἰωαννίνων, ἐν μέρει δὲ καὶ τινῶν ἄλλων Νομῶν τῆς Ἠπείρου καὶ κατὰ συνέπειαν ἦτο κατάλληλον τοῦτο πρὸς ὑποδειγματικὴν ἐφαρμογὴν ὅλων σχεδὸν τῶν συστημάτων τῆς γεωργικῆς, δενδροκομικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς ἐκμεταλλεύσεως τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ εὐδοκιμήσωσιν ἐν Ἠπείρῳ, πλὴν τῶν ποτιστικῶν. Οὕτως ὅταν ὁ τότε Ἠγούμενος τῆς Μονῆς Δουρούτης Παπαγιάννης μᾶς ἀνεκοίνωσε τὴν εἶδησιν ὅτι ἐστάλησαν συνεργεῖα ἐκ μέρους τῆς ὑπηρεσίας Ἐποικισμοῦ ἵνα κάμουν τὰς προκαταρκτικὰς ἐνεργείας διὰ τὴν ἐγκατάστασιν προσφύγων καὶ ἐφ' ὅσον, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, δὲν ἔμνε πλέον οὐδὲν ἄλλο κτῆμα πρὸς κατάλληλον χρησιμοποίησιν τοῦ ἐκ μέρους τῆς Γεωργ. Ἐπηρεσίας, δεδομένου, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ὅτι καὶ τὸ ἀγρόκτημα τοῦ Γεωργ. Σταθμοῦ εἶχε κηρυχθῆ ἀπαλλοτριωτέον καὶ ἀνεμένετο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἡ ἐκδίκασις του καὶ οὐδεμίαν ἐλπίδα θὰ εἶχουμεν πλέον νὰ ἀποκτήσωμεν κτῆμα πρὸς ἐγκατάστασιν γεωργικοῦ τινος ἰδρύματος, ἐσκέφθημεν ὅτι τὸ ἀγρόκτημα τῆς Δουρούτης, παρ' ὅλα τὰ μειονεκτήματά του περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐκάμομεν λόγον, θὰ ἦτο δυνατόν, καταλλήλως δι-οργανούμενον μὲ τὰς ἀνω προϋποθέσεις, νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἐπαρκῶς τὸν Νομὸν Ἰωαννίνων καὶ ἀρκετὰ τμήματα ἄλλων Νομῶν τῆς Ἠπείρου. Καταλήξαμεν δὲ ὅπως χρησιμοποιηθῆ τοῦτο ὡς βᾶσις πρὸς ἐκτροφήν γαλακτοφόρων ζώων ἵνα τὸ γάλα

1. Τὸ ἀγρόκτημα τοῦτο, ὡς ἀναφέραμεν ἤδη εἰς ἄλλο κεφάλαιον, ἐξηρέθη κατόπιν ἐνεργειῶν μας τῆς ἀπαλλοτριώσεως.

των χρησιμεύση διὰ τὰς τυροκομικὰς ἀνάγκας τοῦ ἰδρύματος ὅπερ θὰ ἐλειτούργει ὡς Γαλακτοκομικὴ κυρίως Σχολή, τὸ δὲ ὑπόλοιπον κτήμα χρησιμοποίηθῃ πρὸς καλλιέργειαν σιτηρῶν εἰς μικρὰν ἔκτασιν, πρὸς παραγωγὴν κυρίως κτηνοτροφῶν, ὡς καὶ δι' ὑποδειγματικὴν καὶ πειραματικὴν καλλιέργειαν ξηρῶν κτηνοτροφικῶν φυτῶν καὶ δημητριακῶν, συνάμα δὲ καὶ διὰ φύτευσιν μικροῦ προτύπου ἀμπελῶνος καὶ ὀπωρῶνος ἐν τοῖς ὁποίοις νὰ καλλιεργῶνται αἱ κατάλληλοι διὰ τὴν Ἑπειρον ποικιλίαι ἀμπελῶν μὲ τὸν προσιδιάζοντα δι' ἑκάστην τούτων καὶ τὸ κλίμα τρόπον καλλιεργείας καὶ κλαδεύματος ὡς καὶ αἱ κατάλληλοι διὰ τὰ λεπτὰ καὶ ξηρικά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων ἐδάφη, ποικιλίαι δένδρων.

Ἰδιαιτέρως μᾶς ἀπασχόλησε τότε τὸ ζήτημα τῆς διαδόσεως τῆς δαμασκηνέας ποικιλίας *Agen* πρὸς παρασκευὴν ἀπεξηραμένων δαμασκήνων, διότι εἶχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἐν τῷ Νομῷ Ἰωαννίνων ὅπου εὐδοκιμεῖ ἑξαίρετα ἡ κορομηλέα, θὰ ἠδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐμβολιαζομένη ἐπ' αὐτῆς καὶ ἡ ἀνωτέρω ποικιλία ἥτις καλλιεργούμενη εἰς μεγάλην κλίμακα, θὰ ἀπετέλει πηγὴν πλούτου διὰ τὴν Ἑπειρον ὅπου διὰ λόγους συγκοινωνιακοῦς ἢ παραγωγῆ πολλῶν ἄλλων νωπῶν ὀπωρῶν δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ λάβῃ μεγάλην ἔκτασιν ὥστε νὰ γίνηται σοβαρὰ ἑξαγωγή αὐτῶν. Διὰ τῆς δαμασκηνέας ταύτης, τῆς ὁποίας οἱ καρποὶ καὶ διατηρήσιμοι εἶναι καὶ εὐμετακόμιστοι, θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῶσι μεγάλαι ἐκτάσεις ἀκατάλληλοι πρὸς καλλιέργειαν δημητριακῶν, εἰς τὰς ὁποίας κατ' ἀνάγκην καλλιεργοῦνται ταῦτα σήμερον.

Μὲ τὰς σκέψεις ταύτας, ἐκάμαμεν τὴν σχετικὴν πρότασιν εἰς τὸν τότε Μητροπολίτην Ἰωαννίνων Γερμανὸν Καραβαγγέλην, ὅστις δι' ἐγγράφου του ὑπεστήριξε τὴν πρότασίν μας πρὸς τὸ Ἐπιτελεῖον Γεωργίας πρὸς ὃ ὑπεβάλομεν σχετικὴν ἔκθεσιν μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι μετὰ τοῦ ἐν λόγῳ ἰδρύματος θὰ συνεχωνεύετο ἡ Γαλακτοκομικὴ Σχολή καὶ ὡς τοιαύτη θὰ ἐλειτούργει οἱ δὲ λοιποὶ κλάδοι θὰ ἐδιδάσκοντο καὶ θὰ ἠσκοῦντο δευτερευόντως. Ἡ μόνη δυσκολία ἥτις παρουσιάζετο ἦτο, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἡ ἔλλειψις ὕδατος τὴν ὁποίαν ἐσκεπτόμεθα νὰ ἀντιμετωπίσωμεν διὰ κατασκευῆς δεξαμενῶν αἵτινες θὰ ἐτροφοδοτοῦντο ἀπὸ τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν ἅτινα θὰ ἔρρεον ἀπὸ τὰς στέγας τῶν οἰκημάτων καὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς Μονῆς.

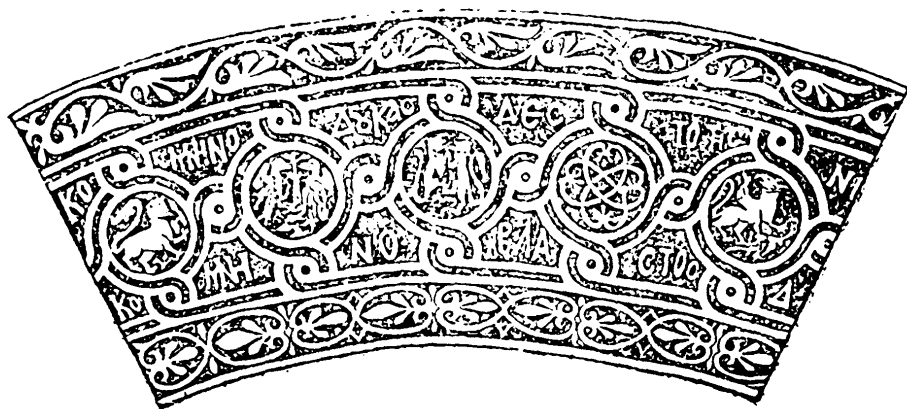
Τὸ Ἐπιτελεῖον Γεωργίας ἐνέκρινε τὴν πρότασίν μας καὶ μᾶς διέταξε νὰ συνεννοηθῶμεν μετὰ τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ἥτις θὰ ἔδει νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸ Δημόσιον τὸ ἀγρόκτημα τῆς Δουρούτης ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν, εἴτε δωρεάν, εἴτε ἐπ' ἐνοικίῳ, ὡς εἰδικὸς τότε Νόμος ὥριζε. Συνάμα δὲ διέταξε τὴν ἀναστολὴν πάσης ἐνεργείας πρὸς ἐπίταξιν τοῦ ἀγροκτήματος ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας Ἐποικισμοῦ. Ἐκοινοποιήσαμεν τὴν διαταγὴν ταύτην εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ ἐζητοῦμεν νὰ μᾶς καλέσῃ νὰ συνεννοηθῶμεν σχετικῶς.

Ἀλλὰ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ὁ Μητροπολίτης Γερμανὸς μετετέθη εἰς Βουδαπέστην, ἐπρόκειτο δὲ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐνταῦθα Μητρόπολιν ὃ καὶ πρότερον τοιοῦτος ἀοίδιμος Σπυρίδων. Ὅταν δὲ μετὰ τέσσαρας περίπου μῆνας ἐπανῆλθε, τὸν ἐπεσκέφθημεν καὶ ὠμιλήσαμεν σχετικῶς. Ἄλλ' ὁ Μητροπολίτης Σπυρίδων ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐδέχετο συνεννόησιν ἐπὶ τῆς βάσεως ἣν ἔθετε τὸ Ἐπιτελεῖον, διότι δὲν ἠθέλεν, ὡς ἔλεγεν νὰ χάσῃ τὸ μοναστήρι του. Ἐπειδὴ δὲ τὸν ἐπληροφορήσαμεν ὅτι ὀπωσδήποτε θὰ τὸ ἔχανε, διότι ἐὰν δὲν ἐγένετο Σχολή θὰ διετίθετο πρὸς ἐγκατάστασιν προσφύγων, μᾶς ἀπήντησεν ὅτι δέχεται μὲν νὰ γίνῃ Σχολή πρὸς ματαίωσιν τῆς ἀπαλλοτριώσεως τοῦ κτήματος, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ ἔξαρτᾶται αὕτη ἐκ τοῦ Ἐπιτελείου, ἀλλὰ νὰ διοικῆται παρ' Ἐπιτροπῆς τῆς ὁποῖ-

ας τὰ μέλη θὰ ὠρίζοντο παρ' αὐτοῦ καὶ τῆς ὁποίας θὰ ἦτο ὁ ἴδιος πρόεδρος, ὥστε νὰ μὴ ἀποξενωθῆ τοῦ μοναστηρίου. Τὸ Ὑπουργεῖον θὰ διώριζε μόνον τὸ ἀνώτερον προσωπικόν, θὰ παρῆχε δὲ καὶ ἐπιχορήγησιν, ἀλλ' οὐδένα ἔλεγχον θὰ ἤσκει. Ἡμεῖς διεφωνήσαμεν μὲ τὰς ἀντιλήψεις ταύτας τὰς ὁποίας ἀναφέραμεν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ συγκατετιθέμεθα νὰ ἰδρυθῆ Σχολὴ ἣτις δὲν θὰ ἐξηρτάτο ἐκ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας καὶ δὲν θὰ κατηυθύνετο παρ' αὐτοῦ· ἐπεμένομεν δὲ ὅπως τόσον εἰς τὰ τῆς λειτουργίας της ὅσον καὶ εἰς τὴν διαχείρισιν νὰ μὴ εἶχεν οὐδεμίαν ἀνάμειξιν ἡ Μητρόπολις.

Τὸ Ὑπουργεῖον ὑπεστήριξε τὰς ἀπόψεις μας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπέμεινε καὶ ὁ Μητροπολίτης παρέμεινεν ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα ἐπὶ μίαν διετίαν περίπου, ὅτε τῷ 1925 κατώρθωσεν ὁ Μητροπολίτης νὰ ἐπιτύχη παρὰ τῆς δικτατορικῆς Κυβερνήσεως Παγκάλου τὴν διὰ τοῦ Νομοθετ. Διατάγματος τῆς 13—9—25 ἰδρυσιν τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς συμφώνως πρὸς τὰς ἀντιλήψεις του.

(Συνεχίζεται)

ΠΑΙΔΕΙΑ

Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

Τὰ τελευταία χρόνια ἄρχισε νὰ ἀπασχολῆ σοβαρὰ ὅλες τὶς πολιτισμένες χώρες τὸ πρόβλημα τῆς νεολαίας. Τὸ ἀπότομο γκρέμισμα ἀξιών, ἡ ἀνακατάταξη ἄλλων, ἡ τρομακτικὴ ἀπόσταση πού χωρίζει τοὺς σκοποὺς τοῦ σχολείου ἀπὸ τοὺς σκοποὺς πού θέτει ἡ ζωὴ, ὅπως ἔχει διαμορφωθῆ μετὰ τὸν πόλεμο, καὶ προπάντων ἡ ἀνικανότης τῆς κοινωνίας, νὰ ἀπορροφήσῃ ἐγκαίρως ὅλες τὶς νέες δυνάμεις, ἐδημιούργησαν ἓνα τύπο νέου, πού εἶναι ἡ ὑποτονικός, ἀπαισιόδοξος καὶ μοιρολάτρης, ἡ ἀναρχικός καὶ ἠθικὰ ἀδέσμευτος. Φυσικὰ ὅλοι οἱ νέοι δὲν εἶναι τέτοιοι. Στὴ μεγάλη τους πλειοψηφία οἱ νέοι ἀγωνίζονται τίμια γιὰ τὴ ζωὴ. Τὸ παράξενο ὅμως, ὅταν δὲν εἶναι πολὺ σπάνιο, κτυπάει δυσάρεστα τὸ μάτι καὶ παρέχει τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι κανόνας. Γι' αὐτό, λίγα τσουλούφια, πού κρέμονται ἀπὸ ἀδειανὰ κρανία, μερικὰ μπλού—τζινς, κάποια τσακίσματα, πού θυμίζουν τοὺς μακαρία τῆ λήξει μοσχομάγκες, ἔκαμαν πολλοὺς νὰ πιστεύσουν, ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἀφελῆ γενέκευση, ὅτι εἶναι τὰ παιδιὰ ἔχουν ἐγῆ ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο. Τὸ πρᾶγμα δὲν θὰ εἶχε βέβαια ἰδιαίτερη σημασία, καὶ θὰ περιορίζονταν μονάχα στὴν κωμικὴ του ἀποψη, ἂν στίς μεγάλες πόλεις, ἀπὸ τὴν νεόζυμη συντεχνία τῶν τέντυ—μπόυς, δὲν ξεκινούσαν οἱ ἀπίθανες ἐκτείνες παιδικὲς συμμορίες, πού, με ἀδικοπραγίες καὶ ἐγκλήματα, προκαλοῦν τὴν γενικὴ ἀγανάκτηση. Ἐγίναν κατὰ καιροὺς προσπάθειες γιὰ νὰ ἐξηγηθῆ τὸ τόσο δυσάρεστο αὐτὸ φαινόμενο μετὰ τὸ ἀκατάλληλο τῆς παρεχομένης ἀγωγῆς, μετὰ τὴν ἀχαρὰ κτήριστη ἀδυναμία τῶν γονέων γιὰ νευρω-

τικὰ παιδιὰ, μετὰ τὴν πραγματικὰ ψυχοφθόρα ἐπίδραση τοῦ κινηματογράφου—ὀρισμένων δηλαδὴ ἔργων του—καὶ τῶν ἀκατάλληλων ἀναγνωσμάτων, πού σὰν πορνογράφημα, γκακωτικὸ ἀφήγημα ἢ διήγημα τρόμου, φθείρουν τὸ νευρικὸ δυναμικὸ καὶ μειώνουν τὴν ἠθικὴ ἀντοχή. Ὅλα ὅμως αὐτὰ τὰ αἷτια εἶναι δευτερογενῆ. Τὰ παιδαγωγικὰ συστήματα δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸν νὰ ἀλλάξουν μετὰ τὸν ἐξαλλορυθμὸ τῆς προόδου τῆς τεχνικῆς. Οἱ γονεῖς εἶναι ψυχολογικὰ ἀδύνατο νὰ μὴν εἶναι ὑπερβολικὰ τρυφεροὶ γιὰ τὰ παιδιὰ τους, στίς ὀλιγομελεῖς οἰκογένειες. Ὁ Πολύβιος περιγράφει θαυμάσια τὸ φαινόμενο αὐτό, πού παρουσιάστηκε μετὰ ἐνταση στὴν ἐποχὴ του. «Ἐπέσχευεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν ἀπαιδία... Τῶν γὰρ ἀνθρώπων εἰς ἀλαζονείαν καὶ φιλοχρημοσύνην ἐκτετραμμένων καὶ μὴ βουλομένων τὰ γινόμενα τέκνα τρέφειν, ἀλλὰ μόλις ἐν τῷ δύο χάριν τοῦ πλουσίως τούτου, καταλιπεῖν ἢ σπαταλῶντας θρέψαι, ταχέως ἔλαθε τὸ κακὸν αὐξηθέν». Ὁ κινηματογράφος φθείρει, θὰ ἐφθεῖρε ὅμως λιγώτερο, ἂν ὁ χαρακτηρισμὸς ἀκατάλληλος ἢ αὐστηρὰ ἀκατάλληλος, ἔπαυε νὰ εἶναι ἓνα ἀπλὸ δόλωμα πρὸς προσέλκυσιν, ἀκόμη καὶ νηπίων, γιὰ νὰ γίνῃ οὐσιαστικὸς φραγμὸς, ἓνα ἐκ τῶν ἐνόνητων, ἴσως παιδαγωγικὸ μέσο. Τὸ ψυχοκτόνο βιβλίον, καλὰ εἶναι βέβαια νὰ μὴ διαβάσεται, καλύτερα ὅμως εἶναι νὰ μὴ γράφεται.

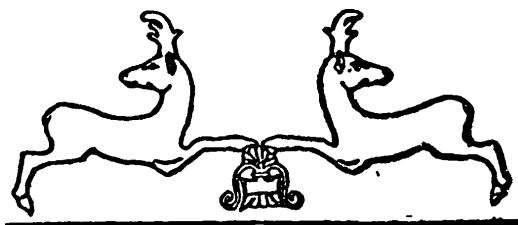
Πάντως ὅλα αὐτὰ τὰ αἷτια εἶναι ἀπὸ δεύτερο χέρι. Τὸ ψυχολογικὸ ὑπόστρωμα πού ἐπάνω του ἐδράζεται ἡ παρά φύσιν συπεριφορὰ ὀρισμένων παιδιῶν δὲν ἔχει μέγ-

τηθῆ ἀκόμη, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ με-
 λετηθῆ ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ἀντιλήψεως ὅ-
 τι εἶναι ἀμετάβλητη ἢ ἀνθρώπινη φύση.
 Ἡ ἀντιλήψη αὐτῆ μπορεῖ νὰ εἶναι βολικῆ,
 δὲν μᾶς διευκολύνει ὅμως καθόλου στὸ νὰ
 βροῦμε τὴν ἀλήθεια. Καὶ ὅσο τὸ φαινόμενο
 τῆς παιδικῆς παρεκτροπῆς δὲν θὰ μελετη-
 θῆ, μὲ μεθόδους δυναμικῆς, στὴ ρίζα του,
 στὴν ψυχολογικὴ του δηλαδὴ ὑπόστασι,
 ἀντὶ πραγματικοῦ φαρμάκου θὰ προτεί-
 νονται κομπογιαννίτικα μαντζούνια. Τέ-
 τοια μαντζούνια εἶναι ἡ βία καὶ ἡ ἐπιβολὴ
 στὰ παιδιὰ σκληρῆς ἐργασίας. «Βαρυνέσθω
 τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων τούτων καὶ μὴ με-
 ριμνάτωσαν ἐν λόγοις καινοῖς· σχολάζουσι
 γὰρ διὰ τοῦτο κενράγασιν». Ἡ πρωτόγονη
 αὐτῆ διάγνωση μιᾶς ἀρρώστειας, τὴν ἐποχὴ
 τῶν Φαραώ, καὶ τὸ ἐμπειρικὸ φάρμακο ποῦ
 προτείνεται, κοντεύει νὰ προβληθῆ ὡς πα-
 νάκεια στὴν ἀτομικὴ μας ἐποχὴ. Μὰ ἡ βία
 δὲν μορφώνει χαρακτῆρες, δημιουργεῖ δού-
 λους. Ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ δράσῃ πρέπει
 νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι ἐργάζεται γιὰ τὴν
 προσωπικὴ του εὐτυχία. Καὶ πρὸς τὸ ση-
 μεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ στραφοῦν αἱ προσπά-
 θειες ὄλων ἐκείνων, ποῦ φέρουν τὴν εὐθύνη
 τῆς διαπλάσεως τῆς νεολαίας, σὲ τελευ-
 ταῖα δηλαδὴ ἀνάλυση, ὄλων ἐκείνων ποῦ
 φέρουν τὴν εὐθύνη τῆς προκοπῆς τοῦ Ἔ-
 θνους. Ἄλλ' ἐὰν ἡ βία δὲν μορφώνει χα-
 ρακτῆρες, πολὺ λιγώτερο μορφώνει χαρα-
 κτῆρες ἢ ἀσυνείδητα. Μὲ τὴν κραυγὴ: τόπο
 στοὺς νέους, δὲν μιλά ἢ λογικῆ, μὰ ἡ ἀ-
 γωνία τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ γνωστὴ φράση
 τοῦ Κάντ: ἐννοίαις δίχως ἐποπτεῖαι εἶναι ἄ-
 βειαι, ἐποπτεῖαι δίχως ἐννοίαις εἶναι τυφλές,
 μπορεῖ θαυμάσια νὰ παραφρασθῆ στὴ δική
 μας περίπτωσι: πείρα, χωρὶς ὄρμη, εἶναι
 ἀβείαι, ὄρμη, χωρὶς πείρα, εἶναι τυφλή.
 Ἐλευθερία, σχετικὴ βέβαια, στοὺς νέους·
 μέσις γι' αὐτοὺς σκοπῶν, ποῦ θὰ μπορέσουν
 νὰ τοὺς καμουν πραγματικὰ δικούς του, ἀλη-
 θινὴ δικαιοσύνη γι' αὐτοὺς, καὶ ὄχι ὠμὸς

φαβοριτισμός· καὶ πρὸ πάντων ἢ ἀντίληψις
 ὅτι ἡ νεολαία εἶναι μία. Εἶναι κάτι τὸ ἄ-
 ληθινὰ τερατώδες ὁ χωρισμός τῆς σὲ σχολι-
 κῆ καὶ ἐξωσχολικῆ νεολαία· ἢ φροντίδα
 γιὰ τὴν πρώτη, ἢ ἀδιαφορία γιὰ τὴν δεύ-
 τερη, ἐτοιμάζει γιὰ τὸ λαὸ μας ὀδυνηρὰς
 ἐκπλήξεις, ποῦ ἂν τίς περιμένουμε μὲ σταυ-
 ρωμένα χέρια, γιὰ μᾶς δὲν θὰ ὑπάρχει πιὰ
 ἐλπίδα.

Πρέπει λοιπὸν πρῶτα—πρῶτα νὰ ἀνα-
 γνωρισθῆ ὅτι ἡ νεολαία εἶναι μία καὶ ἀδι-
 αίρετη, καὶ ὅτι τὴν ἀπασχολοῦν προβλήμα-
 τα νέα, ἀπότοκα μιᾶς φοβερᾶς ἰδιορρυθμῆς
 καὶ ταραγμένης ἐποχῆς. Ὑστερα νὰ μελε-
 τηθῆ ποιά ἀποτελέσματα εἶχε στὴν ψυχο-
 σύνθεσι τῶν σημερινῶν ἐφήβων ἢ κατα-
 πληκτικὰ πρῶτη πείρα, ἢ πολὺπλευρῆ πεί-
 ρα, ποῦ ἔχουν ἀποκτήσει, ἐν ἀντιθέσει πρὸς
 παλαιότερες γενεῆς παιδιῶν, λόγῳ τῶν φο-
 βερῶν γεγονότων, ποῦ ἐξῆσε καὶ ζῆ ἀκόμη
 ὁ κόσμος. Καὶ τέλος νὰ ἐρευνηθῆ τὸ πῶς
 ἔχει ἐπηρεάσει τοὺς νέους ἡ φανερὴ χαλά-
 ρωσι τῶν δεσμῶν τῆς κοινότητος, ἢ ἐξαφά-
 νισι τοῦ πνεύματος τῆς ἀλληλεγγύης καὶ
 τῆς θυσίας καὶ ἡ τροπὴ πρὸς τὸν ὠμὸν ἐ-
 γωτισμὸ ποῦ χαρακτηρίζει σήμερα τὴν με-
 γάλῃ μᾶζα τῶν ἠῤῥημένων.

Ὅταν γίνουσι ὅλα αὐτά, ὅταν οἱ μεγά-
 λοι χτυπήσουσι μὲ ταπεινοφροσύνη τὸ στή-
 θος, ὅταν παύσουσι νὰ ἀπασχολοῦνται μόνον
 μὲ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τοὺς ἀπογόνους
 τους, ὅταν δηλαδὴ γίνουσι πραγματικοὶ γο-
 νεῖς, τότε μόνον θὰ ἔχουσι τὴ δύναμη νὰ ἀ-
 ναζητήσουσι αἰτίαι καὶ νὰ βροῦσι φάρμακα.
 Τότε μόνον θὰ ἀποκτήσουσι τὴν προοπτικὴ
 ἐκείνη, ποῦ θὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ γίνουσι ἄ-
 ξιοι τῆς παιδαγωγικῆς εὐθύνης ποῦ τοὺς ἔ-
 χει ἀναθέσει ἢ κοινωνία καὶ νὰ τῆς δώσουσι
 ἀνθρώπους, ποῦ δὲν θὰ κολακεύουσι ἀπλῶς
 τὴν πατρικὴ ματαιοδοξία. μὰ ποῦ θὰ εἶναι
 συγχρόνως χρήσιμοι καὶ στὸν ἑαυτὸ του
 καὶ στὴν ὀλότητα.

ΠΕΤΡΟΥ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ

ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Ἡ διπλή φύση τοῦ κριτικοῦ πνεύματος.

1. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων γνωρίζουν, ὅτι ἡ μελέτη τοῦ Γ. Ἀποστολάκη γιὰ τὸ Σολωμό, ὑπῆρξε ἓνα βιβλίον, ὅπου ἐξιδανικεύεται ἡ μορφή τοῦ ποιητῆ καὶ ὅπου τὸ ἔργο του παρουσιαζόταν ἀσύγκριτο καὶ μνημειακό. Ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῶν Γραμμάτων γνωρίζουν ὅτι τὸ ἔργο τοῦ Κ. Βάρναλη «Ὁ Σολωμός χωρὶς μεταφυσική», ἀπέβλεπε στὸ νὰ ἀφαιρέσει ἀπὸ τὴ μορφή καὶ τὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ ὅλη τὴν ἰδεαλιστικὴ λάμψη καὶ τὸ μυθισμὸ καὶ νὰ τὸ ἀγάγει σὲ γήινες δηλ «σχετικὲς» διαστάσεις καὶ ἀναλογίες.

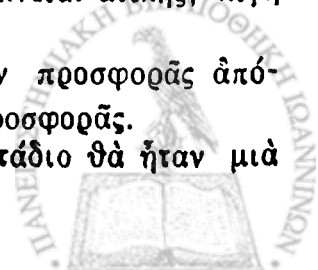
«Ἰδεαλιστὴς» ὁ πρῶτος, «ρεαλιστὴς» ὁ δεύτερος, ἔδωσαν ὁ καθένας τους ἕναν δικό του Σολωμό. Τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι ἴσως μιὰ ἀκόμη ὑπόνοια, ὅτι ἀντικειμενικὴ κριτικὴ δὲν ὑπάρχει. Ἐκεῖνο πὺν ὑπάρχει, εἶναι τὸ ἔργο ἰδωμένο ὑπὸ τὸ πρῖσμα μιᾶς ἰδιαίτερης πνευματικῆς ἰδιοσυγκρασίας. Ἡ κριτικὴ, σὰν πνευματικὴ ἐπιστήμη ἐκφράζει αὐτὸν τὸν ἰδιαίτερο χαρακτῆρα ἑνὸς κριτικοῦ πνεύματος καὶ συνοδευτικὰ αὐτό, πὺν κατὰ τὴν προσωπικὴν ἐκτίμηση ἀξιζει ἓνα ἔργο λογοτεχνικό.

Δὲ θὰ κατακρίνουμε λοιπὸν τὶς ἰδιαιτερότητες καὶ τὶς προτιμήσεις τοῦ κριτικοῦ πνεύματος, ὅπως δὲ θὰ κατακρίνουμε, ἂν καὶ δὲν παραδεχόμεστε περὶ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο, παλιὰ τώρα, φιλοσοφικὰ συστήματα ἐρμηνείας τοῦ κόσμου. Ἐκεῖνο, πὺν τελικὰ ἔχει σημασία στὶς πνευματικὲς ἐπιστῆμες, στὴ φιλοσοφία, ὅπως καὶ στὴν κριτικὴ τῆς λογοτεχνίας εἶναι ὄχι τὸ ξέκίνημα, ἢ ἀφετηρία, ἀλλὰ ἡ δύναμη τῆς σκέψης καὶ ἡ πειστικότητα τοῦ λόγου.

Ὁ Ἀποστολάκης ἐξιδανικεύει τὸ Σολωμό: τὸν ποριστάνει τέτοιο, πὺν θὰ ἤθελε αὐτὸς νὰ εἶναι ἢ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ Βάρναλης, τέτοιο πὺν νόμιζε, ὅτι ὁ Σολωμός πραγματικὰ εἶναι. Ὁ πρῶτος, εἶναι ἰδεαλιστὴς, ὅταν βλέπει ἓνα ἔργο λογοτεχνικὸ συμπληρωμένο ἀπὸ τοὺς δικούς του πόθους ὁ δεύτερος ρεαλιστὴς, ὅταν πάει νὰ προβάλλει ἓνα λογοτεχνικὸ ἔργο σὰν σύνολο δεδομένων. Ὅμως, οὔτε ὁ πρῶτος δίνει ποτὲ «ἀναλλοιώτους», ἀλλὰ μόνο μεταβατικούς καὶ μετακινούμενους πόθους οὔτε ὁ δεύτερος μπορεῖ νὰ συλλάβει κάτι περισσότερο ἀπὸ κομμάτια τῆς πραγματικότητας ἑνὸς λογοτεχνήματος. Ὁ Ἀποστολάκης ἔδωκε μὲ τὸ «Σολωμό» του μιὰ φάση, τὴν Καρλαϊτικὴ φάση τῶν πόθων του ὁ Βάρναλης. ἓνα μέρος τῶν σταθμητῶν πραγματικοτήτων τῆς Σολωμικῆς ποίησης, πὺν αὐτὲς δὲν εἶναι ὀλόκληρος ὁ Σολωμός. Θὰ ἰκανοποιηθοῦμε ἀπὸ τὸν καθένα κατὰ τὸ βαθμό, πὺν μὲ τὰ προσφερόμενα στοιχεῖα τώρα πείθει ἄλλὰ θὰ ὑπάρχει πάντα καὶ κάτι ἄλλο, πὺν θὰ βρεθεῖ ἀργότερα. Κάθε κριτικὴ ἄποψη φαίνεται ἀτελής, λίγη ὥρα μόνο ἀφοῦ μᾶς φανεῖ ἰκανοποιητικὴ.

Αὐτὴ εἶναι ἡ δύναμη καὶ ἡ ἀδυναμία τῆς κριτικῆς σὰν προσφορᾶς ἀπόψεων, ὅπως καὶ ἡ δύναμη καὶ ἡ ἀδυναμία κάθε πνευματικῆς προσφορᾶς.

Ἴσως πρέπει νὰ ποῦμε τώρα, ὅτι τὸ ἰδεῶδες κριτικὸ στάδιο θὰ ἦταν μιὰ

κριτική ρεαλιστική, έμποτισμένη από συγκινήσεις, ένθουσιασμούς και εξάρσεις πάνω σ' εκείνα τὰ σημεῖα ενός έργου, όπου πραγματικά παρουσιάζεται κάτι τὸ ξεχωριστό και πρωτότυπο. Αὐτὴ ἢ σιᾶση δὲ θὰ φανέρωνε ἰδεαλισμό, ἀλλὰ μιὰ βαθειὰ και συγκινημένη ἀναγνώριση τῆς ἀξίας ενός λογοτεχνικοῦ έργου. Νά, ἐγὼ προσωπικὰ διστάζω νὰ παραδεχθῶ τὶς «ἡρωϊκὲς» ὑπερβολὲς τοῦ Ἀποστολάκη γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Σολωμοῦ, ὅπως και τὰ συμπεράσματα τοῦ ἴδιου γιὰ τὸ ἔργο ἐκείνου, ὅταν θέλει ὁ κριτικὸς νὰ μᾶς πεῖ, ὅτι μπροστὰ στὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ ὀλόκληρη ἡ λογοτεχνικὴ δημιουργία, πὸν ἀκολούθησε εἶναι ἀνάξια λόγου, ὅτι ἕνας αἰώνας ἑλληνικῆς λογοτεχνικῆς δημιουργίας μετὰ τὸ Σολωμὸ ὑπῆρξε ἀδικος κόπος! Ἀπορρίπτουμε λοιπὸν στὴν κριτικὴ τὸν ἰδεαλισμό, πὸν ὀδηγεῖ σὲ δρόμο ἐξωπραγματικὸ και δεχόμεστε ἕναν ρεαλισμό, ἐκεῖνο πὸν δὲν εἶναι ψυχρὸς και προγραμματικὸς, πὸν δὲν ἀποστέρει τὶς ἐλεύθερες εὐγενικὲς συγκινήσεις και εξάρσεις.

Ἄλλ' ἄραγε ὑπάρχει αὐτὸς ὁ ἀκριβὴς διχασμὸς τοῦ κριτικοῦ πνεύματος σὲ ἰδεαλιστικὸ και ρεαλιστικὸ; Θεωρητικά, νά! στὴν πραγματικὴτητα ὁμοῦς ενός ἀξιολογοῦντος πνεύματος, ὑπάρχει μόνο τὸ «περισσότερο ἢ λιγώτερο». Ἡ κριτικὴ εἶναι πάντοτε κάτι μεικτό: κρίση ἀσκούμενη ἀπὸ μιὰ ἰδιοσυγκρασία ἐνέχει κάτι περισσότερο ἢ λιγώτερο ἀπὸ πραγματικὰ ἢ ἰδεατὰ δεδομένα. Ἡ κριτικὴ κρίση εἶναι «σχετικὴ»: μπορούμε νὰ θεωρήσουμε π.χ. τὸ ἔργο τοῦ Καζαντζάκη δημιουργία ἐξαιρετικὴ γιὰ τὴ σύγχρονη Ἑλλάδα ἀπλῶς ἀντιπροσωπευτικὴ τῆς ἐποχῆς ὁμοῦς, ἢ ἂν τὴ συγκρίνουμε μὲ τὶς μεγάλες δημιουργίες τῶν αἰώνων. Στὴν πρώτη περίπτωση εἴμαστε ἰδεαλιστὲς· στὴ δεύτερη ρεαλιστὲς. Ἐμεῖς οἱ ἴδιοι λοιπὸν μπορεῖ νὰ εἴμαστε «μᾶλλον» ἰδεαλιστὲς ἢ «μᾶλλον» ρεαλιστὲς· ἡ γωνία ὄψεως τοῦ πνεύματός μας εἶναι σχετικὴ.

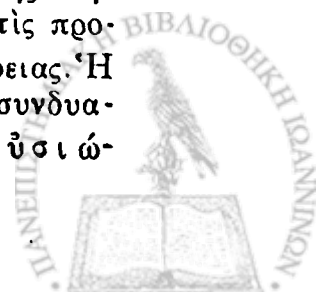
Τελικά, αὐτὴ ἡ διαίρεση τοῦ κριτικοῦ πνεύματος δὲν ὑπάρχει, ὅταν ἀναλογισθοῦμε ὅτι ὁ κριτικὸς ὁ πιὸ ρεαλιστὴς ἔξαιρει και ἐξωραϊζει τὴ δικὴ του «θέση» και ὅταν σκεφθοῦμε, ὅτι ὁ κριτικὸς ὁ πιὸ τέλειος δημιουργεῖ ἀπὸ τὸ ρεαλιστικὸ ὑλικὸ ενός λογοτεχνικοῦ έργου πὸν ἐκτιμᾷ, μιὰ ἀφαίρεση και μιὰ μετατόπιση, στὴν ὁποία ἕνα «δεδομένο» ὑψώνεται σὲ κάτι πνευματικὸ και αὐλο.

Ὁροι κριτικοῦ ἀντικρύσματος.

2. Πρωταρχικά, ἡ κριτικὴ εἶναι πνευματικὴ ἐπιστήμη. Σὰν τέτοια, δὲν ἔχει στενὰ και ἀπαρέγκλιτα καθορισμένες ἀπὸ πρὶν μεθόδους και ἐπαληθεύσιμες θέσεις. Ἡ μέθοδος ἐξᾶλλου στενεύει τὸν ὀρίζοντα τῆς ἐρευνας, τοῦ στοχασμοῦ, τῆς κρίσης, μέσα σὲ ὀρισμένες ἀπόψεις, τὴ στιγμή πὸν μιὰ «πνευματικὴ» ἀποψη παραμένει ὑπὸ κάθε συνθήκη ἐλεύθερη. Τὸ κριτικὸ ἀντίκρουσμα τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο θὰ διαφέρει κατὰ τὴν ἰδιαίτερη πνευματικὴ ἰδιοσυγκρασία ὡς πρωταρχικὸ και τελικὸ ὄρο: αὐτὸ θὰ πεῖ, ὅτι ἡ λογοτεχνικὴ κριτικὴ εἶναι βασικά κάτι προσωπικὸ, ὑποκειμενικὸ.

3. Ἄν ὑπάρχει σ' αὐτὴ κάτι τὸ «αὐτοσυνεπές», αὐτὸ θὰ ὑπάγεται στὸ ἰδιαίτερο εἶδος τῆς ὀργανωμένης προσωπικῆς σκέψης τοῦ κριτικοῦ. Γιατὶ σὲ κάθε περίπτωση ὁ κριτικὸς ὀφείλει νὰ ἔχει «τάξη» στὴ σκέψη του και συνέπεια: ἡ προσωπικὴ μεθοδικὴ νὰ ἐπανευρίσκει κάθε φορὰ τὸν ἑαυτὸ της.

Ἀντικειμενικά ὁ κριτικὸς θὰ ἐπιδιώκει τὴν αἴσθησι ἀσφαλείας (στὴ γνώση τῶν ὀρων τοῦ θέματος ὀρων, ἱστορικῶν και τεχνικῆς), ἐπιμονῆς στὴν ἀντικειμενικὴ ὀτιητα (σὲ τρόπο, ὅστε νὰ μὴ παρασύρεται ἀπὸ τὶς προσωπικὲς του προτιμήσεις ἢ ἀντιπάθειες) δύνάμης ἀναλυτικῆς τῆς λεπτομέρειας. Ἡ ἀξιολογικὴ κλιμάκωση ἐν ὀνόματι τῶν μὴ ἀναγωγίμων συνδυασμῶν μορφῆς και οὐσίας μέσα στὸ ἴδιο ἔργο, και τέλος, ἀνίχνευση τοῦ οὐσιώ-

δοῦς καὶ μέσ' ἀπ' ὅλα ἡ ἀνίχνευση τοῦ θέματος ἐν ὀνόματι τοῦ πνεύματος, μὲ τὰ μέσα τοῦ πνεύματος μὲ τὸ μοναδικὸ σκοπὸ μιᾶς πνευματικῆς πράξης, θὰ εἶναι οἱ ἔσχατοι ὑποχρεωτικοὶ ὄροι: μιὰ γενικὴ κριτικὴ συνέπεια. Ὁ μὴ ἐκεῖνο, ποῦ δὲ χωράει μὲ κανένα ἰδιαίτερο τρόπο ἢ «τακτοποίηση», τὸ ἀπύλυτο καὶ χωρὶς εἰδικούς ὄρους, εἶναι ἡ προϋπόθεσις εὐκαταίας ἐμφυτικῆς κριτικῆς ἐπιστημολογίας, ζήτημα εἰδικοῦ πνευματικοῦ δυναμισμοῦ, δῶρο τοῦ καλοῦ θεοῦ.

Μορφὲς κριτικοῦ ἀντικρούσματος.

4. Θὰ σπουδάσουμε τώρα τὶς συστηματοποιημένες μορφὲς κριτικῆς ἐρευνας, ποῦ ἔχουν ἀπὸ τὸ χρόνο τυπικὰ ἀποχωρισθῆ καὶ ἀντικειμενοποιηθῆ.

Ἐπὶ τῆς ἑκείνου ἕνεκα ἔσται ἡ ἐπίδρασις τοῦ θάμβους καὶ τῆς πίστεως στὴν ἀξία κάποιου δεδομένου, ἢ κριτικὴ κρίσις ναρκώνεται καὶ σὰν μέσα σὲ ἔκστασι μιλάει ὁ κριτικὸς καὶ ἐξαιρεῖ τὴν τελειότητα ἐνὸς δημιουργήματος, τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ περιεχομένου. Ἀποροφᾶται τελείως ἀπὸ τὴ βαθειὰ ἐντυπωσιμότητα ἐνὸς ἔργου καὶ ἡ κριτικὴ τότε γίνεται λατρεία. Ἀναζητεῖ σ' αὐτὴν ὁ κριτικὸς ἀφορμὰς νὰ δοθεῖ, ν' ἀφομοιωθεῖ μυστικὰ μὲ τὸ ἀντικρουζόμενον θέμα. Θαυμάζει, λατρεύει, αἰνεῖ, δὲν κρίνει: δὲ διακρίνει ἀξίες κατώτερες καὶ ἀνώτερες.

Σὲ μιὰ ἄλλη περίπτωσι, μετὰ φυσικῆς κριτικῆς, μελετᾶται ἡ προβολὴ ἀφηρημένων ἰδεῶν σ' ἓνα ἔργο: τὸ μεταφυσικὸν τοῦ κάλλους. Ἐτσι, π.χ. ἡ Ἐλευθερία ἀναζητεῖται σὰν ὄντολογικὸν δεδομένον ἀντίθετον μὲ τὴν Ἀναγκαιότητα: ὁ Ἔρωτας, σὰν ὑπεργήνη δύναμις, ὁ πατριωτισμὸς ὑπεραίρεται σὰν ἀγάπη καὶ ἔρωτας γιὰ τὸ ὑψηλὸν ἰδανικὸν τῆς Πατρίδας στὴν παγκόσμιαν μορφὴν, ποῦ ταυτίζεται μ' αὐτὴν τὴν γῆν, ἀγάπην ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

Ἀντίθετη ἐντελῶς θέσις πέρνει ὁ κριτικὸς θετικισμὸς: σπουδάζει τοὺς σταθμητοὺς καὶ μετρητοὺς ὄρους δημιουργίας καὶ βραβεύει τὰ ἔργα, ὅπου προέχει ἡ ψυχολογικὴ καὶ πραγματολογικὴ ἀλήθεια. Στὴν περίπτωσι αὐτὴν προβάλλει ἡ «θετικὴ» κριτικὴ, ὅπου ἡ ἰδέα τοῦ κάλλους, τῆς δύναμης, τῆς αἰσθητικῆς ἀλήθειας παραμερίζεται. Ἀλλὰ στὴν περίπτωσι τῆς θετικῆς αὐτῆς κριτικῆς ἐγείρονται πολλὰ ἐρωτήματα. Τὸ πρῶτον καὶ πιὸν ταραχῶδες, ἀνατρεπτικὸν ἐρώτημα εἶναι, ἂν δικαιούμαστε ἐν ὀνόματι τῆς διάνοιας νὰ κάνωμε ἓνα φτώχισμα στὸν πλοῦτον τῆς λογοτεχνικῆς πραγματικότητος, ἕναν περιορισμὸν τοῦ λογοτεχνήματος σὲ ἀποτέλεσμα ἐποχῆς, φυλῆς, στιγμῆς, ὅπως ἤθελε ὁ *H. Taine*: ἐλπίζομε καὶ ἀναζητοῦμε πάντα ἢ λογοτεχνία νὰ εἶναι κάτι πλουσιώτερον ἀπ' ὅλα αὐτά, πλούσιον χεῖρον τοῦ ἀπροσδιορίστου. Ἐπειτα, σὲ μιὰ προσεκτικώτερον ἐρευνα τῶν ὄρων αὐτῶν προβάλλει ἡ ἀπορία, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ προκαθορισθοῦν οἱ ὄροι μιᾶς λογοτεχνικῆς δημιουργίας, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ τὴν μελέτην τῆς ζωῆς ἐνὸς φυτοῦ. Τὸ ἀνθρώπινον ἔργο σὰν ἔργο ψυχῆς καὶ πνεύματος, διαφεύγει ἀπὸ κάθε προκαθορισμὸν: κάτω ἀπὸ τοὺς ἴδιους ὄρους δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραχθεῖ τὸ ἴδιον λογοτεχνικὸν ἀποτέλεσμα, πολὺ δὲ περισσότερον νὰ προκαθορισθεῖ ἢ μορφή αὐτῶν τῶν ἀποτελεσμάτων. Καὶ τρίτον: πῶς μπορεῖ νὰ δεχθοῦμε, ὥστε νὰ γίνεται ἐρευνα μόνον ἐκείνων τῶν στοιχείων, ὅσα παρουσιάζουν ὁμοιότητα μὲ τὰ φυσικὰ καὶ ν' ἀφήνωμε ἔξω τὸν ἔσχατον λόγον ὑπάρξεως ἐνὸς λογοτεχνήματος, τὴν ὁμορφιάν του, ποῦ εἶναι ἀποτέλεσμα ὄρων μὴ θετικῶν (μὴ σταθμητῶν). Οἱ θετικοὶ κριτικοί, τέλος, δὲ βλέπουν ἀρκετά, πῶς ἓνα ἔργο λογοτεχνικὸν δὲ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὰ κοινὰ χαρακτηριστικά, ποῦ ἔχει μὲ τ' ἄλλα ἔργα—ὅπως συμβαίνει μὲ τ' ἀντικείμενα τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης—ἀλλ' ἀκριβῶς ἀπ' ὅτι τὸ ξεχωρίζει ἀπὸ

κείνα· ότι τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο εἶναι μιὰ ἰδιαιτερότητα: κάτι πὸν ἔχει ἕναν ἰδιαίτερο λόγο καὶ ρυθμὸ ὑπαρξῆς καὶ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν του ἀκολουθίαν. Ὅ,τι ἀξίζει τὴ σπουδὴν μας σ' αὐτό, δὲν εἶναι ἐκεῖνο, πὸν τὸ πλησιάζει μὲ τ' ἄλλα ἔργα (φυλὴ, ἐποχὴ, περιβάλλον, στιγμή), ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτό, πὸν τὸ διαστέλλει, ἡ ἰδιαίτερη ἀτομικότητα, ἡ πρωτοτυπία του, τὸ ξεχωριστὸ μῆνυμα, πὸν φέρνει σὰν ἔργο τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης. (Ἄτυχῶς, στὴ χώρα μας ἡ φιλολογικὴ σκέψη προσαρμόστηκε ἀπόλυτα στὶς ἀκτῆς αὐτοῦ τοῦ ὀστρακοδέρομου θετικισμοῦ).

Κάτι ὅμοιο καὶ κάτι διάφορο πρὸς τὸ κριτικὸ θετικισμὸ εἶναι ὁ κριτικός βιταλισμὸς. Θὰ τὸ ποῦμε, ὅσο ἀπροσδόκητο καὶ ἄν εἶναι: ὁ Guyau δέχεται τοῦτο, ὅτι πέρ' ἀπὸ τοὺς συγκεκριμένους ὅρους, πὸν ἀναζητεῖ ὁ θετικισμὸς στὴν κριτικὴ, αὐτὴ ὀφείλει νὰ εἶναι μιὰ ἐρευνα γιὰ τὸ ἔργο, ὄχι γιὰ τὰ συστατικὰ στοιχεῖα του καθ' ἑαυτά, οὔτε γιὰ τὸ συγγραφέα καὶ τὸ περιβάλλον του. Ἡ κυρίαρχη ἰδιότητα τοῦ κριτικοῦ θὰ εἶναι ἡ δύναμη ἐκείνη τῆς στωργῆς, πὸν πρέπει νὰ ἐνώνει ἄμεσα τὸν κριτικὸ μὲ τὸ ἔργο. Κάτι σὰν μιὰ ἱκανότητα τοῦ κριτικοῦ νὰ ὑπνωτίζεται, νὰ ὑποβάλλεται. Γιὰ νὰ συλλάβει τίς ἀρετῆς ἑνὸς ἔργου ὁ κριτικὸς θὰ πρέπει νὰ ἔχει εἰσδυθῆ βαθιὰ ἀπὸ τὴν κυριαρχοῦσα ἰδέαν καὶ τὴν ἐπικρατοῦσα συγκίνησιν ἑνὸς ἔργου, ὥστε τελικὰ νὰ φτάσει ὡς τὴν ψυχὴν τοῦ ἔργου, νὰ ξεκαθαρίσει τὴν ἰδιαιτεροὺν «ἀτομικότητα» ἐκείνου, ἂν ὑπάρχει. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐσωτερικὸ ἀντίκρουσμα τοῦ ἔργου «γιὰ τὸ ὁποῖο οἱ περισσότεροι κριτικοὶ παραμένουν ἀνάξιοι, καθὼς καθυστεροῦν σὲ ἐντυλώσεις λεπτομέρειας», ἐπιλέγει ὁ Guyau καὶ ξαναγυρίζει στὸν προσδοκώμενον ἑαυτὸν του, στὴν ἀναμενόμενη συνέχεια τοῦ βιταλισμοῦ του, ὅταν γράφει, ὅτι ἐκεῖνο, πὸν μᾶς ἐνδιαφέρει σ' ἕνα ἔργο εἶναι ἡ ἀτομικὴ φυσιογνωμία τῶν προσώπων, ἡ ἀτομικότητα τῆς ὑπαρξῆς; τους. Δουλεῖα τοῦ μεγάλου λογοτέχνη εἶναι νὰ δημιουργεῖ «λογοτεχνικῆς ἀτομικότητες» καὶ τοῦ κριτικοῦ νὰ τίς ἀναζητεῖ· ἀτομικότητες, πὸν νὰ εἶναι τόσο πραγματικῆς, ὅσο καὶ συμβολικῆς: ὅπως ὁ Ἄμλετ, ὁ Δὸν Κιχὼτης, ὁ Φάουστ. «Ἀτομικότητα» ἀπὸ τὸ ἔργο καὶ τὰ πρόσωπα λοιπὸν θὰ ἀναζητήσῃ ὁ κριτικὸς· «χαρακτῆρες» καὶ «τύποι» θὰ τοῦ φαίνονται προϊόντα διανοητικῆς ἐπεξεργασίας, ἕνα εἶδος ἀφαίρεσης καὶ σχηματοποίησης. Ἡ Ἀλεξανδρινὴ τέχνη γενικὰ ἐπρόβαλε τὸ ἀτομικὸ στοιχεῖο, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἀρχαίαν, ὅπου ἐπικρατοῦσε τὸ γενικὸ, οἱ γενικοὶ «χαρακτῆρες». Ἡ νεώτερη κριτικὴ ξαίρει, ὅτι ἡ λογοτεχνία εἶναι ὁ χῶρος τοῦ ἀτομικοῦ καὶ αὐτὸ ἀναζητεῖ, πέρ' ἀπὸ τὴν ὀμαδική, κοινωνικὴ πηγὴν: ἡ λογοτεχνία βρῖσκεται μέσα σὶν τὸν προορισμὸν της, ὅταν κάνει, ὥστε μὲς' ἀπὸ ἕνα πλατύτερον σύνολο ζωῆς νὰ προβάλλει κάτι τὸ ἰδιαίτερον, μιὰ φυσιογνωμίαν ζωῆς καὶ ὑπαρξῆς ξεχωριστῆς, ἀσύγκριτης, μοναδικῆς.

5. Ἀντίθετα ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ κριτικὴ ἀναζητεῖ τὸ ἰδιαίτερον, τὸ πρωτότυπο, τὸ ἀτομικὸ, ἡ ἴδια εἶναι ἕνα φαινόμενον κοινωνικόν. Ὑπάρχει μιὰ ἰδιαίτερη κοινωνίζουσα κριτικὴ καὶ ἀξίζει νὰ σπουδάσουμε αὐτὸν τὸν ἰδιαίτερον ὀλο. Ἡ κριτικὴ εἶναι κοινωνικὴ λειτουργία κατὰ τοῦτο ὅτι φέρνει σ' ἐπαφὴν τίς συνειδήσεις ἐν ὀνόματι τοῦ ὀραίου ὡς ἀξίας. Ἡ ἐπαφὴ αὐτὴ μπορεῖ ν' ἀρχίζει ἀπὸ ἕναν στενὸ κύκλον καὶ νὰ εὐρύνεται διὰ μέσου τοῦ χώρου πέρ' ἀπ' τὰ σύνορα· ἀλλὰ καὶ ὑπερβαίνοντας τὸ χρόνον νὰ ἐπηρεάζει τίς γενεάς.

Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ κοινωνισμοῦ πιστεύουν, ὅτι ἕνα ἔργο λογοτεχνικὸ ὀφείλει πρὸ πάντων νὰ κριθεῖ κατὰ τὸ βαθμὸν, πὸν ἐκπληρώνει τὴν κοινωνικὴ ἀποστολήν του. Ἀντιτάχθηκα σ' αὐτὴ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἔργου τέχνης μὲ μιὰ μελέτη μου δη

μοσιευμένη στο περιοδικό «Καινούργια εποχή». (1) Δεν παραδέχομαι τὸν περιορισμό, ὅτι τὸ λογοτέχνημα θὰ κρίνεται κατὰ τὸν βαθμὸ τῆς κοινωνικῆς του ἐξυπηρέτησης. Πολὺ λιγώτερο παραδέχομαι τὸν προγραμματικὸ περιορισμὸ τῆς τέχνης. Δεν εἶναι σκοπὸς τοῦ λογοτεχνήματος νὰ παράγει ἐνέργεια. Εἶναι ὅμως ἀναμφισβήτητο ἓνα ὀφειλόμενο κοινωνικὸ ἀποτέλεσμα: δὲν τὸ ἐπιζητεῖ, ὅμως εἶναι ὑποχρεωτικὸ γι' αὐτή. Ἄλοίμονο, ἂν ἓνα ἔργο τέχνης δὲν καλυτερεύει τὸν ἄνθρωπο, δὲν τὸν ἐξευγενίζει, δὲν ἐξωραΐζει τὴ ζωὴ του, δὲ δυναμώνει τὴν αἴσθησή της, δὲν προβληματοποιεῖ τὴ μοῖρα του! Αὐτὰ θὰ ἐπιδιώκει σὰν ἀποτέλεσμα, πὺ ὅμως θὰ εἶναι πάντοτε ἐλεύθερο, χωρὶς «ὑποχρέωση» οὔτε «κύρωση».

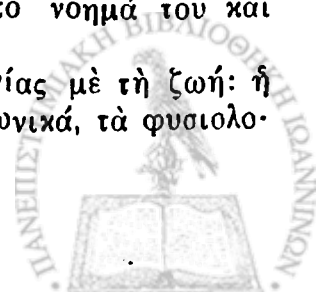
Ὅσοι μερικοὶ κομμουνισταὶ διανοούμενοι (βλ. *F. Schiller*, «Στοιχεῖα μαρξιστικῆς αἰσθητικῆς», μτφ. Ἀρτ. Μάργκα), προβάλλουν τὴν προτίμηση τῆς ἰδιολογίας τους πρὸς τὴ λογοτεχνία ἐκείνη, πὺ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἂν «ὑπηρετεῖ» ἢ ὄχι, ὑπὸ κάθε συνθήκη παρουσιάζει γενετική σχέση με τὴ ζωὴ, μιὰ ζωντανή, ρεαλιστικὴ ἀληθοφάνεια. Ἀναφέρουν, ὅτι ὁ *K. Marx* διάβαζε Αἰσχύλο στὸ πρωτότυπο καὶ τὸν θεωροῦσε, μαζί με τὸν *Shakespeare* σὰν τὸ πῶς μεγάλο ποιητικὸ πνεῦμα τῆς ἀνθρωπότητας. Θεωροῦσε τὰ ἔργα τοῦ τελευταίου σὰν ὑπόδειγμα τῆς ρεαλιστικῆς δημιουργίας. Διάβαζε καὶ θαύμαζε τὸν «*Robinson Crusoe*» τοῦ *D. de Foë*, τὰ σατιρικὰ ἔργα τοῦ *Swift*, τὸν *Fielding*, τὸν *Diderot*, τὸν *Lessing*. Ἐκτιμοῦσε τὸν *Goethe* γιὰ τὸ βαθὺ ρεαλισμὸ του, τὸν ἤξαιρε ἀπ' ἔξω. Σὲ ὅλους αὐτοὺς ἀναζητοῦσε τὴν παράσταση τῶν ζωντανῶν κοινωνικῶν πραγματικοτήτων. Ἀκόμα καὶ τὸν *Balsac* ἐκτιμοῦσε γιὰ τὸν ἴδιο λόγο. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ πρόσωπα ὅμως ζητοῦσε τὴν «ἐξατομίκευση», πὺ στέκεται μακριὰ ἀπὸ κάθε «ἀφαίρεση» καὶ γενίκευση, σὲ χαρακτηρισμοὺς καὶ τύπους. Παραδεχόταν τὴν αἰσθητικὴ ἀντίληψη τοῦ *Hegel*, κατὰ τὴν ὁποία τὰ λογοτεχνικὰ πρόσωπα ἀποτελοῦν τὸ καθένα ἓνα ἰδιαίτερο πρόσωπο, ἓνα ἀτομικὸ ὑποκείμενο. Ἀπὸ τὴ μεριά αὐτῆς τῆς ἀρετῆς τους ἐκτιμοῦσε ἀκόμα τοὺς Ἄγγλους πεζογράφους *Dickens*, *Thackeray* καὶ *Carlotta Brontë*.

Ἔτσι, θὰ ποῦμε, ὅτι ὁ *Marx* σκεφτόταν καλλιτεχνικά, ὅταν ἔπρεπε νὰ σκεφθεῖ καλλιτεχνικά καὶ δὲ θὰ συμφωνοῦσε με τὸν μεταγενέστερο ἢ καὶ σύγχρονο, τὸν προγραμματισμένον καὶ ἐνεργειακὸ κομμουνισμό. Καὶ εἶναι παράξενο, ὅτι αὐτὴ ἢ μαρξιστικὴ ὄχι ὅμως καὶ νεοκομμουνιστικὴ ἀντίληψη γιὰ τὰ «ἀτομικά» πρόσωπα στὴ λογοτεχνία ἀναπτύχθηκε πλατιά ἀπὸ τὸν ἀστὸ Γάλλο κριτικὸ *Edm. Balzac*: στὸ βιβλίο του «*Au pays du roman*», ὅπου ἐξυμνεῖ τὴν ἐξατομικεύουσα ἀγγλικὴ πεζογραφία ὡς τὴ μόνη ἀληθινὴ πεζογραφία. Τὰ πρόσωπα στὴν «ἀτομικὴ» ἀγγλικὴ λογοτεχνία δὲν εἶναι «συνολικά» καὶ «συνοπτικά» δείγματα κοινῶν ὄρων, καὶ περιορισμῶν, ἀλλὰ φορεῖς μιᾶς ἀτομικῆς ὑπεύθυνης μοίρας.

Γενικώτερα, παραδέχομαι, ὅτι ἡ λογοτεχνία συμμετέχει στὴ ζωὴ ὀργανικά, ἀλλὰ καὶ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη συνθήκη: αὐτὴ εἶναι ἡ διτλὴ καὶ νόμιμη ἰδιότητα ἐνὸς λογοτεχνήματος καὶ ἔτσι μόνο αὐτὸ θὰ κριθεῖ ὡς κοινωνικὴ λειτουργία, αὐτοτελής, ἐλεύθερη, ἀδέσμευτη, ἀπρογραμματιστή. Ἡ λογοτεχνία δὲν εἶναι σκοπός, ἀλλὰ αὐτοσκοπός, ἓνας χῶρος ἀκτινοβολίας, πὺ περιέχει ζωὴ, πνεῦμα καὶ ὁμορφιά. Κάνοντας ἓνα λογοτέχνημα, ἢς ἀρκεθοῦμε σ' αὐτὲς τὶς ἀπαντήσεις: εἶναι βαρεῖς, ἀλλὰ εὐγενικὲς καὶ ἀφήνουν τὸ ἔργο ἐλεύθερα μέσα στὶς δυνατότητές του δὲν τὶς δεσμεύουν. (Ὅ,τι κρίνουμε σ' ἓνα λογοτέχνημα εἶναι ἡ ἐλευθερία, πνευματικὴ του δύναμη, ἡ πρωιοτυπία καὶ ἡ ὁμορφιά του· οἱ ἄλλες ἀξιώσεις εἶναι ἑτερόκλητες, νοθεύουν τὸ νοημὰ του καὶ τὸν περιορισμὸ του).

Τέλος ξεχωρίζω τοῦτο σὰν ἰδιαίτερη σχέση τῆς λογοτεχνίας με τὴ ζωὴ: ἡ λογοτεχνία μετουσιώνει τὴ ζωὴ, γιὰ νὰ τὴ δεχθεῖ. Ἀπὸ τὰ κοινωνικά, τὰ φυσιολο-

1. Βλ. «Καινούργια εποχή» τευχ. Φθινοπώρου, 1957.

γικά, τὰ ψυχολογικά καὶ τὰ ἰδιοτελῆ στοιχεῖα τῆς παράγει μιὰ ζωὴ νέα, γεμάτη ἀπὸ οὐσίας, δηλ. πνεῦμα, τέχνη, ἀνιδιοτέλεια καὶ ἀξία: μὲ ἄλλα λόγια, ἀπ' τὴν ὑλικὴ καὶ ἀδιάφορη ζωὴ παράγει μιὰ ζωὴ «σημασίας». (Τὸ μοτίβο τῆς «σημασίας» παρουσίασε πρώτη ἡ φαινομενολογία. Ὅμως στὸ σημεῖο αὐτὸ χρειάζεται μεγάλη προσοχή: δὲν ἐννοεῖ τὴ ζωὴ σὰν σημασία μόνο ὁ λογοτέχνης, ἀλλὰ καὶ κάθε σκεπτόμενος καὶ ἐσωτερικευόμενος ἄνθρωπος: ὁ φιλόσοφος, ὁ ἠθικολόγος, ὁ θρησκευόμενος. Ὁ λογοτέχνης θὰ διαφέρει κατὰ τοῦτο, ὅτι αὐτὸς εἶναι, πὺν θὰ δώσει «μορφὴ» σ' αὐτὴ τὴ «σημασία», διὰ μέσου μιᾶς εἰδικῆς λειτουργούσας σκέψης, τῆς καλλιτεχνικῆς σκέψης, δηλ. τῆς τεχνικῆς). Χωρὶς τὴν τεχνικὴν κάθε σημασιοδότηση τῆς ζωῆς παραμένει μιὰ ἐνέργεια ἀπλῶς διασκεπτικὴ, ὅχι ἀκόμα «λογοτεχνία».

(Τώρα θ' ἀνοίξουμε μιὰ νέα παρένθεση, γιὰ νὰ ὑπογραμμίσουμε τὴ δυνατότητα μιᾶς ἐσωτερικῆς δηλ. οὐσιαστικῆς λογοτεχνίας, κατὰ τὴν ὁποία τὸ στοιχεῖο τῆς τέχνης, δηλ. τὸ στοιχεῖο τοῦ ὠραίου στὴν πράξη, δυνατόν νὰ προκύπτει ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν οὐσιαστικὴν ἐκείνη προβολή, πὺν προκύπτει ἀπ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν οὐσία. Σὲ πολλὰ σημεῖα στὸ ἔργο τοῦ *Dostojevsky*, συναντιοῦμε αὐτὴ τὴν ἀπουσία μορφῆς (ὑπὸ τὴν ἐννοια τοῦ ἀποτελέσματος τεχνικῆς) ἕνα εἶδος μουσικῆς οὐσίας: συναισθημάτων, σκέψεων, πράξεων, πὺν ἀλληλοεισδύονται, ἀλληλοσυμπληρώνονται καὶ ἀλληλοφωτίζονται, ὅπως τὰ κύματα τῆς μουσικῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐσωτερικὸς μονόλογος καὶ ὁ ὑπερρεαλισμὸς δείχνουν, ὅτι δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ εἶναι ὀργανωμένες καλλιτεχνικὲς πράξεις).

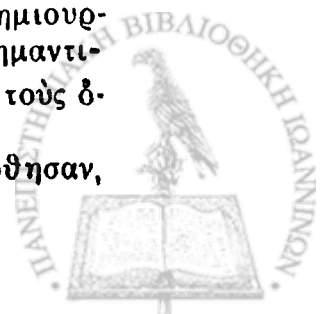
6. Οἱ μορφές τοῦ κριτικοῦ ἀντικρύσματος, ὅπως τὶς διακρίναμε: ἡ μεταφυσικὴ, ἡ τοῦ κριτικοῦ θετικισμοῦ, τοῦ ἀτομιστικοῦ βιταλισμοῦ τοῦ *Cnyan* καὶ ἡ τοῦ λογοτεχνήματος ὡς κοινωνικῆς λειτουργίας εἶναι κυρίως μορφές ἐρμηνεύσας τῶν συντελεστικῶν δημιουργίας σ' ἕνα ἔργο. Ἀλλὰ καὶ ἡ κριτικὴ, πὺν ἀσχολεῖται μὲ τὸ γενετικὸ μέρος ἑνὸς λογοτεχνικοῦ δημιουργήματος, εἶναι καὶ αὐτὴ μιὰ μορφὴ ἐρμηνείας: ἔτσι, ἡ ψυχανάλυση ἑνὸς συγγραφέα ἀπὸ τὸ ἔργο του. Δὲν ἐξηγεῖ, γιὰτι ἕνα ἔργο εἶναι ὠροῖο ἢ ἄσχημο, δὲν τὸ βλέπει σὰν αἰσθητικὴ ἀξία.

Σὲ παρόμοια «ἐρμηνεία» ἀναλίσκεται καὶ ἡ μέθοδος τῆς δημιουργικῆς ἀναβίωσης. Ἀλλ' ἀπὸ ἄλλο δρόμο τώρα: ὅχι τῆς διάνοιας, πὺν ξεχωρίζει καὶ κατατάσσει καὶ προσδιορίζει καὶ μετράει, ἀλλὰ τῆς συγκίνησης, πὺν ἀναζητεῖ τοὺς ἐσωτερικοὺς δρόμους τῆς δημιουργίας ἑνὸς λογοτεχνήματος.

Ὁ αἰσθητικὸς *Volckelt* ἀνέπτυξε, πὺν ἕνα ἔργο (τέχνης εἶναι ἐπανάληψη τοῦ ἔργου τῆς φύσης καὶ πὺν γιὰ τὴν κατανόησίν του χρειάζεται μιὰ γενετικὴ ἀνάπλωση τοῦ δημιουργικοῦ δρόμου ἀπὸ τὸν πυρῆνα πρὸς τὴν περιφέρεια. Τὸ λογοτεχνήμα, εἶπε, δὲν εἶναι ἕνα ἄθροισμα, ἀλλὰ ἕνα σύνολο καὶ αὐτὸ τὸ σύνολο εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανοηθεῖ μὲ τὴ διάνοια, πὺν τεμαχίζει γιὰ νὰ ἐννοήσει: θὰ ἀποκαλυφθεῖ μὲ τὴ συγκίνηση. Ὁ *W. Dilthey* μίλησε γιὰ μιὰ δημιουργικὴ κριτικὴ κατανόηση: ὁ κριτικὸς θὰ εἶναι καὶ αὐτὸς ἕνας δημιουργὸς: καταλαβαίνω, γι' αὐτὸν σημαίνει ζῶ. Ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ ἐννοήσουμε ἀληθινὰ κάτι καὶ νὰ τὸ ἐρμηνεύσουμε, εἶναι νὰ τὸ ζήσομε. Ὁ *H. Bergson* τέλος, μίλησε γιὰ μιὰ ἐνοραματικὴ κατανόηση: μιὰ διεῖσδυση ἀποκαλυπτικὴ, ἄμεση καὶ συγκινημένη.

7. (Συνέπεια τῶν ἀντιλήψεων αὐτῶν γιὰ τοὺς νέους τρόπους ἐρμηνείας ἑνὸς ἔργου τέχνης, ὅπως τοὺς εἶδαν οἱ *Volckelt*, *Dilthey* καὶ *H. Bergson* (τῆς δημιουργικῆς κατανόησης καὶ τῆς ἐνοραματικῆς καὶ συγκινησιακῆς) ὑπῆρξε μιὰ σημαντικὴ φιλολογικὴ διαμάχη ἀνάμεσα στοὺς θετικούς ἱστορικοφιλόλογους καὶ τοὺς δασκάλους τῶν νέων τρόπων).

Περισσότερο ὁμως ἀπ' ὅλους τοὺς τρόπους ἐρμηνείας, πὺν διατυπώθησαν,

κλονίζει τὴν πίστη πρὸς τὸν μεθοδισμό—στὴν ἐρμηνεία τῆς λογοτεχνίας εἰδικά, πάντοτε—ἢ τραγικὴ ἀπάρνησή του ἀπὸ μιᾶ ἐξαιρετα σημαντικῆ ἐπιστημονικῆ προσωπικότητα. Κι' ἀληθινά, ὁ *Farinelli*, καθηγητὴς στὸ πανεπιστήμιο τοῦ Τουρίνου, διάσημος στὸν ἐπιστημονικὸ κόσμον γιὰ τὴν καταπληκτικὴν του εὐρυμάθεια, τὴ μοναδική. ἀφοῦ ἐρεῦνησε μὲ ἐπιμονὴ καὶ δραστηριότητα ἀφάνταστη τὰ πεδία τὰ προσφερόμενα ἀπὸ τὴ συγκριτικὴ λογοτεχνία ἢ ἀπὸ τὶς ἐθνικὲς λογοτεχνίες χωριστὰ τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἰσπανίας, τῆς Γερμανίας, ἔφτασε στὸ σημεῖο νὰ διερωτηθεῖ ἂν οἱ μελέτες του, οἱ τόσες βαθειὲς καὶ ὡς ἓνα ἀφάνταστο σημεῖο λεπτομερειᾶκές, ὑπῆρξαν ἱκανὲς νὰ τοῦ ἀποκαλύψουν τὴν ἀληθινὴν ὑπόστασιν τῆς λογοτεχνίας ἢ νὰ τοῦ ἀποφέρουν ὅ,τι ἀληθινὰ πλούσιο ὑπάρχει σ' αὐτές. Τὰ τελευταῖα δημοσιεύματά του μᾶς ὀδηγοῦν νὰ πιστέψουμε, πὼς καίει, ὅ,τι ὡς τώρα ἔχει ὁ ἴδιος λατρέψει. «Ἄς ἐπιτρέψουν σ' ἐμένα τώρα», λέει, «ἐξαιτίας τὴν ἡλικία μου καὶ τὴν πεῖρα, βυθισμένος καθὼς εἶμαι σ' ἀναζητήσεις, πὺ μὲ παρέσυραν στὴν ἀπεριόριστη πυρετώδικη ματαιότητα τῆς λόγιας περιέργειας, νὰ ἐκφράσω ἀμφιβολίες γιὰ τὴν ἀξία καὶ τὴ σημασία τῶν ἀποτελεσμάτων, πὺ πετυχαίνονται ἀπὸ τὶς συσχετίσεις τὶς πὺ λεπτομερειακὲς καὶ ὑπομονητικὲς καὶ νὰ ἐξομολογηθῶ πόσο λιγοστεύει ἀπὸ μέρα σὲ μέρα ἡ ἐμπιστοσύνη μου πρὸς τὴ «συστηματικὴ» αὐστηρότητα, πὺ εἶναι σὲ χρῆσιν στὶς μελέτες· στὴ μανία τοῦ ὀριστικοῦ καθορισμοῦ ὀρίων καὶ κατηγοριῶν σὲ περιοχὴ, πὺ εἶναι καὶ παραμένει πνευματικὴ καὶ ὄχι θετικὴ· στὴν ματαιοπονία νὰ ζυγίζουν μὲ ὄρους ἀμετάβλητους καὶ νὰ τοποθετοῦν ἐτικέτες πάνου σὲ πράγματα μὲ ἀπειρὴ μεταβλητότητα, τῆς πνευματικῆς περιοχῆς». Ἡ τάση πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴ μεθοδικὴ στὴν ἐρευνα τὸν βρίσκει ἀντίθετο, ξέχωρα ὅταν ἐξετάζει τὶς ἐπιδράσεις κάποιας λογοτεχνίας πάνω στὴν ἄλλη! Παίρνοντας γιὰ παράδειγμα τὴν Ἰσπανία ἀποδεικνύει, πὼς οἱ ἐποχὲς, κατὰ τὶς ὁποῖες ἡ ἰσπανικὴ λογοτεχνία δανεῖζεται περισσότερο τὴν ἐμπνευσή της ἀπὸ τοὺς γείτονες καὶ φαίνεται στοὺς ἱστορικοὺς τῆς λογοτεχνίας, πὺ ζητοῦν τὴν πρωτοτυπία παντοῦ, λιγώτερο ἐνδιαφέρουσα, παρὰ ἐκεῖνες ἀπὸ τὶς ὁποῖες δανεῖζεται, ἀκριβῶς ἐκεῖνες οἱ ἐποχὲς εἶναι πὺ αὐτὴ, ἡ ἰσπανικὴ λογοτεχνία, ἔχει ζήσει τὴ βαθύτερη καὶ ἐντονώτερη ζωὴ της. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐξετάζει τὶς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος πάνω στὴν ἀτομικότητα τοῦ συγγραφέα, ἀπορρίπτει τὸ ἀπόλυτο αὐτῆς τῆς θέσης: τὸ περιβάλλον ἢ παράδοσις, οἱ σχολῆς, ἢ μίμησις, ὅ,τι κάνει ἐντύπωση καὶ τὸ προσέχουμε, ὅλ' αὐτὰ δὲν ἐγγίζουσι τὴν οὐσίαν τοῦ ἀτομικοῦ πνεύματος. Ὅλοι οἱ τρόποι «ἐρμηνείας» πὺ κανορίζουσι τὴ βιοαντίληψιν καὶ κοσμοθεωρίαν τοῦ *Shakespeare* καὶ καθορίζουσι τὶς προτιμήσεις του, ἀφήνουσι γι' αὐτὸν ἀνεξερεῦνητη καὶ γεμάτη ἀπὸ αἰνίγματα τὴ φυσικὴ αὐτῆς δύναμις. Καὶ παρατηρεῖ ὁ ἴδιος πὼς, καὶ ὅταν κανεῖς φέρει στὸ φῶς ὅλες τὶς ἐκπορεύσεις, τὸ κύριον, τὸ καλολογικὸ μέρος θὰ διαφεύγει πάντα.

8. Καὶ ἐπανερχόμεστε στὴ θεωρίαν τῆς δημιουργικῆς ἀναβίωσης, γιὰ τὴν ὁποῖα εἶπαμε ἄρκετά. Τώρα θὰ προβάλλουμε τὸ σεισμικὸ ἐρώτημα: εἶναι ἡ δυνάμη καὶ ἡ δημιουργικὴ ἀναβίωσις ἐν ὄσιν λογοτεχνήματος; Ἄν εἶναι σωστὸ αὐτό, ἢ πὺ μᾶς πληροφορεῖ σήμερον ἡ βιολογία, ὅ,τι δηλ. κάτι σκόπιμον, ἓνας ἐσωτερικὸς σκοπὸς σὲ κάθε βιολογικὴ ἐνέργεια ὑπάρχει, ὅμως εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξηγηθῆσι: πὼς κάθε ἐπιμέρους ὀργανικὸ στοιχεῖον εἶναι σὰ νὰ ἔχει συνείδησιν τοῦ γενικοῦ σχεδίου ὀλοκλήρου τοῦ ὀργανισμοῦ· πὼς βρίσκεται σὲ ἐπαφή, σὲ αἰῶνια ἀνταλλαγὴ μὲ ὅλη τὴν ἄλλη ἀνόργανη καὶ ἐνόργανη ὕλη· πόσο εἶναι πὺ δύσκολο ἢ σχεδὸν ἀδύνατον, νὰ ἀπαντήσῃ ἡ βιολογία στὰ ζητήματα τῆς ψυχολογικῆς ἐπαφῆς, ὅταν τὰ μίση καὶ οἱ ἀγάπες οἱ θαυμασμοὶ καὶ οἱ ἀναμνήσεις συνδέονται μὲ τὸ παρελθόν καὶ οἱ ἐλπίδες καὶ οἱ γνώσεις μὲ τὸ μέλλον.

Ἄνάλογα θὰ ρωτήσουμε τὸν γεμάτον ἀξιώσεις βιοψυχολόγον ἐρευνητὴ τῆς

καλλιτεχνικῆς δημιουργίας—μέσ' ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ διαίσθηση, πὼς τὸ λογοτέχνημα εἶναι ἓνας σκοπὸς, ποὺ ἐξαντλεῖται στὰ ὅριά του, ἀλλὰ καὶ ἐπεκτείνεται πέρα' ἀπ' αὐτά,—θὰ εἶναι τὰ χαρὰ σὲ θέσῃ νὰ μᾶς μιλήσει γιὰ τὴν πραγματικὴ δημιουργικὴ διαδοχὴ, γιὰ τὶς δαιδαλώσεις καὶ ὑπαναχωρήσεις τῆς σκέψης τοῦ καλλιτέχνη, ὡς τὴν ὥρα, ποὺ αὐτὴ καθηλώθηκε στὴ μορφή ποὺ πῆρε τὸ ἔργο; θὰ μπορούσε νὰ μᾶς μιλήσει γιὰ τὴ μυστικὴ αἰτίαια τῶν προτιμήσεων τοῦ λογοτέχνη γιὰ τοῦτο τὸ σχέδιο ἢ τὸ ἄλλο, γι' αὐτὸν τὸν ρυθμὸ ἢ τὴν ἁρμονία καὶ ὄχι τὸν ἄλλο; Μὲ ἄλλα λόγια, ἂν τὸ λογοτέχνημα εἶναι δημιούργημα σχέσεων ψυχικῶν, πνευματικῶν, αἰσθητικῶν., ποιὸς θὰ βρεθῆ νὰ κατονομάσει ρητὰ αὐτὲς τὶς σχέσεις; Κανείς! Ἡ ἀναβίωση τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας εἶναι ἴσως δυνατὴ μόνον σὲ περιπτώσεις ἀπλῶν καὶ στοιχειωδῶν σχέσεων. Σὲ λογοτεχνήματα κάπως σύνθετα, μὲ μεγάλη καὶ ἐκλεπτυσμένη καὶ ἀκανόνιστη ἐσωτερικὴ δαιδάλωση μόνον ἢ προσωπικὴ συγινεμένη σκέψη μπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ. Στὴν περίπτωσι τῆς συγκινημένης σκέψης ὁ ἐρμηνευτὴς ἐργάζεται μὲ κέντρο τὸν ἑαυτό του: ἐρμηνεύει κατὰ τρόπο προσωπικὸ τὸ λογοτεχνικὸ δημιούργημα. Ἔτσι εἶπε ὁ *Ch. Lalo*: «ἡ καλλιτεχνικὴ σκέψη καθ' ἑαυτὴ εἶναι κάτι *dane nous, par nous, pour nous,*» κάτι προσωπικὸ καὶ ἀμετάδοτο.

Καὶ ὁ *P. Valery* ἀκόμα ἀρνεῖται τὴν ἀξία μιᾶς εὐπιστης προσπάθειας γιὰ καλλιτεχνικὴ ἀναδημιουργία, λέγοντας, πὼς «ἓνα ἔργο, ποὺ θὰ γινόταν χωρὶς λοξοδρομίες καὶ ὑπαναχωρήσεις, εἶναι ἀδύνατο» καὶ δείχνοντας ἔτσι, πὼς πρέπει νὰ πιστέψουμε στὸ σκολιὸ δρόμο τῆς δημιουργίας καὶ στὸ ἀδύνατο τῆς ἀπλούστευσης, ὥστε νὰ προκύβῃ μιὰ ἀναμφισβήτητὴ ἀποκατάστασι τῆς ἀναδημιουργίας. (Τέτοια ἄσκοπη καὶ ἀφελῆ ἐργασία δοκίμασε ὁ Γ. Ἀποστολάκης ἀναλύοντας πολλὰ δημοτικὰ τραγούδια στὸ βιβλίον του «Τὰ τραγούδια μας»).

Εἶναι ἴσως ἀπίστευτο καὶ ὅμως εἶναι πραγματικόν, πὼς ὁ συμαντικὸς σύγχρονος Γάλλος φιλόλογος· κριτικὸς *D. Mornet* ἔγραψε: «Ὅταν πρόκειται νὰ ἐννοήσουμε τὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ ἐνὸς λογοτεχνήματος, ὁ κόπος τῆς ἀναδημιουργίας εἶναι χωρὶς ἐνδιαφέρον· μὲ λίγη φαντασία καὶ δεξιότητα μπορούμε νὰ ἀποκαταστήσουμε, μὲ δέκα καὶ ἑκατὸ διαφόρους τρόπους, ὅλους πιθανοὺς καὶ λογικοὺς, τὰ στάδια μιᾶς καλλιτεχνικῆς σκέψης». Ἄλλ' ἂν ὁ *Mornet* βρῖσκει αὐτὰ ἴρη τὴν ἀξίωσι νὰ ἀναδημιουργήσουμε τὸ λογοτέχνημα, ὁ Χ. Θεοδωρίδης στὴν «Εἰσαγωγή στὴ φιλοσοφία» σελ. 263 μιλάει ἔτσι: «Οἱ συναισθηματικὲς καταστάσεις, ὅπως ἡ ρέμβη, ἡ αἰσθητικὴ ἀπόλαυσι, ὁ ἐνθουσιασμός, κάνουν τὴν ἐντύπωσι, ὅτι μπαίνουμε μ' αὐτὲς στὴν ψυχικότητα τῶν πραγμάτων, ὅτι νοιώθουμε καλύτερα. Αὐτὸ εἶναι κάτι, ἀλλὰ ἄς μὴ ἀρνηθοῦμε τὴ λογικὴ γνώσι γιὰ τὸν ἀλογισμόν. Ἡ συνθετικὴ ἐργασία, θὰ εἶναι πάντα λογικὴ, ἂν ὄχι σχολαστικὰ συλλογιστικὴ». Μολονότι ἡ ιστορικοφιλοσοφικὴ ἐργασία τοῦ Χ. Θεοδωρίδη στερεῖται ἀπὸ τὴν πνευματικὴ γαλήνη καὶ ἔχει στιγμὲς ἀδίκης εἰρωνείας καὶ μιὰ διάθεσι παραμορφωτικὴ γιὰ κείνους. ποὺ δὲ σκέφτονται ὅπως αὐτός, τὴ στιγμὴ αὐτὴ ἡ ὀρισμένη γνώσι του ζυγιάζεται μὲ τὶς ἄλλες καὶ αὐτὸ εἶναι, ποὺ ἐνδιαφέρει. Κατ' αὐτόν, ἀποτελεῖ ἀπλῶς ἀπατηλὴ ἐντύπωσι, ὅτι μπαίνουμε στὴν ψυχικότητα τῶν πραγμάτων.

(Συνεχίζεται)

ΒΙΒΛΙΚΟ

Ἐξησα, σὰ χαμόκλαδο, στὸν ἴσκιο τῆς σιωπῆς
πίνακας ἀπαλόχρωμος ἑνὸς παληοῦ ζωγράφου.
Ἐνωσα μεσ' στίς ῥίζες μου τὸ φῶς μιᾶς Ἀστραπῆς
κι' ἤπια τὸ σκότος τῆς σιγῆς ἑνὸς ἐπίγειου τάφου.

Πόσες δὲν εἶδα γύρω μου, μὲ πόνο τῆς ψυχῆς,
κοσμοχαλάστρες θύελλες καὶ καταλύτρες μπόρες,
μὲ βιβλικούς κατακλυσμούς μιᾶς μαύρης ἔποχῆς
νὰ πνίγουν ἀπολίτιστες, πολιτισμένες χῶρες.

Μὰ γὰρ σὰ Νῶε κλείστηκα καὶ τούτη τῆ ἑφορά,
στὴν κιβωτὸ τῆς πίστες μου προσμένοντας ἀπόξω
Ἐληᾶς νὰ φέρῃ μῆνυμα λευκὴ περιστερᾶ
κι' ἐφτάχρωμο στὸν οὐρανὸ νὰ βγῆ τὸ οὐράνιο τόξο.

Ἡλίας Π. Κατσόγιαννης

ΚΑΛΕ ΜΟΥ...:

Καλέ μου
πόσο ἄλλαξαν οἱ καιροὶ
κι' οἱ μνημὲς πῶς ὀρφάνεψαν,
σὰν τὰ λουλούδια πού μαραίνονται.

Καλέ μου
ἡ νιότη μου εἶναι γεμάτη ἄνθη,
φωνὲς πού ξεδιπλώνουν τὴ χαρὰ μας.

Πῶς ἦρθε ἀπροσκλητὰ τούτη ἡ ἔποχῃ
μὲ τὰ δέντρα πού φυλλορροοῦν,
μὲ τὴν καρδιὰ στιμένη ἀπὸ νοσταλγία,
μὲ τὴν ἱστορία τῆς αὐγῆς ξεχασμένη ἀνάμεσα
σὲ δυὸ γαζίες :

Κοίταξε τώρα πού οἱ αἰσθήσεις μας πάγωσαν
καὶ πού ὁ οὐρανὸς δὲ μετράει τοὺς χτύπους τῆς εὐαισθη-
[σίας μας,

πῶς θὰ τραγουδήσουμε τὴν πρώτη μας Ἀγάπη,
 πῶς θὰ δέσουμε τὶς καρδιές μας μὲ μιὰ πράσινη κορ-
 [δέλλα ἀναμονῆς.

Θεέ μου,
 τί πληχτικὴ εἶναι τούτη ἡ ζωὴ
 χωρὶς ἀστερισμούς,
 μὲ τὸ γαλαξία πλημμυρισμένο ἀπὸ σιωπὴ,
 ν' ἀτενίζουμε μὲ τὸ βλέμμα τοὺς λερούς δρόμους,
 καὶ μὲ τὴ μοναξιά ποὺ σεργιανίζει τοὺς συλλογισμούς μας.

Ἄφησέ μας Θεέ μου
 μιὰ κατάσπρη ἐλπίδα
 νὰ τὴν ἔχουμε φυλαχτό μας,
 νὰ τὴν νανουρίζουμε μὲ ὄμορφα τραγούδια.

Ἄχι τούτη ἡ βροχὴ ποὺ ταξιδεύει
 τὰ ὄνειρά μας
 γεμάτα τριαντάφυλλα κι' εὐτυχησμένες στιγμές
 εἶναι κάτι πιὸ πολὺ ἀπ' τὴν προσδοκία μας,
 ἀπ' τὶς ἀναμνήσεις μας.

Νίκος Τσουράς

ΠΟΙΗΣΗ

Ἡ σάλπιγγα ποὺ κλαίει πάνω ἀπ' τὴν σημαία τοῦ νεκροῦ
 τὸ ψωμί ποὺ δυναμώνει τὸ μαχαίρι στὶς σιαγόνες
 ἂν δὲν εἶναι ποίηση τὸ παράπονο τοῦ θανάτου
 ἡ μοναξιά καὶ τῶν ἀγγέλων τὸ φῶς
 ὅταν σκάει τὸ μαγουλό του στὶς ρωγμές τοῦ μέλλοντος
 πές μου ποίηση, ποὺ σ' ἀγάπησα
 πιὸ βαθειά κι' ἀπὸ τὸν πρῶτον ἔρωτά μου,
 ποῦ ἀνθίζουν τὰ πατήματα τῶν πελμάτων σου;

Μάρκος Μέσκος

ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΡΑΛΗ

ΤΟ ΛΑΛΗΜΑ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ

(ΛΙΗΓΗΜΑ)

Με τὸν Τόλη καὶ τὸ Χρῖστο ἤμαστε γειτονόπουλα. Τὰ σπίτια μας, καθὼς βρισκονται στὴ σειρά, μπορεῖς νὰ φωνάξεις ἀπὸ τὴ μία ἀδλόπορτα καὶ ν' ἀκουστῆς στὴν ἄλλη πολὺ εὐκόλα. Οἱ ψηλές μάντρες πού χωρίζουν τὶς μεγάλες αὐλές, δὲ μπορούσαν νὰ σταθοῦν ἐμπόδιο στὶς παιδικές μας φωνές. Ἔτσι, πολὺ συχνά, προτοῦ καλὰ-καλὰ ν' ἀποφᾶμε, κρατώντας ἀκόμα ἓνα κομμάτι ψωμί στὸ χέρι, φώναζε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ βγαίναμε γρήγορα στὸν Ἄη Θανάση γιὰ ν' ἀρχίσουμε τὸ ἀτέλειωτο παιχνίδι μας.

Ἐκεῖ μαζευτόντουσαν κι ἄλλα παιδιά, ἓνα πλῆθος πού γιόμιζε τὴ μεγάλη πλατεῖα, μικρὰ καὶ μεγάλα, ἀπ' ὄλη τὴ πυκνοκατοικημένη μας γειτονιά, πού τώρα τὴ ρήμαξαν τὰ ταξείδια κ' οἱ δίσεκτοι χρόνοι. Τὰ μάτια μου γεμίζουν δάκρυα, καθὼς τ' ἀναπολῶ τώρα νὰ παίζουν πασίχαρα κι ἀκούω τὶς φωνές τους ν' ἀντιλαλοῦν στὶς ρεματιές τῆς Μπάτσας, σὰν συλλογίζομαι τὴν ἐρημιά, πού δέρνει σήμερα τὸ ἀμοιροχωριὸ μας. Εἴκοσι παιδιά καὶ περισσότερα μετριώταν ἓνα γύρω, ἐκεῖ δᾶ! Ποῦ νὰ λογαριάσεις καὶ τὰ πιὸ πάνω, πού παίζαν στ' ἄλῳνι καὶ στὸν περίβολο τῆς ἐκκλησίας. Ὅμως, ἐδῶ στὴν πλατεῖα τοῦ Ἄη-Θανάση γίνονταν ὁ μεγάλος σαματᾶς, σὰν σκόλναγε τὸ σχολεῖδ, τὶς κυριακές καὶ τὶς γιορτάδες ὅλοήμερα καὶ κεῖνα τὰ εὐλογημένα τ' ἀπογεύματα τῆς τετάρτης, πού τότε δὲν ξέρω γιατί - στὸν καιρὸ μου, δὲν κάναμε σχολεῖο. Ἄς ἀναπάψει ὁ Θεὸς τὴν ψυχούλα ἐκείνου πού ἐβγαζε τὴ διαταγή. Πόσες καὶ πόσες τέτοιες Τετάρτες δὲ χάρηκαν τὰ παιδικὰ μου χρόνια! Μία

ὅμως, μοῦ ἐρχεται πάντα στὸ νοῦ μου, μετὴ γεύση κάποιας πικρῆς ἀνάμνησης καὶ μένει ἀσθεστή μέσ' στὴν ψυχὴ μου, ὅσα χρόνια κι' ἂν πέρασαν ἀπὸ τότε καὶ μετὰ νὰ ξεχνῶ ὅλες τὶς ἄλλες τὶς χαρούμενες.

Θυμᾶμαι τὸ Χρῖστο, πού στάθηκε στὴν ἐξώπορτά μας καὶ μετὰ φώναζε ἐπίμονα καὶ μετὰ κάποιο φόβο, ὄλο βιασύνη, νὰ τρέξω γρήγορα γιὰ νὰ μοῦ πεῖ κάποιο σπουδαῖο μαντάτο!

Μ' ἐκραζε καὶ δὲν ἀπολογιόταν στὴ μάνα μου πού τοῦλεγε νὰ μπεῖ μέσα ὡσπου ν' ἀποφᾶω, γιατί, μόλις εἶχαμε καθίσει νὰ γιοματίσουμε.

Πετάχτηκα μ' ἓνα φελλί πίτα στὸ χέρι, ἀψηφώντας τὸ μάλωμα τῆς μάνας μου καὶ τὰ παρακάλια τῆς καημένης τῆς γιαιγιάς μου, πού μ' ἔκανε ἅγιο γιὰ νὰ καθίσω νὰ φᾶω μετὴν ἡσυχία μου κ' ὕστερα νὰ βγῶ στὸ παιχνίδι. Μ' ἀγάπασε ἡ συχωρεμένη, μετὰ μιὰ ἀγάπη ἀσυνήθιστη, γιατί, μ' εἶχανε μονάχο καὶ ἀκριβὸ στὸ σπίτι καὶ κοίταζε πῶς καὶ τί νὰ μεγαλώσω.

Ἔσκισα μετὰ βιασύνη τὴν πλακοστρωμένη αὐλὴ καὶ βρέθηκα κοντὰ στὸ Χρῖστο.

—Βρῆκα μιὰ φωλιά ἀπὸ κοτσούφια, μοῦ λέει, μ' ἓνα θρίαμβο ἀνεκλάλητο καὶ μετὰ κάποιο φόβο μὴν ἀκουστεῖ πιὸ πέρα. Πάρε τὸ κλουβί, εἶναι ἔτοιμα τὰ πετάξουν!

Ξαναγύρισα μέσα στὸ σπίτι, μπῆκα στὸ κελλάρι βιασινικά, ξεκρέμασα τὸ κλουβί καὶ ξεκινήσαμε τρεχάτοι τὸν καθήφορο γιὰ τὴν Κώτσαρη.

Ἦταν Μάης. Ὅλες ἐκεῖνες τὶς προηγούμενες μέρες εἶχε βρέξει γιὰ καλὰ καὶ τὰ ρέματα κυλοῦσαν μετὰ ἀφθονα νερὰ κ' ἔ

βρύσες ξεχειλίζουν κι έτρεχαν οι άπάνω κά-
νουλες άσυλλόγιστα και σκόρπαγαν τ' άρ-
γυρξ κρόσια του ποδ σημάτιζαν χαρού-
μενα αυλάκια που κατηφδριζαν βιαστικά
κι ένώνονταν με τδ Ζουμπέρι, τδ μεγάλο
χείμαρρο του χωριού μας. Από πάνω του
πολύ ψηλά, δ καταρράχτης τής Μπάτσα
χυμούσε στο βράθρο και ξέσπασε σε ψεύ-
τικους θυμούς και χορατά και χαχάνιζε με
τά κοτρώνια και τά χαλίκια του λάκκου,
άγναντεύοντας δλο λαχτάρα τδν πολύδουο
Βοϊδομάτη, που άπολογιόταν στα χάχανα
τούτα με τδ μεγάλο του άχολόδημα.

Περάσαμε τδ ρέμα, τσαλαδουτώντας
στα νερά και φτάσαμε στον κήπο του Τδ-
λη. Έχει δά, στον δχτο, μεσουρανούτε
μιά θεώρατη άγριοκερασιά, χίλιες φορές
κλαρισμένη, μά κείνη, δλο θυμό, δσο τήν
κδβανε τόσο και περσότερο θράσειε και
φούντωνε τά νιόβγαλτα βλαστάρια που
σκέπαζαν τδν ίσιο κορμό της με μιά πρά-
σινη πλημμύρα που σκαρφάλωνε με διασύ-
νη για νά ξεπεράσει σε ψήλωμα, δλα τά
δέντρα, που έστεκαν γύρω της.

— Έδδ είναι μου ειπε δ Χριστος, δει-
χνοντας με τδ βλέμμα του τήν άγριοκερα-
σιά, που τήν κοιτούσε άπ' τή ρίζα ως τήν
κορφή, σά νά τήν καμάρωνε και νάταν κα-
ταδική του. Έβγαλε τά παπούτσια του
βιαστικά, τινάζοντάς τα στη ρίζα του δέν-
τρου, γεμάτα κοκκινόχωμα και λάσπη. Τώ-
ρα, θά μπορούσε ν' άνέδη χωρίς φόβο νά
γλυτρήσει. Τδν άκολούθησα κρατώντας με
εδ ένα μου χέρι τδ κλουδι και σταματήσα-
με κι' οι δυό μας γύρω άπ' τή φωλιά. Πέν-
τε μικρά σοκολατιά πουλάκια συμμαζεύον-
ταν μέσα, άνοιγοκλείνοντας τίς μικρούλες
περούγες τους.

Τά πήραμε βιαστικά στα χέρια μας.
Τά λίγα φτερούλια που τά σκέπαζαν σο
ήταν τήν αίσθηση τής άδυναμίας τδν μι-
κρδν πλασμάτων που αφήνονται στη διά-
ση τής παντοδυναμίας τδν Ισχυρδν. Ξερ-
κζώσαμε χωρίς οίκτο τή φωλιά που βρι-
κόταν με τόση σοφία σφηνωμένη σε μιά
χάλα, που τήν είχαν επίτηδες διαλέξει
προνοητικά πουλιά, για νά μπορεί ν'
πέχει σε κάθε φουρτούνα. Μονάχα τδ
ονικό μας χέρι δέν είχαν συλλογιστεί οι
λοιροι γονεϊς, δταν έπλεκαν με τόση μα-

στοριά τδ περίτεχνο τούτο κατασκευάσμα!

Άνοιξαμε τήν πόρτα του κλουδιού,
βάλαμε μέσα τή φωλιά, κι' ύστερα, με προ-
σοχή, άποθέσαμε τά πέντε ξεπιτωμένα
πουλάκια και κατεβήκαμε άπο τήν άγριο-
κερασιά σάν κλέφτες! Πηδήσαμε βιαστικά
τή φράχτη του κήπου και καθίσαμε κ' οι
δυό μας, πιδ πέρα, συλλογισμένοι.

Μας βασάνιζε τώρα ή έννοια, που θά
κρύβαμε τδ κλουδι, εκεί κάπου κοντά για
νά ταϊζουν τά μικρά οι γονεϊς τους. Κοιτά-
ζαμε κ' οι δυό μας άμίλητοι και ψαχουλεύ-
αμε με τά μάτια μας τά γύρω δέντρα με
ύπομονή.

— Σε κείνο τδ πουρνάρι, λέω στο Χρι-
στο. Κοίτα πόσο φουντωτό είναι!

— Μπορεί νά ρθή δ Τόλης στον κήπο
του και νά τά βρεί!

— Νά τά πάμε στη Μπάτσα, ξανάπα.

— Είναι μακριά και δέ θά τά βροδνε
νά τά ταϊζουν, μου άποκρίθηκεν εκείνες,
συλλογισμένοι.

Τή στιγμή αυτή, δυό μαυρες φτεροϋ-
γες έσχισαν σάν σαίτεστον άέρα αφήνοντας
μερικές τρίλιες και στάθηκαν στην κορφή
τής άγριοκερασιάς, γεμάτες άνησυχία. Έ-
ταν ή μάνα!

Στδ ξαφνικό λάλημα σαστίσαμε και
τρέξαμε νά κρυφτούμε, αφήνοντας τά σκλα-
βωμένα πουλιά σ' ένα φράξο που δρέθηκε
μπροστά μας. Έ μάνα τσίριζε άλαφιασμέ-
νη και φτεροκοπιόταν στη ρημαγμένη φω-
λιά της για πολλήν ώρα κ' ύστερα, πέτα-
ξε στην ψηλότερη κορφή του δέντρου. Τά
πουλιά στη φωνή της άποκρίθηκαν μιά—
δυό φορές άπο τή φυλακή τους και σώπα-
σαν. Τήν ίδια στιγμή ή δρφανεμένη μάνα
βρέθηκε κοντά τους. Φτερούγιζεν άπελι-
σμένα για λίγο άπ' έξω άπο τά σύρματα
του κλουδιού, έκανε κατόπι κύκλους ένα
γύρω στον άέρα και πέταξε πέρα στο δά-
σος, αφήνοντας ένα σπαραχτικό αντίλαλο
μέσα στη ρεματιά.

— Πάμε στη Μπάτσα, ξαναλέω στο
Χριστο. Έ μάνα θά μας άκολουθήσει.

Πήραμε τδ κλουδι και ξεκινήσαμε.
Δέν ήταν και πολύ μακριά μας. Έ Μπά-
τσα, είναι δυδ πανύψηλοι βράχοι που δρθώ-
νονται άπόκρημνοι, σχηματίζοντας στη μέ-
ση έναν δρμητικό καταρράχτη, που αφήνει

τὰ νερά του τὸ χειμῶνα νὰ πηδοῦν στὸ χάρος μεγαλόπρεπα κ' ὕστερα νὰ πέφτουν καὶ νὰ γλύφουν τὶς σκληρὲς πέτρες. Ἰσαμε τὰ ριζὰ τῶν βράχων σὰν φουβερὰ σερπετὰ μὲ τ' ἀφρισμένα τους στόματα καὶ νὰ χάνονται κατόπι στὴ ρεματιά, μέσα σὲ βροντερὸ πάταγο!

Στοὺς βράχους αὐτοὺς σκαρφαλώνουν πουρνάρια καὶ φραξιά κι' ἄλλα ἀγριόδεντρα καὶ κρεμοῦν τὰ κλωνάρια τους στὸ κενὸ π' ἀνεμίζουν στὴν ἄβυσσος. Τὸ σιδερόχαρτο ζώνει τοὺς ἀγριούς βράχους μὲ πλατιά χλοερὰ ζουνάρια καὶ τοὺς σφιχταγκαλιάζει πὶδ πέρα ὁ κισσὸς καὶ τοὺς νύχνει μὲ τὰ θαθυπράσινα πλοκάμια του.

Σὲ τοῦτον τὸν κισσὸ, σκεφτήκαμε πὼς θάπρεπε νὰ κρύψουμε τὰ φυλακισμένα πουλιά. Ἀνεβήκαμε σ' ἓνα πουρνάρι, πού παρέστεκε δίπλα στὸν ἀπόκρημνο βράχο, κι' ἀπὸ κεῖ, ἀκουμπήσαμε τὸ κλουβὶ μέσα στὸ φουντωτὸ κισσὸ πού τὸ σκέπασε στὸ θρασεμένο του ὄργιο.

Κατεθήκαμε κατόπι καὶ, κρυμμένοι στὴ ρίζα τοῦ βράχου, καρτερούσαμε ξανά τὸν ἐρχομὸ τῆς ἀμοιρῆς μάνας.

Πέρασε πολλὴ ὥρα κ' ἡ μάνα δὲ ρχότανε. Ἀρχίσαμε ν' ἀνησυχούμε. Γιὰ μιὰ στιγμὴ ὅμως οἱ ρεματιῆς ἀντιτάλησαν ἀπὸ τὰ πονεμένα σφυρίγματα καὶ τῶν δυὸ τῶρα κοτουφιῶν πού τρεμοφτερούγιζαν ἀπὸ δέντρο σὲ δέντρο καὶ ἔψαχναν καὶ δέρονταν, ἀφήνοντας κάθε τόσο σπαραχτικὲς τρίλλιες, πού ἀντηχοῦσαν σὰν σκούξιμο καὶ θῶς τὶς ἔπερνε ν' ἄκουγ' ἡ βοὴ τοῦ καταρράχτη καὶ τὶς σκόρπαιε σὰν ἀπὸ χίλια στόματα σ' ἄλλή τῆ ρεματιά.

Σὲ λίγο ἀκούστηκαν δειλὰ - δειλὰ ν' ἀπολογιοῦνται ἀπὸ τὴν κουκουλωμένη φυλακὴ τους τὰ πέντε ὄρφανά, ὥσπου ἀνάγκασαν τὰ δυὸ κοτούφια νὰ πετάξουν κοντὰ τους!

Τώρα πιά ἤμαστε σίγουροι, πὼς τὰ μικρὰ δὲν θὰ πεθαίνουν ἀπὸ τὴν πείνα καὶ φύγαμε γεμάτοι ἄχαρά, κοιτώντας γύρω μας μὴ καὶ μᾶς πάρει κανένα μάτι, καὶ πρὸ πάντων, τοῦ γειτονά μας τοῦ Τόλη, πού ἦταν μεγαλύτερός μας καὶ τὸν φοβόμαστε κάπως, σὰν συλλογιζόμαστε μάλιστα πὼς ἡ φωλιά, ἦταν στὴν ἀγριοκερασιά του.

Στὸ δρόμο, καθὼς ἀνηφορίζαμε μὲ τὸ Χρῆστο, λογαριάζαμε τὶς μέρες πού θὰ χρειαζόταν γιὰ νὰ μεγαλώσουν τὰ πουλιά καὶ δὲ θάχαν πιά τὴν ἀνάγκη τῶν μανάδων τους. Φκιάχναμε μὲ τὸ νοῦ μας κι' ἀπὸ ἓνα μεγάλο κλουβὶ πού τὰ βάζαμε μέσα, τὰ μοιράζαμε κατόπι μεταξύ μας καὶ βρῖσκαμε τ' ἀρσενικὰ περισσότερα χωρὶς καμιά δικαιολογία καὶ τ' ἀκούγαμε μεσ' ἀπ' τὰ κλουβιά νὰ κελαῖδεῦν σκορπώντας ἀνατολίτικους γλυκοὺς σκοπούς, πού ἔβγαιναν ἀστεϊρευτοὶ ἀπ' τὴν κεχριμπαρένια μὴ τίτσα τους.

Μὲ τὶς σκέψεις αὐτὲς ξημεροβράδιαζαμε κι' ὁ νοῦς μου πετοῦσε ἀσίγαστος στὸ βράχο μὲ τὰ πέντε πουλιά κι' ἀγνάντευα κάθε τόσο ἀπὸ τ' ἄλῶνι τοῦ Ἁγ. Θανάση μιὰ κρυφὴ χαρὰ, κι' ἄλλή τῆ νύχτα, ὥσπου νὰ μὲ πάρει ὁ ὕπνος, πετοῦσε ἡ σκέψη μου στὰ φυλακισμένα πουλάκια καὶ τὰ ζέσταινα μ' ἄλλή τῆ θέρμη τῆς παιδιάστικῆς καρδιάς μου.

Εἶχαν περάσει τρεῖς μέρες, καὶ τὴ Κυριακὴ τὸ πρωῖ, σὰν σκόλασεν ἡ ἐκκλησία ξαναβρεθήκαμε μονάχοι μὲ τὸ Χρῆστο σὰ νὰ μᾶς ἔτρωγε τὸ ἴδιο μαράζι.

— Πᾶμε στὰ πουλιά; μοῦ λέει γιὰ μιὰ στιγμὴ ἐκεῖνος.

— Πᾶμε, τ' ἀπάντησα, ξεχνώντας τὴν ἀρχικὴ μας συμφωνία. Ποιὸς μποροῦσε νὰ περιμένει τόσες μέρες ὡς τὴν Τετάρτη!

Ξεκινήσαμε κ' οἱ δυὸ μας βιαστικὰ γιὰ τὴ Μπάτσα, γεμάτοι χαρούμενες προδόσεις.

Ὅλα γύρω μας ἔπλεαν στὸ ἀνοιξιανό φῶς, καὶ τὸ πρωῖνὸ κολύμπαιε μὲς σ' ἡ Μαγιάτικη δροσιά, πού εἶχε ξεχαστεῖ σ' ἡ φύλλα τῶν θάμνων σὲ λαμπρὲς δροσοσταλίδες πού ἀστροποβολοῦσαν στὸν ἥλιο! Τ' ἑδόνια κρατοῦσαν ἀκόμη τὶς θέσεις τους κρυμμένα στὴν κατάφυτη ρεματιά κι' ἐκτελοῦσαν τὸ πρόγραμμα τῆς ἀτέλειωτης συνολίας πού διηύθυνε τ' ἀθέατο χέρι τοῦ Θεοῦ!

Σὲ λίγο, φθάσαμε στὸ πουρνάρι, πρὸς τὸ Χρῆστο καὶ πὶδ πίσω ἐγὼ κι' ἀρξάσαμε ν' ἀνεβαίνουμε τὰ γέρικα κλωνάρια του μὲ βιασύνη. Σταματίσαμε γιὰ μιὰ στιγμὴ οἱ δὲ βουλοῖ, σὰ βρεθήκαμε στὴ μεγάλη διχάλα, πού ξεκινούσε ἓνα χοντρὸ κλω-

ρι, δλόκερος κορμός, πρὸς τὰ πλάγια κι ἔφτανε ἴσαμε τὸ βράχο, πού βρῖσκονταν τὸ κλουβὶ μὲ τὰ σκλαδωμένα κοτσούφια. Τὸ χᾶρος, πού ξανοίγονταν κάτω ἀπ' τὴ ρίζα τοῦ πουρναριοῦ, μᾶς ἔκανε γιὰ μιὰ στιγμή νὰ σταθοῦμε ἀπὸ φόβο, πού τὸν γεννοῦσε ὁ ἱλιγγος τῆς ἀβύσσου!

Τὸ κλουβί, δὲ φαινόταν ἀπὸ δῶ. Ὁ Χρῖστος, ἀγκάλιασε τὸ πλαγιασμένο κλωνάρι καθαλικεύοντάς το καὶ ἄρχισε νὰ σέρνεται γιὰ νὰ φτάσει στὸν κισσό. Τὸν ἀκολούθησα κι' ἐγώ. Κάτω, τὸ ρέμα ἔτρεχε γοργὸ μπουχίζοντας τὰ γύρω μὲ τὸ δροσερό του στόμα κι ὁ καταρράχτης ξεφρενιασμένος πηδοῦσε στὸ χάος, μεθυσμένος ἀπ' τὸ ἀνοιξιάτικο θᾶμα.

Ὁ Χρῖστος σύρθηκε μιὰ-δυὸ φορές ἀκόμα κι ἄπλωσε τὸ χέρι του φαχουλεύοντας τὸν πυκνὸ κισσό, σφίγγοντας τὸ χοντρὸ κλωνάρι τοῦ πουρναριοῦ μὲ τὰ δυὸ του πόδια, πεσμένος καθὼς ἦταν πάνω του, σὰ νὰ καθαλλοῦσε κάποιο ἀτίθασο πουλάρι.

—Νάτο, μοῦ λέει, γιὰ μιὰ στιγμή—κράτησέ το καλά. Εἶναι πολὺ βαρὺ.—Σή-

κωσα τὸ κεφάλι μου γιὰ νὰ δῶ καὶ νὰ πιᾶσω τὸ κλουβί. Τὸ χέρι μου ἀπόμεινε παράλυτο στὸν ἀέρα κι ἕνα ρίγος ἔτρεξε ὀλο μου τὸ κορμί!

Ἐνα πελώριο φίδι ἦταν κουλουριασμένο μέσα στὸ κλουβί κι' ἄφηνε τὰ φοβερά του γλωσσίδα πού ἔβγαιναν ἔξω ἀπὸ τὰ σύρματα! Εἶχε καταπιεῖ καὶ τὰ πέντε πουλιά!

—Φίδι, φίδι, φώναξα τρομαγμένος κι ἄφησα τὸ κλουβὶ ἀπὸ τὰ χέρια μου κάτω στὸ βάραθρο!

Μείναμε κ' οἱ δυὸ βουβοὶ μὲ κομμένα τὰ γόνατα ἀπ' τὸν τρόμο καὶ τὴ λύπη.

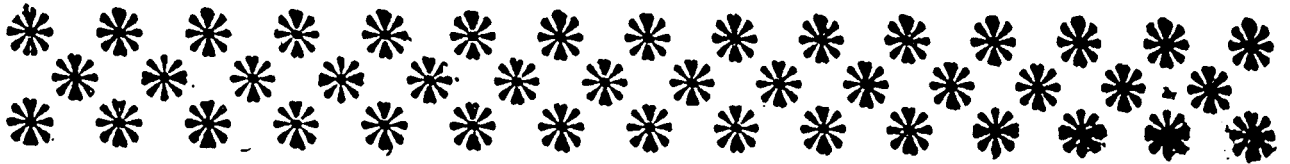
Ὅταν κατεβήκαμε, τ' ἀηδόνια εἶχαν πάψει τὴν ἐξάλεια συναυλία τους καὶ μιὰ βαριά σιωπὴ πλάκωνε τὰ πάντα σὰν καταχνιά. Μονάχα ὁ καταρράχτης μὲ τὸν ἀχὸ του κρᾶταγε τὸν ἴσο στὸ πονεμένο λάλημα τῆς μάνας, πού ἀντηγοῦσε στὴ ρεματιά σὰ μοιρολόδι καὶ συντρόφειε τὴ λύπη πού εἶχε πετρώσει στὶς γκριζες πέτρες τῶν βράχων καὶ στὶς παιδιάστικες καρδιές μας!

ΜΗΤΕΡΑ

Διαβρωμένο πρόσωπο. Κατάσαρκα
οἱ ρυτίδες, οἱ μῆτρες τῆς ζωῆς μας
σπαρμένες καλωσύνη καὶ πραότητα.
Στὸν ἰδρωμένο κόρφο σου
στὸ λασπωμένο πρόσωπο
ἀναπαύεται ἡ ἡλικία
τῆς ἐφηβείας μας.
Στὶς ὄχθες τῶν ματιῶν σου
γονατίζ' ἡ λύπη
καὶ πλένεται τὰ δειλινά, Μητέρα.

Ἄθ. Τζούλης

ΟΧΙ ΔΕΝ ΕΦΥΓΕΣ

Στὸν ἄνδρα μου Ἄ. Ζόλδερ

Σ' ἔχασα γιὰ πάντα!
Κι' ὅμως πῶς θάθελα νὰ σβύσω μαζί σου
σὰν Ἑστιάδα
πὸ ἰάχθηκε νὰ διατηροῦ
τὸ φῶς τῆς λατρείας ἀνάσθηστο
καὶ πὸ πεθαίνει
κι' αὐτὴ μαζί του
σὰν τύχει νὰ χαθεῖ...

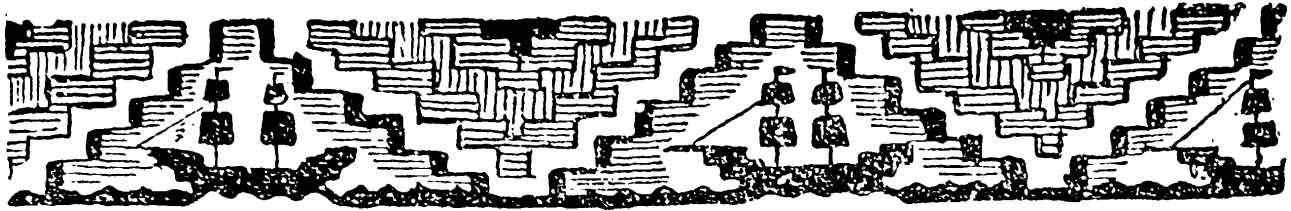
Ἐφυγες
καὶ προσκυνήτρα μιᾶς θανατικῆς ἀρᾶς
μὲ σπασμένα τὰ φτερά
καὶ ματωμένους τοὺς δραματισμούς μου,
ξερτίδι πόνου
καὶ νοσταλγίας
προσπαθῶ νὰ νοιώσω μέσα στὴν ἀνάμνησή σου
τὴ ζωὴ μ' ὅλα τὰ κύτταρα.
τοῦ διψασμένου μου εἶναι!

Κυλάει ὁ χρόνος...
Καὶ τὶ μ' αὐτό;
Τὸν ἔχω μετρήσει κλείνοντάς τον
στοῦ νόστου τὴ χαρά.

Ζωντανέ μου νεκρὸ
συντονιστικὰ οἱ παλμοί μας χτυποῦν.
Τὰ γιασεμιά τῆς θύμησης
κλαρώνουν
στὴ νεκρὴ πολιτεία τῆς ψυχῆς μου.
Τὰ ρόδα τῆς ἀγάπης σου
πεντασιάζουν
στὴ χαάνη τῆς καρδιᾶς μου
τὸ δίχταμο τῆς ἐπούλωσης
ἐνῶ ὁ σταματημένος χρόνος
μὲ κραδασμούς χαρᾶς
μὲ κάνει νὰ φωνάζω,
«Ὁχι, δὲν ἔφυγες...»

Ἀνθούλα Ἄ. Ζόλδερ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΔΕΛΙΟΥ

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Ἦρθε μὲ τὴν ὥρα τῆς καὶ ἡ πρώτη ἀνατριχίλα, γιὰ νὰ θυμίσει τὴν μεταβολὴ τοῦ καιροῦ στὴν τρίτη καὶ πρὸ τελευταία πράξη πού πλαστούργησε ἡ φύση μὲ τὸ δι-
αχωρισμὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ σ' ἐποχές. Στ' ἀ-
νικανοποίητα χρόνια μας ἄς θεωρηθεῖ ἔ-
στω καὶ σὰν βλασφημολογία πὼς τὸ ἔρ-
γο στερεῖται πρωτοτυπίας.

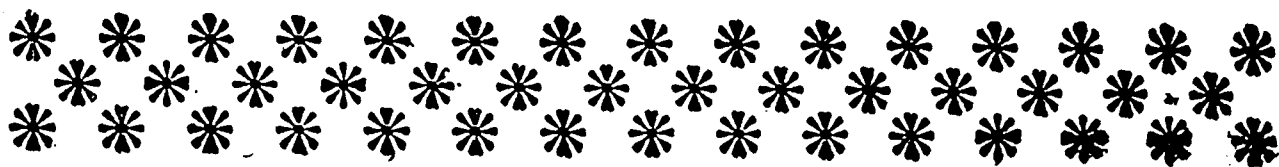
Οἱ φτελιᾶς ξεραμένους ἀπὸ τὴν κάψα τοῦ καλοκαιριοῦ κατακάθονται, τὰ φύλλα κι-
τρινίζουν καὶ πέφτουν, τὸ δάσος παραδίνε-
ται στὴ σιωπῇ, καί νερκώνεται σὰ νὰ ξε-
ψυχάει. Ἐναλλαγὴ μαθηματικὴ καὶ τυπι-
κὴ. Ὁ χρονογράφος συνεπῆς στὴν ἐπιταγὴ
τῆς ἐπικαιρότητας καταγράφει τὰ καθέκα-
στα τῆς ζωῆς ἀπ' ἀφορμὴ τῆς μεταβολῆς,
καὶ γίνεται ὁ ἀμέτοχος δέκτης τῶν ἀπηχή-
σεῶν τῆς, ἕνας φωτογράφος πού μεταφέ-
ρει τὸ φαινόμενο στὸ μικρὸ χῶρο τῆς
στήλης του. Ὁ καλλιτέχνης προχωρεῖ ἀ-
κόμα περισσότερο, καὶ μαζί μὲ τὰ χρώ-
ματα καὶ τὴ λεπτομέρεια, ὑποβάλλει κι' ἔ-
να αἶσθημα, δημιουργεῖ μιὰν ἀτμόσφαιρα,
ξέρει περισσότερο νὰ παρατηρεῖ, καὶ φυσι-
κά, νὰ εἰκονίζει μιὰ κερασινὴ μὲ καταπόρ-
φυρα φύλλα πού προβάλλει σὰν ἔντονη
ἀντίθεση μέσα στὸ σκοῦρο χρῶμα τοῦ δά-
σους. Ὁ ποιητὴς ἐπιχειρεῖ ἄλματα τολμη-
ρά, καὶ ξεπερνάει τὴν εἰκονιστικὴ ἀπόδοση,
τὴν πιστὴ καὶ ὠραιοφανῆ. Τοῦ ἀναγνωρί-
στηκε πάντα αὐτὴ ἡ διάθεση τῆς ἀνταρ-
σίας, καθὼς ἀναζητεῖ τοὺς νέους τρόπους
μετασχηματισμοῦ τοῦ ἀντικειμένου. Φιλο-
δοξεῖ νὰ φτάσει πέρα ἀπὸ κείνο πού εἶναι
ὄρατὸ σὲ ὄλους, θέλει νὰ προβάλει τὴ δι-
κὴ του ὄραση, δίχως πάντα ν' ἀπομακρύ-
νεται ἀπ' τὸ ἐπιφαινόμενο. Αὐτὰ τὰ στά-
δια τῆς ἐξελίξεως ἐπιχειροῦμε νὰ παρου-
σιάσουμε μὲ τὴ μικρὴ μας παραδειγματο-
λογία. Θυμούμαστε ἕνα ἔξοχο ποίημα τοῦ

Κώστα Χατζοπούλου. Ποιητὴς τῆς παράδο-
σης ὁ συγγραφέας τοῦ μυθιστορήματος
«Φθινόπωρο» ἀληθινὸ ὄροσημο τῆς ἑλλη-
νικῆς μυθιστορηματικῆς τέχνης, ἔζησε χρό-
νια πολλὰ στὴ Γερμανία κ' ἐμποτίστηκε
ἀπ' τὸ γερμανικὸ ρομανισμό. Ἀπὸ τοὺς
πρωτοπόρους τῆς νέας Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς,
ἴδρυσε τὸ πρωτοποριακὸ περιοδικὸ «Τέ-
χνη», γιὰ νὰ παρουσιάσει, μαζί μ' ἕναν
κύκλο συνεργατῶν, τὶς ἐπιδόσεις τους, μὰ
καὶ γιὰ νὰ φέρει σὲ μιὰ στενότερη γνωρι-
μία τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ μὲ τὶς ξένες λο-
γοτεχνίες, τὴν ἀγγλική, τὴ γερμανική, τὴ
ρωσικὴ καὶ τὴ σκανδιναυικὴ. Ἡ ποίησή
του, μιὰ πρώτη ἀπόπειρα συμβολιστικῆς
ποίησης, ἔχει κυρίως σὰ γνώρισμα τὴ μου-
σικότητα. Χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ τίτλοι
τῶν συλλογῶν του «Βοσκοπούλα» «Χιονι-
σμένη νύχτα» «Χεινοπωριάτικα» καὶ ἄλ-
λες. Ὁ συμβολισμὸς του φτάνει καμμιά
φορὰ ὡς τὴν ἐλλειπτικότητα, τόσο ἔχει λυ-
τρωθεῖ ἀπὸ τὴν ἐκλεκτικὴ περισσολογία
καὶ τὸ μῦθο. Τὸ ποίημα τιλοφορεῖται
«Μὲς στὰ ὄνειρά μου πέρασες».

Μὲς στὰ ὄνειρά μου πέρασες, ἕνα καὶ
[σὺ ὄνειρό μου
ἦταν ἡ λάμψη μιᾶς στιγμῆς, μιὰ λάμ-
[ψη ὅπως κι' ἐσύ.
Καὶ μοῦ εἶναι ὡς νὰ σὲ ἀπάντησα στὸ
[γύρισμα ἑνὸς δρόμου
ἐνῶ μιὰ Δύση χύνονταν στὸν οὐρανὸ
[χρυσή.

Καὶ δὲν κελάδησαν πουλιά, δὲν ἀνθι-
[σαν οἱ κλάδοι,
γλυκόπνοη τῆς ἀνοιξῆς δὲ σκόρπισε
[ἢ εὐωδιά,
ἦταν φθινοπωριάτικο στὸ πέρασμά σου
[βράδυ,
καὶ μόνο τ' ἄβλα ρόδα του κρεμοῦσαν

ΟΧΙ ΔΕΝ ΕΦΥΓΕΣ

Στὸν ἄνδρα μου Ἄ. Ζόλδερ

Σ' ἔχασα γιὰ πάντα!
Κι' ὅμως πῶς θάθελα νὰ σβύσω μαζί σου
σὰν Ἑστιάδα
πὸν τάχθηκε νὰ διατηρεῖ
τὸ φῶς τῆς λατρείας ἀνάσθηστο
καὶ πὸν πεθαίνει
κι' αὐτὴ μαζί του
σὰν τύχει νὰ χαθεῖ...

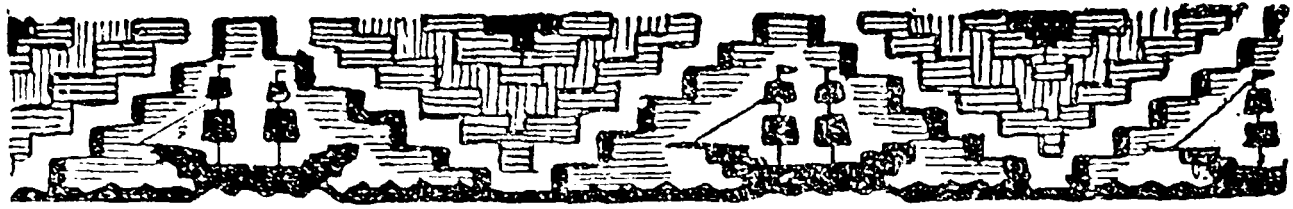
Ἐφυγες
καὶ προσκυνήτρα μιᾶς θανατικῆς ἀρᾶς
μὲ σπασμένα τὰ φτερά
καὶ ματωμένους τοὺς δραματισμούς μου,
ξεφτίδι πόνου
καὶ νοσταλγίας
προσπαθῶ νὰ νοιώσω μέσα στὴν ἀνάμνησή σου
τὴ ζωὴ μ' ὅλα τὰ κύτταρα.
τοῦ διψασμένου μου εἶναι!

Κυλάει ὁ χρόνος...
Καὶ τί μ' αὐτό;
Τὸν ἔχω μετρήσει κλείνοντάς τον
στοῦ νόστου τὴ χαρά.

Ζωντανέ μου νεκρὸ
συντονιστικὰ οἱ παλμοὶ μας χτυποῦν.
Τὰ γιασεμιά τῆς θύμησης
κλαρώνουν
στὴ νεκρὴ πολιτεία τῆς ψυχῆς μου.
Τὰ ρόδα τῆς ἀγάπης σου
πενταστάζουν
στὴ χοάνη τῆς καρδιᾶς μου
τὸ δίκταμο τῆς ἐπούλωσης
ἐνῶ ὁ σταματημένος χρόνος
μὲ κραδασμούς χαρᾶς
μὲ κάνει νὰ φωνάζω,
«Ὁχι, δὲν ἔφυγες...»

Ἀνθούλα Ἄ. Ζόλδερ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΔΕΛΙΟΥ

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

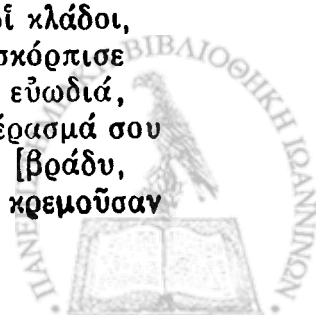
Ἦρθε μὲ τὴν ὥρα της καὶ ἡ πρώτη ἀνατριχίλα, γιὰ νὰ θυμίσει τὴν μεταβολὴ τοῦ καιροῦ στὴν τρίτη καὶ πρὸ τελευταία πράξη πού πλασιούργησε ἡ φύση μὲ τὸ δι-
αχωρισμὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ σ' ἐποχές. Στ' ἀ-
νικανοποίητα χρόνια μας ἄς θεωρηθεῖ ἔ-
στω καὶ σὰν βλασφημολογία πὼς τὸ ἔρ-
γο στερεῖται πρωτοτυπίας.

Οἱ φτελιὲς ξεραμένες ἀπὸ τὴν κάψα τοῦ καλοκαιριοῦ κατακάθονται, τὰ φύλλα κι-
τρινίζουν καὶ πέφτουν, τὸ δάσος παραδίνε-
ται στὴ σιωπῇ, καὶ νερκώνεται σὰ νὰ ξε-
ψυχάει. Ἐναλλαγὴ μαθηματικὴ καὶ τυπι-
κῇ. Ὁ χρονογράφος συνεπῆς στὴν ἐπιταγὴ
τῆς ἐπικαιρότητας καταγράφει τὰ καθέκα-
στα τῆς ζωῆς ἀπ' ἀφορμὴ τῆς μεταβολῆς,
καὶ γίνεται ὁ ἀμέτοχος δέκτης τῶν ἀπηχῆ-
σεῶν της, ἕνας φωτογράφος πού μεταφέ-
ρει τὸ φαινόμενο στὸ μικρὸ χῶρο τῆς
στήλης του. Ὁ καλλιτέχνης προχωρεῖ ἀ-
κόμα περισσότερο, καὶ μαζί μὲ τὰ χρώ-
ματα καὶ τὴ λεπτομέρεια, ὑποβάλλει κι' ἔ-
να αἶσθημα, δημιουργεῖ μιὰν ἀτμόσφαιρα,
ξέρει περισσότερο νὰ παρατηρεῖ, καὶ φυσι-
κά, νὰ εἰκονίζει μιὰ κερασιὰ μὲ καταπόρ-
φυρα φύλλα πού προβάλλει σὰν ἔντονη
ἀντίθεση μέσα στὸ σκοῦρο χρῶμα τοῦ δά-
σους. Ὁ ποιητὴς ἐπιχειρεῖ ἄλματα τολμη-
ρά, καὶ ξεπερνάει τὴν εἰκονιστικὴ ἀπόδοση,
τὴν πιστὴ καὶ ὠραιοφανῆ. Τοῦ ἀναγνωρί-
στηκε πάντα αὐτὴ ἡ διάθεση τῆς ἀνταρ-
σίας, καθὼς ἀναζητεῖ τοὺς νέους τρόπους
μετασχηματισμοῦ τοῦ ἀντικειμένου. Φιλο-
δοξεῖ νὰ φτάσει πέρα ἀπὸ κείνο πού εἶναι
ὄρατὸ σὲ ὄλους, θέλει νὰ προβάλλει τὴ δι-
κὴ του ὄραση, δίχως πάντα ν' ἀπομακρύν-
εται ἀπ' τὸ ἐπιφαινόμενο. Αὐτὰ τὰ στά-
δια τῆς ἐξελίξεως ἐπιχειροῦμε νὰ παρου-
σιάσουμε μὲ τὴ μικρὴ μας παραδειγματο-
λογία. Θυμούμαστε ἕνα ἔξοχο ποίημα τοῦ

Κώστα Χατζοπούλου. Ποιητὴς τῆς παράδο-
σης ὁ συγγραφέας τοῦ μυθιστορήματος
«Φθινόπωρο» ἀληθινὸ ὄροσημο τῆς ἑλλη-
νικῆς μυθιστορηματικῆς τέχνης, ἔζησε χρό-
νια πολλὰ στὴ Γερμανία κ' ἐμποτίστηκε
ἀπ' τὸ γερμανικὸ ρομαντισμό. Ἀπὸ τοὺς
πρωτοπόρους τῆς νέας Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς,
ἴδρυσε τὸ πρωτοποριακὸ περιοδικὸ «Τέ-
χνη», γιὰ νὰ παρουσιάσει, μαζί μ' ἕναν
κύκλο συνεργατῶν, τὶς ἐπιδόσεις τους, μὰ
καὶ γιὰ νὰ φέρει σὲ μιὰ στενότερη γνωρι-
μία τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ μὲ τὶς ξένες λο-
γοτεχνίες, τὴν ἀγγλική, τὴ γερμανικὴ, τὴ
ρωσικὴ καὶ τὴ σκανδιναβικὴ. Ἡ ποίησή
του, μιὰ πρώτη ἀπόπειρα συμβολιστικῆς
ποίησης, ἔχει κυρίως σὰ γνώρισμα τὴ μου-
σικότητα. Χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ τίτλοι
τῶν συλλογῶν του «Βοσκοπούλα» «Χιονι-
σμένη νύχτα» «Χεινοπωριάτικα» καὶ ἄλ-
λες. Ὁ συμβολισμὸς του φιάνει καμμιὰ
φορὰ ὡς τὴν ἑλλειπτικότητα, τόσο ἔχει λυ-
τρωθεῖ ἀπὸ τὴν ἐκλεκτικὴν περισσολογίαν
καὶ τὸ μῦθο. Τὸ ποίημα τιτλοφορεῖται
«Μὲς στὰ ὄνειρά μου πέρασες».

Μὲς στὰ ὄνειρά μου πέρασες, ἕνα καὶ
[σὺ ὄνειρό μου
ἦταν ἡ λάμψη μιᾶς στιγμῆς, μιὰ λάμ-
ψη ὅπως κι' ἐσύ.
Καὶ μοῦ εἶναι ὡς νὰ σὲ ἀπάντησα στὸ
[γύρισμα ἐνὸς δρόμου
ἐνῶ μιὰ Δύση χύνονταν στὸν οὐρανὸ
[χρυσή.

Καὶ δὲν κελάδησαν πουλιά, δὲν ἀνθι-
[σαν οἱ κλάδοι,
γλυκόπνοη τῆς ἀνοιξῆς δὲ σκόρπισε
[ἡ εὐωδιά,
ἦταν φθινοπωριάτικὸ στὸ πέρασμά σου
[βράδυ,
καὶ μόνο τ' ἄλλα ρόδα του κρεμοῦσαν

[στα κλαδιά.

Και παΐξαν, και στην κόμη σου κρεμά-
[σαν δλογύρα,
κ' ήταν από τα μάτια σου σὰ νὰ ἔστα-
[ζε τὸ φῶς.
Και πέρασες, δὲ στάθηκες, μὰ στην
[ψυχὴ μου πῆρα
ὅ,τι στην ὥρα ὁ πόθος της λαχτάρησε
[κρυφός.

Και πέρασες· στὸ διάβα σου δὲ σάλεψε
[οὔτε φύλλο
ὅμως στὸ δρόμο ἀπόμεινε και τρέμει
[μὰ πνοή
ἀπὸ χαμένο ἕνα ὄνειρο, κι' ἀπὸ σβυστὸ
[ἕνα θρούλο
γιὰ ἕνα χρυσὸ βασίλεμα και μιὰ ἰλαρὴ
[ζωή.

Στοχασμὸς και φύση και εἰκόνα συ-
κροτοῦν τὸ ρυθμικὸ και μουσικότητα λόγου
τοῦ Κώστα Χατζόπουλου. Μιὰ στάση δια-
φορετικὴ πάει νὰ ἐκφράσει ἕνας ἄλλος ποι-
ητῆς τῆς παράδοσης, ὁ Ναπολέων Λαπα-
θιώτης. Ἰδιοσυγκρασία ἐγωλατρικὴ και
αρχισσευτικὴ, ἕνας ἄνθρωπος πονεμένος
ναὶ πικραμένος ἀπὸ τὴ ζωὴ. Μίλησε κά-
κοιον καιρὸ γιὰ τοὺς ἔρωτες και τοὺς αἰ-
πθησιασμούς του, γιὰ κάποια χαρὰ τῆς ζω-
ς, μὰ πιότερο ὁ ἄνθρωπος μετέβαλε τὸν
ἑαυτὸ του σὲ σκιά πὺ ζητάει τὴν ἑξαφά-
νιση. Ρομαντικὸς κι' αὐτός, ἔνωσε τὴ με-
λαγχολία σὰν ἄνθος τῆς ψυχῆς! Δὲν ἀφή-
νει μὲ τοὺς στίχους του ν' ἀκουστεῖ ὁ βόγ-
γος, μήτε ἡ ἐκφραση τοῦ ἄλγους. Παραδί-
δεται στὸ ρεβασμὸ και στην ἐκσιαση μπρο-
στὰ στὸ φυσικὸ φαινόμενο. Σὲ μιὰν ὥρα
φθινοπωρινὴ πάει νὰ συμπλέξει τὸ αἶσθη-
μα τῆς ἀγάπης. Τὸ ποίημα πὺ μεταφέρου-
με ἔχει τίτλο «Τραγοῦδι τοῦ Φθινοπώ-
ρου».

Φθινόπωρο σ' ἀγάπησα τὴν ὥρα πὺ
[τὰ φύλλα
πέφτουν κι' ἀφήνουν τὰ κλαριά γυμνά
[γιὰ τὸ χειμῶνα,
πὺ βιάζονται τὰ δειλινά, κ' εἶναι τὰ
[ρόδα μῆλα,
κ' εἶναι τὰ βράδρα μόνα...

Και τώρα στέκω και ρωτῶ: Ποιὰ μοι-

[ρα και ποιά μπόρα,
καθὼς τραβοῦσα μοναχὸς τὸ δρόμο τῆς
[ἀβύσσου,
παράξενα κι' ἀνέλπιστα νὰ μ' ἔχει φέ-
[ρει τώρα
ζητιάνο στην αὐλὴ σου...

Κι' ὅταν τὸ γιόμα χάνεται κι' ἡ νύχτα
[κατεβαίνει,
και σιωπηλά, σὰν τὰ βιβλία, τὸ φῶς
[τῆς μέρας κλείνει,
νᾶρχομαι πάλι νὰ ζητῶ μιὰν ἡσυχία
[χαμένη,
σὰν μιὰ ἐλεημοσύνη...

Σ' ἀγάπησα, φθινόπωρο, τὴν ὥρα πὺ
[τὰ φύλλα
πέφτουν κι' ἀφήνουν τὰ κλαριά, κ' εἶ-
[ναι τὰ βράδρα μόνα...
Μ' ἀλήθεια, νὰ σ' ἀγάπησα—ἢ μὴ εἶν'
[ἡ ἀνατριχίλα
τοῦ ἐρχόμενου χειμῶνα;....

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς και ποιητῆς Γιώργος
Ἀθάνας, ἔζησε ἔντονα τὸ ὑπαιθρο. Μὲ τὸ
ρωμαλέο τόνο τῆς ρουμειλιώτικης ἐκφρα-
σῆς του μετέφερε στην ποίησή του, εἰκόνας
και ὄψεις ἀπὸ χρώματα και στιγμιότυπα
τῆς φύσης και τῆς ζωῆς, πὺ μᾶς γίνεται
αἰσθητὴ και μᾶς συγκινοῦν. Τόσο ὁ λόγος
του εἶναι ἀπλὸς και ἀφομοιῶσιμος! ἀπὸ τὴν
κοινὴ εὐαισθησία. Μὲ τὸ λόγο ζωγραφίζει,
μὲ τὸ λόγο συλλαμβάνει τὶς παραστάσεις,
παραστάσεις και ὄψεις ὄρατες. Ὁρθόδοξος
κι' ἀμετακίνητος ἀπὸ τὸ δίδαγμα τῆς ποι-
ητικῆς παράδοσης, τὴ συνεχίζει μὲ πίστη
και φανατισμὸ. Δὲν ἔννοεῖ ἄλλοιῶς τὴν
ποίηση. «Τὰ τραγοῦδια τῶν βουνῶν» εἶ-
ναι ἕνα ὄρατο ἠγεῖο ἀπὸ μουσικὲς φωνές
πὺ ἐνορχήστρωσε ἡ οἰσορηλατημένη ζω-
γραφικὴ διάθεση τοῦ ποιη ἡ. Πόσα δὲ θὰ
μπορούσαμε ν' ἀντλήσουμε ποιήματα ἀπ'
τὴ συλλογὴ του! Θὰ περιοριστοῦμε σὲ δυὸ
μόνο πὺ τ' ἀριθμεῖ—καθὼς ὅλα τῆς συλ-
λογῆς «Τὰ τραγοῦδια τῶν βουνῶν.— Στὸ
ἕνα μὲ τὸν ἀριθμὸ 259 ἐπιχειρεῖ ζωγραφι-
κὰ νὰ εἰκονίσει τὸ φθινόπωρο, και στὸ ἄλ-
λο, ἀριθμὸς 260, βλέπει τὸν ἄνθρωπο στην
ἴδια φθινοπωρινὴ ὥρα, ὅμως τόσο διάφο-
ρη ἀπὸ κείνη πὺ τὴ νιώθουμε οἱ ἄνθρω-
ποι τοῦ ἀστικῶ χῶρου. Τὸ φθινόπωρο στὸ

ὑπαιθρο εἶναι κάτι πιότερο ἀπὸ τὸ χάϊδε-
μα τοῦ ἡλίου καὶ τὴν ἀνατριχίλα. Εἶναι ἢ
προφύλαξη «Φορτώσου βλάχα τὸ παιδί, ζα
λώσου τὸ μπεσίκι, δηλ. τὴν κούνια καὶ ρο-
βόλα τραγουδιστὰ νὰ φτιάσεις χαμηλότερα.
Μὰ ἄς ἀκούσουμε τὰ δυὸ ποιήματα τοῦ
Γιώργου Ἀθανασιάδη - Νόβα.

256

Ξεροκιτρινοφύλλιασε τὸ δάσος ἀπ' ἄ-
|κρη σ' ἄκρη:
Χρυσάφικα στὸν οὐρανὸ, μαλάματα
|στοὺς χῶμα!..
Τοῦ ἀνέμου τὸ παράπονο καὶ τῆς βρο-
|χῆς τὸ δάκρυ
τοῦ στρατοκόπο· ἢ μοναξιά τὰ φαρμα-
|κῶνει ἀκόμα

Δὲ βλέπω ζούμενο στὴ γῆ, πουλί σὲ
|ξεροκλάδι·
μακριὰ δὲν ἀφουγκράζουμε βοσκὸ καὶ
|ξυλοκόπο
κουφοπατῶ σὰ φάνιασμα πού ξέφυγε
|ἀπ' τὸν Ἄδη.
Ἐγὼ λυπᾶμαι τὰ κλαριά καὶ αὐτὰ
|τὸ στρατοκόπο.

260

Δὲν μᾶς σηκώνουν τὰ βουνά, δὲν μᾶς
|κρατᾶν οἱ ράχες·
φορέσαν τίς κατσοῦλες τους κι' ἀστρα-
|φτομπουμπουνίζουν!..
Κατατρεγμένες πού εἴμαστε κ' ἐμεῖς οἱ
|δόλιες βλάχες
ὁποῦ ἀγαπᾶμε τὰ βουνὰ κι' αὐτὰ μᾶς
|ξετοπίζουν!

Φορτώσου, βλάχα μ', τὸ παιδί, ζαλώ-
|σου τὸ μπεσίκι
καὶ γνέθοντας τὴ ρόκα σου τραγουδι-
|στὰ ροβόλα
ὁσὸ νὰ φτιάσεις σὲ ψαθί, νὰ φτιάσεις
|σ' ἀρμυρίκι
νὰ βρῆς τ' ἀχεροκάλυβο θεμελιωμένο
|κιόλα!

Στῆς Ἀθηνᾶς Ταρσοῦλη, τῆς πεζογράφου
καὶ τῆς ποιήτριας τῆ συλλογῆ «Περά-
ματα πουλιῶν», περιλαμβάνεται μὲ τὸ
ποίημα «Φθινόπωρο». Μὲ τὸν ἀπαράμιλλο
χρωστῆρα τοῦ λόγου ἢ ποιήτρια συνθέ-

τει τὸν πίνακα τῆς φθινοπωρινῆς ὥρας,
δημιουργεῖ μιὰν ἀτμόσφαιρα γιὰ νὰ κατα-
λήξει στὸ τελευταῖο τετράστιχο μ' ἓνα συμ-
βολισμὸ τοῦ κύκλου τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Φ θ ι ν ὀ π ω ρ ο

Μὲ τίς φθινοπωριάτικες δροσιές
τὰ καλυβάκια ἀρχίζουν κι' ἐρημώνουν
σκορπίζουν στὸ ἀγέρι οἱ φυλλωσιές,
τ' αὐλάκια στὸ πρωτόβροχο θολώνουν.

Στὴν κοιμισμένη λίμνην ἀργοσβεῖ
τρεμάμενη μιὰ καλαμιὰ καὶ γέρνει·
ἓνα μεγάλο σύννεφο μαβὶ
μιὰ μπόρα ἀλαργινὴ ἐδῶθε φέρνει!

Στοὺς φράχτες τὸ τριζόνι ἔχει κρυφτεῖ
καὶ ναρκωμένο μέσ' στὴ γῆ ἀπομένει·
στὸ μονοπάτι τὸ ἔρημο σκυφτὴ
περνάει μιὰ γρηὰ μὲ ξύλα φορτωμένη.

Καὶ σ' ἓνα μονοπάτι τῆς καρδιάς
ὁποῦχε ροδανθούς καὶ χρυσομῆλα,
ἐφάνηκεν ἀπόψε τῆς γρηᾶς
ὁ κουρασμένος ἴσκιος μὲ τὰ ξύλα.

Μιλῆσαμε στὴν ἀρχὴ γιὰ τὴν ἀνταρ-
σία τῆς ποίησης, πού ἀνήσυχη ἀναζητᾶει
τὴ νέα ὄραση, καὶ τὴ χάραξη νέων δρόμων.
Ἔχουμε ὑπ' ὄψη μας τούτη τὴ στιγμή τὰ
ποιητικὰ βιβλία τοῦ Γιώργου Γεραλῆ «Κύ-
κλοι στὸ λυκόφως», πού τύπωσε στὰ εἴκο-
σὶ του του χρόνια, στὰ 1934 καὶ «Τὰ λυ-
ρικὰ τοπία», τυπωμένα λίγο ἀργότερα. Ἡ
μελαγχολία πού ἀναδίνεται ἀπὸ τὴν ποίη-
σή του, ἀποτελεῖ τὸ γνήσιο ψυχικὸ ἄρω-
μα. Ἀσκεῖ μιὰν ἐποπτεία τοῦ ὄρατοῦ Κό-
σμου καὶ μεταφέρει τὸ φαινόμενο στὴν πε-
ριοχὴ νῆς Τέχνης καὶ τὸ προσμίγει μὲ τὸ
ψυχικὸ γεγονός. Προσέχει τίς ἀτομικὲς
του ψυχικὲς καταστάσεις, καὶ γιὰ νὰ ἀκρι-
βολογήσουμε θὰ λέγαμε πὼς στὶς λυρικές
του πραγματώσεις ὑπάρχει καὶ ἡ ἐσωτερι-
κὴ περιπέτεια. Στὴν ποίησή του φανερώ-
νεται αἰσθητὸ τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο. Στὴ
φθινοπωρινὴ του συνοδεία μᾶς μιλάει γιὰ
τοὺς κουρασμένους ἀνθρώπους πού πᾶν τὸ
σούρουπο χωρισμένοι καὶ σιωπηλοὶ σὰ νὰ
στερήθηκαν τὴν ἀγάπη, γιὰ κάποιους πλη-

γωμένους πού προχωροῦν, κι' ὅσο κι' ἄν
πονοῦν, ποτὲ δὲν κλαίνε. Θὰ θέλαμε νὰ
χαροῦμε τὸ ποίημά του «Συνομιλία μὲ τὴ
φθινοπωρινὴ μητέρα». Εἶναι πολὺστιχο
καὶ οἱ προθέσεις καθὼς φανερόνται ἀπὸ
ἓνα μὶτο τοῦ Μιλόζ, δὲν συμπυκνώνον-
ται σὲ λίγες γραμμές. Θὰ περιορισθοῦμε
στὸ ποίημά του «Φθινοπωρινὴ συνοδεῖα».

Φθινοπωρινὴ συνοδεῖα

Κάποιοι κουρασμένοι σὰν τὸ σούρουπο
χωρισμένοι πᾶνε καὶ σιωποῦνε.
(Τάχα τὴν καρδιά τους κάπου ἄ-
[φήσανε
κι' ἔχουνε ξεχάσει ν' ἀγαποῦνε.)

Κάποιοι πληγωμένοι, μεσ' στὸ σύ-
[θαμπο
πὸ ὅσο κι' ἄν ποιοῦν ποτὲ δὲν
[κλαίνε
(τὰ μικρὰ παράπονα ἐκρατήσανε
τὸ μεγάλο μυστικὸ δὲ λένε...)

Κάποιοι κουρασμένοι, τοῦ φθινόπω-
[ρου
σέρνουν τὸ χορὸ στὰ πρῶτα ρίγη
(κυνηγοῦν τὴ Δύση τὴ Βασίλισσα,
πὸ ἔχει στὴν ψυχὴ μου καταφύγει...)

Ὁ Βασίλης Λιάσκας ἔχει στὸ ἐνεργη-
τικὸ του τρία ποιητικὰ βιβλία. Ἐμφανί-
στηκε μὲ τὴ συλλογὴ «Ἵπαρξη». Ἀκολού-
θησαν «Οἱ ἄνθρωποι στὴν ἄσφαλι» καὶ
τελευταῖα κυκλοφόρησε τὴ συλλογὴ του
«Πρωτόπλαστοι». Μεταφέρουμε τὸ ποίη-
μα του πὸν τιτλοφορεῖται «Ἐδῶ» μὲ τὸ ὁ-
ποῖο μᾶς μεταγίγει τὴν αἴσθησιν τῆς μο-
ναξιάς καὶ τῆς σιωπῆς μέσα στὴ θαλπωρὴ
τοῦ φθινοπώρου. Ὁ ἔλυρισμός του εἶναι
ἐμφανής, κι' ὁ διανοητικὸς του προβλημα-
τισμὸς ἐπίσης. Ὅπως δὲ καὶ σὲ ὅλες τὶς
σελίδες τοῦ ποιητικοῦ του βιβλίου.

Ἐ δ ῶ

Ἐδῶ ἡ μοναξιά κι' ἡ σιωπὴ
μιὰ μακρυνὴ πατημασιά, ἓνα φριχιά-
[σμα φτεροῦ,

φτάνει νὰ μοῦ ξυπνήσει
ἐκείνη τὴ χορδὴ πὸν μόνο μὲς στὴ
[μοναξιά
καὶ στὴ σιωπὴ τῆς πιδὸ συχνὰ βαθεῖα
[μου ξαναπάλλει.

Μιὰ μόνο ἀνάσα μακρυνὰ μόλις ἀνυ-
[ψωθεῖ
τὰ πέταλα τοῦ αἱμάτινου ἀνθους
τότε θὰ στρέψουνε νὰ δοῦνε,
νὰ δοῦν ποιὸς τάχα ἄνεμος ξυπνᾷ καὶ
[βηματίζει.

Ἐάφνου τοῦ μακρυνοῦ κυνηγημένου
[σύνεφου

πέφτει ἡ σκιά,
κι' εὐθύς σωπαίνει τὸ τζιτζικι
μακρυνὰ μαντεύεται ἀνθρώπου ἐμφάνιση
κι' εὐθύς ἀμέσως σταματῶ τὴν εὐτυ-
[χία νὰ ὄνειρεύομαι.

Ζωντανεμένη ἀπὸ τὴ θαλπωρὴ τοῦ ἡ-
[λιου πάλλεται
γυαλίζει ἡ ράχη τοῦ ἄγριου βράχου
θὰ κινήσει
κάποιους ἄλλους νὰ συναντήσῃ βρά-
[χους πὸν ἀμέριμοι
βόσκουν θαρρεῖς, σὲ προϊστορικοῦς
[λειμῶνες.

Ἀληθινὰ πόσες φορὲς ἀπὸ τὴν κορυά
[πέτρα,

ζεστασιά δὲν ζήτησα
καὶ πόσες τὴ δροσιά,
ὅταν ἀπ' ὄλα τὰ γῆινα μυστικά μου
ἄνεμος μ' ἀπογύμωνε
κι' ἔμεινε ἓνα δέντρο χωρὶς φύλλο στὸν
[οὐρανὸ

μιὰ ρίζα μὲς στὸ χῶμα.

Ἀξιοσημεῖωτο εἶναι πὸν στὸ ποίημα αὐτὸ
δὲ συναντοῦμε τὴ λέξη φθινόπωρο. Τόσο
ὁ ποιητὴς κατέχεται ἀπὸ τὴν ἔκσταση καὶ
τόσο ὑψώνεται πάνω ἀπὸ τὸ φαινόμενο,
νὰ θέλει νὰ κυκλοφορεῖ στὴ σφαῖρα τοῦ ὁ-
[νεῖρου.

Ο ΚΑΛΒΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΕΑ ΣΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ*

ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΗΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

α'

•Ο Κάλβος, ὁ πιὸ ἐγκυρος ἀπόστολος τῆς θεωρίας, γιὰ ν' ἀναβλέπει ἢ ἀνθρώπινη δράση, ἐνωτίζεται τώρα μὲ τὴν ἐφηβική του κράση τῆ δεοντολογία ἐνὸς ἀνθρωπιστοῦ. Κι' εἶναι ἀνθρωπιστὰ ὅλοι τοῦ δυαδισμοῦ οἱ συμπόται· ὅλοι ὅσοι ἐπωμίζονται τὴν παλίοροια—καὶ τὴ σύζευξη—τῆς ιδέας καὶ γεγονότος· ἀνεξαρτήτως πνευματικῆς ἀφειρησίας ἢ στόχου. Εἴτε ξεκινοῦν ἀπ' τὴ θεωρία γιὰ νὰ καταλήξουν στὴν πράξη, εἴτε καταλήγουν στὴ θεωρία ἀφορμώμενοι ἀπ' τὴ δράση. Στὴν πρώτη περίπτωση πάντα ἡ πράξη εἶναι ἡ θηλυκὴ ὑποδοχή, τὸ θῆλυ, πού γονιμοποιεῖται ἀπ' τὸν ἀνδρισμὸν τῆς ιδέας· στὴν ἄλλη ὁ ἀνδρας ἀποκαθαίρει τὸ θῆλυ. Τοῦτο στὴν κοινωνιολογία τοῦ πνεύματος καλεῖται ἀνθρωπισμός. Ὁ Κάλβος, πρόδρομος αὐτῆς τῆς κατηγορίας καὶ θιασώτης αὐτῆς τῆς διαδικασίας ἐτάχθη. Κι' ὅμως ἀπεδείχθη ἐξ

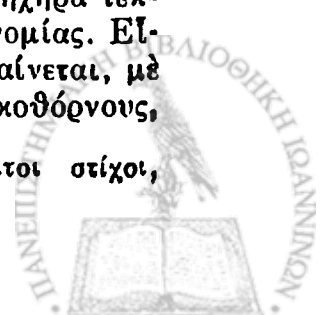
ἀρχῆς ἀκοινώνητος καὶ ὀργανικὰ ἀπροσάρμοστος πρὸς τὰ ἐγκόσμια. Ἐφηβος, νοσηρὰ ἔφηβος παρέμεινε μέχρι τέλους κι' ὄχι πολίτης· ὑπεράγαν ἄπραγος ἀτομικιστῆς μετέρχεται τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνθρωπιστοῦ γιὰ νὰ διαλάμψη κάποτε ἡ φυσιολογία του ὡςφυσιολογία πειστική. Καὶ ὄντως διέλαμψε πειστική. αἰσθητικὰ μόνον, ποτὲ κοσμικά. Ἄλλ' ὅταν κατάλαβε ὅτι ἡ ἀνθρωπιστικὴ φιλοδοξία εἶναι κατ' οὐσίαν καὶ κατ' ἀνάγκην ἀδυναμία, ὅτι εἶναι κίνδυνος, γιὰ τὸ ὑπονομεύει τὴν ἀτομικὴ δόξα καὶ δύναμη, ἔγινε ἕνας τραγικὸς δραπέτης τῆς κοινωνίας τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ἀργότερα διαψεύδεται καὶ σ' αὐτῆ του τῆ στάση, αἰσθάνεται ἄδικα παραγκωνισμένος, ζῆ τὴ ματαιότητα καὶ κάθε ἀτομικῆς, παρὰ—κοινωνικῆς προσπαθείας, ὅποτε διπλώνεται εἰς ἑαυτὸν σιωπηλός, ὑπερήφανος—ἐκούσιος ἀπόκληρος κάθε δημιουργίας.

β'

Καὶ νὰ πῶς τερατοουργεῖται τώρα τὸ ἀποτέλεσμα: Ὁ ὑπερβολικὸς ἔρωτας τῆς ιδέας στὰ ποιήματά του· ἡ προβολὴ τῆς πέραν καὶ ἔξω (καὶ διόλου κατ' ἀξίαν) τοῦ γεγονότος συχνά, ἀσφαλῶς γιὰ νὰ μὴ συνθλιβεῖ καὶ θυσιασθεῖ ἐκεῖνη· μολαταῦτα ἡ ἀποκαλυπτικὴ ἐξόγκωση (γιγαντισμὸς καλύτερα) τῶν γεγονότων· ὁ ἀναθεματισμὸς, ὅταν τὸ γεγονὸς δὲν παράγεται κατ' εὐχὴν· ὁ ὑπερθεματισμὸς ὡς ἐκ τούτου τῆς ιδέας

καὶ αἱ θεωρητικὲς εἰσαγωγές, ἕνα εἶδος ἐξορκισμῶν γιὰ νὰ συναντήσῃ ἢ νὰ προεξαγγείλῃ τὸ γεγονὸς· τὰ θέματα ἐπηρμένα καὶ σωματώδη ἤδη ἀπ' τὴν πρώτη τους σύλληψη· στὴν ἀπόδοση τὰ ἐκφραστικὰ μέσα, ἔτσι πλαστικὰ καὶ εὐφάνταστα—ὅλα τοῦτα δὲν εἶναι παρὰ εὐγλωττα, ἡχηρα τεκμήρια τῆς ὀργανικῆς του ἀντινομίας. Εἶναι ὁ Κάλβος, *sui generis* ὅπως φαίνεται, μὲ αὐτὰ τὰ προσωπεῖα καὶ τοὺς κοθόρονους,

* Βλ. Εἰσαγωγικὲς παρατηρήσεις: Ἰσμήνης Δάλλα: Ὁ Κάλβος καὶ οἱ ἀνέφικτοι στίχοι, πηρ. «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», τευχ. 62ον σελ. 466, 1957.

κατὰ κανόνα ὁμως τραγικός, ἔφηβος πὺ ἐπιμένει κι' ἄς ἀδυνατεῖ νὰ συννευρεθεῖ, θεωρητικός πὺ πολεμεῖ κι' ἄς ἀποτυγχάνει

νὰ πράξει, ἀτομικιστῆς πὺ δοκιμάζει, χωρὶς νὰ κατορθώνει νὰ ἐκφρασθεῖ ἀνθρωπιστικά.

γ'

Η Ὁ δὲ εἰς Πάργαν, νὰ ἐνα παράδειγμα. Δυὸ χωριστοί, ἀσυμφιλίωτοι ἐν τῶν ἔσω ὄγκοι, συνυφίστανται μὲ δικαίωμα πὺ τὸ παραχωρεῖ, ὄχι ἢ σύνθεση, ἀλλὰ ἢ παράθεση. Ὁ ἕνας ὄγκος (στροφὲς ἀ—στ') ἀφορᾷ τὴν ἰδέαν· ὁ ἄλλος (στροφὲς ζ'—ιζ') τὸ γεγονός. Σὰν συμπληγᾶδες πέτρες ἐνώνονται στὴν ἀνάγνωση, γιὰ νὰ διεκπεραιωθοῦμε—ἐξωτερικὰ πάντως—ἀπὸ τὴ μιὰ ὄχθη στὴν ἄλλη. Ἐνας αἰσθητικὸς ἐκβιασμός, καὶ ἀμέσως ἀπωθοῦνται καὶ ἀποτελοῦν δύο ἀκέραια, αὐτόμολα ἀκέραια σώματα. Τὸ ἕνα σῶμα, ἢ ἀρχὴ τοῦ ποιήματος μὲ τὴν καταβασία μιᾶς μεθόδου παραγωγικῆς ὑπηρετεῖ τὴν πρόθεση νὰ προσγειωθεῖ ἢ ἐφηβεία του σ' ἕνα γεγονός παρα-ἄσημο στοὺς φακοὺς τῶν ἰδεῶν, αὐτῶν τῶν ἠθικῶν τηλεσκοπίων τῆς Καλβέλου ἀντοχῆς· παράσημον ὁμως γιὰ τὰ κρώζοντα ὀργανικὴ πείνα, ὑλικὴ τεκμηρίωση, εἶδω-

λα τῶν ἰδεῶν. Ἡ πείρα ἢ ἱστορικὴ, τῆς Πάργας τὸ γεγονός τοῦ παρουσιάζονται εὐκαιρα καλλιτεχνικά. Ἡ διαδικασία ὁμως, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ πλησιάζει συνθετικά, ἐδῶ γίνεται σὲ στύλ παραθέσεως. Καθὼς ἐπιχείρησε ἢ ἰδέαν νὰ ἐμβολιάσει τὸ γεγονός τῆς ἱστορίας, ἢ ἴδια φθίνουσα ἐγκλωβίστηκε. Μόνον ἢ πρὸς αἰσθητικὴ διαίωνηση ὀρμὴ τὴ διασώζει κ' ἴσως τὴ δικαιώνει. Εἶναι μιὰ ἰδέαν—ἐφηβος, ἄς μὴ ξεχνᾶμε, καὶ μὲ τῆς ἐφηβείας τὸ πάθος καὶ τὴν ἔνταση ἐπιχειροῖ τὴ σύζευξη μὲ τὸ γεγονός, τοὺς ἐναγκαλισμούς της μὲ τὴν ἐποχὴ. Ἡ Πάργα, ὡς ἱστορικὴ ὥρα, ὑπῆρξε ἕνα πλαγκτὸν στὸ ρευστὸ μεταπλαστικὸ κέφι τοῦ ποιητοῦ, στὴν ἀνθρωπιστικὴ του ἀποστολῆ, στὴν ἐφηβεία του πὺ ἐπιζητοῦσε τὴ συνεύρεση τῆς ἰδέας μὲ τὴ δράση.

δ'

Στὴν Ὁ δὲ εἰς Πάργαν, ὅπως κι' ἄλλοῦ προπορεύεται τὸ σῶμα τῆς ἰδέας. Στὴν κριτικὴ γωργία τοῦ ἰδεολογικοῦ τούτου στρώματος ταλαιπωρούμαστε σ' ἀπίθανα προβουλεύματα. Σὰν ἑλλανοδίκες βλέπομε στὸ τέλος πὺς ἢ ἰδεολογία διακοβεύεται, γιὰ χάρη τῶν αἰσθητῶν. Γιὰ νὰ συγκατανεύσομε σὲ μιὰ ταλαιπωρημένη συμφιλίωση μὲ μοναδικὸν ὄριο-τρόπιον τὸ ν ν ο ὦ ν ὅπου ἀποφεύγει τὴν δουλωσύνην. Τὸ εὐτύχημα εἶναι πὺς δροῦμε συνεργοὶ τοῦ ποιητοῦ νοητικὰ καὶ αἰσθητικά. Περνοῦμε μαζύ του τὴν αἰσθητικὴ ἀναπαραγωγὴ τῆς ἰδέας. Καὶ καταλήγομε πολύπειροι Ὀδυσσεῖς θεαματικὰ ἱκανοποιημένοι, νὰ ἢ αὐτοτέλεια. Ἀναλογιζόμενοι ὁμως τὸ κέρδος δυνασχετοῦμε γιὰ τὴ θυσία· σὰν τὸ παιδί πὺ ἐπώδυνα προσγειώνεται ἀπὸ δυσκατάβατα ὕψη σὲ μερικὰ τοῦ πτητικοῦ του μηχανήματος ἑδαφικὰ ἐκτάρια. Τὰ καθέκαστα τῶν νοημάτων, οἱ αἰσθητικοὶ

ἀναπαλμοὶ, οἱ παραγωγικὲς καθιζήσεις, ἢ ρέουσα εἰκονοκλασία, ὅλα τούτα τὰ γυμνάσια τῆς θεωρίας ὅσπου νὰ γίνεῖ ἐγκόσμια, ἀκρωτηριάζουν τὴν ἀρχικὴ, ἀναπεκταμένη ἰδέαν. Τελικὰ ἢ μαραθωνομάχος μόνον ἐν τῷ παραδιδόναι τὴν ψυχὴν αὐτῆς κατορθώνει νὰ ἐκφωνήσῃ (μετὰ πολλῶν στροφῶν διαδρομῆ· ὡς ἀ γ λ α ἄ τ ο σ α ὦ τ α] δ ὦ ρ α δ ο ξ ο λ ο γ ο ὦ ν τ α, ἔτσι πρὸ πολλοῦ εἶχε ἀρχίσει).

Ἄλλὰ πολὺ ἀγλαώτερον
ὁ νοῦς ὅπου ἀποφεύγει
τὴν δουλωσύνην.

Χρειάζεται ἀκόμη μιὰ πορεία παραπλανητικὴ, ἄσκοπη στὸ β' στρώμα τοῦ ποιήματος, στὸ γεγονός, γιὰ νὰ ἐννοήσομε πρὸς τί ἢ ἀποφθεγματικὴ παραπάνω ἐκπνοή:

Ψυχικὴ ἀνδρική ἀπορρίπτει
φρόνημα χαμερπές.

ε'

Ἡ διαγωγή τῆς προσγειώσεως τῆς ἰδέας ἔχει ὡς ἑξῆς. Κατ' ἀρχὴν ὁ ποιητὴς φιλοδοξεῖ νὰ περιβάλλει μ' αὐτὴν τὸ γεγονός, ἐν εἶδει εὐεργετικοῦ σπαργάνου· καὶ ἐπὶ τὴν ὑψηλοφροσύνη τοῦ προτέκτορος μετέχεται δῆθεν τὴν ἐπίκληση· στὴν πραγματικότητα ὅμως τὴ διαγγελία τοῦ ἐκλεκτοῦ μηνύτορος τῶν Πιερίδων:

Σοβαρόν, ὑψηλὸν
 δόσε τόνον, ὦ λύρα,
 λάβε ἀστραπὴν καὶ ἦθος
 λάβε νοός, ὑμνοῦμεν
 ἔνδοξον ἔργον

Ἐπίκληση, ὄχι παράκληση· σ ο β α ρ ὄ ν, ὑ ψ η λ ὸ ν—μεγαλοφροσύνη· ἀ τ ρ α π ῆ, ἦ θ ο ς ν ο ὄ ς, ὑ μ ν ο ῦ ε ν—ὅλα τοῦτα ἐρωτοτροπίες τῆς ἐφηβικῆς ἰδέας. Ἡ περιβολὴ ὅμως θ' ἀξιώσει τὴν ἰδέαν τῆς ἀκεραιότητος τῆς ἰδέας (ἐννοουμένης ὡς ὑφάσματος πρὸς ἐφαρμογὴν ἐπὶ τὸ σῶμα τοῦ γεγονότος). Ἀλλὰ στὴν καθύπερθε ἀνάγκη τῆς στήν ἰδέαν, ἐγκαταλείποντας τὰ περισσεύματα, τὰ ῥάκη τοῦ ὑπάρχοντος.

διαπρεπῆ οἱ ἀθάνατοι

 ἀλλὰ καὶ φρενῶν πτέρωμα

 ὁμοίως ὑπερπετάξαντες

.

 ὁ νοῦς ὁποῦ ἀποφεύγει
 τὴν δουλωσύνην

Ἐδῶ κυρίως νίκησε ἡ ἀνεπτυγμένη φαντασία τοῦ ἐφήβου· τοῦ κεκμηκότος, θὰ ἔλεγε κανεὶς, τῆς ὁρμῆς. Παρ' ὅλη τὴν περιπέτεια γιὰ προβολή, ἔγινε πλέον ἢ ἴδια χυτὴ καὶ πλούσια περιβολή· ἐν εἶδει ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἱματίου κατόρθωσε νὰ φορεθῆ στὸ σῶμα τῶν γεγονότων, χωρὶς νὰ ῥιψοκινδυνεύσει μάλιστα ἡ πλαστικὴ τῶν ἀρτιμέλεια:

Ἐποκουμαιομένους
 δασέας ἐλαιῶνας
 ἢ Πάργα ὑψηλοκάρηνος
 βλέπει· καὶ αὐτὴν ὁ Ἄρης
 ὑπερεφίλει.

Ἡ Πάργα, δηλ. τὸ ὑπόστρωμα τῶν γεγονότων, ἐξαπλώνεται τώρα χειραγωγημένη πάντα, σχεδὸν ἐκβιασμένη ἀπὸ τὴν προ-κατάληψη τῶν ἰδεῶν. Ἡ ἀνδρική ψυχὴ πὸν ἀπορριπτει φρόνημα χαμπερὲς (ἔτσι ἐτελείωνε τὸ β' μέρος κι' ἀκολουθεῖ ὁ ἐπίλογος, στρ. (ιγ—ιζ) μεταθέτει τὴν καλὴ ἔκβαση (σωτηρία; νίκη;) στὸ μέλλον, μὲ τὴν ἀποστροφή:

Πάντοτε οἱ ἐπουράνιοι
 μεγαλόθυμον γένος
 ὑπερασπίζου

στ'

Φυσικά, ἂν σ' ἐμᾶς τοὺς φορτισμένους μὲ τὴν προοπτικὴν τοῦ χρόνου καὶ τὸ γινώσκοντα μιᾶς κάποιας ἀδιαφορίας πρὸς τὰ κατὰ δρῶμενα φαίνεται χυτὴ καὶ πλούσιον περιβολὴ τοῦ γεγονότος, ἀσφαλῶς τὸ ἀπετέλεσε τέλεια ἐφαρμογὴ· ἀκρικῶς εἰ ποιητὴς καὶ ἱστορὴς διήνυσαν τὴν βίβαν τους. Τὴν ὥρα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ἴσως, ὅ,τι σπουδάσαμε σὺν ἀνάγκῃ τοῦ ἐφηβικοῦ νοῦ, νὰ ἦτο συγγραφὴ καὶ ἀνάβαση, ἐξέγκωσι αἰσθητικῆς ἰδιοσυγκρασίας τῶν γεγονότων,

γιὰ νὰ εἰσέλθουν πανηγυρικὰ στὴν ἀτμόσφαιρα τῶν ἰδεῶν. Ἡ Πάργα δηλ. θηρεύτηκε ἀπὸ τὴν ἔνδεια γεγονότων ἰδανικῶν δυνάμει· πρόχειρα διασκευάστηκε σὲ βίωμα τῆς θεωρητικῆς ἀπολογίας του· ἔτσι τακτοποιημένη ἐπέστρεψε καὶ γνώρισε τὸν ἑαυτὸ τῆς (τὸ ἰδεολογικὸν ἐκτόπασμά της) στῆς ἠθικῆς τὴν ἀέριον σφαιρὰ. Ἀλλὰ καὶ ἀντιστρόφως ἡ ἀρχικὴ ἰδέα, παραγωγικὴ καὶ φιλάρεσκη, μὲ τὴν οὐρανίαν της, καθὼς εἶδαμε παγιδεύθηκε (ἐρωτευμένη) ἀπ' τὸ γεγονός. Ἡ παγίδευση,

ὁ ἐγλωβισμὸς αὐτὸς τῆς ἀρσενικῆς ιδέας (τοῦ θεικοῦ πόλου) ὑπῆρξε τοῦ ἀνδρὸς τὸ τίμημα, λύτρα γιὰ τὴν ὀδύσσειά του μὲς στὴν πολιτιστικὴ παλίρροια τῆς ἐποχῆς. Παλίρροια, πὺ ἡ πηγαινοέλευση ιδεῶν καὶ γεγονότων—φιλοσοφικὰ κυτταγμένη—τραγικὰ χάσματα ἀπογεφυρώνει, προγενέστερα ἀπολιθώματα παιδικὰ διαλύει, ἀπο-

στάσεις ἀπροσδιόριστα αὐξανόμενες δημιουργεῖ· ὅπου σὰν σκλουρος ὁ ὑπαρξιακὸς γονόκοκκος χοροπηδᾷ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔχθρα καὶ φιλότητα ιδεῶν καὶ γεγονότων ἀχρηστεύει. Ἐνθυμούμαστε τοὺς ἀποκαλυπτικούς στίχους του:

*Ὡς ἀπ' ἓνα βουνὸν
ὁ ἀετὸς εἰς ἄλλον κ.τ.λ.*

ξ'

Ἄλλ' νὰ πὺ μὲ τὴν κατεργασία διασώζεται ἡ ἐφηβεία μέσα στὸ πρόσχημα τῆς δημιουργίας· ἀποκαθιστῶνται τὰ χάσματα· συναρμολογεῖται ὡς ἀπὸ μηχανῆς θεὸς ἡ ἐνότητα· προσαρμόζονται οἱ διαστάσεις στὴ δυνατότητα ἐνὸς Ροδίου ἀθλήματος—πηδήματος ἐνὸς ποιητοῦ καὶ ἐνὸς ποιήματος. Ἄλλὰ καὶ ὁ τρόπος, ἡ τεχνοτροπία, τὰ σ υ μ π α ς η τ ι κ ᾶ του ἐργαλεῖα, δηλ. τὰ ἐκφραστικὰ μέσα ἐφηβικὰ καὶ κείνα τοῦ παραστάθηκαν. Τὸ ὕφος του ἐμπεριέχει τόλμη καὶ ὑπερηφάνεια· ἡ γλῶσσα του ἔχει τῶν ἀρχαϊκῶν τεχνῶν τὰ γνωρίσματα δηλ. παρὰ τὴν συντηρητικότητα τῶν μορφῶν, ἀποκοτιά καὶ στόμφον, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἀρετή. Ἐχει καὶ ἀπ' τὴ μεγαληγορία, τὴν ἄγρια εἰκονοπλασία τοῦ πρωτοέλληπος Αἰσχύλου:

*Ἡμεῖς ὡς τὰς κλαγγὰς
εἰς τὰ σύννεφα ἀφίνει
ὁ μέγας ἀετὸς*

*καὶ εἰς τὰ βαθέα λαγκάδια
ἀφρούς καὶ βράχους.*

Ἄλλοῦ ἀνακαλεῖ στὴ μνήμη ἀγγειογράφους (ἄς ἐνθυμηθοῦμε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Χρόνου στὸν «Ἱερὸν λόχον»):

*Ὅπως ὅταν ἡ τύχη
εἰς τὰ κρημνὰ τοῦ βίου
τῆς ἀμάξης πλαγίαν
τὴν ὁρμὴν φέρει.*

Ἄν ἡ μουσικὴ εἶναι τῶν ὀρίμων κατὰ κτῆση καὶ τρόπος ζωῆς καὶ τέρψεως, γιὰ τοὺς ἐφήβους—συνειδήσεις καὶ πολιτισμοῦ—ἰσχύουν οἱ εἰκαστικὲς τέχνες. Καὶ μὲ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν τὴ σμίλη καὶ τὴν μηχανὲς ἐρμολόγησε καὶ ἔπλασε τὴν Ὁδὴν εἰς Πάργαν, καθὼς καὶ τὶς λοιπὲς ἀδὲς του, ἰδεομανῆς καὶ ἀποστολικὸς ἀνθρώπος πιστῆς, ὁ ἔφηβος Κάλβος.

Ἀθήνα, 1957

ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΑ ΔΕΙΛΙΝΑ

Φθινοπωρινὰ δειλινὰ
πὺ τὰ περνοῦμε
μόνοι μας,
μὲ ἓνα εὐωδιάρικο γιασεμὶ
στὸ χέρι
καὶ τὶς ὁμορφες
ἀναμνήσεις μας.
Μὲ ἓνα μελαγχολικὸ αἶσθημα
στὴ ψυχὴ
καὶ μιὰ θλιμμένη ἀνησυχία
ἀποχαιρετισμοῦ...

Ἀντώνης Δροῦγκας

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

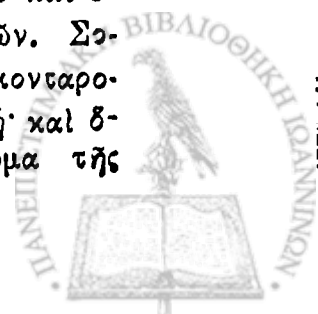
ΥΠΟΜΝΗΣΙ ΚΑΙ ΑΞΙΩΣΙ

Στὰ τεύχη 67-68 καὶ 72 τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας», εἶχαμε ἀναπτύξει ἀρκετὰ τὴν πρωτοβουλία πού εἶχε ἀναλάβει τὸ ὑπουργ. Κοινωνικῆς Προνοίας γιὰ τὴν ἀνασῶσται τῶν Σχολῶν Ἀγιογραφίας Χιονάδων καὶ Ξυλογραφικῆς Γοργοποτάμου στὴν περὶοχὴ Κορίνθου. Ἀκόμη, γιὰ τὸ ἴδιο αὐτὸ θέμα, κάναμε τίς ἀρχικὲς ὑποδείξεις καὶ, κατόπιν, ἐρωτήσαμε τοὺς ἀρμοδίους γιὰ τὴν συνέχεια—περ' ἀπ' τίς ἐνέργειες ἐκεῖνες—πού θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε ἐν προκειμένῳ. Δυστυχῶς, ὅμως, ἡ ἀπάντησι—πού ὀφείλονταν νὰ δοθῆ—ὑπεύθυνα—κι' ἠἐπίσημα—δὲν ἦρθε ἀκόμη. Μονάχα' ἐξωδίκως» πληροφορηθήκαμε πὼς τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι ὑπὸ μορφήν ἄλλον ὑπηρεσιακῆς ἀλληλογραφίας, σκαλωμένο στὰ χαρτιά καὶ στὶς αὐτοψίες τῶν προϊσταμένων μεταξὺ Ἐθνικοῦ Οἰκοτροφείου Κορίνθου καὶ ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας. Κι' ἔτσι ἡ λύσι... «παρεπέμφθη» πιθανὸν στὸ θλιβερὸ γνῶρισμα τοῦ γραφειοκρατικοῦ χώρου. Τέλος, παρακάμπτοντες κι' ἐμεῖς τὰ μεσολαβήσαντα καὶ ἀνακεφαλαιώνοντες τὸ ἐν ἀγόνῳ ἐκρεμότητι αἴτημα αὐτό, ὑποβάλλομε πρὸς τὰ ὑπουργεῖα Κοινωνικῆς Προνοίας, Προεδρείας Κυβερνήσεως καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας τὸ ἴδιο ξανά ἐρώτημα καὶ τὴν παράκλησι γιὰ τὴν ἐπίσπευσι τῆς Ἀνασῶσεως τῶν Σχολῶν αὐτῶν. Εἶναι ζήτημα ἐθνικῆς φυσιογνωμίας καὶ ἀναφέρεται στὴν ὑπόστασι τῆς παραδόσεως τῆς νεοελληνικῆς Τέχνης. Καὶ περιμένομε τὴν ἀπάντησι,

ΝΙΚΟΣ ΒΕΗΣ

Πρῶτα τὸ ραδιόφωνο κ' ἔπειτα ὁ τύπος τῶν Ἀθηνῶν ἀνήγγειλε τὸ θάνατο τοῦ καθηγητοῦ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ Νίκου Βέη, τοῦ σοφοῦ Ἑλληνα διδασκάλου, πού δληρου τῆ ζωῆ τὴν ἀφιέρωσε στὴν ἐπιστήμη καὶ στὴ μόρφωσι τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας. Ἐὰν μελετητῆς τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ—μολονότι δὲν μᾶς ἔπαισε συνθετικὸ ἔργο ὅπως ὁ Σάθας, ὁ Λάμπος κ. ἄ.—ὑπῆρξε σπουδαῖος ἐρευνητῆς διλιθοθηκῶν καὶ ἀρχείων καὶ μᾶς ἄφησε ἕνα λῆθος, ἰδιαιτέρων μελετῶν διαφωτιστικῶν καὶ πλείστα σημεῖα τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ μας. Ὡς πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος ἄφησε ἐποχὴ γιὰ τὴν πλήρη ἀνιδιοτέλεια καὶ γιὰ τὴν στοργὴ πρὸς τοὺς φοιτητάς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ν' ἠθέλε νὰ ξεχωρίσῃ, ἀλλὰ προσπαθοῦσαν πάντοτε νὰ τοὺς ἐμπνεύσῃ τὸ ζῆλο, γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ τοὺς καθοδηγῶσε σ' αὐτὸ ὅσο μποροῦσε, πρᾶγμα πού κάνα συμβάλει στὴν Ἑλλάδα. Πέρα ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη του καὶ τὴν πανεπιστημιακὴν διδασκαλίαν ὁ Νίκος Βέης μὲ τὴν θερμὴν συγχωρία του ἐγνωσε ἰδιαίτερο ἐνδια-

φέρον καὶ στὴν πολιτικὴ. Συγχωριανὸς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς «Δημοκρατικῆς Ἐνώσεως» Ἄλ. Παπαναστασίου ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς πρώτους ὀπαδοὺς του καὶ μὲ θλίψη ἀφηγοῦνταν στοὺς φίλους του πὼς ὁ ἀρχηγὸς του, βλέποντας τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν καὶ τὸν κίνδυνο τῆς δημοκρατίας, ἀναγκάστηκε νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σοσιολιστικοῦ προγράμματος γιὰ νὰ εὐθυγραμμίσῃ τὸν ἀγῶνα του μὲ τοὺς ἄλλους δημοκρατικούς, ἐναντίον τῆς δικτατορίας, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ πετύχουν τὴ νίκη. Οὐτε κλείστηκε ἐπὶ κατοχῆς στὸ ἐπιστημονικὸ κελλί του ὁ Βέης οὔτε γύρεψε νὰ ἐκμεταλλευθῆ τὴν περίστασι σὰν πρώην ὑφηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου. Μποροῦσε ἐπὶ κατοχῆς νὰ τὰ ἔχῃ ὅλα, ἀλλὰ δὲν συνθηκολόγησε μὲ τοὺς Χιτλερικούς καὶ πείνασε. Τὸν ἔβλεπαν τότε οἱ γνωστοὶ του καὶ οἱ φοιτηταὶ νὰ πέρνῃ τὸ κοινὸ συσσίτιο, ὅπως ὅλοι οἱ πεινασμένοι τῶν Ἀθηνῶν. Μετὰ τὴν κατὰ χῆ ἀκοούθησε τὴν ὀμάδα Σβώλου καὶ ἐξελέγη τὸ 1950 βουλευτῆς Ἀθηνῶν. Στὸ φῶς καὶ μαχητῆς ὁ Νίκος Βέης κονταροχτύπησε ἕως τὴν τελευταία στιγμὴ καὶ ὄταν ἀκόμα ἐπάνω στὸ παραλήρωμα τῆς

ἀρρώστιας του έπαιρνε τὰ σεντόνια για χειρόγραφα, τήν έπιστήμη του ώνειρεύονταν και στις πεποιθήσεις του—δ γνήσιος αὐτός Ἕλληνας—έμεινε ασάλευτος.

Οί μαθηταί του τοῦ έφείλουν όπως δήποτε ένα δάκρυ έπάνω στον γυπό τάφο του.

T. S.

*

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΚΑΙ "ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ,"

Τὸ πρακτορεῖον έφημερίδων ἀθηναϊκοῦ τύπου, κυττάζοντας κοντόφθαλμα τὸ έμπορικὸ ἰσοζύγιο τῶν έντύπων πού πρακτορεύει, ἀπάντησε στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», ὅτι «...καὶ λόγω τοῦ περὶωρισμένου έν διαφέροντος πού έχει τὸ περιοδικόν σας, δέν δυνάμεθα ν' ἀναλάβωμεν τὴν πρακτορεύειαν...». Δυστυχῶς πού οἱ μακρυνοὶ αὐτοὶ κύριοι οἱ ὅποιοι έχουν τὴν διαχειρίσει τῆς πρακτορεύσεως ξέρουν νὰ ὀσμίζονται πού ὑπάρχει ένδιαφέρον περισσότερο για τὰ χρήματα.—τὰ πνευματικὰ κέρδη φαίνεται πῶς δέν ἀποτελοῦν γι' αὐτοὺς ένδιαφέροντα ἀξία προσοχῆς, όπως λ.χ. τὸ «χτυποκάρδι» για τὴν πώλησι τοῦ ὀποίου—ἄχ! τί χτυποκάρδι, στ' ἀλήθεια—πῆγαν κι' ὡς τὸ ἐδώλιο. Ἀλλὰ τί νὰ ποῦμε παρακάτω; Εὐτυχῶς ὑπάρχουν σοβαρώτερα πράγματα για νὰ κλείσουμε ὡς ἐδῶ τούτη τὴν ὄντως θλιβερὴ παρένθεσι. Μονάχα σημειώνομε πῶς οἱ τέτοιου εἶδους ὑπεύθυνες θέσεις δέν θὰ έπρεπε—έστω καὶ σάν ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας—ν' ἀνήκουν ἀποκλειστικὰ στὸ πνεῦμα τῆς στουγγῆς έμπορίας. Καὶ περιμένουμε νὰ ένδιαφερθοῦν γι' αὐτὸ οἱ κρατικοὶ ἀρμόδιοι. Γιατί, τὸ ἐλάχιστο πού ζητοῦμε, εἶναι ὅτι δέν ἀναγνωρίζομε τὴν κρίσι για τὸ ένδιαφέρον τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς στοὺς ἀδιάφορους αὐτοὺς κυρίους τῶν καταστρίχων.

A. K.

*

Η "ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ,"

Ἐὐλων τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων καθήκον ἦταν νὰ ἀπειρώσουν τὴν σκέψη στὸ μεγάλο νεκρὸ, τὸν Νίκο Καζαντζάκη, καὶ πικρὸ πολὺ, φυσικὰ, τῶν κριτικῶν. Καὶ ἀξιζει κάθε έπαινος στὴν «Κριτικὴ Ἐστία»

για τὴν κομψὴ εμφάνιση τοῦ τεύχους τοῦ ἀπειρωμένου στὴ μνήμη του. Μᾶς ξένισαν μονάχα μερικοὶ στίχοι γραμμένοι ὀθθεν για τὸν Καζαντζάκη ἀπὸ τὸν Παλαμά, ένῶ εἶναι στίχοι γραμμένοι για τὸν Παρθενώνα καὶ παρμένοι ἀπὸ τὸ ἐπικὸ έργο τοῦ Παλαμά «ἩΦλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ». Έγινε μάλιστα καὶ μιὰ παραλλαγὴ στίχων για τὴν προσαρμογὴ—«ἀνθὸς κι' ἡ Ἀθήνα γλάστρα» σὲ «ἀνθὸς κι' ἡ Κρήτη γλάστρα» κ.λ.π. Φανταζόμεστε ὅτι κάποιος έχθρὸς τοῦ Καζαντζάκη κι' έχθρὸς τῆς Κρητικῆς περιηγητικῆς έπραξε αὐτὴ τὴ νοθεία, γιατί ἄσφαλῶς πιστεύομε, ὅτι ἡ συντακτικὴ έπιτροπὴ δέν πρόσεξε τὴν ἀθέλητη έκτροπή, ἀπὸ τὴ μνήμη τοῦ Καζαντζάκη δέν κερδίζει τίποτε ἀπὸ τέτοια καμώματα.

*

ΠΕΡΙ "ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΚΡΙΤΙΚΗΣ,"

Σὲ ἐγχώρια έφημερίδα δημοσιεύτηκε πρὸ καιροῦ μιὰ «κριτικὴ» τοῦ κ. Δ. Μάλαμα ἀναφερόμενη στὸ περιεχόμενον ένδῶ βιβλίου προωρισμένου για παιδιὰ. Δέν μᾶς έδιαφέρει οὔτε ἡ κριτικὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτὸ οὔτε τὸ κρινόμενον βιβλίον.

Μᾶς ὑποχρεώνει ὁμως νὰ σταματήσομε μιὰ φράση τοῦ κρινόντος σύμφωνα με τὴν ὀποία «δέν ὑπάρχει ὑπεύθυνη κριτικὴ στὰ Γιάννινα νὰ κριτικάρω σωστὰ καὶ δίκαια κάθε εὐγενικὴ προσπαθεια καὶ προσφορὰ στὴν τέχνη πού πρέπει νὰ νᾶναι ἀξιοπρόσεχτες, νὰ παρατηροῦνται νὰ ἐπικρίνωνται στίς ἀδυναμίας καὶ νὰ ἐθαρρύνωνται, νὰ ἐπαινοῦνται στίς ἐπιτυχίες σύμφωνα με τὴν πραγματικὴ τους ἀξία». Ἀλλὰ τί έννοεῖ ὁ κρινὼν γράφοντας ὅτι δέν ὑπάρχει «ὑπεύθυνη κριτικὴ»; Τί περιεχόμενον δίνει στὴν εὐθύνῃ τῆς; Καὶ μπορεί νὰ ὀνομάσῃ ὀρισμένα πρόσωπα πού ἄσχοῦν ἀνά τὸ πανελλήμιον τέτοια «ὑπεύθυνη κριτικὴ»; Δὲ θὰ διδασκοῦμε στίς περιερισμένες αὐτῆς γραμμῆς τί εἶναι καὶ τί δέν εἶναι κριτικὴ. Θὰ ἀπατοῦσε πολὺ γῶκα καὶ τὴ ὑπαρξὴ ὀρισμένων προὑποθέσεων ναγκαίων για τὴν κατανόησι τοῦ θέματος. Ἀπλῶς μόνο τοῦ λέμε τοῦτο: Γίνεται λόγος για ἀνεύθυνη κριτικὴ κυρίως στίς περιπτώσεις πού οἱ κρινόμενα δέν βρίσκονται ἀνταπόκριση στίς σφαλερές προσδοκίας τῆς

έχουν στηρίξει στο «έργο» τους. Ἐν ἀνήκει σ' αὐτὴ τὴν κατηγορίαν, μὴ δὲ ὄλο του τὸ δίκαιο νὰ μιλήσῃ γιὰ τὴν ἀνυπαρξία «ὑπεύθυνης κριτικῆς» στὰ Γιάννινα.

*

ΤΟ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ
ΠΝΕΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Τὸ «Πρακτορεῖον Πνευματικῆς Συνεργασίας», τὸ ὁποῖον κατόρθωσε νὰ περισώσει καὶ ν' ἀναπτύξῃ ὁ κ. Μάριος Βαγιάνος στὴ δύσκολη ἐποχὴ μας, ἤδη παίρνει τῶρα μιὰ ξεχωριστὴ θέσιν στὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησιν τῆς χώρας μας. Στὶς ἀρχὲς τοῦ τρέχοντος μηνὸς ὕστερα ἀπὸ ἀξιόπαινον καὶ θετικὸ μὶθον τοῦ κ. Βαγιάνου, ἔκαμε πανηγυρικὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς λειτουργίας του στὶς νέες αἰθουσες τοῦ ἐντευκτηρίου του (Ἀκαδημίας καὶ Λυκαβητοῦ 2), μὲ μιὰ σημαντικὴ ἐκθεσὶ ἔργων χαρακτικῆς τοῦ Δημ. Γαλάνη (χαρακτικῆς, μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ πληροφοροῦ μαστε, πῶς γιὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον, ἔχει προγραμματίσει μιὰ εὐρύτατη κίνησιν ἐκθέσεων (χαρακτικῆς, θαλασσογραφίας, βυζαντινῆς τέχνης, πορτραίτου, διακοσμητικῆς κ.λ.) μὲ ἔργα ζωγράφων ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν καλλιτεχνῶν (Ἑλληνοαμερικανῶν, Αἰγυπτίων, Ἑπαρχιωτῶν καὶ Κυπρίων). Τὶς ἐκθέσεις αὐτὲς τὸ «Πρακτορεῖον Πνευματικῆς Συνεργασίας» ὄχι μονάχα θὰ ὀργανώσῃ ἀλλὰ θὰ προβάλλῃ καὶ ἀξιολογήσῃ κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον, ἐπιστρατεύοντας πρὸς τοῦτο ὄλους τοὺς ἐμπείρους καὶ θετικούς τεχνοκρίτες. Ἐπίσης, στὸ πρόγραμμα τῆς δράσεώς του, τὸ «Πρακτ. Πνευματικῆς Συνεργασίας» περιλαμβάνει καὶ τὴν ἐπανεκδόσιν τοῦ γνωστοῦ δικοῦ του περιοδικοῦ «Ὅριζοντες», τὸ ὁποῖον, ὕστερ' ἀπὸ μιὰν ἀξιοσημάντη προσφορὰ στὰ Ἑλληνικά Γράμματα καὶ στὴν Τέχνην, κάτω ἀπ' τὸ βάρος συνταρακτικῶν περιστάσεων, ἀναγκάσθηκε μετὰ τὸ 1944 νὰ διακόψῃ. Ἐκτιμώντας τὸ πολυσήμαντον μιᾶς τέτοιας ὀργανωμένης κινήσεως ἐπαφῆς καὶ ἀξιοποιήσεως τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν «—ἐξωαθηναϊκῶν» κυρίως δυνάμεων τοῦ ἔθνους μας, ἔχομε τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἡ πράγματι μεγαλεπήβολος αὐτὴ προσπάθεια τοῦ κ. Βαγιάνου, θὰ δικαιωθῇ πολὺ σύντο-

μα καὶ θὰ καταστῇ ἓνα σοβαρὸν κεφάλαιον δραστηριότητος γιὰ τὶς ἀξίες τοῦ τόπου μας. Καί, σὰν τέτοια, ὄχι μόνον πρέπει νὰ τύχῃ τῆς ἀμέριστης συνδρομῆς ὄλων τῶν πνευματικῶν ποραγόντων τόσο τοῦ Κέντρου, ὅσον καὶ—κυρίως—τῆς Ἑπαρχίας καθὼς καὶ τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ.

Δ.Κ.

*

Κ Ρ Τ Ι Κ Η
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Γιάννης Χριστοφῆ: «Σπουδὴ γιὰ ἀνακλητικὸν» (ποιήματα), Ἀθήνα 1948.

Ποίησι τῆς αὐστηροτέρας μορφῆς—ἀκόμα καὶ στὶς ἀπαιτήσεις τῶν ἡμερῶν μας—εἶναι ἡ «σπουδὴ» γιὰ ἀνακλητικὸν» (συνθετικὸν ποίημα) τῆς Κας Γιάννας Χριστοφῆ. Ἡ ποιήτρια, ἀπ' τὶς πιὸ ἐξελιγμένες αἰσθητικὰς μορφὰς τῆς νεωτέρας ποιήσεως, ἐμφανίζεται στὴν παραπάνω σύνθεσιν μὲ κάποια προσωπικὴ ἀμεσότητα. Ἀντικείμενα στάθηκαν οἱ δικές τῆς ἐμπειρίες, ἡ προσωπικὴ τῆς ζωὴ καλύτερα, ὅπως ἀποκρυσταλλώθηκαν σὲ φιλοσοφημένα πλέον σχήματα ὕστερ' ἀπὸ μιὰν ἐντελῶς ὑποκειμενικὴ μετουσίωσίν τους σ' ἓνα κλίμα λυρικῆς ὑποστάσεως σχεδὸν στὸν ὑποσυνείδητον ψυχικὸν τῆς χώρου. Ἐτσι ὁμοιάζουν νὰ εἶναι περισσότερο μιὰ μικρὴ μινια τούρα, ἢ ὅποια ἐν τούτοις ἀπομένει πάντα στερεοποιημένη στὴν ἀκίνησιν τῶν ἀποτοξινωμένων ἐντυπώσεων, διότι, ἡ ἀφαίρεσις ἐδῶ ὑπῆρξε τόσο ἰσχυρὴ, ὥστε οἱ συγκινήσεις τῆς ποιήτριας ἀποπνευματοποιήθηκαν ὁλότελα. Ἀλλὰ ἐν προκειμένῳ, τὸ πιὸ ἀξιοσημείωτον—ποῦ συνιστᾷ μῆνυμα γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς μορφῆς—εἶναι πῶς ἡ Κας Χριστοφῆ ἐπιτυχάνει νὰ κάμῃ αὐτὴ τὴν ἐπικίνδυνον αἰσθητικὰ μεταλλαγὴν χωρὶς ἀπώλεια ἢ ἀνυπερέβλητη ἀδυναμία στὴ διατήρησιν τῆς φυσιογνωμίας τοῦ ὕλικου τῆς (συναισθήματα καὶ αἰσθήματα). Μόνον πού, στὴν ποιητικὴν τους μεταστοιχείωσιν, γίνονται στοχασμοί, ἐκφρασμένοι στὴ φόρμα τῆς καταβολῆς τῶν αἰτίων τους. Ἡ φιλοσοφία τῆς ποιήτριας εἶναι μᾶλλον μιὰ βαθύτατη σοφία, σχηματισμένη στὴν ἀτομικὴ αἴσθησιν τῆς ζωῆς. Κι' ὡστόσο, κάτω ἀπὸ τὴν ἐρημίαν μιᾶς λυπημένης προοπτικῆς, ὅπου κλείνεται σιωπηλὰ ὁ καμμένος χρόνος. Ὑποβολὴ φιλτραρισμένη καὶ μουσικὸν διάγραμμα, ὅλα πειθαρχημένα σὲ κάποια ἀσκητικὴ λιτότητα λόγου ἀναδίδονται μεσ' ἀπ' τοὺς ἀφογους στίχους τῆς «σπουδῆς γιὰ ἀνακλητικὸν». Καὶ τὰ πάντα εἶναι μιὰν ἀμετακίνητη ἀρμονία, στὴν ὁποία θεᾶται κανεὶς ἓνα πυκνὸν ἡμερολόγιον μιᾶς ζωῆς ἐξαγόμενης ἀπὸ ἔντονες ὥρες:

...Οἱ ἀστραπεὶς

σχίζουσι διασχίζουσι τὴν σάρκα τῆς νύχτας
τὶς καρδιὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀποχωροῦν
πρὸς τὴν παγερὴ ἀκίνησιν τῶν ὀριζόντων.

γιά να μπορέσω τον ήχο ν' αποχωριστώ,
 [τήν καρδιά μου,
 πύλη μικρή, έπιγραφή παλουϊκή, μισοσβυ-
 [σμένη,
 χωρίς δικαίωση να την διαβώ, χωρίς
 [όνομα,
 σύνολο ακαθόριστο σε χρησμούς πυρᾶς
 [διαλυόμενο,
 αγαθή σταγόνα βροχής ανεύθυνος εν
 [πορεία.

τά βήματά μου όδήγησε, ίσκιε κι' αντίλαλε
 σε μακρυνόν αποτεφρωμένο 'Ελαιώνα.

Ακόμα, ή Κα Χριστοφή, κάτοχος αξιοση-
 μάντων έκφραστικῶν δυνατοτήτων, φτάνει κι'
 ως τή λεκτική διαλογή, τήν αρχιτεκτονική συγκρό-
 τησι τῶν λέξεων, πράγμα πού δικαιώνει κι'
 απ' τήν «ύλική» πλευρά τήν ποιήσι της. 'Ετσι,
 θά ήταν μάλλον δύσκολο να σταθῆ σε οργανι-
 κές ανεπάρκυες ή ποιήσι τούτη. Μονάχα πού
 περιορισμένη στήν προσωπική ανταπόκρισι κα-
 θώς είναι, ή προηγμένη ιδιορρυθμία απομένει
 πάντοτε στήν τροχιά τῆς μοναχικῆς πορείας-

*

Μ α ν ὠ λ η Χ α λ β α τ ζ ἄ κ η: «Καζαντζάκης
 —Ντοστογιέφσκι» (κριτική μελέτη), 'Αλεξάν-
 δρεια, 1957.

Προσεκτικός, ό κ. Χαλβατζάκης, στέκεται
 στις βαρειές τομές πού χαρακτηρίζουν τους
 δυό αυτούς μεγάλους συγγραφείς (Καζαντζάκης
 και Ντοστογιέφσκι). Ο ίδιος, μελετητής και στο-
 χαστικότερος κριτικός πού διαθέτει ακόμα μίαν
 ἄρτια μόρφωσι, ξεκινᾷ ἐδῶ με μιά παράλληλη
 παράθεσι ἀπό αντιπροσωπευτικάκείμενα τῶν ὑπὸ
 μελέτην δύο συγγραφέων, γιά ν' αναπτύξει ἔτσι
 κάποια συγγένεια ἢ, καλύτερα, κάποιαν ἐξ ἀνα-
 κλάσεως ἐπίδρασι τοῦ Ντοστογιέφσκι στήν κύρια
 ἠθική συγκρότησι τοῦ Καζαντζάκη. Στό δοκί-
 μιο τοῦτο, τό ὅποιο εἶναι γραμμένο με ἄνετο
 έκφραστικό τρόπο κι' ἔχει τό προσόν τῆς κλα-
 σικῆς σαφήνειας, ὁ συγγραφεὺς ἐξαντλεῖ ὄχι τό
 θέμα τῆς ἐρεύνης στό ζήτημα πού θέτει ὁ ἴ-
 διος, ἀλλά τήν πρόθεσί του. Καί παρ' ὄλη τήν
 κάπως ἐπιστημονική ἀπαίτησι πορευβάσεως στό
 ὕφος τήν ὁποίαν ἔχει ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ θέ-
 ματος, τό κείμενο τῆς μελέτης δονεῖται ἐξ ὀ-
 λοκλήρου ἀπὸναν ζεστό παλμό ἀγάπης καί πί-
 στεως τοῦ συγγραφέως πρὸς τό ἀντικείμενο.
 Κι' εἶναι, οἱ σκέψεις καί τὰ ἐξαγόμενα τῆς συγ-
 κριτικῆς τούτης παραθέσεως, καί πρωτότυπη
 καί πολὺ ἐνδιαφέρουσα προσφορά, ἰδιαίτερα στή
 δημιουργία μιᾶς ἀναγκαίας νεοελληνικῆς βιβλιο-
 γραφίας τοῦ εἶδους αὐτοῦ. Βέβαια, στό προκεί-
 μενο, δέν μπορεῖ παρά νά ὑπάρχουν καί διαφω-
 νίες, ἀλλά θά εἶναι ὀποσδήποτε τό ἴδιο κι' αὐ-
 τές ἐποικοδομητικές. Ὑστερα, ἡ μελέτη του κ.
 Χαλβατζάκη ἐδράζεται πάνω στήν ἀπτότητα ἀπ'
 τήν ἐρμηνεία—ἔστω καί προσωπικά ὑπεύθυνη—
 μιᾶς ἀξιόλογης βιβλιοχρησίας. Ἐτσι τὰ ὅσα ὑ-
 ποστηρίζονται ἀπ' τὸν συγγραφέα γιά τή σχέση
 καί τό ἀντίκρουμά της ἀνάμεσα στόν Ντοστογιέ-

φσκι καί στόν Καζαντζάκη εἶναι καί τεκμηρια-
 μένα τοῦλάχιστον κατὰ τήν θέσι τοῦ συγγραφέ-
 ως. Γι' αὐτό, ἡ ἐπίπονη αὐτή ἐργασία τοῦ 'Α-
 λεξανδρινοῦ μας λογίου ἔχει ἀναντίλεκτα ξεχω-
 ριστῆς σημασίας ἀξία. Κι' εἶναι ἀπαραίτητο βο-
 ῆθημα γιά κάθε διανοούμενο, ἰδιαίτερα γιά ἕνα
 ἐξειδικευμένο μάλιστα ἐνδιαφέρον.

*

Χ ρ ί σ τ ο υ Μ α ν έ τ τ α: «Στήν ἀντίπερα
 ὄχθη» (ποιήματα). Ἀθήνα 1957.

Φτασμένης καθαρότητος ποιήσι, ὁ κ. Χρ.
 Μανέττας, παρουσιάζει στήν «ἀντίπερα ὄχθη».
 Βαθύτατα ἀνθρώπινη καρδιά καί ματωμένη ἔ-
 μπειρία, σ' ἕναν ὑπερευαίσθητο λυρικό κραδα-
 σμό, οἱ στίχοι τῆς παραπάνω σύλλογης, ὀργανώ-
 νουν μίαν αὐθεντική παρουσία τῆς ἐποχῆς μας.
 Ὁ ποιητής ἐδῶ, διαθέτοντας ταλέντο καί μιά ἰ-
 σχυρότατη φυσιογνωμία στή βιοθεωρία του, ἐκ-
 φράζεται με καθολική ἀριότητα στόν ἀνθρω-
 πο τῶν καιρῶν μας. Οἱ συγκινήσεις πού διαπο-
 τίζουν τήν «ἀντίπερα ὄχθη», βαθύτατα προηγμέ-
 νος αἰσθητικά, ἀγγίζουν κυριολεκτικά τὰ σφα-
 γμένα νεῦρα καί χρωματίζουν ἔντονα τὸν ἀν-
 θρωπο πού ἔζησε κι' ἀναδύθηκε ἀπ' τήν τρα-
 γική κοσμογονία τῶν τελευταίων μας χρόνων.
 Κι' ὁ κ. Μανέττας, κρατώντας πάντα μιά τρο-
 πική ἀρτηρία, κατακαθισμένη στόν πυθμένα τῆς
 πικρῆς ἐμπειρίας, κατορθώνει νά δώσῃ τῇ γνή-
 σια φωνῇ τῆς ψυχῆς στήν ἐποχή του. Ἀκόμα
 κατορθώνει νά ἐπιζῇ ἀπ' αὐτή τήν αὐλακωμένη
 ποίησι τοῦ θλιβεροῦ ἀπολογισμοῦ, ἔχοντας ταυ-
 τόχρονα καί τήν προοπτική ἑνὸς ὄνειροπόλου
 γιά τό μέλλον. Ἀναμφισβήτητα, ἡ «ἀντίπερα
 ὄχθη», ἀποτελεῖ μίαν ἀξιοσημάντι πνευματική
 ἐμφάνισι καί καταξιώνει ἕναν κόσμο καί μιά ὁλό-
 κληρη θυσία γιά τό φωτεινὸ καί γλυκὺ μέλλον
 πού πασχίζομε νά κατακτήσουμε στή ζωῆ.

...Ποῦ νά κρύψουμε τήν ἀγωνία μας σήμερα
 ...κάψανε τό θρόνο πού εἶχε καθίσει ἡ ἐ-
 [λευθερία
 με λερωμένη φουστάνελλα ἀχτένιστη καί
 [ματωμένη

...σάν ἕνα ὁμοίωμα δύναμης, τυφλὸ
 ἕνα μετέωρο πού πέφτει σὲ μιά μεσονύ-
 [χτια πόλη
 καί διακόπτει τὰ ὄνειρα τῶν παιδιῶν...

Ἐνας στρατὸς ἀπὸ χαστουκισμένους
 [Χριστοὺς
 ἀνεβαίνει σιωπηλὸς, λιτανεία βασανισμένων
 τὸν ἀνήφορο τῆς καθημερινῆς ἀγωνίας.

Ἐν τούτοις, θά εἶχε νά παρατηρήσῃ κα-
 νείς, στήν ποιήσι τοῦ κ. Μανέττα, ὅτι στό ὕφος
 καί στή διάθεσι ἔχει κάτι ἀπ' τό δογματισμὸ
 τοῦ Νίκου Παπᾶ, χωρίς αὐτὸ νά γίνεται που-
 θενὰ καί κοινὴ προέλευσι. Ἄλλωστε, ἐδῶ ὁ ποι-
 ητής ἔχει φωτεινότητα προσωπικοῦ καταβολι-
 σμοῦ καί ἀδιάλλακτη ἀνεξαρτησία αἰσθητικῆς.
 Μονάχα ἡ θεματογραφία εἶναι στόν ἴδιο χώρο

δπου κινείται πάντοτε ο Νίκος Παππᾶς.

...Εἰ σεις πού στήσατε τὸ ἀντίσκηνό σας
 [στ' ἀντερείσματα τοῦ ἡλίου
 καὶ σαλπύσατε στὴν οἰκομένη τὸ ἑώθην
 [ἐγεργήριο τῆς καλωσύνης
 ... ἑσεῖς, μ' ἀκούτε; σὰς μιλῶ ἀπ' τὴν πλατ-
 φόρμα
 πού ἔρχονται οἱ ἀμαξοστοιχίες τῆς αἰσιο-
 [δοξίας
 ἀπ' τὸ σιτοβολῶνα τοῦ μέλλοντος...

Γιὰ τὴν ὀργάνωσι τοῦ στίχου, στὴν ποίη-
 σι τοῦ κ. Μανέττα, παρ' ὅλη τὴν πληρότητα
 πού τὸν χαρακτηρίζει, ἴσως θὰ εἶχε νὰ διαφο-
 νίσῃ—ἐντελῶς ἀνάδυνα—κανεὶς ἰδίως στὴν ἐπι-
 λογή τῶν λέξεων καθὼς καὶ στὴ συγκρότησι
 τῶν εἰκόνων ἀπὸ ἐννοιολογικῆς ἀπόψεως. Ἐπίσης
 στὴν ἀνάπτυξι τῶν συμβόλων ἢ ἀκόμα καὶ στὴν
 ἀφαίρεσι, δείχνεται πού καὶ πού εὐκολοῦ (κυρί-
 ῳς ἐκεῖ ὅπου τελειώνει τὸ δραματικὸ στοιχεῖο),
 πρᾶγμα πού φαίνεται πῶς πολὺ σὲ ποιήματα ἀ-
 νατέδασ πνοῆς ὅπως στὴν «ἀντίπερα ὄχθη».

*

Τά κ η Σ ι ω μ ὀ π ο υ λ ο υ: «Διονύσιος Σο-
 λωμὸς» (κριτικὴ φιλολογικὴ μελέτη), Γάννινα
 1957.

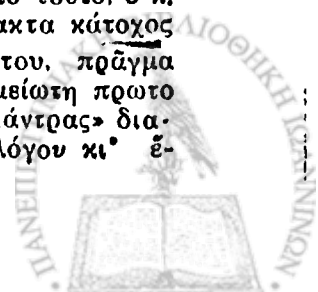
Μελέτη πολυσήμαντη εἶναι—τουλάχιστο—ἡ
 εὐσύννοπη τούτη διαγραφή κι' ἀνάλυσι τοῦ Σο-
 λωμοῦ καὶ τοῦ ἔργου του, τὴν ὁποία προσεφέρῃ
 στὶς ἡμέρες μας ὁ κ. Σιωμόπουλος. Ὁ συγ-
 γραφεὺς, ποιητὴς μὲ ὀλοκληρωμένη αἰσθητικὴ
 αὐτονομίαν καὶ φιλόλογος, ὁ ἴδιος πληρέστατος
 καὶ αὐτάρκης στὴ συγγραφικὴ δραστηριότητά
 του, ἀποτελεῖ μιὰ ἰδιάζουσα πνευματικὴ φυσιο-
 γνωμία, τὸ ἔργο της ὁποίας ἔχει ἀναντίρρητα
 μιὰ ξεχωριστὴ καὶ ὑπεύθυνη θέσι στὴ νεοελλη-
 νικὴ γραμματολογία. Ἡ παραπάνω μελέτη—ἀνά
 τυπο ἀπ' τὸν ΣΤ' τόμο τῆς «Ἡπειρωτ. Ἐστίας»
 —ἓνα μέρος ἀπ' τὴν πλατιύτερη προσφορὰ του
 στὸ εἶδος (αὐτὸ στὴν ὁποία περιλαμβάνονται πα-
 ρόμοιες ἀναλύσεις γιὰ τὸν Α. Παῖλλη, τὸν Κ. Παλα-
 μα, τὴν ποίησι τῶν τετραστίχων καὶ τὰ βιώμα-
 τα στὴ νεοελληνικὴ ποίησι), χωρὶς νὰ εἶναι δογ-
 μοτικὰ ἐπαναστατικὴ, ἀποτελεῖ ἐν τούτοις μιὰ
 βαθύτατη τομὴ στὴν ἀπέραντη σχετικὰ βιβλιο-
 γραφία (δική μας καὶ ξένη) γιὰ τὸ Σολωμὸ καὶ
 τὸ ἔργο του. Ἀφοῦ ἐπισημαίνει, ὁ συγγραφεὺς
 τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ἐπανά-
 στασι τοῦ εἰκοσιένα, κατορθώνει στὰ πλαίσια ἐ-
 κεῖνα νὰ αἰτιολογήσῃ θετικότερα τὴν πρώτην πυ-
 ρηνικὴν καταγωγὴν τοῦ ποιητοῦ καὶ νὰ τοποθετή-
 σῃ ἔτσι τὸ Σολωμὸ ὡς ἐνεργὸ μορφήν στὸν Ἄ-
 γῶνα. «...Στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι ὀφείλει ὁ
 ποιητὴς νὴν ὀριστικὴν στροφὴν... Τὸν πόλεμο
 τοῦ 21 δὲν τὸν κέρδισαν οἱ ἀγνοὶ ἰδεολόγοι
 πού παράτησαν τὰ σπουδαστήρια, ἀλλ' οἱ τρα-
 χεῖς πολεμιστῆς...». Ἐπειτα, ὁ κ. Σιωμόπουλος,
 κάνοντας μιὰ ψύχραιμη αἰσθητικὴ ἀξιολόγησι
 τοῦ Ἐθνικοῦ Ὑμνου—καθὼς ἐπίσης παρακάτω
 καὶ γιὰ ὀλόκληρο τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Σολω-
 μοῦ—ἀνασύρει τὸ πρόβλημα τῆς μορφῆς στὴν
 ποίησι τοῦ Σολωμοῦ καὶ δίνει χωρὶς κανέναν ἀμ

φίβολο μόχθο τὴ λύσι καὶ τὴν ἐξήγησι γιὰ τὴ
 θέσι καὶ γιὰ τὴ συγκρότησι τοῦ ποιητοῦ ἐν συσχε-
 τισμῷ μὲ ὅσα εἰπώθησαν καὶ προγενέστερα, καθ'
 ὅσον ἀφορᾷ τὶς ἰδέες, τὰ ρεύματα καὶ τὴν ἐπί-
 δρασι πού δέχθηκε τότε στὴ Ζάκυνθο καὶ ἀργό-
 τερα στὴν Κέρκυρα ὁ Σολωμὸς. Ἐπίσης, ἐδῶ
 ὁ κ. Σιωμόπουλος, προχωρώντας πολὺ πῶς περ'
 ἀπ' τὰ καθιερωμένα σχετικὰ μὲ τὰ μορφή τῆς
 Σολωμικῆς ποιήσεως, ἐξηγεῖ τὴν ἔλλειψι τοῦ ἐ-
 πικοῦ λόγου στὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ καὶ, γι'
 αὐτὸ, τὴν ἀδυναμίαν τῆς ὀλοκληρώσεως τῶν με-
 γάλων συνθέσεων πού ἐπιχείρησεν στὰ λυρικά μέ-
 τρα. Ἀκόμα στὴ μελέτη τούτη, ἐπισημαίνεται ἐν-
 τὸνα καὶ χαρακτηριστικὰ ἢ ἀπουσία τῆς ἀρμα-
 τολικῆς παραδόσεως στὰ ποιήματα τοῦ Σολω-
 μοῦ, γιὰ τὴν ὁποία ὁ κ. Σιωμόπουλος δίνει τὴ
 μόνη—καὶ φυσικὴ μάλιστα—ἐξήγησι, παρατηρών-
 τας: «...πρέπει νὰ τονίσουμε πῶς ἂν εἶχε γεννη-
 θῆ 25 χρόνια νωρίτερα ὁ Βαλαωρίτης καὶ ἂν
 προώριζε αὐτὸν ἢ μοῖρα νὰ συνθέσῃ τὸν Ἐ-
 θνικὸ μας ὕμνο, δὲν θὰ παρέλειπε βέβαια νὰ το-
 νίσῃ ὅπως ὁ Σολωμὸς, ὅτι ἡ Ἐλευθερία βγήκε
 μὲς ἀπ' τὰ ἱερὰ κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ θὰ
 ἐθεωροῦσε λάθος ἀσυγχώρητο νὰ παραλείψῃ τὴν
 ἀρματολικὴν παράδοσι... ὁ Σολωμὸς εἶχε ζήσει
 μακρὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ μακρὰ ἀπὸ τὸν
 σύγχρονον—τότε—παλμὸ τοῦ Ἐθνικοῦ... ὁ Σολω-
 μὸς οὔτε ἀργότερα ἐξετίμησε ὅσο ἔπρεπε τὴν
 ὀματολικὴν ψυχὴν...γιατὶ οἱ φιλοσοφικῆς καὶ αἰ-
 σθητικῆς προτιμήσεις του τὸν ὀδήγησαν πολὺ
 μακρὰ!...» Ἐτσι, ὁ κ. Τάκης Σιωμόπουλος, δια-
 θέτοντας μοναδικὴν πληρότητα σκέψεως καὶ βα-
 θύτατο κριτικὸ αἰσθητικὸν στὶς παρατηρήσεις
 πάνω στὸ ἔργο τοῦ Διον. Σολωμοῦ, ἐπέτυχε μιὰ
 πολύτιμη ἀνάπτυξη, τὴν ὁποίαν δίνει μ' ἓνα κελ-
 μενο κλασσικῆς σαφήνειας σὲ γλῶσσα καὶ ὕ-
 φος.

*

Ἄ λ κ. Γ ι α ν ν ο π ο ὐ λ ο υ: «Σαλαμάντρα»
 (μυθιστόρημα), Ἀθήνα, 1957.

Κάπως ἀσυνείθιστο—ἂν κι' ὄχι ὀλοτέλα σπά-
 νιο—στὴ μορφή καὶ χαρακτηριστικὰ πλούσιο σὲ
 ποιητικὴ διάθεσι εἶναι τὸ μυθιστόρημα τοῦτο
 τοῦ κ. Γιαννοπούλου. Ὀλόκληρο, στὴ φόρμα,
 συντίθεται ἀπὸ κείμενα πλασματικῆς ἀλληλογρα-
 φίας μὲ σαφῆ διακριτικὰ καὶ στὶς καθαρὰ ὀρ-
 γανικῆς τομῆς τῆς συνθέσεως (κεφάλαια) παρεμ-
 βάλλονται πλαστικότερα οὐδέτερα ἐπεισόδια σὲ
 σχῆμα ὑπευθύνων σημειώσεων ἐνὸς ἡμερολογί-
 ου. Τὰ κύρια στοιχεῖα τοῦ λόγου, ξεκινώντας ἀ-
 θόρυβα ἀπ' τὴν δραματικὴν γραμμὴν κάποιος ἀ-
 στικῆς πραγματικότητας (πρῶτες ἐπιστολὲς Γλαῦ-
 κης καὶ Δώρας), στὴν ἀνέλιξι τοῦ μύθου πυκνώ-
 νονται αἰσθητικὰ, ὥσπου ἀγγίζουσι τὴν ποιητικὴν
 θέρη, χωρὶς ν' ἀποβάλουν ἐπικίνδυνα καὶ τὴν
 ἀρχικὴν τους φυσιογνωμίαν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν
 ὀλη συνοχὴν τοῦ ἔργου. Στὸ σημεῖο τοῦτο, ὁ κ.
 Γιαννοπούλος, ἀναδεικνύεται ἀδίστακτα κάτοχος
 μᾶς θετικῆς ἐποπτείας στὸ θέμα του, πρᾶγμα
 πού δικαιώνει ἐδῶ καὶ μιὰν ἀξιοσημείωτη πρωτο-
 βουλία. Ὁ συγγραφεὺς τῆς «Σαλαμάντρας» δια-
 χέει ἀκόμα στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ λόγου κι' ἐ-

ναν βαθύ τόνο λυρικής γοητείας ιδίως στο χώρο εκείνο των περιστάσεων όπου γράφονται οι επιστολές της αλληλογραφίας Γλαύκης-μητέρας της, ισορροπόντας έτσι κάποια ποιητική μειονεξία τους απέναντι στα τετράδια και τους μονολόγους του Άγγελου. Το μυθιστόρημα, καμωμένο κι' από πρόθεσι κι' από θέσι στον τομέα της ψυχογραφικής κλίμακος, ξετυλίγεται μ' έναν έγχρωμο τόνο και με κάποια όμαλή μετάπτωσι και κρατεί έτσι μια σπάνια κυριαρχία στον άναγνώστη. Ο μύθος, υπόθεσι εξαγόμενη απ' τα ένδιαφέροντα μιας αλληλογραφίας στο χώρο του οικογενειακού ενδιαφέροντος, διαρθρώνει ένα ψυχικό δράμα, ανάμεσα σε τρεις ήρωες κοινής καταγωγής αλλά με ξεχωριστή βιοθωρία ο καθένας: Η Δώρα μητέρα των δύο άλλων (Γλαύκης και Άγγελου), κρατημένη στις αδικαιώτες προσδοκίες του παρελθόντος, παρακολουθεί τη ζωή της κόρης της ή όποια είναι άρρωστη κι' έχει μια εύπαθεια στο χαρακτήρα της. Στο μεταξύ, υπάρχει κι' ο Άγγελος, ο αδελφός της Γλαύκης και γιός της, ο όποιος ζει όλοτελα έρμητικά, ψάχνοντας να φτιάξει κι' αυτός ένα σκοπό για τη ζωή, ενώ οι περιστάσεις κι' ή οικογενειακή του κατάσταση δεν του προσφέρουν γι' αυτό παρά συντρίμματα ενός κόσμου που άνήκει ώστόσο στην εποχή της μητέρας του. Επί πλέον, ο Άγγελος μένει ακόμα πιο έξω απ' την εποχή του, γιατί έχει μιάν άπόλυτη φυσιογνωμία ήθικης κρίσεως κι' είναι μάλλον ένας καλλιτέχνης πάντα ένώπιον άναζητήσεων και προβληματισμών. Υπάρχει επίσης και κάποιο αντίβαρο στην άνάπτυξι του δράματος με την υπόμνησι του πιο μεγάλου αδελφού του (Κίμων) που έπιμένει στο χαμόγελο μιας άλλαγής των πραγμάτων. Είναι πολιτικός κι' έχει έπωμισθεί την ιστορία του πατρικού όνόματος. Μέσα στη ζωή αυτών των ήρώων, περικλείονται όλες οι όρατές—τουλάχιστο—όψεις της ζωής, μεταστοιχειωμένες στην ψυχολογία του καθενός. Στο σημείο τουτο, ο κ. Γιαννόπουλος κατορθώνει να κάμει μια ζεστή τομή ψυχογραφικής αναλύσεως ή όποια δίνει την άξιοσήμαντη ύπόστασι στο μυθιστόρημά του. Λύσι δεν υπάρχει άτόλυτα (ο Άγγελος γίνεται ιδιαίτερος ενός πολιτικού κι' απ' αυτή τη θέσι έχει όλη την εύχέρεια να σαρκάση την κοινωνική συμβατικότητα), αλλά μάλλον δεν χρειάζονταν διαφορετική. Η «Σαλαμάντρα» έχει τα γνωρίσματα της τρέχουσας ζωής. Κι' ως έργο κι' ως λογοτέχνημα είναι αισθητικά αυτόνομο. Η δέ έκφρασί του είναι καθαρή και φιλοτραρισμένη γλωσσικά. Το πιο πολύ μέρος είναι γνωστό από δημοσίευσί της τμηματικά στο περιοδικό «Νέα Έστια».

(Το έξώφυλλο έγινε απ' τη ζωγράφο Κα Τζωλίδου—Γιαννοπούλου).

*

Α ν τ ώ ν η Ί ν ν ί ν ο υ: «Οι καταδικασμένοι» (μυθιστόρημα). Άλεξάνδρεια, 1957.

Παρ' όλο που δεν έχει προθέσεις κανενός μνημάτος, στο μυθιστόρημα τουτο, ο κ. Άντ. Ίννίνος άξιοποιεί θαυμάσια και για μια φορά

άκόμα το κοινό ύλικό της ρέουσας ζωής. Κι' αυτό το πετυγχάνει σχεδόν άνετα και χωρίς να σημαδεύη μελετημένα τις περιστάσεις όπου τοποθετεί χρονικά και χωρικά το έργο του. Ο μύθος και τα πρόσωπα, όμαλά δεμένα και δόκιμα στη δράσι τους, δεν ξεμακραίνουν πουθενά επικίνδυνα, χάρι κυρίως στον άπόλυτο έλεγχο που άσκει στα κείμενα ο συγγραφέας. Άλλωστε καθώς δεν είναι ειδικώτερα φτιαγμένα έπίτηδες για προκαθωρισμένους ρόλους, οι ήρωες στο μυθιστόρημα του κ. Άντ. Ίννίνου έχουν όλη τη ροδαλότητα της γνήσιας ύγειας όπως αν θα τους απέσυρε από την καθημερινή πραγματικότητα στο χώρο ενός φανταστικού κόσμου. Βέβαια, στο σημείο τουτο μπορούν να ύστερούν σε κάποια πλαστικότητα και δεν έχουν άκόμα όλα τ' άναγκαία προσόντα για μιάν άπόλυτη μεταπήδησι στη μεταστοιχειώσι αυτή. Έν τούτοις, όμως, άποφεύγεται κατ' αυτόν τον τρόπο και μια άμφίβολη άπόπειρα προς έξαφαίρεσι εκεί όπου ο λόγος είναι περισσότερο κατεκτημένος άπόνα είδος κλασικής άφηγήσεως. Κι' αυτό συνιστά ό,τι άκριβώς δυνάμαστε να ζητήσουμε απ' τον κ. Ίννίνο. Οι «καταδικασμένοι» είναι απ' τους Έλληνες στην Άλεξάνδρεια, που δέχονται μοιραία την έπίπτωσι της νέας καταστάσεως εκεί στη ζωή των ξένων (μη αυτόχθονων). Έν προκειμένω περιορίζονται κάπως έντονα στους δυό κεντρικούς ήρωες (τον Δώρη Λαμπεδούση και την Ηρώ Μαρκιώτη). Καί, κοντ' αυτός, κινούνται κι' άλλα βοηθητικά πρόσωπα στην εξέλιξι του μύθου: ο Δώρης άνεργος και έρμητικός μάλλον τύπος, προσπαθεί να δάση ένα νόημα στη ζωή με τα λογοτεχνημάτα του ενώ είναι υποχρεωμένος να παλέψη ένάντια σε αντίξοτες που τον αντίστρατεύονται. Και σε διεξοδο άπομένει γι' αυτόν ή Έλλάδα, όπου όσόσο θα χρειασθή ν' άρχισή τη ζωή του χωρίς την βοήθεια ενός προηγούμενου. Στο μεταξύ, γνωρίζεται με την Ηρώ Μαρκιώτη, ή ποία, ύπερ' από κάποια σημαντική περιπέτεια και μ' ένα βαθύ ήθικό τραύμα, γίνεται για Λαμπεδούση ο σκοπός για τον όποιον αυτός πασχίζει κιόλας. Άλλά, με όλες τις ώριμες αυτές προϋποθέσεις για τη νίκη στη ζωή, ο Δώρης δεν κατορθώνει να κρατήσει τ' όνειρο, γιατί Μαρκετή ύποκύπτει στην άνεχεία της. Κι' έτσι, δεν άπομένει παρά πάλι το ίδιο διεξοδο: έρχεται όμως του Λαμπεδούση στη γή των προγόνων της Έλλάδα. Το μυθιστόρημα, άπλά άρχιτεκτονημένο, διαιρείται σε 28 ισούψη μάλλον κεφάλαια κι' άναπτύσσεται με ήρεμο ύφος και γλώσσα χαλαρολογηματομένη. Μόνο που, στις θέσεις του συγγραφώς καθ' όσον άφορά την ήθικη συγκράσι των ήρώων του, διαφαίνεται συχνά κάποια λειψι πίστωσης στην άξια και στην άνωτερότητα των ανθρώπων, πράγμα που δημιουργεί γρηγορότερα στο δραματικό στοιχείο και άρα:ώνει επικίνδυνα τις μεγάλες εκείνες έννοιες που, χωρίς αυτές, ή ζωή θα έπεφτε στο ρόλο της θεαματικής νίδος των άναγκών (εύχη για το θάνατο του Δώρου, νίκη του Λουμπέμη πάνω στην Ηρώ κ.λ.λ.). Έν τούτοις, ο κ. Ίννίνος, είναι πολύ άνθρωπος

νος στην έμπειρία του και, στις σελίδες «των κα ταδικασμένων», ρέει γνήσιο τὸ αἷμα τῆς ἀγνῆς πληγῆς ἐνὸς βαθῦ πόνου γιὰ τὸν κ ο ι ν ω ν ι κ ὸ ἄνθρωπο. Τέλος, ὀλόκληρο τὸ ἔργο, ἀναπνέει στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς Ἀλεξανδρινῆς αἰσθητικῆς παραδόσεως.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

*

Δημ. Χρ. Σέττα: *Ὁ κινηματογράφος καὶ τὸ παιδί*. Ἀθήνα, 1958.

Το βιβλίο τοῦ κ. Σέττα μὲ τὸν παραπάνω τίτλο ἔρχεται ἐπίκαιρα σὲ μιὰ ἐποχὴ πού ἀπ' ὅλες τὶς χῶρες κι' ἀπ' ὅλης ἔχει γίνεῖ ἡ τρομερὴ διαπιστώσις, ὅτι ὑπάρχει πολὺ μεγάλη σχέση ἀνάμεσα στὴ σύχναση τῶν ἀνήλικων παιδιῶν στὶς αἰθουσὲς τοῦ κινηματογράφου καὶ στὴν παιδικὴ ἐγκληματικότητα. Ὁ κινηματογράφος ὅσο κι' ἂν θεωρῆται σήμερὰ σὰν μιὰ ἀπ' τὶς πιδόσπουδαῖες ἀνακαλύψεις τοῦ αἰῶνα μας καὶ σὰν σπουδαῖο μορφωτικὸ μέσο καὶ τέτοιο ψυχαγωγίας γιὰ τοὺς ἐνήλικους, ὅμως γιὰ τὰ ἀσχημάτιστα ἀκόμα ἀπὸ σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ἀποψη αὐτομα—τὰ παιδιὰ—ἔχει ἀποδειχθῆ αὐτὸς τρομερὰ ἐπιζήμιος καὶ διαστρεβλωτικὸς γιὰτὸ χαρακτήρα τους. Καὶ ἀκριβῶς τὶς τρομερὲς αὐτὲς συνέπειες γιὰ τὰ παιδιὰ ἀναπτύσσει μὲ τὸν ἀρμόζοντα τρόπο ὁ συγγραφέας στὸ βιβλιαράκι του αὐτό.

Ὁ κ. Σέττας πού ἐνδιαφέρεται ἀπὸ χρόνια γιὰ τὰ διαφορὰ θέματα πού ἔχουν κοινωνικο-ἐκπαιδευτικὸ χαρακτήρα καὶ σχετίζονται σιενὰ μὲ τὸ ἔργο τῆς ἀγωγῆς, ἔχει ἐνσκήψει μὲ ζῆλο καὶ ἐνδιαφέρον καὶ στὸ σοβαρὸ θέμα τῆς ἐπίδρασης δηλ. τοῦ κινηματογράφου στὴ διάπλαση τοῦ χαρακτήρα τους, ὅταν μάλιστα αὐτὰ παρακολοῦθουῖν συχτὰ ἀκατάλληλες κινηματογραφικὲς ταινίες. Μεσα στὶς 62 σελίδες τοῦ μικροῦ αὐτοῦ βιβλίου διαλαμβάνει πολὺ διαφωτιστικὰ κάθε τι πού κατατοπίζει τὸν ἀναγνώστη γύρω ἀπ' τὸ μεγάλο αὐτὸ πρόβλημα.

Στὴν ἀρχὴ ἀφοῦ μᾶς παρουσιάζει τὴν ἐννοια «παιδί» μὲ τὴν ἰδιαιτέρη ψυχολογία του καὶ τὴν διψα του τὴν πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ, λάνει τῆσφουξενῆ πού μοιραῖα ὑφίσταται ἀνάμεσα τὴν παιδικὴ ψυχὴ καὶ τὸν κινηματογράφο. Ἄς περιγραφῆ τις βλαβερὲς συνέπειες τῶν αὐτῶν πάνω στὸ ἠθικο καταφυλισμὸ τῆς νεότη- τος παραθέτοντος ἀφθονὰ ἀναλυτικὰ στοιχεῖα καὶ παραδείγματα. Πολὺ πετυχημένα παραθέτει χα- ρακτηριστικὲς εἰκόνες καὶ σκίτσα πού διανθίζουν ἀταλληλὰ τὸ κείμενο τοῦ βιβλίου.

Θα ἦταν παράλειψη νὰ μιλήσει κανένας σή- ρερα μόνο γιὰ ἀπαγόρευση τῆς παρακολούθησης τῶν κινηματογραφικῶν ταινιῶν ἀπὸ τὰ παιδιὰ. γιὰ τοῦτο ὁ συγγραφέας, ἀφοῦ παραθέτει ἀρκε- τὰ χτυπητὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ ζημιὴ πού κάνουν ἀκατάλληλες ταινίες στὴν ψυχικὴ καὶ συναι- δηματικὴ κατάσταση τῶν παιδιῶν, μᾶς κατα- τοπίζει πάνω στὸ τί πρέπει νὰ γίνῃ γιὰ τὸν πε- ριορισμὸ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ κακοῦ. Καταλή- γει σὲ σχετικὲς συμβουλὲς καὶ συμπερασματα ἀ τὸ σπουδαῖο αὐτὸ πρόβλημα. Ἔτσι στὴ σελί- 58 διατυπώνει τὴ γνώμη του μὲ τὸν παρα-

κάτω τρόπο. «Ὑστερα ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἔχομε τὴ γνώμη, ὅτι ἡ προσπάθεια τῶν ἐκπαιδευτικῶν, τῶν ἀστυνομικῶν καὶ τῶν δικαστικῶν στὸν κινη- ματογραφικὸ τομέα πρέπει νὰ στηρίζεται σὲ τέσ- σαρα κυριώτερα σημεῖα: Δηλαδή: α) στὴ διαφώ- τηση τῶν γονέων γιὰ νὰ μποροῦν νὰ κρίνουν τὶς ταινίες, β) στὴν παραγωγή ὅσο εἶναι δυνατὸ περισσοτέρων ταινιῶν προσσημοσμένων στὴν ψυχολογία καὶ στὴν παιδικὴ ἀντιληψη, γ) στὴ συστηματικὴ δίωξη καὶ τιμωρία τῶν ἐπιχειρημα- τιῶν, πού ἀπὸ λόγους κερδοσκοπικοὺς προβαλ- λουν ἠθικὰ ἀπαράδεκτες ταινίες καὶ δ) στὴν ἀνέ- γερση ξεχωριστῶν παιδικῶν κινηματογραφῶν κλπ.»

Τὸ βιβλίο τοῦ συναδέλφου κ. Δημ. Σέττα ὁ «κινηματογράφος καὶ τὸ παιδί» γραμμένο σὲ ὠ- ραία καὶ ζωντανὴ γλῶσσα παρουσιάζει, μὲ τὴ σαφήνεια πούναι γραμμένο καὶ τὴν πλουσια τεκ- μηρίωση σὲ ἀφθονὰ στοιχεῖα γύρω ἀπ' τὸ θέμα πού διαπραγματεύεται, μεγάλο ἐνδιαφέρον. Πρέ- πει αὐτὸ νὰ διαβουθῆ καὶ νὰ προσεχθῆ ὄχι μό- νο ἀπ' τοὺς δασκάλους, ἀλλὰ καὶ ἀπ' τοὺς γονεῖς καὶ γενικὰ ἀπὸ ὅλους πού ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ θέματα τῆς ἀγωγῆς τῆς νέας μας γενεᾶς. Ὁ κ. Σέττας ὅπως μὲ τὶς διαφορὲς ἐργασίες του καὶ σ' ἄλλους τομείους πνευματικῆς δραστηριότητος, ἔτσι καὶ μὲ τὸ βιβλιαράκι του αὐτὸ προσφέρει ἀφανταστὰ ἀπὸ ἠθικοεκπαιδευτικὴ ἀποψη γιὰ τὴν πολὺτιμη αὐτὴ προσφορά του εἶναι ἀξίος γιὰ τὰ θερμα μας συγχαρητήρια.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

*

R ö r j e K n ö s. «Un délégué Grec, au service de la Diplomatie Suédoise au XVIIe siècle.—A- θῆνα τυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «L' Hellenisme Cop- temporain» τόμ. X, 1956.

Στὴν πολυσέλιδη αὐτὴ τὴν ἐργασία, ὁ γνω- στὸς Σουηδὸς Ἑλληνοστῆς Börje Knös, ἀσχολεῖ- ται μὲ τὶς διπλωματικὲς ἀποστολὲς μὲ τὶς ὀποι- ἐς εἶχε κατὰ τὸ 17ο αἰῶνα, ἐπιφορτισθῆ. ὁ καὶ μὲχρι σήμερὰ, ἀγνωστὴς ἀκριβῶς καταγωγῆς καὶ ἀγνωστου ἀκόμα ὀνοματεπωνυμου, γνωστὸς κα- τα τὴν ἐλοχὴ ἐκείνη μονὸ ὡς «Πατερ Δανιήλ», «γόνος μιᾶς εὐγενοῦς καὶ ἀρχαίας ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας», τόσο κατὰ τὶς διαπραγματεύσεις μεταξὺ τοῦ Βασιλεῖα τῆς Σουηδίας καὶ τοῦ Χά- τμαν τῶν Ζυπορόγων Κοζάκων, Μπογγτὰν Σιμι- ελνίσκου, ὅσο καὶ σὰν ἀντιπροσωπος τῆς Σουη- δίας κοντὰ στὸ δουκά τῆς Μολδαβίας. Οἱ ἀπώ- τερες ἐπιδιώξεις τοῦ, μὲχρι σήμερὰ, ἀγνωστου σχεδὸν ἐκείνου Ἑλληνα κληρικοῦ, δὲν ἦταν πα- ρα—τὶ ἄλλο;—ἡ ἀπελευθέρωση τῶν χριστια- νικῶν λαῶν, τῶν ὁσων ζούσαν κάτω ἀπὸ τὴ σκλαβιά τῶν Τούρκων.

Ὁ Πατερ Δανιήλ—ὅπως ὁ Σκυλόσοφος, ὁ- πως ὅλοι οἱ ἄλλοι διασημοὶ κληρικοὶ—φαίνεται νὰ εἶχε τύχει ἐξαιρετῆς μόρφωσης καὶ ὑπογρά- φεται σιὰ δημοσιευόμενα ἐκεῖ κείμενα, σὰν «ἀ- θηναῖος Δανιήλ, γκρέκας, μέγας ἀποκρισά- ριος...».

Είναι πάμπολλα τὰ θέματα, γύρω ἀπ' τὸ ὁποῖα—κατὰ τὸν 16ο καὶ 17ο αἰῶνα—κινεῖται, καὶ εἶναι πολὺτιμες γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἱ πληροφορίες ποὺ δίνει ὁ σοφὸς Σουηδὸς Ἑλληνιστὴς στὴν προμνημονευμένη ἐργασία του, καθὼς ἰχνογραφεῖ τὸν Πάτερ Δανιὴλ τὸν γγκρέκα, τὴν ὁποία καὶ κλείνει ὡς ἑξῆς:

«Εἶναι τὸ τελευταῖο ἶχνος ποῦ ἔχουμε γιὰ τὸν Ἀθηναῖο Δανιὴλ Ὀλιβεμπέργκ, Ἑλληνα πατριώτη, ἔμπειρο διπλωμάτη, Σουηδὸ εὐγενῆ... Τὸ ὄνομά του, χάνεται πιά στὰ σουηδικὰ Ἀρχεῖα. Χωρὶς ἄλλο, θὰ ἐξακολούθησε νὰ παρέχῃ ὑπηρεσίες, τόσο πιστὰ, ὅσο τις παρέσχε καὶ γιὰ τὸ Βασίλειο τῆς Σουηδίας, συνεχίζοντας τὶς προσπάθειες τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς, οἱ ὁποῖοι, μέσα ἀπὸ τὲς ἀποστολὰς τοὺς στὰ ξένα, δὲ λησμονοῦσαν ποτὲ τὴν πατρίδα τους».

*

Β α σ. Β λ. Σ φ υ ρ ό ε ρ α: «Χρῦσανθος ὁ Αἰτωλὸς». Ἐκδουσις Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν Ἐπιτηρίδα τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου, τόμ. 6ος. Ἀθήνα 1957.

Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐξαντλητικὴ μελέτη, γύρω ἀπὸ τὸ Χρῦσανθο τὸν Αἰτωλὸ, ἀδερφὸ τοῦ Πάτερ Κοσμᾶ, λόγιου, γιὰ τὸν ὁποῖο, καμμιά σχεδὸν προσπάθεια γιὰ σοβαρὴ βιογράφησίν του δὲν εἶχε μέχρι τώρα γίνει. μολονότι αὐτός, σὰ δάσκαλος, ἐπετέλεσε σημαντικώτατο ἔργο κατὰ τοὺς δυσκόλους ἐκείνους γιὰ τὸ Γένος γρόνους.

Ἡ λίαν κατατοπιστικὴ καὶ διαφωτιστικὴ αὐτὴ ἐργασία τοῦ συντάκτου τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν, Βασ. Σφυρόερα, στηρίζεται ἐν πολλοῖς σὲ ἀνέκδοτα μέχρι σήμερα στοιχεῖα, καὶ μᾶς δίνει μιὰ σαφὴ καὶ πλήρη εἰκόνα τῆς ἀξιοπρόσεχτης δράσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου τῶν Γραμμάτων. Εἶναι δὲ ὁ συγγραφεὺς τῆς, ἄξιος συγχαρητήριων, γιὰ τὴν τόσο ἐξονυχιστικὴν τοῦ θέματος αὐτοῦ προσπάθειά του.

*

Γ ε ω ρ γ ί ο υ Παῖσιου. ἱερέως: «Χρῦσανθος Ἱερομόναχος, ὁ Λαϊνᾶς», 1836—1886.

Μὲ τὴν βιογράφησίν τοῦ Ἱερομόναχου Χρῦσανθου Λαϊνᾶ, εἶχε στοιχειωδῶς ἀσχοληθῆ—δὲν ἦταν ἄλλως τε αὐτό, ἢ κύρια ἐπιδιώξή του—ὁ ὑποφαινόμενος, βιογραφόντας τὸν Νεομάρτυρα Ἅγιο Γεώργιο Ἰωαννίνων, σὲ βιβλίον ποῦ κυκλοφόρησε στὰ 1951-1955. Στὴν στοιχειώδη αὐτὴ προσπάθεια, μὲ εἶχαν τότε σὰν πληροφοριοδότες, βοηθήσει, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Θ. Ζώη, καὶ Η. Παπαδημούλη, καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς πρὸ πάντων μονογραφίας, ἱερεὺς Γ. Παΐσιος, τακτικὸς συννεργάτης τῆς «Ἡπειρ. Ἐστίας».

Ὁ σ., ἐξαντλεῖ ἱστορικὰ καὶ βιβλιογραφικὰ τὸ θέμα του, παρουσιάζοντας ἀνάγλυφα τὴ μορφὴ καὶ τὴ ζωὴ, τοῦ ἀγράμματοῦ μὲν ἐκείνου, ὁμῶς εὐλαβοῦς καὶ φιλάνθρωπου Ἱερομόναχου, ποῦ ἔμαθε τὰ ὅσα ἔμαθε—ὅπως χαρακτηριστικὰ ἔλεγαν γι' αὐτὸν οἱ συμπατριῶτες του Κοι-

τοιῶτες—ἀπὸ τὰ κόκκινα γράμματα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων», καὶ τόσο μάλιστα καλὰ, ὥστε νὰ συντάξῃ ὀλόκληρη Ἀκολουθία μὲ τὸ Νεομάρτυρα Γεώργιο, τὴν ὁποία, ἀνέκδοτη ἴσασμε τότε κι' ἄγνωστη, ἔφερε στὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ὁ ὑποφαινόμενος.

Ἡ στὸ ἐξώφυλλο σημειωνόμενη χρονολογία 1836, εἶναι προφανῶς, ὄχι τῆς γέννησης τοῦ βιογραφούμενου, ἀλλὰ τῆς ἀρχῆς τῆς—σὲ ἡλικία 30 ἐτῶν—ἱερομοναχίας του.

Εἶναι ἄξιος πολλῶν ἐπαίνων ὁ αἰδεσιμώτατος σ., γιὰ τὸ φῶς ποῦ ἔχυσε στὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τῆς ἱερατικῆς αὐτῆς Ἡπειρώτικης φυσιογνωμίας, καθὼς καὶ γιὰ ὅλη τὴν ἀξιόλογη μέχρι σήμερα ἱστοριοδιωκτικὴν του προσπάθειαν.

*

Γ. Α. Κ α λ υ δ ό π ο υ λ ο υ: «Ἡ ἀλιεῖα ἐν Ἑλλάδι καὶ τὰ προβλήματα τῆς», ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Ἀλιεῖα», ἴτευχ. Ἀπριλίου—Μαΐου 1958.

Μὲ τὸν πρὸ πάντων τίτλο, κυκλοφόρησε τελευταία μελέτη τοῦ Γ. Α. Καλυδόπουλου, γύρω ἀπὸ τὴν ἀλιεῖαν στὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ προβλήματα τῆς.

Ἀρχίζοντας ὁ σ., μὲ στατιστικὸς πίνακες, γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῶν ὁποίων ἐγγυᾶται, ἢ μέχρι πρότινος, λαμπρὴν του σταδιοδρομίαν ὡς ἀνώτατον ὑπάλληλον τῆς Ἀγροτικῆς Τράπεζας, στὴ διακονίαν τῶν ἐπιδιώξεων τῆς ὁποίας, ἀφιέρωσε, ὅλες του, τὶς πολλὰς ἱκανότητες, προχωρεῖ, συνεχίζοντας, στὴ λεπτομερειακὴν ἔρευνα τῶν διαφόρων θεμάτων ποῦ ἀπασχολοῦν τὴν ἑλληνικὴν ἀλιεῖαν, σὲ εἰκοσι ἕξ ἰδιαίτερα κεφάλαια, ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν ὁποίων, ὁ ἀναγνώστης, πλουτίζει, ὠφελιμώτατα γιὰ τὸν ἑαυτό του, τὶς γνώσεις του, μὲ πληθώρα πληροφοριῶν γύρω ἀπὸ τὸ σπουδαῖο αὐτὸν πλουτοπαραγωγικὸν παράγοντα τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας. Μιὰ π.χ. ἀπὸ τὶς πάμπολες ἄλλες, εἶναι ὅτι, ἀπὸ τοὺς 100.000 περίπου τόννους ψαριῶν ποῦ καταναλίσκονται κάθε χρόνον στὴν Ἑλλάδα, μόνον οἱ 65.000 παράγονται ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ψαράδες· οἱ ὑπόλοιποι, εἰσάγονται (κυρίως ὑπὸ μορφὴν βικαλαίου καὶ ρέγγας, ἀλλὰ καὶ νωπῶν ψαριῶν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν) ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν.

Στις πολυάριθμες ἐστὶ, τὶς ἴδιας κατηγορίας, ἄλλες ἐργασίες του ὁ πολυγραφώτατος σ., προσθέτει τώρα κι' ἄλλη μιὰ, ἐξόχως ἐθνικὰ ἐνδιαφέρουσα.

*

Α ὁ ρ ἡ λ ι ο υ Σ π α θ ἄ ρ η: «Τὸ Οἰκομενικὸν Νατριαρχεῖον», Ἀθήνα 1958.

Τὸ ἐπιμελημένον αὐτὸ καὶ κατατοπιστικὸν γιὰ τὸ Οἰκομενικὸν Πατριαρχεῖον, «Αἰωνόδοιο Πανορθόδοξο θεομὸ» φυλλάδιον, τοῦ Ἀθήναιου Σπαθάρη, ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ Κέντρον Κωνσταντινουπολιτῶν καὶ εἶναι πλουτισμένον μὲ εἰκόνες· τοῦ Ἰωάννη Α' τοῦ Χρυσόστομου, 398—404 καὶ τοῦ Ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου, σήμερα Φετηγιὰ Τζαμί, ὅπου ἔδρευε τὸ Πατριαρχεῖον ἴσασμε τὸν 16ο αἰ-

ώνα.
Με την έκδοση αυτή, τὸ Κέντρον Κωνσταντι-
νοπολιτῶν, ἐπιδιώκει, ἀνάμεσα στ' ἄλλα καὶ τὴ
μελέτη τῶν θεσμῶν, ποὺ γεννήθηκαν, ἀναπτύχθη-
καν καὶ γιγαντώθηκαν στὴν Κων/πολη, κι' ἀπό-
κτησαν σιγά - σιγά Πανελλήνιο καὶ Παγκόσμια
σημασία καὶ αἴγλη, μετὰ τὴν πεποίθησιν τοῦ ὅτι
θὰ κἀνῆ ἔτσι πιδ γνωστὰ τὰ ὅσα ἀναφέρονται στὸν
Πανελλήνιο αὐτὸ θεσμὸ καὶ θὰ διαλύσῃ ὠρισμέ-
νες πλάνες, σχετικὰ μετὰ τὴν πραγματικὴ καὶ νοι-
μικὴ φύσιν αὐτοῦ τοῦ θεσμοῦ,

Εἰδικότερα μελετᾶται καὶ βᾶσιμα τονίζεται
ὅτι τὸ Οἰκομνηκὸ Πατριαρχεῖο, δὲν εἶναι οὔτε
Μειονοτικὸ ἢ Θρησκευτικὸ Κρι-
τάσθημα, οὔτε Μειονοτικὸ ἢ Θρη-
σκευτικὸ ἢ Ἰδρυμα, ἀλλὰ Διωνό-
βιος Πανορθόδοξος Θεσμός.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Πρὸς

τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία»

Θὰ παρακαλέσω θερμὰ, ὅπως δημοσιεύσῃτε
τις παρακάτω πληροφορίες μου γιὰ τὴν δημοσί-
ευση τοῦ φίλου λογίου κ. Κώστα Λαζαρίδη «Γύ-
ρω ἀπὸ ἓνα ἐγγραφο τῶν Σουλταναδῶν Ζαγορί-
ου» γιὰ νὰ φανῇ ἡ σωστὴ σημασία τῶν γραφομέ-
νων του μετὰ τὴν ἐξήγησιν μερικῶν τουρκικῶν ὀ-
ρων ποὺ δὲν κατῴρθωσεν ὁ συντάκτης νὰ ἄρῃ μετὰ
ἀκρίβειαν τὴν σημασίαν τους.

Γιὰ τις πληροφορίες μου αὐτὲς κατέφυγα καὶ
στὸν διακεκριμένον τουρκομαθῆ καὶ νομομαθῆ
καὶ σεβαστὸ μου διδάσκαλον τῆς τουρκικῆς στη
Ζωσιμαία Σχολή, τὸ γηραιὸν δηκηγόρον κ. Ἀθαν.
Ἐτούπη.

«Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὁ τοιφλικιόχος διόριζε
τὸ χωριό, τὸ κτήμα του (τὸ μούλι του) ἐναν-
τιπρόσωπὸν τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς καὶ ἄλλων ὀργα-
νῶν του, ποὺ ἔργον εἶχε νὰ εἰσπράττῃ γιὰ λογα-
ριασμὸν τοῦ ἀφεντικῶν τὰ εἰσοδήματα τοῦ κτήμα-
τος. Αὐτὸς λεγότανε »Σούμπασης« ὁ ἐπὶ κεφα-
λῆς (μπᾶς) τοῦ κτήματος. (Ἀλλὰ καμμιά φορὰ
ἰδιοκτῆτης τοῦ τοιφλικιῶν τοῦ χωριοῦ νοίκια-
σε τὰ εἰσοδήματα τοῦ κτήματος του σὲ ἄλλον,
καὶ ὁ ἐνοικιαστής αὐτὸς εἰσέπραττε γιὰ δικό
του λογαριασμὸν τὰ εἰσοδήματα — περισσότερα
ἐλάττωσεν ἀπὸ τὸ Σούμπαση—τοῦ κτήματος. Αὐ-
τὸς ὁ ἐνοικιαστής λεγότανε «Τερχουντές». Ἄν
μὴς ἓνα κτήμα ἦτο Κρατικόν, τότε τὸ Κράτος
ὁ Τουρκομαθὸν νοίκιαζε τὰ δικαιώματα του σὲ
ἄλλον. ποὺ τὰ εἰσέπρατε γιὰ δικό του πιά
λογαριασμὸν, καὶ αὐτὸς λεγότανε «Μουλτεζίμης».
Ἄν ἓνα ἰδιωτικὸ κτήμα θὰ εἶχε ἢ Σούμπασην
Τερχουντέν. Ἐ ἀκριβῆς λοιπὸν ἐννοία τοῦ μέ-
ρους τοῦ δημοσιευομένου ἐγγράφου ποὺ ἔχει μα-
τὶς ἑλληνικὰς καὶ λίγους τουρκικοὺς ὄρους
εἶναι ἢ ἐξῆς :

«Ἐξοφλήσαμεν ἀπὸ ὅλα τὰ χρήη, νῆα καὶ
λαλαϊὰ (μπεκαῖ-δες=παλιὰ ἀνεξόφλητα χρήη) ἔ-

μεῖς οἱ Σουλταναδῆς καὶ οἱ Τερχουντές κά-
μνοντες ἀναμεταξύ μας ἱμπρά (=ἐξόφληση)λοκάτ
ἀμέγλι (=γενικὴ ἀποσβεστικὴ/οιαδαντάν (=ἀπό-
τὰ δικαιώματα) δὲ κιαφῆί μοντελαμπαντέν (=
καὶ ἀπὸ κάθε ἀπαίτησιν) καὶ ἐκάλαμεν καμποῦλ
(=δεκτὴ) ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου τὸν ἱμπρά (=τὴν ἐ-
ξοφλητικὴ ἀπόδειξιν) ἔμπροσθεν καὶ εἰς τοὺς κά-
τωθεν μάρτυρας (τῶν ὁποίων οἱ ὑπογραφῆς γρά-
φονται ἑλληνικὰ).

ΓΕΩΡΓ. Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ.

*

Ἀγαπητὲ κ. Διευθυντά,

Τώρα ποὺ βρίσκουμε στὴν Ἡπειρο, διαπιστώ-
νω γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ πόσο κακοπαθαίνει στὸ
στόμα ἀνδρῶν ἢ ἀνίκων τὸ ἠπειρωτικὸ δημο-
τικὸ τραγούδι, τὸ ἀπ' τὴν ἴδια του τὴ φύσιν δυ-
σκολοαπόδοτο, πόσο κακοπαθαίνει, ὅταν ἀγευστοὶ
τῆς λαϊκῆς μας μουσικῆς ἐκλέγουν γιὰ κατάλλη-
λους νὰ τραγουδήσουσιν τοῦτο εἴτε σὲ δίσκους εἴ-
τε ἀπὸ ραδιοφωνικοὺς σταθμοὺς, κι' ἔτσι νὰ τὸ
γνωρίσει κοῦλὸ καὶ στραβὸ ὄλος ὁ λαὸς τῆς Ἑλ-
λάδας.

Πόσες φορὲς, ἐγὼ ὁ Ἡπειρωτὴς δὲν ἀγανάχτησα
νὰ κλείσω μετὰ ἀποστροφὴν τὸ κουμπὶ τοῦ ραδιοφώνου
ἀκούγοντας τέτοια ἀθλία κατασκευάσματα πολλὰς
φορὲς καὶ σὸς τίχομά προπαντὸς ἐρέπειαν στὴ μουσι-
κῆ. Σκεφτεῖται τώρα τί γίνεται μ' ὅσους δὲν εἴ-
ναι Ἡπειρωτῆς...

Σήμερα ποὺ γιόμισεν ἡ Ἑλλάδα ἀπὸ σολλέ-
χτες καὶ συλλυγῆς δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ με-
λέτες γιὰ τοῦτο, σήμερα ποὺ μιλάμε ὅλη μας
μετὰ περηφάνειαν γιὰ τὴν ἀξίαν τοῦ δημο. τραγουδιοῦ
μετὰ λύπη μου διαπιστώνω πῶς γιὰ τὴ μουσικὴ
του κανένας δὲ μᾶς μίλησεν ὡς τώρα ἐπίσημα, καμ-
μιὰ ἐπιστημονικὴ ἐργασία δὲς ἔγινεν κι' ὅ,τι ἔχει γρα-
φῆ γράφτηκε τυχαίως καὶ παρεμπιπτόντως ἢ πε-
ρισσότερη, γιὰ νὰ μὴν πῶ ὅλη ἢ ὡς τώρα ἐργα-
σία ἀπέβλεψε μόνον στὸ στίχο ποὺ τὸν ἀποξενώ-
σασιν τόσο ἀπὸ τὴ μουσικὴν του, σὰ νὰ μὴν εἴτα-
νε καὶ τὰ δυὸ συνυφασμένα, σὰ νὰ μὴν εἴτανεν ἢ
μουσικὴ ἢ ψυχὴ του, ἐνῶ ἀπ' τὴν ἄλλην τὸ ὄνομά-
ζουμε βέβαια «δημοτικὸ τραγούδι» μὰ ἢ δευτέρῃ
λέξει ὡς τόσον κατανητὸς σχεδὸν συνθηματικῆ. Τὴν
ῶρα ποὺ τὸ δημο. ἠπειρωτικὸ τραγούδι, δόξα σοὶ
ὁ θεὸς, πάλαι ἀπ' ἀκρῆ σ' ἀκρῆ τῆς Μᾶνας ἠπει-
ρωτικῆς γῆς, χυμῶδες καὶ πολυαντίλαλο, γιομᾶ-
το πάθος καὶ λιγερὰδα, εἶναι πολὺ περίεργον πῶς
οἱ ραδιοσταθμοὶ τῆς Ἑλλάδας ἀγνωόντας τὴ φυ-
σικὴν ταὺ πηγὴν μᾶς δίνουν ν' ἀκούσουμε τραγού-
δια ἀντιληπμένα ἀπὸ λιμνασμένους τόπους.

Ποὺ τοὺς ἐβρήκαν ἄραγε ὅλους αὐτοὺς τοὺς
τραγουδιστὰς τῆς κακίας ῶρας (ἂν συναντοῦμε τῶ
ρα τελευταῖα καὶ κανένα παρήγορον σημεῖον δὲν
εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἐξαίρεσιν σ' ἓνα γενικὸ καν-
ονά) τὴ στιγμὴν ποὺ κάθε μιὰ τέτοια ἐκπομπὴ
λογίζεται ὡς ἐθνικὴ προσφορά, καὶ πῶς κανένα
συνεργεῖον δὲ στάληκε ὡς τώρα σὲ καμμιά γω-
νιά τῆς ἠπειρωτικῆς γῆς, νὰ κάμῃ τὴν ἄγαν τού-
τη δουλειά, νὰ συλλέξῃ στοργικὰ ἀπ' τὰ χεῖλη
τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων τοῦ χωριοῦ, τὴ μολπὴν του;
Ἐτυχα καλεσμένους σὲ μιὰ ἀρραδῶνα ποῦ

γινόταν στην Πωγωνιανή. Άκουσα τὰ τραγούδια τῶν συμπεθεῶν ἀπ' τῆ Χρυσόδουλη κι' ἐνθουσιάσθηκα. Δὲ σὰς τὸ κρῦθω πῶς λούστηκα καὶ ξαναλούστηκα στὰ ἀέναα νάματα τοῦ ἠπειρωτικοῦ τραγουδιοῦ κι' ἀναδαφίστηκα στὴν καθάρια μουσική του, αὐτὴν ποὺ ἐκφράζει τὴν ἠπειρωτικὴ ψυχὴ σ' ὅλο της τὸ πλάτος καὶ τὸ βῆθος.

Τὸ ἠπειρωτικὸ δημοτικὸ τραγούδι, κρύβει μέσα του ὅλα τὰ ἀνώτερα στοιχεῖα τῆς τέχνης κι' εἶναι ἰκανὸ τὴ λύτρωση ποὺ ζητᾷ τὸ πάθος τοῦ τραγουδιστῆ συνάμα κι' ἀκροατῆ νὰ τὴ βρῆς ὀλάκερη στὸν παλμὸ τῆς μουσικῆς του. Ὅλοι τοὺς εἶταν στὸ τραγούδι ὁ ἕνας καλύτερος ἀπ' τὸν ἄλλον, Δὲν πᾶνε φυσικὰ γιὰ τραγουδιστές. Αὐτὸ κανένας τοὺς δὲν τὸ ἔχει σκεφτεῖ. Κι' ὁμως πόσα δὲ θάχαν νὰ διδαχτοῦν εἰ παρακατιανοὶ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἀπὸ τὰ ἀστικά κέντρα! Ἔβγαλα τὸ μολυβὶ μου καὶ σημείωσα μερικὰ ὀνόματα. Διάκος Παντελής, Καρόκης Γιάννης, Τσιώνης Ζηῆς, Διάκος Κώστας, Τσιώνης Γεώργιος, Ζήκας Σπύρος κ. ἄ. Ἀναλογίστηκα τότε πόσο κρίμα εἶναι νὰ χάνονται τέτοια φυσικὰ ταλέντα.

Τὸ ράδιο εἰσχωρεῖ σιγά—σιγά στὴν ἐπαρχία. Ἦδη ἡ νέα γενιὰ κρατίζεται βέβαια γερὰ ἀπ' τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ὁμως καὶ τὸ εὐρωπαϊκὸ ἔχει πάρει μεγάλη θέση δίπλα σ' αὐτό.

Δὲν ξέρουμε ποιά θὰ εἶναι ἡ μελλοντικὴ τύχη τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ, ὁμως ὅσο εἶν' ἀκόμα καιρὸς, ἄς φροντίσουν οἱ ἀρμόδιοι κι' ὅσο διαθέτουν τὰ καταλληλὰ μέσα, νὰ τρέξουν ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ, κι' ἄς κανουν τὴν ἀγία δουλειὰ νὰ τὸ συλλέξουν ἀπὸ καρδιές ποὺ κρούουν καὶ χεῖλια π' ἀνοίγονται ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη καὶ ὄχι ἀπὸ ἐπιβολὴ ἀλλοτρίων, κι' ἄς ἔχουν γιὰ ἡθική ἀμοιβὴ τοὺς πῶς ἐπιτελοῦν ἔργο ἐθνικὸ καὶ πολῦτιμο ποὺ θὰ τιμῆσει κάποτε καὶ τοὺς ἰδίους καὶ τὴν ἑλλάδα.

Μετὰ πλείστης τιμῆς.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΔΙΜΑΝΤΟΣ

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

ΚΩΣΤΑΣ Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

(δημοδιδάσκαλος)

Γιαννιώτης. Μαθητῆς μου κατὰ τὰ 1930 στὸ τότε Βον Μεικτόν Γυμνάσιον Ἰωαννίνων. Σπούδασε δημοδιδάσκαλος. Ὑπηρετήσεν εὐδοκίμως στὴν Κόνιτσα, στὴν Ἡγουμενίτσα, στὸ Μαραθῶνα, καὶ τέλος στὸ Χαλάνδρι τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ἡ καταραμένη ἀσθένεια τοῦ καρδίου στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας του καὶ τῆς πνευματικῆς του δράσεως ἔστειλε στὴν αἰωνιότητα ἕναν καλὸν σύζυγον καὶ πατέρα καὶ ἕναν ἀξιὸν ἐργάτη τῆς παιδείας. Ὁ Κώστας Παπαγεωργίου δὲν περιορίστηκε μόνον στὸ διδακτικὸν του ἔργον στὸ σχολεῖον, ἀλλὰ μελετηρὸς καὶ ἐρευνητῆς ἀφηγε ἀνέκδοτες μερικὲς ἐργασίες του ἐκπαιδευτικῆς, ἱστορικῆς καὶ λαογραφικῆς μορφῆς. Ἔργα του ἔχουν δημοσιευθῆ 1) Ἐκεῖ στὸ Δρίσκο, τὸ Μοσαστήρι τῆς

Ἀγίας Παρασκευῆς τῆς Τζόρας καὶ ὁ ποιητῆς Δορέντζος Μαβίλης», Ἀθήνα 1946.

2) «Ἡ Παιδεία στὴν Ἠπειρο στὰ χρόνια 1204—1950», Κέρκυρα 1950. 3) «Λυγγιάδες», χρονικὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς. Στὸ

περιοδικὸ μας «Ἠπειρωτικὴ Ἔστια» δημοσίευσε. 4) Στὸ 1954 μιὰ ἱστορικὴ μελέτη του «Ἡ Ἠπειρωθεσσαλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1854». Τὸ ἐπίσημον Κράτος ἐκτιμῶντας τὴν πνευματικὴν του ἐργασία καὶ τὸ παράδειγμά του στοὺς λειτουργοὺς τῆς παιδείας τοῦ ἀπένευσε στὶς 25—1—1958 τὸ «Βραβεῖον Ἱστορίας» τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως.

Γιάννινα 5—10—1958

Γ. Α. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ συν|χος θεολόγος
καθηγητῆς.

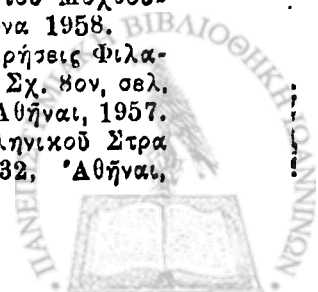
Μουσ. Ὁμ. Δευκ. «Ὁρφεὺς» Λυπηθήκαμε γιὰ τὸ κώλυμα. Σὰς ἀπαντήσαμε σχετικὰ. Ἀνθ. Ζόλδ. Ἀγρ. Τὰ πῆραμε κι' εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἐκτίμησίν σας. Φ.Ε.Σ. Ἐάνθ. Περιμένουμε νεώτερα γιὰ νὰ δημοσιεύσουμε σχετικὰ. Εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα. Μιχ. Μπαλ. Χανιά. Διεβίβασαμε τὴν παράκλησίν σας στὸν εἰδικὸ γιὰ τὰ ἱστορικὰ ἐκείνα γεγονότα συνερογία μας, ὅταν ἔχουμε ἀπάντησι, θὰ σὰς ξαναγράψουμε ἰδιαίτερα. Θ. Παπαθ. Τρικ. Ἐνεργήσαμε καὶ θὰ σὰς ἀπαντήσουμε εὐθύς ὡς θὰ ἔχωμε νεώτερα. Γ. Καλυδ. Ἀθήν. Εὐχαριστοῦμε. Εἰδοποιήσαμε σχετικὰ καὶ τὸν ἐνδιαφερό-

μενο. (Ι. Κατσιλέρου) 'Αν. Εύθ. Κόνιτο. Βλέπετε, υπάροχον διαφορές στις απόψεις των διανοουμένων. Νομίζουμε πως δεν έχετε δίκαιο. Π. Παναγ. 'Αθήν. 'Ελήφθη και εύχαριστούμε για την έκτίμησι. 'Αν. Ράπτ. Κέρκ. Το σημειώσαμε για την έφ' έξης αποστολή των τευχών. Τίλλ. Μπαλ. 'Αθήν. Θα σάς απάντησώ κ. Κόκκινος. Θ. Παπαζ. 'Αθήν. Δεν κάνουν για την «Η.Ε.» Β. Σκουφ. Βόλ. Δι ορθώθηκε. Θα πάρετε την απόδειξι απ' τον κ. Πετρούτσο. Κ. Φων. 'Αθήν. 'Ελήφθη και θα τεθή υπ' όψιν της 'Επιτροπής. Για την έκτίμησι εύχαριστούμε. Ι. Τρίμμ. 'Αθήν. 'Ελήφθησαν τα χρήματα και παρεδόθη απόδειξι στον Παπαδ. Εύχαριστούμε. Φώτ. Παπ. Λάρ. 'Ελήφθησαν και διεβιάσθη σχετική απόδεξι. Εύχαριστούμε πολύ. Παπανου. Μιχ. Φάρκ. Όπως θα είδατε, διορθώθη σύμφωνα με την επιστολή σας. Γιάνν. Σάρ. 'Αθήν. Εύχαριστως δημοσιεύεται στο άνα χείρας τεύχος. Περιμένουμε συνέχεια. Β. Μυλ. 'Αθ. 'Ελήφθη βέβαια υπ' όψιν η έπιθυμία σας. 'Εν τούτοις δεν νομίζουμε να έπειραζε, εκτός φυσικά αν δεν θέλετε σεις. Δ.Γ. 'Αθ. 'Ελήφθησαν και θα δημοσιεφθούν στο άμέσως έπόμενο τεύχος. Ντ. Χριστ. Θεο. Σας συγχαίρομε για τη «Δ.» και δική μας έπιθυμία είναι η πνευμ. επικοινωνία. Γ. Βουκ. Δευκ. 'Ελήφθησαν τα κείμενα. Περιμένετε και Ι. διαίτηραν μας.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Μαρ. Περ. Ράλλη: «Στήν Κύπρο φέγγει» (ταξιδιωτικό χρονικό), σχ. 8ον, σελ. 62, 'Αθήναι, 1957.
Θ. Κωστούρου: «Τό φονικό του Κυβερνήτη» (θεατρικό μονόπρακτα σε δυο εικόνες), σχ. 8ον, σελ. 40, Ναύπλιον, 1957.
Ρίτας Μπουόμη—Παπά: «Ο παράνομος λύχνος» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 80, 'Αθήνα 1957.
Γιάννας Χριστοφής: «Σπυδής για άνακλητικό» (ποιητική σύνθεσι), Σχ. 8ον σελ. 24, 'Αθήνα 1958.
Δημητρίου Τσάκωνα: «Είσαγωγή εις τον νέον έλληνομόν» (ιστορική κριτική πραγματεία). Σχ. 8ον, σελ. 190, 'Αθήναι 1958.
Μανώλη Γιαλουράκη: «Κάίρο» (ταξιδιωτικό χρονικό), Σχ. 8ον σελ. 124, 'Αλεξάνδρεια, 1957.
Δημ. Σαλακάκη: «Η Κόσσα και η Βληώρα» (Γιαννιώτικα λαογραφικά σύμμικτα) Σχ. 8ον σελ. 30, Γιάννινα, 1958. «Γιαννιώτικα Λαογραφικά μελετήματα (α' στιχοπλάκια, β' Μπαντίδοι και Καραμπέρηδες, γ' Απόκρηες, δ' Κόσσα και Βληώρα) Σχ. 8ον, σελ. 170, Γιάννινα, 1958. «Η τρίτη κατά του Σουλίου έκστρατεία των Τούρκων (1772)» (ιστορική μονογραφία—άνάπτυπον «Η.Ε.» τομ. Ζ'), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 16, Γιάννινα, 1958.
Σπύρου Κοκκίνη: «Ροδόκηπος» (ποιήματα) Σχ. 8ον, σελ. 18, Χαλκίδα, 1958.
Χρυσάνθη Ζιτσαλας: «Τραγούδια της γής μου» (ποιήματα) Σχ. 8ον, σελ. 48, Θεσοκχη, 1958.
Δημοσθ. Κοκκίνου: «Τά χέρια της άρνησης» (Δρά-

μα σε 4 πράξεις και 10 σκηνές) Σχ. 8ον σελ. 48, Γιάννινα, 1958.
Νίκου Παπά: «Τό ήμερολόγιο ένός βαρβάρου» (ποιήματα) Σχ. 8ον, σελ. 96, 'Αθήνα 1957.
Μαρ. Περ. Ράλλη: «Ένας κούκος σπαλνει τη νύχτα» (ψυχογραφική νουβέλλα) Σχ. 8ον, σελ. 184, 'Αθήνα, 1956.
Γιάννη Νεγρεπόντη: «Πρόσωπα και χώροι» (ποιήματα Σχ. 8ον, σελ. 72, 'Αθήνα, 1958.
Σωκρ. τν Καραντινού: «Δοκίμιο έκδοθέν παρά του collection de l' Institute Francaí, d. Athènes), Σχ. 8ον, σελ. 128, Αθήνες, 1949.
Σωκράτη Καραντινού: «Η άρχαία κωμωδία κι η σκηνική έρμηνεία της» (αισθητική πραγματεία) Σχ. 8ον, σελ. 40, 'Αθήνα, 1951. «Η άγωγή του Λόγου» (Διδασκαλία άρθοφωνικής άρθρώσεως) Σχ. 8ον, σελ. 96.
Μ. Βάλσα: «Τό δίλημμα» (σκηνική δράσι σε 4 πράξεις), Σχ. 8ον, σελ. 64.
Χρ. Έδελπύδη: «Τό 'Ισραήλ (1948—1958) (χρονικό 10ετίας). έκδ. Συνδ. «Έλλάς—'Ισραήλ» Σχ. 8ον, σελ. 48, 'Αθήναι, 1958.
Μαρ. Βαϊάνου (διεθθνισ): «Έλλ. όρτζοντες» τόμος Β' (1943) και τόμος Γ' (1944) σελ. 658.
Μανώλη Χαλθατζάκη: «Καζαντζάκης—Ντοσογιόφοκι» (Μελέτη) Σχ. 8ον, σελ. 80, 'Αλεξάνδρεια 1957.
Σταύρου Καρακάση: «Τά τραγούδια του 'Ατμαν» (ποιήματα) Σχ. 8ον, σελ. 72, 'Αθήνα, 1958.
Γιώργου Βουλοδήμου: «'Ανταρκτίδα» (μυθιστόρημα) Σχ. 8ον, σελ. 280, 'Αθήνα 1957.
Μανώλη Γιαλουράκη: «Πάτρες και χρώματα» (ταξιδιωτικό χρονικό) Σχ. 8ον, σελ. 104, 'Αλεξάνδρεια, 1958.
Θ. Δ. Φραγκόπουλου: «Καρτερία» (θεατρικό σε τέσσερις πράξεις) Σχ. 8ον, σελ. 120, 'Αθήνα, 1957.
Χρ. Μανέττα: «Στήν αντίπερα όχθη» (ποιήματα) Σχ. 8ον, σελ. 88, 'Αθήνα, 1957.
GAB COSTALA: «'Ανήσχοι όρόμοι» (ποιήματα) Σχ. 8ον, σελ. 32, 'Αθήνα, 1957.
Καλλιόπης Νακοπούλου: «Σαγκάρες 'Αλυ» (μυθιστόρημα) Σχ. 8ον, σελ. 214, 'Αλεξάνδρεια, 1957.
Βιτζέντζου Κορνάρου: «'Ερωτόκριτος» (σκηνική μετάπλαση σε 3 μέρη από τον Κώστα Ζαρούκα) Σχ. 12ον, σελ. 144, Θεσοκχη, 1956.
'Αγνώστου Κρητ. ποιητή: «'Ο Γύπαρις» (κωμωδία) σε δυο μέρη κατά σκηνική προσαρμογή Κώστα Ζαρούκα) Σχ. 12ον, σελ. 84, Θεσοκχη 1956.
'Αντώνη 'Ιννίνου: «Οί καταδικασμένοι» (μυθιστόρημα) Σχ. 8ον, σελ. 224, 'Αλεξάνδρεια, 1957.
Δ. Ν. Παπαδημητρίου: «'Εγκόλπιο γνωμικών» Σχ. 16ον, σελ. 192, Πειραιεύς, 1958.
Δ. Ματσούκα: «30 αιώνας» (ποιήματα) Σχ. 8ον σελ. 48, 'Αθήνα, 1958.
Νίκου Τουτουτζάκη: «Η πολιτεία του Μόχθου» (ποιήματα) Σχ. 8ον, σελ. 88, 'Αθήνα 1958.
Γεν. 'Επιτελετών Στρατού: «'Επιχειρήσεις Φιλαδέλφειας—Προύσης—Ούσακ 1920» Σχ. 8ον, σελ. 404 (μετά-χαρτών και σχεδίων), 'Αθήναι, 1957.
'Ιστορία της όργανώσεως του 'Ελληνικού Στρατού 1821—1954» Σχ. 8ον, σελ. 232, 'Αθήναι,

1957.

Αβρ. Σπαθάρη: «Τὸ Οικουμενικὸν Πατριαρχεῖον» Σχ. 8ον, σελ. 32. Ἀθήναι 1958.

Δημ. Χρ. Σάττας: «Ὁ κινηματογράφος καὶ τὸ παιδί» σχ. 8ον, σελ. 64. Ἀθήνα 1958.

Θεοδ. Ι. Ρούσσου: «Ἐπιλογές» (ποιήματα) Σχ. 8ον, σελ. 56. Ἀθήνα, 1958.

Σωτ. Ι. Δάκαρη: «Προϊστορικοὶ τάφοι παρά τὸ Καλαμπάκι Ἰωαννίνων» Σχ. 4ον, σελ. 40. (ἀνά τυπο ἀρχαιολ. ἐφημ. 1956). Ἀθήναι 1958.

Δ. Σαλαμάγκα: «Στέφανος Σαλαμάγκα» (βιογρ. σημειώσεις—ἀνάτ. ΖΤ. Ἑ. Πειρ. Ἑστίας) Σχ. 8ον, σελ. 18, Γιάννινα, 1958

Βασ. Βλ. Σφουρδερά: «Χρῶσανθος ὁ Αἰτωλός» ἀνάτυπον μεσ. ἀρχ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, τέρ. στ) Σχ. 8ον, σελ. 28, Ἀθήναι 1957.

Ν. Παλαίτοπουλος: «Ἀχρονὴ θίνη» (ποιήματα) Σχ. 12ον, σελ. 32, Κων/πολις, 1958.

Γ. Α. Καλυδοπούλου: «Ἡ ἀλιεῖα ἐν Ἑλλάδι» (ἀνάτυπον περιόδ. «Ἀλιεῖα») Σχ. 22ον, σελ. 48, Ἀθήναι 1958.

Πανελλ. Συναρ. Ἐνώσεως Γεωργ. Συναρμῶν: «Σχολικὸι Συναρμῶν» σχ. 4ον, σελ. 36, Ἀθήναι 1958.

Μάρκου Μέσκου: «Ποῦν ἀπὸ τὸ θάνατο» (ποιήματα) Σχ. 8ον, σελ. 32, Θεσσαλον. 1958.

Παν. Ν. Παναγιωτοπούνη: «Θεσσαλινὰ τραγῳδία» (ποιήματα) Σ. 8ον μεγ., σελ. 24 Ἀθήνα 1948.

Ἄλεξ. Ζακυνθινοῦ: «Τὸ κακὸ πούλι» (ποιήματα) Σχ. 8ον μεγ. σελ. 24, Ἀθήνα 1958.

Δημοσθ. Κοκκίνου: «Χειρονομία τῆς Θύελλας» (ποιήματα), Σχ. 8ον, σελ. 32, Γιάννινα, 1958.

Φρ. Τζιόβα: «Αἷμα καὶ φῶς» (ποιήματα), Σχ. 8ον, σελ. 32, Γιάννινα 1958.

Γιάννου Γεωργοπούλου: «Δυρικὴ Ἐκστρατεία» (ποιήματα) Σχ. 8ον μεγ., σελ. 16, Σέρρες 1958.

Ἄρ. Α. Ἀσπιώτη: («Ἐκδοσις Ἰνστιτούτου Ἰατρικῆς ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς»). «Τὸ κορίτσι καὶ ἡ κοινωνία» (3δον), σχ. 8ον, σελ. 80, Ἀθήναι, 1958.

Κόπρου Χρυσάνθη: «Τὰ τραγῳδία τῆς Δευκωσίας» (Ἀνθολογία ποιημάτων καὶ ζωγρ. πινάκων Κυπρίων), «Δυρικὴ Κόπρος») Σχ. 8ον, σελ. 36, Δευκωσία, 1958.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«Νέα Ἑστία», τ. 746, 747, 748, 749 καὶ 750ον (ἀφιέρωμα στὸ Δελμούζο), Ἀθήναι. «Θεολογία» τ. 37-τόμ. ΚΘ Ἀθήναι. «Νέα κορεία», τ. 43, Θεσσαλ. «Τὸ περιοδικὸ μας», τ. 1, 2, 3ον, Πειραιός. «Εὐχίδες λόγος», τ. 6, 7ον, Χαλκίδα. «Πυρσός» τ. 43, 44ον Κων/πολις, «Ἀκτίνες», τ. 191, Ἀθήναι. «Σερραϊκὰ γράμματα», τ. 25, Σέρραι, «Ἀριστοτέλης», τ. 10ον, Φλώρινα. «Κρίκος» τ. 91, 92ον, Δονδίνον. «Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρηση» τ. 284, 285, 286ον (μετὰ τῶν συνεχειῶν τοῦ Μεγ. Ἑλλην. βιογραφικοῦ λεξικοῦ, μέχρι τῆς σελ. 384) Ἀθήναι. «Ὁ λογοτέχνης» τ. 17ον, Ἀθήναι. «Πρωτὸν πη φιλολογικὴ ἐπιθεώρηση» τ. 13, 14ον, Πειραιεὺς. «Ὁ κόσμος τῆς Ἑλληνίδος», τ. 52, Ἀθή-

ναι. «Ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ ἑσωτερικοῦ», τ. 78, 79ον Θεσσαλον. «Ἑλληνικὰ θέματα», τ. 21, 32ον, Ἀθήναι. «Κοιτικὴ Ἑστία», τ. 75ον, Χανιά. «Ἰκαριακά», τ. 5, Ἀθήναι. «Σχολεῖο καὶ Ζοή», τ. 7, 8, 9ον, Ἀθήναι. «Ἐκκλησία», τ. 15, 16, 17, 18ον, Ἀθήναι. «Διδασκαλικὸν Βῆμα», τ. 383, 384, 385, 386ον, Ἀθήναι. «Σκοπιά» τ. 16, 17, 18, 19, 20ον, (1958) Ἀθήναι. «Ὁ φυσιολόγη», τ. 114, 116, 117, 118, 119ον, Ἀθήναι. [Τάξις ἐφ Στίβρους], τ. 32ον, Λευκωσία. [Νέα τοῦ Ἰσραήλ], τ. 84, 85, 86ον, Ἀθήναι. [Σχολικὸι συναρμῶν] (ἔκδοσις Πανελλ. Συναρ. Ἐνώσεως Γεωργικῶν Συναρμῶν), τ. 4ον, Ἀθήναι. [Τρία χρόνια δράσεως—1955—1958] (ἔκδ. [Φιλότεχνοι Βόλος]), Βόλος.

ΦΥΛΛΑΔΙΑ

Σωτ. Δάκαρη: [Πρακτικὰ τῆς Ἀθηνῶν ἀρχαιολ. Ἑταιρείας] (ἀπόσπασμα τοῦ βίου 1953—ἀνασκαφὴ εἰς Κασσώπην Πρεβέζης). Σχ. 8ον, σελ. 12, Ἀθήναι 1956.

ΑΝΑΤΥΠΑ

Γεωργ. Παϊσίου: [Χρῶσανθος Ἱερομόναχος ὁ Λαυρῆν—1886] (ἐκ τοῦ ΣΤ' τόμου τῆς [Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας] Σχ. 8ον, σελ. 16, Γιάννινα 1957

Σωτ. Δάκαρη: [Ρωμαϊκὴ δεξαμενὴ Νικοπόλεως] (ἐκ τῆς ἀρχαιολογ. ἐφημερίδος 1952) Σχ. 4ον, σελ. 4, Ἀθήναι 1954.

Δ. Μαρτσόκα: [Τεντομποδομὸς στὴν Τέχνη] (ἐκ τοῦ 7ου τεύχους τοῦ [Ἐδδαϊκοῦ λόγου]), Σχ. 8ον, σελ. 4, Χαλκ. 1958.

*

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ: «Ἑπειρωτικὴ Φωνή», Ἀθήναι «Ἑπειρωτικὰ Νέα», Ἀθήναι. «Θεσπρωτικὸ Βῆμα» Ἡγουμενίτσα. «Νέα Καλιφρόνια» Ἐγίος Φραγκίσκος (Ἀμερικῆς). «Φωνὴ τοῦ Αἰγίου Αἰγίου». «Ἰατρικὴ ἐφημερίδα» Ἀθήναι. «Πρωτὸ Κομοτινὴ. «Θεσσαλικὸν Μέλλον» Ἀθήναι. «Ἑπειρωτικὸν Μέλλον» Ἀθήναι. «Χριστιανικὴ Δημοκρατία» Ἀθήναι. «Διδασκαλικὸν Βῆμα» Ἀθήναι «Ἐργατικὸς Ἀγὼν» Θεσσαλον. «Βορειοηπειρωτικὸς Ἀγὼν» Ἀθήναι. «Θεσπρωτικὰ Νέα» Ἀθήναι «Ἐμπρός» Ἄρτα. «Ἀμερικανικὴ Ἐπιθεώρηση» Ἀθήναι. «Κερκυραϊκὰ Νέα» Κέρκυρα. «Ἐλευθερία Γνώμη» Τρίκαλα. «Δελτίον Γεωργικῶν Πληροφοριῶν» Ἰωάννινα. «Ἐργονομικὴ Φωνή» Ἀθήναι. «Ἑπειρωτικὸς ἀγὼν», «Ἐθν. Ἀγὼν», «Κῆρυξ» «Βόρ. Ἑπειρος» «Ἑπειρ. Αἷμα» «Πρωτόνδος Ἀγὼν», Ἰωάννινα.

ΔΙΟΡΘΩΣΙ

Στὴ σελ. 718, ἡ ἐπιγραφή «Ἡ ΚΡΙΤΙΚὴ ΕΣΤΙΑ» νὰ διαβασθῆ «Ἡ ΚΡΗΤΙΚὴ ΕΣΤΙΑ» Τὸ ἴδιο καὶ στὸν 5ο στίχο τοῦ αὐτοῦ σημειώματος.

